

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 487
Παρασκευή
21 Φεβρουαρίου 1997
Δρχ. 250

ΕΘΝΙΚΗ ΕΓΓΡΗΓΟΡΣΗ Ή ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΙΑ;

ΣΥΣΚΕΨΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ;

ΜΕΤΑ ΤΟ ΝΤΑΒΟΣ

ΟΥΝΙΑ ΣΕ ΒΑΛΚΑΝΙΑ - ΑΝΑΤ. ΕΥΡΩΠΗ

ΜΙΚΡΟ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ: Η ΑΠΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Ο ΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΓΙΕΛΤΣΙΝ

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ: ΚΑΙ ΤΩΡΑ;

Η χαραυγή των αισθήσεων

Είναι η πρώτη φορά που συγκεντρώνεται το σύνολο των επιστημονικών απόψεων σχετικά με την αντίληψη του παιδιού πριν από τη γέννηση. Και μαθαίνουμε πώς, πολύ πριν να γεννηθεί, ακόμα και στα πρώτα στάδια της εγκυμοσύνης, το παιδί αντιλαμβάνεται τον κόσμο που το περιβάλλει (τη μητέρα του και τον περίγυρό της). Μαθαίνουμε ακόμη ότι αυτή η αντίληψη, αυτά τα προγεννητικά αισθητηριακά ερεθίσματα είναι απαραίτητα για την ανάπτυξή του, με τα άμεσα αποτελέσματά τους, αλλά ακόμη γιατί θα καταγραφούν σαν ανάλογες «εμπειρίες». Παράλληλα με τις επιστημονικές απόψεις, στο βιβλίο αναφέρονται μύθοι και έθιμα που έρχονται απ' το παρελθόν, διηγήσεις που μας παρασύρουν σ' ένα φανταστικό κόσμο όπου τα παιδιά μιλούν και θυμώνουν πριν γεννηθούν...

Συλλογική εργασία
υπό τη διεύθυνση των
ETIENNE HERBINET
MARIE-CLAIRE BUSNEL

Οι αισθητηριακές αντιλήψεις
του εμβρύου και του νεογέννητου

Η χαραυγή
των αισθήσεων
Οι αισθητηριακές αντιλήψεις του εμβρύου και του νεογέννητου
Συλλογική εργασία
υπό τη διεύθυνση των
ETIENNE HERBINET
MARIE-CLAIRE BUSNEL

εκδόσεις
ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 - τηλ. 36.02.007

• Περίοδος Β'
• Χρόνος 19ος
• Τεύχος 487
Παρασκευή 19 Φεβρουαρίου 1992
Δρχ. 250

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δημοχάρους 60
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
Νέος Παρνασσός Α.Ε.
Παλλήνη Αττικής 15 344
160 Χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος
Τηλ. 66.65.081

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις του
συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν
επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξ. 2.700 δρχ.
Ετήσια 5.400
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 27
ετήσια: δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 30
ετήσια: δολ. 60

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σια Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΞΑΚΟΥΣΤΗ...» _____ 13

Αν πριν από λίγους μήνες έλεγε κανείς ότι υπάρχει έντονη διάθεση στην κοινή γνώμη για εθνικιστικές (ή και εθνικιστικές) εξάρσεις, σίγουρα θα αντιμετωπιζόταν συγκαταβατικά ως γραφικός ή, έστω, ως κακόβουλος προπαγανδιστής. Τι έδειξε, όμως, η συγκέντρωση της Θεσσαλονίκης; Και τελικά, πώς θα ξεπεραστούν οι εθνικοί σχόπελοι στο θέμα των Σκοπίων;

Μετά το Νταβός-2 _____ (26)

Τα χαμόγελα του πρωθυπουργού μετά το Νταβός-2 ήταν δικαιολογημένα, άραγε; Τι σηματοδότησε η συνάντηση Μητσοτάκη - Ντεμιρέλ; Και τι μέλλει γενέσθαι αναφορικά με το Κυπριακό. Γράφουν ο Ευθ. Χ. Στοφορόπουλος και ο Γ. Κολοकाσιδης.

ΣΥΝ: Ένα βήμα μπρος; _____ 18

Ένα βήμα πριν από το συνέδριο του ΣΥΝ. Ένα βήμα μπρος; Θα καταφέρει να αρθρώσει η πιο μεγάλη, σήμερα, δύναμη της Αριστεράς φερέγγυο πολιτικό λόγο; Γράφει ο Τάσος Παππάς.

Γράφουν ακόμη:

Ο Ι.Μ. Χατζηφώτης για την διείσδυση του Παπισμού σε Βαλκάνια - Ανατ. Ευρώπη (σελ. 21), ο Χ.Γ.Π. για τις εξελίξεις στην Αλβανία (σελ. 33), ο Στέλιος Κούλογλου για τα νέα προβλήματα της Ρωσίας (σελ. 36), η Τέτα Παπαδοπούλου για τρία γιουγκοσλαβικά περιοδικά (σελ. 38), ο Τάσος Μπάρλας για την Αλγερία (σελ. 46).

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΓΕΩΡΓΙΑ

Η πρώτην ΕΣΣΔ σε αναβρασμό... Η άνοδος του εθνικισμού στην περιοχή του Καυκάσου, η εμφύλια διαμάχη στην Γεωργία, οι αποσχιστικές τάσεις και η αναζωπύρωση της σύγκρουσης Αρμενίας - Αζερμπαϊτζάν για το θέμα του Ναγκόρνο - Καραμπάχ δημιουργούν νέο «τόξο» αστάθειας και αβεβαιότητας. Γράφει ο Κωνσταντίνος Σχινάς.

ΣΕΛ. 40

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	5
Στάθης	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ	
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	6
Η συνάντηση στο	
Προεδρικό	
ΑΝΤΗΝΩΡ	
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	8
ΤΥΠΟΣ	11
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	48
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	49

Στο Κλερμόν - Φεράν, σε μια επαρχιακή πόλη της νότιας Γαλλίας, ο επισκέπτης συναντά τα ρεύματα των νέων κινηματογραφικών δυνάμεων απ' όλο τον κόσμο. Έχουν αισιόδοξα μηνύματα. Η σκηνοθέτις Κατ. Ευαγγελάκου μιλάει με τέσσερις «μικρομηκάδες» για τις ελπίδες και τα πιστεύω τους.

ΜΕΤΡΟ ΕΘΝΙΚΟ

Η ΕΞΑΡΣΗ του εθνικού φρονήματος που εκφράστηκε κατά τον πλέον αποφασιστικό τρόπο στο μεγαλειώδες συλλαλητήριο της Θεσσαλονίκης ως επιστέγασμα και συμπύκνωση διαθέσεων, στάσεων και ροπών που υπέβροσαν για αρκετό καιρό στην κοινή γνώμη τροφοδοτούμενες από τις εξελίξεις στα Βαλκάνια αποτελεί κατ' αρχήν καλό οίονο. Διότι ενεργοποιήθηκαν επιτέλους τα αμυντικά αντανάκλαστικά των κατοίκων μιας χώρας που αυτή τη στιγμή έχει την αίσθηση ότι διακυβεύονται σοβαρά εθνικά της συμφέροντα. Κι είναι φανερό ότι η διάθεση αυτή δεν προήλθε από καμιά έντεχνη και καθοδηγούμενη υποδαύλιση των πολιτικών κομμάτων. Το αντίθετο μάλιστα. Προέκυψε σαν αποτέλεσμα της ανάγκης να εκφραστούν αισθήματα εθνικής επιβεβαίωσης εν μέσω εξελίξεων που δημιουργούν δικαίως ή αδικώς ψυχολογία περικύκλωσης, εγκατάλειψης από φίλους, απομόνωσης, αδυναμίας.

ΑΠ' ΑΥΤΗΝ την άποψη η τόνωση του εθνικού φρονήματος, η επιβεβαίωση της εθνικής ταυτότητας, η εκδήλωση σθεναρότητας και αποφασιστικότητας για την υπεράσπιση της εθνικής κυριαρχίας και ακεραιότητας είναι πολύ σημαντικό γεγονός, ιδιαίτερα για τις νέες γενιές. Και ιδιαίτερα μάλιστα όταν η ταυτότητα αυτή και η εδαφική ακεραιότητα προκαλείται κατά τέτοιο συστηματικό και απροκάλυπτο τρόπο.

ΟΙ ΦΟΒΟΙ που εκφράστηκαν από ποικίλες πλευρές για τους κινδύνους που εγχυμονεί το εθνικιστικό φαινόμενο, είναι μεν χρήσιμοι σαν προειδοποίηση, προς το παρόν όμως αβάσιμοι. Η σύζευξη και όσμωση του εθνικισμού με ρατσιστικές και φασιστικές ιδεολογίες, με επιθετικότητα και «ζωτικούς χώρους» είναι βέβαια κάτι το επικίνδυνο. Αλλά είναι τελείως ανιστόρητο και πέρα από κάθε πλαίσιο των περιστάσεων η ταύτιση του εθνικισμού με το φασισμό ή η αυτοδίκαιη βεβαιότητα περί της κατάληξης του φαινομένου.

ΚΑΙ Η ανάλυση των περιστάσεων δείχνει ξεκάθαρα ότι η έκφραση του εθνικού φρονήματος δεν έχει τίποτα το επιθετικό και αλυτρωτικό. Δεν απειλεί κανέναν. Δεν διεκδικεί τίποτα. Δεν πρέπει ορισμένες εκδηλώσεις ακραίων οργανώσεων και ομάδων ή η καθυστερημένη αφύπνιση της Εκκλησίας να εκληφθούν ότι αντιπροσωπεύουν τα κύρια χαρακτηριστικά έκφρασης του φαινομένου. Ούτε τέτοιες εκδηλώσεις επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται σαν πρόσχημα για αποχή. Είναι πράγματι λυπηρό το γεγονός ότι το ΚΚΕ απώλεσε τη δοθείσα ευκαιρία, διότι είναι το τελευταίο που μπορεί να ομιλεί για τη Μακεδονία.

ΑΛΛΑ ταυτόχρονα θα πρέπει να διαχωρίσουμε τις γνήσιες εκδηλώσεις του εθνικού φρονήματος από την εθνικοφροσύνη και την εθνοκαπηλεία. Πιστεύουμε ότι η επάνοδος στο παρελθόν είναι αδύνατη. Αποτελεί ευθύνη όλων των πολιτικών δυνάμεων να μην ενδώσουν σε τέτοιους πειρασμούς, να τηρήσουν το μέτρο. Και μέτρο σημαίνει ότι έχουν την ευθύνη να εξηγήσουν στον ελληνικό λαό το πλαίσιο της ισχύος και των δυνατοτήτων της χώρας. Να μην στρέψουν τις ελλοχεύουσες και ενδεχόμενες απογοητεύσεις σε κατευθύνσεις που θα ζημιώσουν τα εθνικά συμφέροντα της χώρας. Να παραμείνουν σταθερά προσηλωμένες στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό και στις στρατηγικές επιλογές της χώρας που εγγυώνται —ελλείψει άλλων καλύτερων εναλλακτικών λύσεων— την ευημερία και ασφάλεια της χώρας.

ΚΙ ΑΠΟΤΕΛΕΙ μέγιστη ευθύνη των ιδίων πολιτικών δυνάμεων η διατήρηση της ανεκτικότητας των οποιωνδήποτε άλλων απόψεων περί των εθνικών θεμάτων εκφράζονται. Εδώ δοκιμάζονται η ανθεκτικότητα και η κρισιμότητα των δημοκρατικών θεσμών του πολιτεύματος της σύγχρονης Ελλάδος. Διότι ένας φανατικός εθνικισμός δημιουργεί πράγματι ένα ολοκληρωτικό και ασφυκτικό κλίμα για κάθε διαφωνούντα. Κι ενός κακού κατόπιν μύρια έπονται. Ας μην αναζητηθούν «προδότες» και «αποδιοπομπαίοι τράγοι». Η ωριμότητα και η λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος θα κριθεί ακριβώς στο σημείο αυτό.

ΣΤΑΘΗΣ II '92

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ

Κοινά σημεία μέσα από την διαφορετικότητα

Η ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ είναι κοινή: Η εθνική συνεννόηση, η χάραξη εθνικής στρατηγικής δεν αποκρυσταλλώνονται (δεν αποφασίζονται) σε μια συνάντηση τεσσάρων ωρών! Ο δρόμος είναι, ασφαλώς, μακρύς. Και δύσκολος. Παρά ταύτα, η σύσκεψη της Τρίτης, στο προεδρικό μέγαρο, ήταν μια καλή αρχή, ένα «πρώτο θετικό βήμα». Και δεν είναι τυχαίο ότι οι «4» (Μητσοτάκης, Παπανδρέου, Δαμανάκη και Παπαρήγα) όχι μόνο αναγνώρισαν την «χρησιμότητα» της σύσκεψης, αλλά και συμφώνησαν να την επαναλάβουν «εάν και εφόσον κριθεί αναγκαίον».

Η ΣΥΣΚΕΨΗ ίσως δεν θα γινόταν αν έλειπαν το αναμφισβήτητο κύρος του Κ. Καραμανλή (στον ρόλο του εθνικού ηγέτη) και «ορισμένες απειλές», οι οποίες —σύμφωνα με την ανακοίνωση της Προεδρίας της Δημοκρατίας— «επιβάλλουν συνεχή επαγρύπνηση και εθνική συνοχή». Συνοχή και επαγρύπνηση, όμως, σε εθνικό επίπεδο, σημαίνουν αίσθημα ευθύνης. Σημαίνουν νηφαλιότητα, ρεαλισμό, διορατικότητα, αυτοπεποίθηση. Και, προπαντός, αναζήτηση «κοινών σημείων» πέρα από δόγματα, ιδεοληψίες και την γνωστή «παθολογία» των μικροκομματικών αντιπαραθέσεων.

Πόσο εφικτή;

ΦΥΣΙΚΑ η όποια σύσκεψη στο προεδρικό μέγαρο, η όποια αναζήτηση «κοινών σημείων» δεν απαλείφει την διαφορετικότητα (πολιτική, ιδεολογική κ.ά.) των μετεχόντων. Καμιά Κίρχη λ.χ. δεν θα πείσει ποτέ την ηγεσία του Περισσού ότι ο «υπαρκτός» μας τελείωσε ή τους αυριανιστές του ΠΑΣΟΚ ότι η κραυγή, ο λαϊκισμός, τα αναθέματα είναι είδος παρωχημένο... Η διαφορετικότητα, ωστόσο, δεν απαγορεύει τις συγκλίσεις «επί καιρίων εθνικών θεμάτων». Άλλωστε, δεν υπάρχει ελληνική πολιτική δύναμη που να μην είναι έτοιμη να προασπίσει την εδαφική ακεραιότητα της χώρας, που να μην αγωνίζεται για μια δίκαιη και βιώσιμη λύση του Κυπριακού, που να μην θέλει να συμβιώσει ειρηνικά με τους γείτονές μας, μέσα στο πλαίσιο των συγκλονιστικών αλλαγών που σημειώνονται στην γύρω

περιοχή μας και στην Ευρώπη, γενικότερα.

ΩΣΤΟΣΟ, ΦΑΙΝΕΤΑΙ ότι ακόμα και η χάραξη «εθνικής στρατηγικής», σε εθνικά θέματα, δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, επί παραδείγματι, αποκηρύσσει τον «διάλογο» με την Τουρκία, αλλά δέχεται ότι οι «διάυλοι επαφής», με την Τουρκία, «πρέπει να παραμείνουν ανοιχτοί»... Και η κ. Αλ. Παπαρήγα, ενώ δέχεται, «την δυνατότητα διαμόρφωσης κοινής στάσης, για την αντιμετώπιση ορισμένων κρίσιμων εξελίξεων» (και είναι χαρακτηριστικό ότι ένας από τους πρωτοσέλιδους τίτλους του «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ» εξαγγέλλει: «Συμφωνία των '4' σε ορισμένα καιρία θέματα της εξωτερικής πολιτικής»), από την άλλη διακηρύσσει ότι, τελικά, είναι «ανέφικτη η κοινή εθνική στρατηγική»! (Αλλά, αυτή καθεαυτή η συμφωνία που επιτεύχθηκε «σε ορισμένα καιρία θέματα της εξωτερικής πολιτικής», πείθει ότι η κοινή εθνική στρατηγική είναι εφικτή. Αρχεί η «καλή αρχή» που έγινε, να έχει συνέχεια...).

Η ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ της Προεδρίας της Δημοκρατίας κάνει τρεις σημαντικές επισημάνσεις:

Επισήμανση πρώτη: Οι «ορισμένες απειλές» —που καταγράφονται, σε σχέση με τα εθνικά μας θέματα— «δεν θέτουν σε άμεσο κίνδυνο την εδαφική ακεραιότητα της χώρας». Συνεπώς, η ταραχή, ο πανικός τα συνθήματα τύπου: «Hannibal (Skorje) ante portas», οι υπερεθνικισμοί, οι ιρρεδεντισμοί κ.λπ., δεν έχουν λόγο υπάρξεως. «Η Ελλάδα είναι σε θέση να τις αντιμετωπίσει (τις απειλές) αποτελεσματικά, χάρη τόσο στην εσωτερική της ισχύ, όσο και στα διεθνή της ερείσματα».

Επισήμανση δεύτερη: «Η πολιτική ηγεσία του τόπου αντιμετωπίζει τα θέματα αυτά (τα εθνικά θέματα) με πνεύμα εθνικής υπευθυνότητας». Συνεπώς, όσοι αρέσκονται ακόμα να χωρίζουν τους Έλληνες σε «πατριώτες» και «εθνικούς μειοδότες» (και στους όρους αυτούς να εντάσσουν πότε τον κ. Μητσοτάκη, πότε τον κ. Παπανδρέου...), καλά θα κάνουν να σταματήσουν το βιολί αυτό. Συνεννόηση σε εθνικά θέματα θα πει, μεταξύ άλλων, και ένα είδος «μορατόριου» όχι μόνο μεταξύ των δύο αυτών «μονομάχων», αλλά και μεταξύ όλων των πολιτικών ηγετών.

Επισήμανση τρίτη: Στην σύσκεψη διαπιστώθηκε «σύγκλιση απόψεων» πάνω σε ορισμένα «καιρία εθνικά θέματα», αλλά

και «διαφορές» πάνω σε άλλα. Ωστόσο, όλοι οι μετέχοντες συμφώνησαν ότι η χάραξη μιας κοινής εθνικής στρατηγικής για τα εθνικά θέματα είναι «ωφέλιμη και επιθυμητή».

Συγκλίσεις και αποκλίσεις

Η ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ της Προεδρίας αποφεύγει να εξειδικεύσει τις «συγκλίσεις» ή τις «αποκλίσεις». Ωστόσο, είναι κοινό μυστικό ότι η μεγαλύτερη σύγκλιση κάλυψε το «καίον» θέμα των Σκοπίων, καθώς και οι «4» συμφώνησαν στην ανάγκη εμμονής στους τρεις όρους της «ελληνικής ευαισθησίας» —διάβαζε στους όρους που αποδέχθηκε το συμβούλιο υπουργών της Κοινότητας, με την απόφασή του της 16ης Δεκεμβρίου.

ΚΑΠΟΙΟΙ υπέμνησαν ότι η αποδοχή αυτή μαρτυρεί την γενικότερη πρόθεση της Κοινότητας να ανταποκριθεί στο αίτημα των γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών για αναγνώριση. Και ο πρωθυπουργός κ. Κ. Μητσοτάκης δεν παρέλειψε να επισημάνει τον κίνδυνο «απομόνωσης της χώρας» από τους κοινοτικούς της εταίρους, σε περίπτωση που η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» αρχίσει να αναγνωρίζεται από τις χώρες της ΕΟΚ... Τι κάνουμε, στην περίπτωση αυτή; Και αποτελεί, άραγε, πράξη σοφίας η περαιτέρω εμμονή μας στην «μάχη της ονομασίας»;

ΠΑΝΤΩΣ φαίνεται —με βάση τις υπάρχουσες, μέχρι στιγμής, πληροφορίες— ότι ο πρωθυπουργός, πέρα από την επισήμανση, δεν έθεσε θέμα «ἀναθεώρησης» του τρίτου όρου της «ελληνικής ευαισθησίας», ενώ, από πλευράς Α. Παπανδρέου, «παρείχετο η διαβεβαίωση» ότι το ΠΑΣΟΚ θα στηρίξει, μέχρι τέλους, την «μάχη της ονομασίας».

ΣΥΓΚΛΙΣΕΙΣ υπήρξαν και σε άλλα σημεία (βαλκανική πολιτική, Κυπριακό, συνέχεια του ελληνοτουρκικού διαλόγου), ενώ «σημαντικές αποκλίσεις», κατά τον κ. Α. Παπανδρέου, καταγράφηκαν στα ελληνοτουρκικά. Πάντως ρητή υπήρξε η δέσμευση του κ. Παπανδρέου ότι δεν πρόκειται να υπογραφεί οποιοδήποτε «σύμφωνο φιλίας» με την Τουρκία, χωρίς προηγούμενη επίλυση του Κυπριακού.

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, οι επιμέρους απόψεις των κομμάτων θα αναπτυχθούν εκτενέστερα, κατά την —προ ημερησίας διατάξεως— συζήτηση της Δευτέρας, στην Βουλή, όπου και θα καταδειχθεί αν η σύσκεψη στο Προ-

δρικό θα αποτελέσει —όπως ζήτησε η κ. Μαρία Δαμανάκη— την απαρχή μιας «σταθερότερης επαφής» μεταξύ των πολιτικών κομμάτων, ένα είδος διακομματικού διαλόγου για τα εθνικά θέματα.

Δυο συμπτώσεις...

Η ΣΥΣΚΕΨΗ στο προεδρικό μέγαρο, συνέπεσε με δύο γεγονότα: Με την παραίτηση του αντιπροέδρου κ. Αθ. Κανελλόπουλου και με την 40ή επέτειο της ένταξης της χώρας μας στο ΝΑΤΟ. Το πρώτο, το σημείωσαν όλες οι εφημερίδες, ενώ το δεύτερο —σχεδόν αποκλειστικά— ο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ».

ΓΙΑ ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ εφημερίδες (όπως λ.χ. για την «Καθημερινή») η παραίτηση του αντιπροέδρου είχε μεγαλύτερη προβολή —χορυφαίο οκτάστηλο— απ' ό,τι η σύσκεψη, υπό τον πρόεδρο Κ. Καραμανλή. Και, φυσικά, έδωσε λαβή για να ανοίξει και πάλι η βίβλος... τριγμών με την υπόμνηση ότι «επί των ημερών της ηγεσίας Μητσοτάκη» απομακρύνθηκαν όχι μόνον στελέχη όπως ο Μιλτ. Έβερτ, ο Στ. Δήμας ή ο Ι. Κεφαλογιάννης, αλλά και τέως υπουργοί όπως ο κ. Ι. Μπούτος, που εκλέγεται, σήμερα, υπό την πράσινη σημαία του ΠΑΣΟΚ.

ΦΥΣΙΚΑ, η παραίτηση Κανελλόπουλου επέτεινε την ανησυχία —και τα ερωτήματα— σειράς στελεχών του κυβερνητικού κόμματος, που αγωνιούν για την συνοχή της παράταξής τους και, προπαντός, για την αποτελεσματικότητα της κυβερνητικής πολιτικής. Κατά την εκτίμηση ορισμένων αναλυτών, ωστόσο, η παραίτηση Κανελλόπουλου «δεν πρέπει πλέον να εκπλήσσει», καθώς, μέσα στην κυβέρνηση, «συγκρούονται δύο γραμμές», με τον κ. Μητσοτάκη αποφασισμένο να προχωρήσει στην δική του αντίληψη πραγμάτων, αδιαφορώντας για το όποιο «πολιτικό κόστος».

ΟΣΟ ΓΙΑ την δεύτερη «σύμπτωση» (την 40ή επέτειο του ΝΑΤΟ...), πέρασε απαρατήρητη, με εξαίρεση τον καλό «Ρ», που απλώς «ώκτειρε» «όσους είναι προσκολλημένοι σε ξεπερασμένα δόγματα»! (Ποιοι εμμένουν σε... δόγματα, η εφημερίδα του ΚΚΕ απέφυγε να κατονομάσει). Από την άλλη, η κ. Αλέκα Παπαρήγα, δεν παρέλειψε, κατά την σύσκεψη στο προεδρικό μέγαρο να καταφερθεί κατά των «ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων» (της Ιταλίας και Γερμανίας) στον βαλκανικό χώρο που «τροφοδοτούν και ενισχύουν την κρίση και αποσταθεροποίηση». Φαίνεται ότι το παλιό και ωραίο σύνθημα «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο» ποτέ δεν πεθαίνει!

ΟΣΟ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ
ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ ΑΛΥΤΑ
ΘΑ 'ΜΑΣΤΕ ΥΠΟΧΡΕΩΜΕΝΟΙ ΝΑ ΒΛΕΠΟΥΜΕ
Ο ΕΝΑΣ ΤΑ ΜΟΥΤΡΑ ΤΟΥ ΑΛΛΟΥ!..
ΚΑΝΟΝΙΣΤΕ ΛΟΙΠΟΝ ΝΑ ΞΕΜΠΕΡΔΕΥΟΥΜΕ!..

ΑΛΛΑ ΓΙΑ να σοβαρευθούμε: Ασφαλώς η Κοινότητα δεν μπόρεσε να παίξει τον θετικό εκείνο ρόλο που θα ήθελε ίσως να διαδραματίσει στον βαλκανικό χώρο. «Όταν κάποιος (λαοί ή άτομα) θέλουν να αιματοκυλισθούν» —έγραφε στο προηγούμενο τεύχος του ΑΝΤΙ ο καθηγητής κ. Π.Κ. Ιωακείμης— «δεν μπορεί καμιά εξωτερική δύναμη να τους εμποδίσει». Και από την στιγμή που η Σλοβενία και η Κροατία διάλεξαν τον δρόμο της απόσχισης, δεν πρέπει να εκπλήσσει ούτε το γερμανικό ενδιαφέρον υπέρ των δημοκρατιών αυτών, ούτε η έντονη παρουσία της Ιταλίας, σήμερα, στην Αλβανία, αλλά ούτε η δραστηριότητα της Τουρκίας στην Βουλγαρία και στην «Μακεδονία»... Το ερώτημα είναι εμείς —ως «ειδικοί», ως Βαλκάνιοι...— τι κάναμε και σε τι βαθμό βοηθήσαμε ώστε η κοινοτική παρέμβαση στον βαλκανικό χώρο να είναι σταθερή, ενιαία, αποτελεσματική, στην βάση, βέβαια, των δημοκρατικών αρχών της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής.

Σεχ Αμπάς Μουσάουι

ΜΕΣΑ ΣΤΑ πολλά άλλα συμβάντα του δεκαπενθημέρου, θα πρέπει να σημειώσουμε τον άδικο χαμό δυο στρατευμένων παιδιών μας —του Γιώργου Φιλομούζη και του Θόδωρου Μούσια— που άφησαν την τελευταία τους πνοή σε κάποιο πεδίο βολής, στην Λέσβο, τις τελευταίες δηλώσεις Ντεμιρέλ, που επιβεβαίωσαν ότι, κατά τις συνομιλίες του

με τον Μπους, «το Κυπριακό έμεινε σε δεύτερο πλάνο» (και δεν συζητήθηκε ο-ποιοδήποτε χρονοδιάγραμμα για τετραμερή ή πολυμερή διάσκεψη...), την πραγματικά «ενδιαφέρουσα» περιοδεία του πρωθυπουργού σε Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ και Άμπου Ντάμπι και τον φόνο —από Ισραηλινούς— του ηγέτη της γνωστής λιβανικής οργάνωσης Χεζμπολάχ, σεχ Αμπάς Μουσάουι.

Ο ΦΟΝΟΣ του Μουσάουι χαρακτηρίστηκε, από ορισμένους δυτικούς σχολιαστές, «τραγωδία σε συνήθη διαδικασία αντιποίνων». (Κατά τους ισραηλινούς ηγέτες, μια εξίσου «συνήθης» μορφή αντιποίνων, στα κατεχόμενα, είναι να απαντάς με σφαίρες στην πέτρα που ρίχνει ένα παιδί 10-14 χρονώ εναντίον ένστολου Ισραηλινού...). Μόνο που την φορά αυτή, στο αυτοκίνητο του Μουσάουι, επέβαιναν η γυναίκα του και ο εξάχρονος γιός του, που κάηκαν ζώντανοι από την ρουκέτα που εξαπέλυσε —φυσικά, εντός του λιβανικού εδάφους— ισραηλινό ελικόπτερο.

ΤΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ θα έχει αυτή η «εν ψυχρώ δολοφονία» —όπως χαρακτηρίζεται— του σεχ Αμπάς Μουσάουι κανείς δεν μπορεί να προβλέψει με σιγουριά. Το πιθανότερο, πάντως, είναι να έχουμε μια νέα κλιμάκωση της ένταξης στην περιοχή, με το άνοιγμα ενός ακόμα κύκλου αίματος...

ΑΝΤΗΝΩΡ

Η θρυαλλίδα Κανελλόπουλου

Η παραίτηση του επίλεκτου βαρώνου εξ Ηλείας και αντιπροέδρου της κυβέρνησης αποτελεί ζήτημα, όχι τόσο επειδή είναι από μόνη της σημαντική, ή επειδή είναι η τέταρτη παραίτηση σημαίνοντος κυβερνητικού στελέχους μέσα σε έξι μήνες· η παραίτηση Κανελλόπουλου αποτελεί ζήτημα επειδή... έγινε.

Και εξηγούμε. Ο κ. Μητσοτάκης επιλέγει τη ρήξη τους τελευταίους μήνες, συμπεριφερόμενος ως άλλος Α. Παπανδρέου. Και η ρήξη γίνεται, πάντα σχεδόν, με σημαντικά στελέχη του συντηρητικού χώρου, και οπωσδήποτε ιστορικότερα για το χώρο αυτό από όσο ο κ. Μητσοτάκης. Συγχρόνως, η ρήξη αυτή συσχετίζεται με την ισχυροποίηση της προσωπικής ομάδας του αρχηγού της ΝΔ, της οποίας η δύναμη προϋποθέτει σύγκρουση με ιστορικούς κομματάρχες, που διαθέτουν μια δική τους κάθετη δικτύωση.

Αυτό, όμως, οδηγεί σταδιακά σε αδυναμία του ίδιου του Κ. Μητσοτάκη να είναι διαιτητών στις συμμαχίες οι οποίες του εξασφαλίζουν την ηγεσία. Με αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, την πρόσφατη, και για πρώτη φορά σαφέστατη, ομαδοποίηση σημαντικών στελεχών, στην «καραμανλική πλατφόρμα» της Χαλκιδικής· μια ομαδοποίηση η οποία λειτουργεί αρνητικά στη συνοχή η οποία απαιτείται για αυτές τούτες τις διαδικασίες λήψης κυβερνητικών αποφάσεων, δεδομένου ότι αυτές δεν έχουν επ' ουδενί λόγω το στοιχείο της σύνθεσης, αλλά αντίθετα χαρακτηρίζονται από τη λογική του στενού και, πάρα πολλές φορές «άτυπου κύκλου» (αν, μάλιστα, πιστέψουμε και τα όσα ο κ. Κανελλόπουλος εκθέτει στην επιστολή παραίτησής του περί της μη συζήτησης στην κυβερνητική επιτροπή και περί αποφάσεων που λαμβάνονται εκτός αυτής).

Αυτή η κατάσταση επιδεινώνει ακόμα περισσότερο τους όρους που στοιχειωδώς απαιτούνται, προκειμένου να μπορεί ο κ. Μητσοτάκης να ασκεί το ρόλο του ως «αρχηγός» (για το οποίο κάνει ό,τι μπορεί για να το υπογραμμίζει, ως ανάγκη του, στην παραμικρότερη ευκαιρία). Και από αυτή την άποψη η παραίτηση Κανελλόπουλου —παρά την υποβάθμιση, κατά το συνήθη «πονηρό» τρόπο, που επιχειρήθηκε από τον ίδιο τον Κ. Μητσοτάκη— μπορεί να είναι η θρυαλλίδα για την αρχή της αντιστροφής μέτρησης. Εξάλλου, ως προς αυτό, δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι το συγκρότημα Λαμπράκη, διά του ΒΗΜΑΤΟΣ, είναι ο χώρος ο οποίος δημιούργησε κάποιους όρους για τη ρήξη, τους οποίους και επανέλαβε μετά την κρίσιμη συνεδρίαση της Κ.Ο. της ΝΔ, φιλοξενώντας και μια δεύτερη συνέντευξη (με τον κ. Έβερετ): και οι δύο συνεντεύξεις κινούνται στη λογική της «κοινωνικής δικαιοσύνης» και της «μεσότητας»...

Χ.Κ.

ΠΑΣΟΚ: πάλι για την ηγεσία...

Γι' άλλη μια φορά ο κ. Α. Παπανδρέου, με το ταξίδι του στο Λονδίνο, προσπάθησε να υπογραμμίσει τη δυνατότητά του για «πλήρη παρουσία»: με την καλή μαρτυρία του Μαγκντί Γιακούμπ, με τις επαφές που είχε με το λόμπυ των Ελλήνων εφοπλιστών και με τις δηλώσεις του για τα εθνικά, αξιοποίησε το λονδρέζικο ταξίδι του για να ενδυναμώσει την εικόνα του μάχιμου ηγέτη.

Ωστόσο, αυτή η ίδια η συμπεριφορά του προέδρου του ΠΑΣΟΚ δηλώνει συγχρόνως ότι υπάρχει πρόβλημα. Και αυτό επανήλθε πάλι, με τις δηλώσεις του Β. Κεδίκογλου για την ανάγκη ύπαρξης ενός αναπληρωτή του προέδρου και για τις επιπτώσεις που έχει στην αποτελεσματικότητα της αξιωματικής αντιπολίτευσης η κατάσταση υγείας του αρχηγού της. Και βεβαίως, μπορεί ο κ. Κεδίκογλου να επαναλαμβάνεται και να κινδυνεύει έτσι να χαρακτηριστεί ως «γραφικά ανεκτός», όμως οι δηλώσεις είναι χαρακτηριστικές ενός ευρύτερου παρόμοιου προβληματισμού στις τάξεις του ΠΑΣΟΚ. Και δεν είναι λίγοι αυτοί που σκίφονται το ζήτημα των φυσικών ορίων αντοχής του κ. Παπανδρέου, αν ξαφνικά το σκληνικό μετεξελιχθεί σε θάνατο εκλογών με τους απαραίτητους μονομάχους. Όπως δεν είναι λίγοι αυτοί που έχουν επίγνωση της χαμηλής δημοτικότητας του ηγέτη του ΠΑΣΟΚ.

Και, ίσως, η περιπέτεια της υγείας του Γ. Γεννηματά περιπλέξει ακόμα περισσότερο τις διαδικασίες, τις συμμαχίες και τους χρόνους στο ζήτημα: «ηγεσία αντιπολίτευσης».

Χ.Κ.

Γιατί όχι εθνική πολιτική στις προμήθειες του στρατού, από την εγχώρια αγορά;

Στον Οικονομικό της 13/2/92, διαβάσαμε ένα αξιόλογο άρθρο με θέμα «Αίρονται τα αντικίνητρα στις προμήθειες του στρατού;», όπου εμφανίζεται το ΥΠ.ΕΘ.Α. να ικανοποιεί χρονίζοντα προβλήματα της ελληνικής βιομηχανίας, προκειμένου να διευκολυνθεί η συμμετοχή της σε διαγωνισμούς προμηθειών των Ενόπλων Δυνάμεων. Έτσι προβλέπεται φερ' ειπείν ότι «όπου πιθανολογείται έστω και μερική εγχώρια παραγωγή, θα ζητούνται προσφορές σε δραχμές».

Πρόκειται βέβαια για τη γνωστή υπουργική απόφαση του κ. Παπαδόγωνα, με το περιεχόμενο της οποίας έχουμε επανειλημμένα ασχοληθεί, τονίζοντας τον άκρως θετικό χαρακτήρα της. Το ενδιαφέρον όμως είναι αλλού, ότι απλούστατα η υπουργική αυτή απόφαση δεν εφαρμόζεται από την ηγεσία του υπουργείου Εθνικής Άμυνας, γιατί δεν συμφέρει να εφαρμοσθεί!!!

Με απλά δηλαδή λόγια, συμφέρει η πίτα των εξοπλισμών να εξακολουθήσει να διανέμεται, με τον απαράδεκτο τρόπο που διενέμετο την τελευταία δεκαετία. Επιλογή δηλαδή προμηθευτών, ύστερα από «υπόδειξη» του αντιπροσώπου, και τις απαραίτητες «συμφωνίες» των εμπλεκόμενων μερών σε υψηλό επίπεδο και επίπεδο εισηγητών και προώθηση της προμήθειας, ανεξάρτητα από το κόστος της και την πραγματική αναγκαιότητά της. Έτσι είχαμε στο παρελθόν αγορές MIRAGE-2000, MATRA, και στο παρόν εκσυγχρονισμό CHINOOK, κ.τ.λ.

Η ηγεσία του ΥΠ.ΕΘ.Α. δηλ. ελάχιστα ή καθόλου ενδιαφέρεται για ανά-

πτυξη της εγχώριας παραγωγικής μηχανής, για εκτροπή στη χώρα ενός μέρους των 400 δις. δρχ. που δαπανώνται ετήσια, ή για μείωση του λειτουργικού κόστους της πολεμικής μας μηχανής.

Έτσι, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην Τουρκία, που με λεπτομέρεια περιγράψαμε στο τεύχος μας 485, στη χώρα μας η πολιτική προμηθειών των Ενόπλων Δυνάμεων, σαν αποκλειστικό στόχο έχει τις αθρόες αγορές, σε οποιεσδήποτε τιμές, χωρίς συμπαραγωγή και άλλες «ενοχλητικές» διαδικασίες.

Έτσι οι Τούρκοι συμπαράγουν ελικόπτερα, που εμείς αγοράζουμε μαζί με ολόκληρο τον εξοπλισμό τους (ακόμα και ρουκέτες). Οι Τούρκοι συμπαράγουν σε ποσοστό 35% συστήματα αυτοπροστασίας, που εμείς κατ' ευθείαν αγοράζουμε κ.ο.κ.

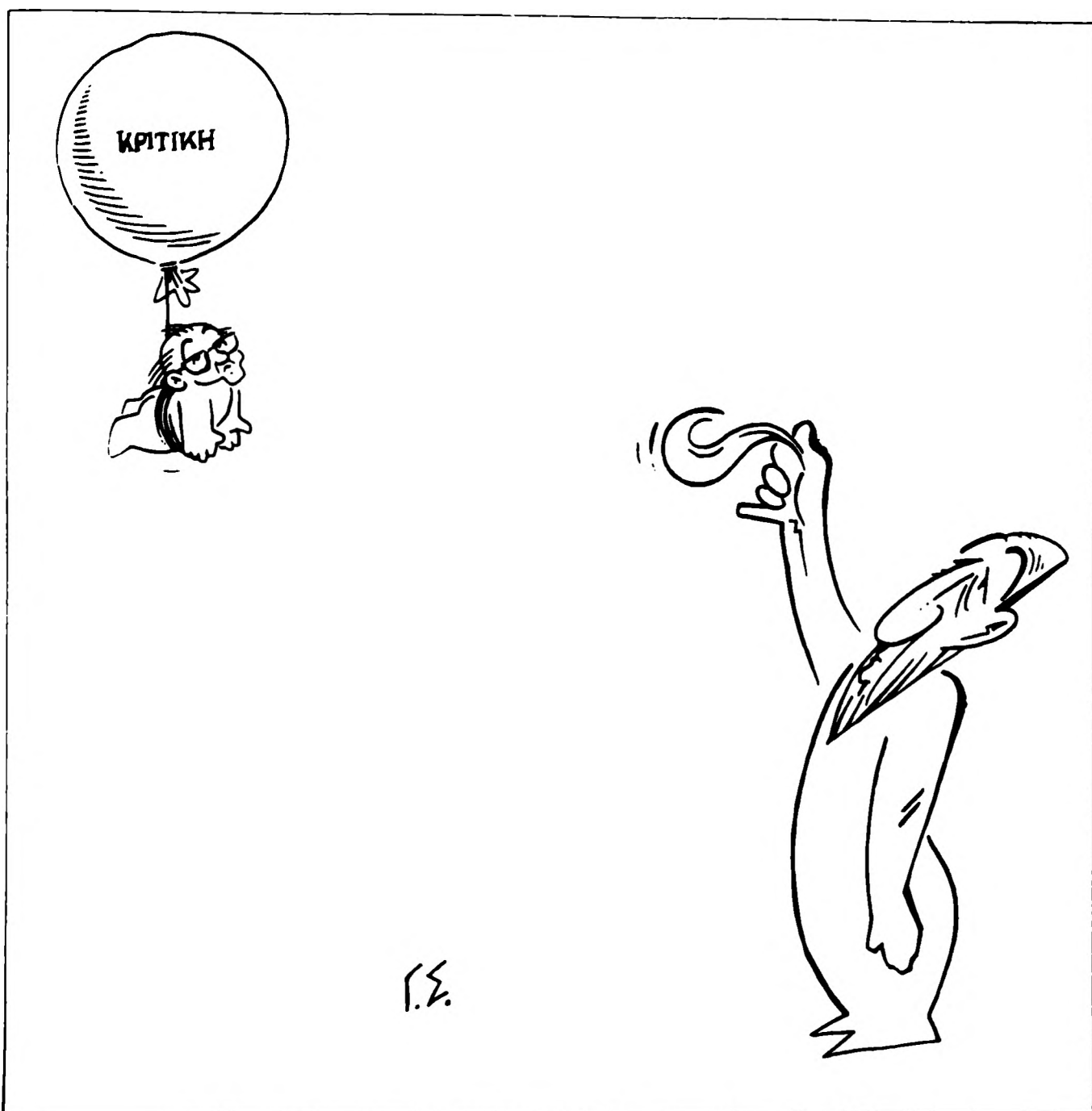
Έτσι, μετά την υπουργική απόφαση που προαναφέραμε, που έδινε πράσινο φως στις παραγωγές, ανώτατος αξιωματικός του στρατού, παραπονιθήκε δημόσια, ότι με τον τρόπο αυτό του «δένονται τα χέρια», ο στρατός δεν μπορεί να εξοπλιστεί κ.τ.λ. Η θέση βέβαια αυτή, είναι ανάξια σχολιασμού, αυτό όμως που προέχει είναι να χαραχθεί μια εθνική πολιτική ανάπτυξης της αμυντικής βιομηχανίας και άμεση και μεσοπρόθεσμη. Γιατί κ. Γ. Βαρβιτσιώτη, ελάχιστη σημασία έχει αν η αεροπορία θα προμηθευτεί τα τάδε ή δείνα αντίμετρα, έχει όμως τεράστια σημασία αν αναπτύξει υποδομή στον τομέα αντίμετρων παρεμβολών.

Κ.Χ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

Οι σεβαστοί ημών ιεράρχες της Ιεράς Συνόδου αφού συζήτησαν τις εκκλησιαστικές εξελίξεις στα Βαλκάνια, την στάση του Βατικανού στο θέμα των Σκοπίων και την στάση των Ουνιτών, ζητούν με έγγραφό της προς τον πρωθυπουργό την διακοπή των διπλωματικών σχέσεων της Ελλάδας με το Βατικανό. Αιτιολογικό το ότι ο ρόλος του Πάπα «ούτε φιλάδελφος προς το ορθόδοξο πλήρωμα απεδείχθη, μάλλον δε ύπουλος και ιδιοτελής». Ο ρόλος του Βατικανού για διεύρυνση της επιρροής του στα Βαλκάνια και στις χώρες της Αν. Ευρώπης είναι γνωστός. Αλλά η Ορθοδοξία που έχει και πλήρωμα να υπηρετήσει στον ίδιο χώρο και μέσα δεν θα πρέπει να παγιδευτεί σε μια τυφλή αντιπαράθεση εναντίον των Καθολικών και των Ουνιτών. Ας κοιτάξει να κάνει σωστά την δουλειά της και πέρα από τις θρησκευτικές έριδες μεταξύ χριστιανικών πληθυσμών ας προσπαθήσει χωρίς δογματισμούς και φανατισμούς να τραβήξει την διαχωριστική γραμμή σε σχέση με το Ισλάμ. Η οργάνωση της Ορθοδοξίας στις χώρες αυτές θα προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στον ελληνισμό αν οι ιεράρχες μας φροντίσουν να ασκηθούν στους κανόνες του παιχνιδιού που τόσο καλά γνωρίζει ο μηχανισμός του Βατικανού. Και θα πρέπει παράλληλα να ασκηθούν στην διπλωματία που θα τους χρειαστεί πολύ. Γιατί η πρότασή τους για διακοπή των διπλωματικών σχέσεων μας με το Βατικανό δεν είναι σοβαρή. Με αυτή την λογική θα έπρεπε η χώρα μας να διακόψει διπλωματικές σχέσεις με όλες τις χώρες που μας ανταγωνίζονται ευθέως ή εμμέσως στον ίδιο χώρο ή ακόμα που λαμβάνουν αποφάσεις οι οποίες αντιστρατεύονται τα συμφέροντά μας.

Κ.Χ.

DURA LEX, SED...

Έξι νεαροί συνελήφθησαν στις 24 Οκτωβρίου 1991 κατά την μαθητική πορεία στο υπουργείο Παιδείας, δικάστηκαν και καταδικάστηκαν με βαρύτερες ποινές, από 5,5 έως 9 χρόνια κάθειρξη. Κατά την ακροαματική διαδικασία, χωρίς να υπάρχουν ακλόνητα επιβαρυντικά στοιχεία, με μάρτυρες κατηγορίας που έπεφταν σε αντιφάσεις, ο εισαγγελέας, με ένα σκεπτικό - καταπέλτη, υποστήριξε ότι και η συμμετοχή απλώς σε πορεία αποτελεί αδίκημα (!). Πρότεινε ποινές για τους έξι νεαρούς που έφταναν τα 17 χρόνια (!), βρίσκοντας στο πρόσωπό τους, τους ...εγκληματίες που θα καταλύσουν το κράτος. Το δικαστήριο αποφάσισε τις βαρύτερες ποινές που επιδίκασε, για τους νεαρούς μαθητές και φοιτητές, με βάση αυτά τα δεδομένα της ακροαματικής διαδικασίας.

Ακολούθησε ο εγκλεισμός τους στην φυλακή για σωφρονισμό και η συνακόλουθη απαγκίστρωσή τους από τον χώρο της εκπαίδευσης και της ομαλής κοινωνικής ζωής. Την Παρασκευή 21 Μαρτίου η υπόθεση εκδικάζεται στο εφετείο. Ελπίζουμε ότι, αυτή την φορά θα συνεκτιμηθούν όλα τα δεδομένα της υπόθεσης. Γιατί, αλλοίμονο, η δικαιοσύνη δεν είναι ταγμένη να εξοντώνει· αντίθετα οφείλει να αποδίδεται με σύνεση και να βοηθάει την ομαλή εκκοινωνήση ακόμα και εκείνων που παρεξέτράπησαν. Η εξάντληση της αυστηρότητας των δικαστών σε έξι νέους σίγουρα δεν είναι η σωλωμόντεια απόφαση που θα εξευμένιζε και το εξαγριωμένο, εκείνη την περίοδο, «κοινό περί δικαίου αίσθημα».

Ν.Γ.

ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;

Και όμως! Με την απόφασή του 32/90/223/285-87 (Προσφυγή Ν. Φίλη κατά Ελλάδος) το δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Στρασβούργου απέρριψε δύο αποφάσεις αστικού περιεχομένου του Αρείου Πάγου (αποφάσεις 919/84 και 1597/84). Συνεπώς, από τον Αύγουστο του 1991 έχει πάψει πια ο Αρειος Πάγος να είναι ανέγκλητος.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η αναμενόμενη απόφαση του ίδιου δικαστηρίου σε λίγους μήνες, που θα καταδικάζει, κατά πάσα πιθανότητα, ύστερα από θετική εισήγηση της Επιτροπής ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το αναχρονιστικό σύστημα απονομής στρατιωτικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα.

Η λειτουργία των στρατιωτικών δικαστηρίων στη χώρα σε καιρό ειρήνης μπορεί να χαρακτηριστεί ανενδοίαστα άθλια, που παραβιάζει ευθέως την σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σύμφωνα με χαρακτηρισμό της ίδιας αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

Πρόκειται για δικαστήρια σκοπιμότητας, χωρίς στοιχειώδη ανεξαρτησία, που διερωτάται κανείς τι σκοπό εξυπηρετούν σε καιρό ειρήνης, εκτός από το να εκτελούν ανερυθρίαστα τις εντολές της εκάστοτε στρατιωτικής ηγεσίας.

Μια τέτοια κατασκευασμένη περίπτωση, δόθεν διαρροής ανύπαρκτων μυστικών, που έλαβε χώρα επί ΠΑΣΟΚ (Δροσογιάννης - Κουρής - Αποστολάκης) διασύρει διεθνώς τη χώρα μας και έχει ήδη κοινοποιηθεί στην εξ υπουργών των Εξωτερικών επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Το περίεργο στην υπόθεση αυτή, είναι ότι το Νομικό τμήμα του υπουργείου Εξωτερικών (κ. Οικονομίδης) όχι μόνο δεν φρόντισε να θεραπεύσει τα αίτια της θλιβερής αυτής ιστορίας, που είναι άλλωστε συνταγματική επιταγή αλλά οδηγεί τη χώρα σε ατιμωτική καταδίκη, για την οποία ευθύνεται η προηγούμενη κυβέρνηση.

Πράγματι, το σύνταγμα του 1975 στο άρθρο 96 παρ. 4, 5 και 93 παρ. 2, 3, 4, ύστερα από εισήγηση του τότε υπουργού Δικαιοσύνης Στεφανάκη, προβλέπει την κατάργηση του αντισυνταγματικού «status» των στρατιωτικών δικαστηρίων, ευθυγράμμιση του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, με τον Κοινό Κώδικα, ύστερα από ψήφιση ειδικού νόμου σε εύλογο διάστημα.

Το εύλογο αυτό διάστημα, φαίνεται ότι δεν παρήλθε οπότε θα μας επιβληθεί ατιμωτικά, από το Στρασβούργο, αυτό που ο συνταγματικός νομοθέτης προέβλεψε πριν από μια 15ετία. Θα ήταν ενδιαφέρον να ακούσουμε τις απόψεις των συναρμοδίων κ.

Παπακωνσταντίνου και Σαμαρά.

Την υπόθεση, νομικά, παρακολουθεί ο Ν. Κωνσταντόπουλος.

Κοντά στο νου κι η γνώση...

Η κ. Βάσω Παπανδρέου είναι επί τετραετία πλέον Επίτροπος της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Το αξίωμα, όπως και κάθε αξίωμα, έχει κάποιους κανόνες και κάποιους κώδικες που ορίζουν τη συμπεριφορά του φυσικού φορέα στο δημόσιο χώρο. Και αυτό είναι κάτι που το ξέρει καλύτερα εκείνος ο οποίος λειτουργεί μέσα σε πλαίσια στα οποία αυτοί οι κανόνες παίζουν κύριο ρόλο.

Και η κ. Παπανδρέου ήξερε πολύ καλά ότι δεν παραβίασε τίποτε από τους κανόνες του αξιώματός της, όταν έδωσε τη

συνέντευξη για την ελληνική οικονομία στα ΝΕΑ (Δευτέρα, 17/2/1992). Και βεβαίως γνώριζε ότι δεν μιλούσε ως «πρόσωπο», μια και σε αξιώματα τέτοιου είδους δεν μπορείς να είσαι σκέτο πρόσωπο.

Η εδώ κυβέρνηση όμως, και ο εκπρόσωπός της κ. Πολύδωρας, επειδή δεν τους άρεσαν τα όσα είπε η κ. Παπανδρέου και επειδή δεν γνωρίζουν τη διάκριση προσώπου - φορέα αξιώματος σκέφτηκαν πως καλό θα ήταν να βγάλουν μια ανακοίνωση όπου θα έβαζαν «στη θέση της» την Επίτροπο της χώρας

στην ΕΟΚ λέγοντας ότι όσα είπε τα είπε σαν ιδιώτης, σαν πρόσωπο. Και ανοήτως αυτή τη σκέψη τους την έκαναν πράξη.

Αποτέλεσμα; Έγιναν ρεζίλι. Αμέσως εισέπραξαν μια απάντηση από την Επιτροπή της ΕΟΚ όπου όχι μόνον «διευκρινίζεται» ότι η κ. Παπανδρέου, ως Επίτροπος, δεν παρέβη καμιά δεοντολογία, αλλά και ότι (και αυτό είναι το βασικότερο...) οι απόψεις που διατύπωσε η κ. Παπανδρέου είναι και επίσημες απόψεις της Επιτροπής, που έχουν εκφραστεί επα-

νειλλημένως με παρόμοιες προς της κ. Παπανδρέου διαπιστώσεις στελεχών της Κοινότητας. Με δύο λόγια: η Επιτροπή της ΕΟΚ, παρέχοντας πληρέστατη κάλυψη στην κ. Παπανδρέου, έδωσε ένα ηχηρότατο χαστούκι στην εδώ κυβέρνηση, λέγοντάς της ότι δεν είναι σωστό να αντιδικεί με τον εκπρόσωπο της χώρας που κυβερνά στην Ευρώπη.

Είναι τόσο δύσκολο να αποκτήσει πια αυτή η κυβέρνηση λίγο «νου και γνώση»; Ή μήπως φταίνε πάλι οι «κουτόφραγχοι»;

Κ.Τ.

Ανακρίβειες

Η «Καθημερινή» δημοσίευσε — μία ιστορική ανασκόπηση του «Μακεδονικού» ζητήματος.

Στο τέλος του

αφιερώματος στην θέση του ΚΚΕ για το «Μακεδονικό» στην διάρκεια της κατοχής και του Εμφυλίου, όπου αναφέρεται στο συμφωνητικό Ιωαννίδη - Δασκάλωφ.

Το συμφωνητικό αυτό, το ΚΚΕ το έχει καταγγείλει σαν δημιούργημα της «Ιντέλλιτζενς Σέρβις», κάτι το οποίο επιβεβαιώνει και ο υπαρχηγός του ΕΔΕΣ Κομνηνός Πυρομάγλου αποκαλώντας το «πλαστό δημιούργημα ανθρώπων αδαών περί τα κομμουνιστικά».

Την άποψη του Κ. Πυρομάγλου την αναφέρει το αφιέρωμα της «Καθημερινής» προσθέτοντας όμως ότι για να εκτιμηθεί αντικειμενικά η στάση του ΚΚΕ για το Μακεδονικό, την εποχή εκείνη, πρέπει οι αναγνώστες της να λάβουν υπόψη το σύμφωνο.

Ο Γιάννης Ιωαννίδης στο βιβλίο του «Αναμνήσεις» αρνείται κατηγορηματικά ότι υπέγραψε ποτέ ένα τέτοιο σύμφωνο, καταθέτοντας την συνομιλία του με τον Αλ. Σβώλο με τον οποίον είχε συναντηθεί στην Αθήνα και το βράδυ που υποτίθεται ότι υπεγράφη το σύμφωνο και την επόμενη ημέρα που το θέμα βγήκε στις εφημερίδες.

Επειδή λοιπόν έχουν περάσει οι καιροί που οι ηθελημένες ανακρίβειες γινόντουσαν πιστευτές, η καλύτερη μελέτη των κειμένων και των δύο αντιμαχόμενων —τότε— πλευρών είναι επιβεβλημένη.

Τ.Μ.

Αλλαγές στην ηγεσία του «Ταχυδρόμου» έπειτα από εννιάμηνη παραμονή του Παύλου Τσίμα στη διεύθυνση. Ο προσανατολισμός του περιοδικού σε μικρότερες ηλικίες φαίνεται να μην απέδωσε, χωρίς όμως ταυτόχρονα να δοθούν τα περιθώρια για να δοκιμαστεί. Διευθυντής πλέον ο Γιάννης Καψής και πρώτος στην τάξη μετά απ' αυτόν ο Βασίλης Μουλόπουλος, υπεύθυνος ύλης του «Βήματος» και του «Οικονομικού Ταχυδρόμου», που υπολογίζεται και μελλοντικός διευθυντής του, εφόσον βέβαια, λόγω εκλογών, ο Γιάννης Καψής πάρει το δρόμο για τα μπαλκόνια. Η αλλαγή κατεύθυνσης του περιοδικού θεωρείται δεδομένη, με έμφαση στα πολιτικά και στα κοινωνικά θέματα. Επιστροφή στο παλιό αναγνωστικό κοινό, εκείνο των μεγαλύτερων ηλικιών. Υπάρχει άραγε ελπίδα να ανατραπεί το δημοσιογραφικό αξίωμα που λέει ότι, «οι αναγνώστες χάνονται κατά χιλιάδες και κερδίζονται κατά δεκάδες»;

● Όσο για τον Παύλο Τσίμα, τα πράγματα δείχνουν να αποχώρησε (απομακρύνθηκε) εντελώς από το συγκρότημα Λαμπράκη. Μια αρχική συμφωνία για αρθρογραφία στα «Νέα» μάλλον δεν απέδωσε, και όπως ακούγεται θα πάρει τη ζώνη του Μάκη Τριανταφυλλόπουλου στον SKY, που κι εκείνος απομακρύνθηκε από το σταθμό, αφού έδωσε βήμα στον αθυρόστομο Βασίλη Ραφαηλίδη, που δεν δίστασε ο αθεόφοβος να τα βάλει και με τους παπάδες.

● Αρχίζει φαίνεται να το παίρνει απόφαση ο κ. Αλαφούζος ότι δεν θα του δοθεί άδεια για να εκπέμψει ο τηλεοπτικός SKY, και σταδιακά απολύει κάποιους τεχνικούς και μοντέρ. Ωστόσο, μάλλον δεν το βάζει κάτω, έστω κι αν προσωρινά αυτό διατίθεται. Οι εργασίες για την ολοκλήρωση των στούντιο στο Φάληρο συνεχίζονται, οι πυγγραφείς γράφουν κι εκείνος

μεταξύ αστείου και σοβαρού δηλώνει, ότι θα εκπέμψει όταν κανείς δεν θα το περιμένει. Ίδωμεν...

● Τα περιοδικά ποικίλης ύλης βρίσκονται στα πολύ κάτω τους και δεν είναι μόνο ο «Ταχυδρόμος» που επιχειρεί αλλαγές. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και το «Ένα», που εντός των ημερών θα ανακοινωθεί η αποχώρηση του διευθυντή του Σωκράτη Τσιχλιά, ενώ στη θέση του προωθείται ο διευθυντής σύνταξης του εντύπου κ. Αμάνιτης.

● Έκλεισε το περιοδικό «Επτάμισυ», γιατί, όπως λέγεται, στην τούρλα του Σαββάτου, ο κ. Καλογρίτσας ζήτησε πολιτική κάλυψη και οικονομική στήριξη από τον Συνασπισμό, τα οποία όμως δεν του δόθηκαν. Τους συντάκτες του περιοδικού όμως ποιος θα τους πληρώσει; Ο κ. Καλογρίτσας, λέει, ότι η εταιρεία που εξέδιδε το περιοδικό είναι εντελώς διαφορετική από τη φήμα των επι-

● Το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, ο πρωτοπόρος στο θέμα Βιντεοτέξ αποφάσισε να παγώσει τις σχετικές δραστηριότητές του. Βιντεοτέξ, λέξη άγνωστη σε πολλούς, είναι ένα σύστημα αμφίδρομης επικοινωνίας, ένα νέο μέσο επικοινωνίας, το παιδί της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών.

Με μια μικρή οθόνη - τερματικό ονομαζόμενο minitel (στη γαλλική του εκδοχή), ένα «φίλικό στον χρήστη» πληκτρολόγιο και με την τηλεφωνική συσκευή σας μπορείτε να έχετε πρόσβαση σε υπηρεσίες που σας τρώγανε χρόνο, σας λύνει, δηλαδή, κυριολεκτικά τα χέρια. Τέρμα η πολύωρη αναμονή («περιμένετε στο ακουστικό σας»), τώρα θα καλείτε έναν συγκεκριμένο αριθμό και πληκτρολογώντας το όνομα θα βλέπετε τον τηλεφωνικό αριθμό που ψάχνατε στην οθόνη σας.

Ο Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδας σε λίγους μή-

χειρήσεών του. Με αυτόν τον τρόπο αρνείται και κάθε οικονομική υποχρέωση.

● Μετά το δημοψήφισμα, το νούμερο των μελών του Συνασπισμού φαίνεται να ζάλισε την ηγεσία του. Κανείς δεν το περίμενε. Έτσι, ανάμεσα στα άλλα που σκέφτονται, τους προβληματίζει και η έκδοση κυριακάτικης εφημερίδας. Ήδη, σε ορισμένους κύκλους συζητιέται η προσφορά επιχειρηματία. Διευθυντής ο Θανάσης Καρτερός; Από την άλλη μεριά η «Αυγή» τρέχει να προλάβει. Ανανεώνει το κυριακάτικο φύλλο της, το σχεδιάζει ο Νίκος Τσαγκρής, ενώ ως υπεύθυνος του Πολιτιστικού προσελήφθη ο Γιώργος Μπράμος, παλιός αρχισυντάκτης του φύλλου. Στην ηγεσία της εφημερίδας επανήλθε ο Βασίλης Κωνσταντινίδης.

● Εκτός όμως από την κυριακάτικη έκδοση, άλλοι κύκλοι του Συνασπισμού ετοιμάζουν ιδεολογικό περιοδικό, το οποίο λέγεται ότι θα κυκλοφορήσει έως τα μέσα Μαρτίου. Ήδη έχει μαζευτεί αρκετή ύλη, αλλά ο τίτλος του εντύπου ακόμα αναζητάται...

● Και να θέλεις να αγιάσεις,

νες —μέσα στο 1992— βάζει πανελλαδικά σε λειτουργία την απαιτούμενη υποδοχή για το σύστημα Βιντεοτέξ. Η ποσότητα χρηστών που θα μπορεί να εξυπηρετεί το σύστημα θα είναι μόνο 7.000. Προγραμματίζουν, όμως, μια υπηρεσία ηλεκτρονικού τηλεφωνικού καταλόγου και μια υπηρεσία η οποία θα δίνει γενικότερες πληροφορίες για τον ΟΤΕ ή ακόμη θα «νοικιάζει» χώρο σ' αυτούς που θα ήθελαν να προσφέρουν κάποιες υπηρεσίες.

Υπηρεσίες όπως: ειδήσεις, δελτίο καιρού, τα νέα του χρηματιστηρίου, νέα για τους κινηματογράφους, τηλέφωνα και διευθύνσεις εστιατορίων, τα ακτοπλοϊκά δρομολόγια, τα εφμερεύοντα φαρμακεία, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (όπου οι χρήστες επικοινωνούν μεταξύ τους)· μέχρι και συναλλαγές με τράπεζες ή να κλείνει το εισιτήριό του στην Ολυμπιακή θα μπορεί ο χρήστης.

αυτή η «Αυγή» δεν σε αφήνει. Έδωσε στήλη σε εκπρόσωπο του «φιλελεύθερου Φόρουμ του Ανδρέα Ανδριανόπουλου», ο οποίος μάλιστα υπογράφει με το ψευδώνυμο «Ροθρμπάρτ» (διεθνές όνομα του φιλελευθρισμού, παγκόσμια γνωστό). Οι αθεόφοβοι έδωσαν βήμα στον ιδεολογικό αντίπαλό τους. Αυτό κάλλιστα θα μπορούσε να ονομαστεί πλουραλισμός, αλλά ταυτόχρονα ιδεολογικό και πολιτικό απόπημα...

● Τα φιλόδοξα δεκαεξασέλιδα της «Ελευθεροτυπίας» έγιναν οκτασέλιδα και όπως λέγεται, σύντομα, τα περισσότερα εξ' αυτών θα καταργηθούν εντελώς. Λέτε ο κ. Τεγόπουλος να επένδυσε όλα τα χρήματα στο καινούριο κτίριο της εφημερίδας, έτσι που να μην έμειναν για την ανανέωσή της;

● Νέο ένθετο ετοιμάζει να ενσωματώσει στην ύλη του το «Βήμα». Πρόκειται για δεκαεξασέλιδο με κοινωνικά θέματα, το οποίο πιθανόν να εμφανιστεί αυτή την Κυριακή. Το «Βήμα» ξανακέρδισε την πρωτοκαθεδρία στην κυκλοφορία και ο κ. Ψυχάρης όλο καινούρια πράγματα μηχανεύεται.

Ήδη, το υπουργείο Γεωργίας έχει διανείμει τερματικά minitel στους συνεταιρισμούς και τους προσφέρει κάποιες υπηρεσίες μέσω του συστήματος Βιντεοτέξ. Υπάρχουν και κάποιοι ιδιωτικοί φορείς που λειτουργούν στην βάση συνδρομών και φυσικά πληθώρα ενδιαφερομένων. Κι ενώ με αρκετή καθυστέρηση (η Πορτογαλία ξεκίνησε μετά από μας και έχει να επιδείξει ένα ενδιαφέρον και πολυδιάστατο πρόγραμμα) θα αρχίσει η λέξη Βιντεοτέξ να γίνεται οικεία και στην Ελλάδα το ΝΙΕ το οποίο ξεκίνησε πρόγραμμα - πιλότο το 1986 αποφάσισε να «παγώσει» κάθε δραστηριότητα. Η αιτία είναι οικονομικές δυσκολίες κυρίως, αδιαφορία εκ μέρους της πολιτείας.

Μήπως θα έπρεπε οι αρμόδιοι να μελετήσουν κάπως καλύτερα το θέμα σε όλες του τις διαστάσεις, τώρα μάλιστα που δημιουργείται και η κατάλληλη υποδομή;

ΕΝΑ «ΠΑΙΔΙ» ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ

... στον Πειραιά. Το ΚΑΝΑΛΙ 1.
Γίνεται πιο ανήσυχο, πιο
περίεργο για ότι συμβαίνει γύρω
του, πιο σοβαρό.
Δεν παύει νά' ναι αυθόρμητο,
ετοιμόλογο και ζωηρό.
Ακούστε το παιδί του Πειραιά
που μεγαλώνει μέρα τη μέρα!
Ακούστε το ΚΑΝΑΛΙ 1!

Το παιδί
του Πειραιά

«Μακεδονία ξακουστή...»

του Ρεπόρτερ

Η εικόνα των εκατοντάδων χιλιάδων του συλλαλητηρίου στην Θεσσαλονίκη, στη γλώσσα της πολιτικής επιστήμης θα αποτελούσε παράδειγμα ακραίας διαδικασίας πολιτικής ενσωμάτωσης.

Αν πριν λίγους μήνες έλεγε κανείς ότι υπάρχει έντονη διάθεση στην κοινή γνώμη για εθνιστικές (ή και εθνικιστικές) εξάρσεις σίγουρα θα αντιμετωπιζόταν συγκαταβατικά ως γραφικός «προφήτης» ή, στην χειρότερη περίπτωση, ως προπαγανδιστής του χειρίστου είδους που «προετοιμάζει το έδαφος». Και αυτό διότι η κατάσταση στο «μακεδονικό» δεν ήταν αυτή που είναι σήμερα, ενώ οι παλινωδίες της επίσημης κυβέρνησης στο άλλο εθνικό θέμα, το «βορειοηπειρωτικό», αντιμετωπίζονταν με παγερή αδιαφορία από το κοινό —αν δεν εκδηλώνονταν και γνωστότατα ρατσιστικά ανακλαστικά προς τους «Αλβανούς».

Όμως, «η Μακεδονία η ξακουστή του Αλεξάνδρου η χώρα» φαίνεται πως αποτελεί το ισχυρότερο μοτίβο μαζικής κινητοποίησης του κοινού σήμερα, σε τόνους εθνικιστικούς, σωβινιστικούς, «πατριωτικούς», πολεμοχαρείς, ή και πολιτισμένους, μετρημένους, αποφασιστικούς αλλά ήρεμους κ.τ.λ.: στο συλλαλητήριο της Θεσσαλονίκης, την προηγούμενη Παρασκευή 14 Φεβρουαρίου, χώρεσαν όλοι αυτοί οι τόνοι (με κυρίαρχους ίσως τους μετρημένους), όλες οι ηλικίες, σχεδόν όλα τα επαγγέλματα, τα σώματα και τα πολιτικά κόμματα —πλην του ΚΚΕ. Από τη Θεσσαλία, την Ήπειρο, τη Μακεδονία και τη Θράκη, σύσσωμες ομάδες πληθυσμών των «Νέων Χωρών» έδωσαν το παρόν —αλλά μαζί και τη διαφορά τους, ίσως, με τους «χαμουτζήδες», τους παλιοελαδίτες που κάπου «έχουν δέσει τον γαϊδαρό τους» και γι' αυτό έχουν κάποια υστέρηση στην «εθνική εγρήγορση». Από τη «Θεσσαλία και πάνω», λοιπόν, στο συλλαλητήριο φώναζαν όλα όσα τους μεθερμηνεύονταν από τις έρευνες του Ανδρόνικου χρόνια τώρα, στοιχήθηκαν με όσα τους κανοναρχούσαν οι ακαδημαϊκές υπογραφές σε εθνικά προσκλητήρια, συντάχθηκαν με όσα καθημερινά τούς «αφηγούνται» για τους «δαίμονες» των Σκοπίων οι τηλεοράσεις, οι εφημερίδες, τα ραδιόφωνα, οι πολιτικοί τους εκπρόσωποι. Η εικόνα των εκατοντάδων χιλιάδων του συλλαλητηρίου στη Θεσσαλονίκη, στη γλώσσα της πολιτικής επιστήμης θα αποτελούσε παράδειγμα ακραίας διαδικασίας πολιτικής ενσωμάτωσης, όπου δεν υπάρχει περιθώριο για καμιά Διαφορά, αλλά, αντίθετα, για πάνδημα φαινόμενα συλλογικής ταύτισης και άρρηκτης συνοχής με έναν και μέσα από έναν ισχυρότατο μύθο (με τη σορελιανή έννοια) περί του έθνους και των εχθρών του.

Βεβαίως, ελάχιστοι θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν την υπαρκτή βάση για την κοινωνική διάδοση αυτής της συλλογικής συμπεριφοράς. Διαφορετικές ερμηνείες γι' αυτήν θα μπορούσαν σίγουρα να υπάρχουν γι' αυτήν, π.χ. για το αν αποτελεί γνήσιο εθνικισμό, ή έκφραση «εθνικού φιλότιμου», ή Πατριωτισμό, ή συλλογική μνήμη, ή σωβινισμό κ.τ.λ. Το σίγουρο είναι πως κάπως θα αντιδράσει κανείς όταν κάποιος του αμφισβητούν αυτό τούτο το δικαίωμα να ορίζει τη ζωή του στον εθνικά οριζόμενο γεωγραφικό χώρο του. Από εκεί και πέρα όμως, η κατάσταση δεν είναι καθόλου εύκολο να χωρέσει στα ιδεοληπτικά σχήματα εκείνων που βλέπουν αναβίωση «κοινοτήτων», επιβιώσεις «αρχέγονων κληρονομιών», διεκδικήσεις «χαμένων πατρίδων», «αλυτρωτισμούς» και όλα τα συναφή που αρκετά συχνά καταλήγουν στα φολκλόρ του είδους «έχω μια αδελφή νυφούλα αληθινή...» και τα υπόλοιπα. Αυτά μπορεί να δίνουν λίγη παρηγοριά σε όσους βρίσκουν την ευκαιρία να παίξουν τους στρατηλάτες, ή σε άλλους που βρίσκουν «επιτέλους» κάποιο νόημα ζωής. Στους τελευταίους δεν κατατάσσονται μόνον όσοι πασχίζουν να καλύψουν το κενό της κατάρρευσης του «υπαρκτού», προσφεύγοντας στη «δραματικότητα» και την «έξαρση» που περικλείει η προσήλωση της προσοχής τους στα εθνικιστικά φαινόμενα, ή / και η ταύτησή της με «τραυματικά εθνικά οράματα». (Εξάλλου, αυτή είναι και μια κατάσταση πνεύματος που χαρακτηρίζει σήμερα αρκετούς από

τους «τέως συντρόφους» της Ανατολικής Ευρώπης). Μεγαλύτερη σημασία έχουν όσοι κάνουν συστηματοποιημένη χρήση της συλλογικής «έξαρσης» για τα εθνικά, την οποία και θεωρούν ως προνομιακή πρώτη ύλη για άσκηση πολιτικής συλλήβδην. Και επειδή η «έξαρση» δεν είναι κάτι που συντελείται εν κενώ, ή μόνον λόγω εχθρικών ενεργειών των «γειτόνων» μας, αλλά διαμορφώνεται στο κοινό και μέσα από την κατάλληλη ερμηνεία και προβολή των ενεργειών του «εχθρού», είναι λογική η πρώτη αυτή ύλη να είναι ήδη κατάλληλα επεξεργασμένη για την πολιτική της αξιοποίηση (και μεταποίηση).

Όλοι όσοι με την παρουσία τους ή τη σκέψη τους μετείχαν στο ογκώδες συλλαλητήριο της Θεσσαλονίκης έδειξαν, πρώτα απ' όλα ίσως, ότι μέσα στην απουσία αξιών στην πολιτική, μέσα στο γενικευμένο κλίμα κυνισμού την τελευταία πενταετία, με την αξιοπιστία της πολιτικής ηγεσίας να έχει φτάσει στο ναδίρ και τη «συνήθη διαδικασία» της πολιτικής αντιπροσώπευσης να μοιάζει σαν ρόδα που γυρίζει στον αέρα, μέσα σε όλα αυτά, δηλαδή, που έχουν απαξιώσει πλήρως την πολιτική, υπάρχει ένα πεδίο όπου μπορεί να ανασυνταχθούν ταυτίσεις και να αποκατασταθούν συνοχές στον ποιητικό ιστό. Αν, όμως, αυτό ήταν ένα βασικό στοιχείο από το μακεδονικό συλλαλητήριο, δεν σημαίνει και ότι είναι τόσο εύκολο να χρησιμοποιηθεί ατόφιο από την πολιτική ηγεσία, παρά μόνον αν η τελευταία καταφύγει σωρευτικά στην καλλιέργεια φαντασιακών επιθετικών συνδρόμων, ή προπαρασκευάσει το έδαφος για πραγματική σύγκρουση με τον «εχθρό». Το τελευταίο είναι μάλλον αδύνατον, καθ' ότι το στοιχείο του εθνικισμού έχει προ πολλού χάσει τη δυνατότητα να είναι δεσπόζον στην πολιτική στρατηγική των διεθνών σχέσεων της χώρας, ενώ στο εσωτερικό πεδίο ο εθνικισμός παρασύρθηκε από την κατάχρηση που έγινε στην κυρίαρχη, μεταπολεμικά, ιδεολογία της εθνικοφροσύνης.

Μένει, μάλλον, μόνον η πλειοδοσία στα φαντασιακά επιθετικά σύνδρομα. Σαν τέτοια δεν λογίζονται οι συμπεριφορές που εκφράστηκαν συλλογικά από το συλλαλητήριο της Θεσσαλονίκης· όχι μόνον διότι αυτές αποτελούν την άλλη όψη της πολιτικής και αξιακής κρίσης που διαπερνά τη χώρα —και σαν τέτοιες κάπου ετεροπροσδιορίζονται— αλλά και διότι αυτές οι συμπεριφορές απείχαν πολύ από τους φανατισμούς τύπου Παπαθεμελή. Φαντασιακή επιθετικότητα, αντίθετα, είναι το να «δείχνεις τη δύναμή σου στον εχθρό», χωρίς να τον απειλείς με αυτήν στο έδαφός του, αλλά διοχετεύοντάς την στο δικό σου εθνικό σώμα, προς τα μέσα: το συλλαλητήριο της Θεσσαλονίκης δεν ήταν άλλο από την έκφραση της υπεράσπισης του εθνικού χώρου από κάποιον ο οποίος τον επιβουλεύεται· και, σαφώς, δεν ήταν προσκλητήριο για «μεγαλεξανδριανή εκστρατεία», όπως ενδεχομένως θα επιθυμούσαν κάποιοι θερμοκέφαλοι «υπερπατριώτες».

Μέχρι πού μπορεί να φτάσει αυτή η μορφή πολιτικής κινητοποίησης; Από τι στοιχεία μπορεί να αποτελείται ο ενδοστρεφής, φαντασιωτικός εθνικισμός; Πόσο πολιτικά αποδοτικός μπορεί να είναι για τους εμπνευστές του; Πόσο μπορεί να αναπληρώσει την έλλειψη οράματος και αξιών στον

Στο συλλαλητήριο στοιχήθηκαν αρκετοί, με όσα τους κανοναρχούσαν οι ακαδημαϊκές υπογραφές σε εθνικά προσκλητήρια.

πολιτικό και στον καθημερινό βίο; Και από ποιο σημείο και μετά γίνεται μπουμερανγκ κατά των θιασωτών ή εμπνευστών του, αφού η δυναμική που ίσως δημιουργήσει μπορεί να φθάσει σε σημείο ισοπέδωσης οποιουδήποτε δεν ανταποκρίνεται «όσο πρέπει» στις απαιτήσεις της αδιαλλαξίας, του φανατισμού και της συγκινησιακής φόρτισης;

Είναι ερωτήματα που θέτουν εκ των πραγμάτων όσοι θυμήθηκαν ξανά τις «χαμένες πατρίδες». Είναι ερωτήματα που τίθενται από το ίδιο το κοινό ανακοινωθέν των πολιτικών αρχηγών και του Προέδρου της Δημοκρατίας, όπου γράφεται ότι «ο ελληνικός λαός πρέπει να προσβλέπει στο μέλλον με ψυχραιμία...», και παράλληλα ότι υπάρχουν «ορισμένες απειλές, οι οποίες επιβάλλουν συνεχή επαγρύπνηση και εθνική συνοχή». Δηλαδή, «αποφυγή τόνων καθαρά εθνικιστικών» (όπως γράφει η Ελευθεροτυπία στις 19/2/1991), αλλά και «προσοχή»... Ίσως αυτά να δηλώνουν ευθέως πόση απορία υπάρχει και πάλι, δηλαδή πόσο δύσκολες είναι οι ισορροπίες ανάμεσα στις πολιτικές χρήσεις του «πατριωτισμού» και τα προσδοκούμενα οφέλη τους, από τη μια πλευρά, και στις επιλογές εκείνες που θα διαμόρφωναν όρους για πραγματική σύγκρουση. Γιατί, ποιοι είναι οι «καθαρά εθνικιστικοί τόνοι»; Ποια είναι τα όρια ανάμεσα στις καταστάσεις που ονοματίζονται «ορισμένες απειλές» (οι οποίες και χρήζουν «επαγρύπνησης») και στην παράλληλα συνιστώμενη «ψυχραιμία»; Και στο τέλος - τέλος, ως πού μπορεί να φτάσει μια πολιτική που αρχίζει και τελειώνει στην πρόταξη και στην (τελικώς αδύνατη) διαχείριση (μόνων) των συμβόλων (η ονομασία που θα πάρει η σημερινή Μακεδονία των Σκοπίων). Και το ερώτημα είναι

φυσιολογικότατο από τη στιγμή που το θέμα αυτό έχει γίνει αντικείμενο διεθνών συσχετισμών και πρακτικών, χειριζόμενο όμως από εμάς με μια λογική ούτε εθνικιστική, ούτε υπερεθνική...

Βεβαίως, η πολιτική της «εθνικής ταυτότητας» μπορεί να βολεύει όλους: τη ΝΔ δεδομένου ότι λειτουργείται ως φυγή προς τα εμπρός (τα «σημαντικά εθνικά ζητήματα» και όχι τις «ντομάτες και τα πορτοκάλια» που έλεγε ο μακαρίτης Α. Κουτσόγιωργας)· το ΠΑΣΟΚ, όχι μόνο διότι αυτό το στοιχείο, η «Ελλάδα στους Έλληνες» πάει ταιρί με το «λαός στην εξουσία», αλλά και γιατί είναι μια πολιτική που ευνοεί τη συγκέντρωση της πολιτικής στα χέρια του ηγέτη (το ίδιο σε μεγάλο βαθμό ισχύει για τον κ. Μητσοτάκη)· το Συνασπισμό, διότι έχει την δυνατότητα να δείξει (με κάποιες «δυσκολίες»...) ότι ο τέως «διεθνισμός» δεν είναι το μόνο στοιχείο ιδεολογικής του συνοχής· το ΚΚΕ, διότι μπορεί να αυτοχρισθεί και πάλι πρωτοπόρος μειοψηφία, μιλώντας «ενάντια στο ρεύμα» για σλαβόφωνους (ενώ πριν λίγο καιρό μιλάγαν όλοι μαζί γι' αυτό, χωρίς να μπορεί κανείς να «ξεχωρίσει»...).

Όμως η πολιτική της «εθνικής αναγέννησης» έχει και άλλους ωφελούμενους. Στο σύνδρομο της παλιάς καλής Δεξιάς αναβιώνει ολίγον η ...Κόκκινη Μηλιά, αν κρίνουμε από τον «Αντέννα» που έβγαλε στο γυαλί τον Γλύξμπουργκ, ή από τον «Ελεύθερο Τύπο» που σκέφτηκε ότι είναι ευκαιρία να «τσιμεντάρει» την πελατεία του, φέρνοντας «κοντά της» την ... Άννα Μαρία. «Πατρίς» και «Στέμμα» και ολίγη «Θρησκεία», με την Εκκλησία να πρωτοστατεί στην «αφύπνιση» του ποιμνίου της, με τους ιερείς της να ομιλούν κατά κόρον για τους άπιστους εχθρούς του Έθνους και να καίνε εφημερίδες με «μειοδοτική» στάση. Είναι και μια ευκαιρία ίσως να λυθούν ορισμένα ενδοεκκλησιαστικά προβλήματα, αλλά και να υπάρξουν καλύτεροι όροι για τον ανταγωνισμό με τους Καθολικούς.

Το ερώτημα είναι κατά πόσον αυτές οι αντιλήψεις ή οι επιλογές μπορούν να βοηθήσουν στην υπέρβαση μιας πολυσχιδούς κρίσης, που φθάνει μέχρι το σημείο να μην υπάρχουν σταθερές ακόμα και για το ποια κατεύθυνση θα έχει το νέο ...φορολογικό νομοσχέδιο. Το ερώτημα είναι αν μια κρίση που ξεκινά από αλλού, μπορεί να ξεπεραστεί αφήνοντας στην άκρη αυτό το αλλού. Και, παραπέρα, είναι δυνατόν μια πολιτική στηριγμένη στην «εθνική ταυτότητα» και στους δεσμούς αίματος του «Γένους» να είναι δεκτική ποσοτώσεων και δοσολογιών (του τύπου «επαγρύπνηση», αλλά όχι «έξαρση») και να μην κινδυνεύει ανά πάσα στιγμή να τιναχτεί στον αέρα; Και είναι δυνατόν ένας αξιακά κατακερματισμένος κοινωνικός ιστός να ανασυνταχθεί σε πεδία όπου χρειάζεται ηθική μοναστικού τάγματος, ενώ η πολιτική που ακολουθείται κάποιες φορές προς την κατεύθυνση αυτής της «εθνικής ανάταξης» είναι φτιαγμένη με ίδιους τρόπους και έχει τα ίδια υλικά με την πολιτική που οδήγησε στον κατακερματισμό; Ψυχραιμία, λοιπόν. Κανείς δεν έχασε διαλέγοντας την μετά λόγου γνώσεως υπεράσπιση του αυτονόητου δικαιώματος ύπαρξης του και την αγνόηση των (εγνωσμένα, ή όχι) ιδεοληπτικών - ηγητόρων ή μη.

Σκόπια και εθνικοί σκόπελοι

του Κ. Βασιλείου

Η παραίτηση του αντιπροέδρου της κυβέρνησης κ. Αθ. Κανελλόπουλου, που έρχεται να προστεθεί στην ήδη κλονισμένη συνοχή του κυβερνητικού στρατοπέδου και που κυριάρχησε ως θέμα ακόμα και της σύσκεψης των πολιτικών αρχηγών στο προεδρικό Μέγαρο —τουλάχιστον στον αντιπολιτευόμενο Τύπο— απέσπασε την προσοχή από τα σοβαρά προβλήματα που καλείται να λύσει η ελληνική εξωτερική πολιτική μετά την ανάσα χρόνου που κέρδισε την περασμένη Δευτέρα στη Λισσαβώνα ο υπουργός Εξωτερικών κ. Α. Σαμαράς στη σύνοδο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Τα προβλήματα αυτά είναι εξαιρετικά δύσκολα κι έχουν κυρίως να κάνουν με τις αντιδράσεις της ελληνικής πλευράς απέναντι στις πιθανές εξελίξεις στο θέμα της αναγνώρισης του κρατιδίου των Σκοπίων.

Μετά την ψυχρολουσία της έκθεσης της Επιτροπής Διαιτησίας που αγνόησε εντελώς τους τρεις όρους του Συμβουλίου Υπουργών της ΕΟΚ στις 16 Δεκεμβρίου 1991 (σαφείς δεσμεύσεις των Σκοπίων ότι δεν τρέφουν εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδος, παύση της εχθρικής προπαγάνδας και αλλαγή ονομασίας) ο κ. Σαμαράς απέστειλε στις 17 Ιανουαρίου 1992 επιστολή προς τους ομολόγους του της ΕΟΚ στην οποία ανέπτυξε με ιστορικά και πρόσφατα στοιχεία την ελληνική επιχειρηματολογία στο θέμα της αναγνώρισης. Την επιχειρηματολογία αυτή ενίσχυσε τόσο με σχετικό φάκελο που επέδωσε στους συναδέλφους του στη σύνοδο της Λισσαβώνας στις 17/2 όσο και με τη δική του ομιλία που διήρκεσε 40 περίπου λεπτά.

Σε ποιο βαθμό όμως έπεισε τους εταίρους μας είναι μάλλον αβέβαιο. Το βέβαιο είναι ότι ο κ. Σαμαράς κέρδισε κάποιο χρόνο εφόσον το θέμα παρέμεινε σε εκκρεμότητα και θα ξανασυζητηθεί στις 2 Μαρτίου. Προς το παρόν λοιπόν απεφεύχθη το χειρότερο και ασφαλώς η μεγαλειώδης συγκέντρωση της Θεσσαλονίκης στις 14/2 με τη σχετικά ευνοϊκή μετάδοση του μηνύματός της από τα ξένα ειδησεογραφικά πρακτορεία, δημιουργήσε κάποιο σκεπτικισμό στους εταίρους της ΕΟΚ, τουλάχιστον ως προς την σκοπιμότητα κάποιας εσπευσμένης απόφασης που θα έριχνε λάδι στη φωτιά εν όψει τόσο ισχυρών ελληνικών αισθημάτων και αντιρρήσεων. Τελικά η Πορτογαλία, που έχει την προεδρία του Συμβουλίου για το α' εξάμηνο του τρέχοντος έτους, ανέλαβε «εκ καθήκοντος» την πρωτοβουλία για «διάλογο» με τα Σκόπια, προφανώς για να διαπιστώσει τις διαθέσεις για συμμόρφωση προς τους τρεις όρους. Η πορτογαλική προεδρία ευλόγως δεν ήθελε να χρεωθεί κάποια σύγκρουση και προφανή αποτυχία της συνόδου.

Τι μπορεί όμως να μεσολαβήσει μέχρι τις 2 Μαρτίου ώστε να ανατρέψει τη σημερινή κατάσταση προς όφελος των ελληνικών συμφερόντων. Κατ' αρχάς οι εταίροι θα αναμείνουν για να δουν το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη στα τέλη του μηνός για την ανεξαρτησία. Είναι βέβαιο ότι το αποτέλεσμα, παρά τις ενδεχόμενες «παρατυπίες», θα είναι θετικό. Κι αυτό βάζει επί τάπητος το θέμα της αναγνώρισης από τους 12 μέσα στο Μάρτιο. Σε διπλωματικούς κύκλους συζητείται επίσης και η αμερικανική στάση η οποία φαίνεται να κλίνει στην αναγνώριση και των τεσσάρων Δημοκρατιών της πρώην Γιουγκοσλαβίας (Σλοβενίας, Κροατίας, Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, Σκοπίων) εντός του Μαρτίου. Τα αποτελέσματα της πρωτοβουλίας της πορτογαλικής προεδρίας είναι κι αυτά αβέβαια. Φαίνεται ότι από την ενθάρρυνση του υπουργού Εξωτερικών της Γερμανίας κ. Γκένσερ θα αναζητηθεί κάποια φόρμουλα στο θέμα της «ονομασίας», διότι οι δύο πρώτοι όροι είναι μάλλον αυτονόητοι και πιθανότατα εύκολα να γίνουν αποδεκτοί από τα Σκόπια με τη μορφή γραπτών εγγυήσεων. Ο κ. Γκένσερ, σύμφωνα με διπλωματικές πληροφορίες αλλά και όπως προκύπτει από τις ισορροπιστικές δηλώσεις του, θα ευ-

νοούσε ίσως μια νέα ονομασία της Δημοκρατίας των Σκοπίων από την οποία όμως πιθανότατα δεν θα έλειπε το όνομα «Μακεδονία». Πόσο ικανοποιητική μπορεί να είναι η φόρμουλα αυτή για την ελληνική πλευρά, αν γίνει αποδεκτή από τα Σκόπια —πράγμα αβέβαιο— δεν είναι γνωστό. Ας σημειωθεί επ' αυτού πρώτον, ότι ο κ. Μητσοτάκης δεν έχει αποσύρει ή ανασκευάσει σχετική του δήλωση περί του αντιθέτου και δεύτερον ότι δεν είναι γνωστό τι θέση πήραν οι πολιτικοί αρχηγοί στη σύσκεψη επ' αυτού του θέματος. Δημοσίως βέβαια και η στάση της αξιωματικής αντιπολίτευσης είναι ανυποχώρητη στο θέμα αυτό.

Είναι άραγε επαρκές το χρονικό διάστημα μέχρι τις 2 Μαρτίου για να λυθούν τα προβλήματα αυτά, δηλαδή να δεχθούν τα Σκόπια τους όρους αυτούς και κυρίως την αλλαγή της ονομασίας του κρατιδίου; Θα παραμείνει άκαμptos επ' αυτού ο Γκλιγκόρφ, όπως δηλώνει κατ' επανάληψη δημοσίως; Πόσο θα ζυγίσει την «εθνική υπερφάνεια» της πολυεθνικής πανσπερμίας του κρατιδίου του απέναντι στις συνέπειες μη αναγνώρισής του από την Ελλάδα; Ο χρόνος θα τρέχει γι' αυτόν; Θα επιλέξει μια πολιτική «κλειστού φρουρίου» και θα μπορέσει να αντισταθμίσει τις ενδεχόμενες απώλειες από το μπλοκάρισμα των σχέσεων με την ΕΟΚ, που σίγουρα θα επιδιώκει ανά πάσα στιγμή η Ελλάδα με ενδεχόμενα οφέλη —οικονομικά και άλλα— από διμερείς σχέσεις; Θα υπερσχύσουν οι οικονομικοί υπολογισμοί έναντι των εθνικιστικών; Απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα είναι δύσκολο να δοθεί μέχρι τις 2 Μαρτίου. Γι' αυτό το πιθανότερο είναι μια νέα παράταση της «εκκρεμότητας» από τους εταίρους ως κοινοτική θέση, όχι όμως αναγκαστικά και ως στάση μεμονωμένων κρατών - μελών. Ακόμα όμως και μια νέα χρονική παράταση, που ασφαλώς θα συνεπάγεται ένα νέο γύρο «διαβουλεύσεων» και «διαλόγου» με τα Σκόπια, δεν προδικάζει κανένα ευνοϊκό αποτέλεσμα για την Ελλάδα. Δεν είναι ορατό τι θα μπορούσε μέσα σε αυτό το διάστημα να κάμψει τη στάση των Σκοπίων. Όπως αντίθετα είναι πλέον βέβαιο ότι ορισμένοι εταίροι μας στην ΕΟΚ όχι μόνο δεν δείχνουν καμιά κατανόηση απέναντι στις ελληνικές ευαισθησίες αλλά προωθούν παντίω τρόπω τα δικά τους συμφέροντα στην περιοχή, γράφοντας στα παλιά

Την Τρίτη, 18 Φεβρουαρίου, ενώπιον προέδρου, οι πολιτικοί αρχηγοί συζητήσαν για τα εθνικά θέματα.

τους υποδήματα τα περί κοινής εξωτερικής πολιτικής και τα παρόμοια. Και δεν αποκλείεται καθόλου ορισμένοι εκ των 12 να «χάσουν την υπομονή» τους με τις ελληνικές παραξενιές και τις ελληνικές «φαντασιώσεις» και να σπεύσουν στην αναγνώριση των Σκοπίων.

Γι' αυτούς τους λόγους η ελληνική πλευρά θα πρέπει να προετοιμάζεται για το χειρότερο. Και το χειρότερο είναι οι 11 να αναγνωρίσουν, αργά ή γρήγορα, τα Σκόπια και μέσω των διμερών σχέσεων να προωθήσουν τους σκοπούς τους. Σε μια τέτοια περίπτωση, που δεν φαίνεται καθόλου απίθανη τις προσεχείς εβδομάδες, θα δοκιμαστεί η ψυχραιμία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής που λογικά θα πρέπει να έχει καταστρώσει ένα σχέδιο αντιμετώπισης της. Αντιμετώπισης που δεν αφορά τόσο τις αντιδράσεις απέναντι στα Σκόπια, που δεν είναι σκόπιμο να συζητώνται δημοσίως — μολονότι σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι ανώφελο να γνωρίζει ο αντίπαλος το τίμημα που θα κληθεί να καταβάλει — όσο τις αντιδράσεις απέναντι στην ΕΟΚ.

Κατ' αρχάς θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ψυχραιμία η δικαιολογούμενη, εκ πρώτης όψεως, «οργή και αγανάκτηση» του ελληνικού λαού επί της οποίας θα σκυλεύσουν πολλοί αντιπολιτευόμενοι και πολλά «καθαρόαιμα» ιδεολογικά ρεύματα. Αλλά είναι ευθύνη όλων των πολιτικών της χώρας να μην παρασυρθούν σε αντιπαραθέσεις για μικροκομματικά οφέλη και να γίνουν αιχμάλωτοι των πρώτων αντιδράσεων της κοινής γνώμης καταφεύγοντας σε «αντι-φράγκικα» και «αντι-ευρωπαϊκά» παραληρήματα. Θα πρέπει αντίθετα να βοηθήσουν ώστε ο ελληνικός λαός να αντιληφθεί ότι όσοι δεν συμμερίζο-

νται τις ελληνικές θέσεις ή δεν θέλουν να κατανόησουν ορισμένα πράγματα που μας αφορούν άμεσα δεν είναι κατ' ανάγκην εχθροί. Θα ήταν ολέθριο αν κάποιο αντι-ΕΟΚικό κύμα σάρωνε τη σταθερότητα και την ψυχραιμία με τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσουμε την κατάσταση, εμμένοντας σαφώς και σταθερά σε ό,τι έχουμε δικαίωμα να θεωρούμε εθνικό συμφέρον μας, όπως και οι άλλοι. Θα ήταν ανεπανόρθωτα καταστροφικό αν η ελληνική εξωτερική πολιτική απεσπάτο από το ευρωπαϊκό - κοινοτικό έδαφος υποκύπτοντας ενδεχομένως σε πολιτικές σκοπιμότητες και υπολογισμούς της στιγμής ή υπό την πίεση των αισθημάτων. Είναι καιρός να σταθμίσουμε ρεαλιστικά τις δυνατότητές μας και να συμπεριφερθούμε στις εξωτερικές μας σχέσεις σαν ευρωπαϊκή δύναμη που γνωρίζει να υπερασπίζεται τα συμφέροντά της.

Θα πρέπει τελικά να μάθουμε να ζούμε με ορισμένες εκχρεμότητες στη γειτονιά μας και να πάψουμε να αυτοσχεδιάζουμε. Τα Σκόπια δεν είναι, ούτε θα είναι από μόνα τους, σε θέση να μας απειλήσουν καθ' οιονδήποτε τρόπο. Από τη δική μας ψυχραιμία, αποφασιστικότητα και εμπιστοσύνη στις δυνάμεις μας εξαρτώνται πολλά. Η ρευστότητα στην περιοχή μας θα συνεχιστεί. Το πρόβλημα είναι όχι μόνο να ξέρουμε τι επιζητούμε αλλά να είμαστε και διατεθειμένοι να το επιτύχουμε αδράχνοντας τις ευκαιρίες, πράγμα που προϋποθέτει υπομονή και κατάλληλη προετοιμασία για όλα τα ενδεχόμενα. Επειδή αυτά τα αυτονόητα δεν μας είναι καθόλου οικεία γι' αυτό βρισκόμαστε πάντα «προ απροόπτου».

Ακριβώς γι' αυτό και ως προς αυτό, το θέμα δηλαδή των Σκοπίων, ήταν εν-

θαρρυντικό το βήμα που έγινε με τη σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών υπό την προεδρία του κ. Καραμανλή στις 18/2. Η αναζήτηση και η χάραξη «κοινής εθνικής στρατηγικής» δεν μπορεί να βρίσκει κανέναν αντίθετο.

Είθε η σύγκλιση απόψεων επί καιρίων εθνικών θεμάτων, που αναφέρει το ανακοινωθέν, η «σύμπτωση απόψεων» που είπε ο κ. Μητσοτάκης ιδιαίτερα όσον αφορά τα Βαλκάνια και τα Σκόπια, η «κοινή στάση» και η «κοινή γραμμή» που ανέφερε ο κ. Παπανδρέου να αφορούν και τους επί μέρους χειρισμούς, σ' όλα τα πιθανά σενάρια, ώστε να μη γίνουν αντικείμενο κομματικής εκμετάλλευσης και πολιτικής ψηφοθηρικής αντιδικίας. Διότι, κατά τα άλλα, είναι «μακρύς και δύσκολος» ο δρόμος της εθνικής στρατηγικής, όπως σωστά εκτιμήσε η κ. Δαμανάκη. Αν το καλό και εποικοδομητικό κλίμα που επικράτησε στη σύσκεψη θα διατηρηθεί, θα φανεί στη συζήτηση προ ημερησίας διατάξεως και σε επίπεδο αρχηγών κομμάτων που θα γίνει την προσεχή Δευτέρα στη Βουλή. Διότι, αν και όλοι συμφώνησαν για επανάληψη τέτοιων συσκέψεων «εφόσον κριθεί αναγκαίο», οι δηλώσεις των πολιτικών αρχηγών μετά τη σύσκεψη δεν ήταν και τόσο διαφωτιστικές όσον αφορά τις μελλοντικές προθέσεις τους. Είναι εύκολο να διακρίνει κανείς, τουλάχιστον ως προς τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, ότι ούτε ο κ. Μητσοτάκης επιθυμεί να εμφανίζεται υπό «δεσμευτική εποπτεία» ούτε ο κ. Παπανδρέου να εγκαταλείψει τα όπλα της οξείας αντιπαραθέσης στα εξωτερικά θέματα, όπλα τα οποία χρησιμοποιούνται εκτενώς από το φιλικό του λαϊκίστικο Τύπο για να καλλιεργούν την αντίληψη περί «ξεπουλήματος» και «προδοσιών».

Πολλές φορές η οξεία αντίθεση ακόμα και σ' ορισμένους «χειρισμούς» στην εξωτερική πολιτική παίρνει τέτοιες διαστάσεις που τείνει να αναφέρει τη σύμπτωση επί των «στρατηγικών αντιλήψεων» που πραγματικά υπάρχει μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων. Διότι εφόσον η Τουρκία παραμένει η κυριότερη απειλή, εφόσον το ΠΑΣΟΚ έχει αποδεχθεί το ΝΑΤΟ και την ΕΟΚ, εφόσον οι σχέσεις με τις ΗΠΑ και επί κυβερνήσεώς του επιδιώχθηκαν να μπουκωθούν σε «ήρεμα νερά», εφόσον διαπιστώνεται «σύγκλιση απόψεων» και στα Βαλκανικά, ποιες ουσιαστικές διαφορές παραμένουν πέρα του «περιεχομένου» του διαλόγου με την Τουρκία; Οι στρατηγικοί προσανατολισμοί και η σύλληψη του εθνικού συμφέροντος είναι ταυτόσημοι. Οι διαφορές παραμένουν στην ουσία ως προς τη μέθοδο και τους χειρισμούς. Οι αποστάσεις δεν φαίνεται να είναι τόσο μεγάλες όσο εμφανίζονται δημοσίως. Κι όλοι έχουν πλέον γνώση των σφαλμάτων του παρελθόντος. □

Ένα βήμα μπρος;

του Τάσου Παππά

Μία ακόμη περίοδος εσωστρέφειας αρχίζει για το Συνασπισμό. Ίσως αυτή τη φορά είναι αναγκαία. Η πραγματικότητα που γέννησε το φιλόδοξο εγχείρημα της συνασπισμένης Αριστεράς έχει μεταβληθεί, η προωθητική δύναμη που ενσωμάτωνε η προσπάθεια έχει εξανεμιστεί ενώ τα ιδεολογικά και πολιτικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για να ερμηνευτεί η κοινωνική συγκυρία και να αρθρωθεί σύγχρονος και φερέγγυος πολιτικός λόγος, φαντάζουν ξεπερασμένα.

Στελέχη και μέλη της παράταξης θα κληθούν να δώσουν πειστικές εξηγήσεις για κάποιες κορυφαίες επιλογές (κυβέρνηση Τζαννετάκη, παραπομπές), για το αναπόδραστον της αποκόλλησης του ΚΚΕ και κυρίως να λύσουν τρεις μεγάλους κόμπους που ταλανίζουν από την εμφάνισή του το Συνασπισμό. Πώς δηλαδή:

- Θα μετασχηματιστεί από συμβούλιο κορυφής σε δημοκρατικό οργανισμό.
- Θα μετεξελιχτεί από κόμμα γνώμης σε κόμμα δράσης.
- Θα μετατρέψει την κακοφωνία σε δημιουργική πολυφωνία. Με άλλα λόγια με ποιον τρόπο θα υπονομεύσει τη δεσπόζουσα αντίληψη: «έχει μεν καλούς παίκτες αλλά δεν έχει ομάδα».

Ο Συνασπισμός έχει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων πολιτικών σχηματισμών. Δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα ηγεσίας, αφού η Μ. Δαμανάκη χαίρει γενικής εκτιμήσεως και ουδείς διανοείται να αμφισβητήσει την επάρκειά της. Η συνοχή όμως της παράταξης θα εξαρτηθεί, σε μεγάλο

Η Μαρία Δαμανάκη σε συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής του ΣΥΝ μετά την αποχώρηση του ΚΚΕ από αυτόν.

βαθμό, από τις κινήσεις της. Από την αποφασιστικότητα που θα επιδείξει απέναντι στις προσωπικές στρατηγικές που κυκλοφορούν, στις συχνές παλινωδίες, στις επείσαστες λογικές που θεωρούν το Συνασπισμό «προσωρινό μόρφωμα», εφαλτήριο για τη μεταπήδησή τους σε επίκοινους χώρους. Μέχρι τώρα, με λεπτούς χειρισμούς εξασφάλισε, σε γενικές γραμμές, συντεταγμένη πορεία, χωρίς να διολισθήσει σε αυταρχικές πρακτικές.

Στο ...ψάξιμο

Αν τα προεκτεθέντα αφορούν αποκλειστικά την κ. Δαμανάκη, η παραγωγή πολιτικής, η ανίχνευση νέων ιδεολογικών δρόμων και η αντιστοίχισή με κοινωνικές δυνάμεις είναι υπόθεση που πρέπει να απασχολήσει όλους στη Θεμιστοκλέους. Το τοπίο —εγχώριο και διεθνές— μετά την κατάρρευση, την αναπόφευκτη συσχέτιση της γενέθλιας θεωρίας με τα κοινωνικά μοντέλα του «υπαρκτού», τις μεταλλάξεις, τις μεταμφιέσεις δια της αλλαγής τίτλων και την ξαφνική λαγνεία για τη Σοσιαλιστική Διεθνή, είναι τουλάχιστον σύνθετο. Όλοι οι αριστερογενείς ψάχνονται και ψάχνουν.

Θα ήταν υπερβολικό να προσδοκά κανείς ολοκληρωμένες απαντήσεις από το Συνασπισμό, όσο και μεταφυσικό να περιμένει να ξαναγεννηθούν Μάρξ και Λένιν. Η σωτηριολογική αντίληψη της πολιτικής μάλλον δεν έχει πολλούς οπαδούς σήμερα στην Αριστε-

ρά. Μπορεί και οφείλει, όμως, ο Συνασπισμός να μιλήσει με τη γλώσσα της ειλικρίνειας, του πάθους, της ανιδιοτέλειας και της συνέπειας. Και, κυρίως, να ξεκαθαρίσει το ακανθώδες θέμα της πολιτικής των συμμαχιών, έτσι ώστε να μην παρουσιάζονται προνομιακοί συνομιλητές με το ΠΑΣΟΚ ή φαινόμενα συμπλεγματικής συμπεριφοράς απέναντι στο «μεγάλο αδελφό» κόμμα.

Η προσυνεδριακή διαδικασία ουσιαστικά άρχισε με την επιστολή της Μ. Δαμανάκη προς τις συνιστώσες τις οποίες και καλούσε να αποδυναμώσουν τις εσωτερικές τους λειτουργίες.

Η Πολιτική Γραμματεία ανέθεσε στον Μ. Ανδρουλάκη να συντάξει το κείμενο των «Θέσεων», στους Δ. Παπαδημούλη, Γ. Δραγασάκη, Μ. Παπαγιαννάκη και Δήμο Φουνταλή το σχέδιο προγράμματος και στον Ν. Χουντή το προσχέδιο καταστατικών αρχών. Στόχος είναι τα ντοκουμέντα να ολοκληρωθούν μέσα στο Μάρτιο, αφού προηγουμένως γίνει διεξοδική συζήτηση στην Κεντρική Πολιτική Επιτροπή και στη συνέχεια να «κατεβούν» στη βάση. Οι παρατηρήσεις και οι προτάσεις των μελών του Συνασπισμού θα ενταχθούν στα κείμενα και θα ακολουθήσει ο δεύτερος κύκλος διαλόγου που περιλαμβάνει τη συγκρότηση ιδρυτικών συνελεύσεων στις οποίες θα ψηφιστούν τα ντοκουμέντα και θα εκλεγούν οι αντιπρόσωποι για το συνέδριο. Πρόθεση είναι οι εργασίες του σώματος να έχουν τελειώσει το πρώτο 15ήμερο του Ιουνίου, έτσι ώστε να υ-

πάρξει μια περίοδος είκοσι ημερών για την πολιτική εξόρμηση πριν από τη ραστώνη του θέρους.

Βασικές αρχές

Η προγραμματική διακήρυξη δεν έχει ακόμη συνταχθεί αλλά, σύμφωνα με διασταυρωμένες πληροφορίες, η επιτροπή που είναι επιφορτισμένη με την εκπόνηση του σχεδίου έχει καταλήξει σε ορισμένες βασικές αρχές. Όπως:

● **Για την οικονομία:** Η χώρα χρειάζεται μεγάλες μεταρρυθμίσεις και ειδικότερα στο επίπεδο της φορολογίας, όπου προτείνεται η γενίκευσή της και η ανατροπή της σημερινής αναλογίας έμμεσων - άμεσων φόρων. Μοχλός της ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού με κοινωνική δικαιοσύνη δεν μπορεί να είναι μόνον ο δημόσιος τομέας η έκταση του οποίου πρέπει να μειωθεί, χωρίς φυσικά να κυριαρχήσουν οι τυφλές δυνάμεις της αγοράς.

● **Για τη Δημόσια Διοίκηση.** Η αποκεντρώση, η περιφερειακή ανάπτυξη και η μεταφορά πόρων και αρμοδιοτήτων στην

Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελούν τα κεντρικά σημεία. Υπογραμμίζεται ακόμη πως μετά την «εμπειρία Κοσκωτά» απαιτείται η αυτονόμηση των ΔΕΚΟ και η θέσπιση ελεγκτικών θεσμών που θα ελαχιστοποιούν τις πιθανότητες εμφάνισης σκανδάλων.

Στο προσχέδιο των καταστατικών αρχών αναφέρεται πως ο Συνασπισμός πρέπει να έχει καταστατικό ενιαίου κόμματος και όχι χαλαρές και γενικές αρχές λειτουργίας. Προτείνονται επίσης: η ελεύθερη λειτουργία τάσεων στη βάση πολιτικών πλατφορμών, η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των μειοψηφουσών απόψεων, η διεξαγωγή συνεδρίου κάθε δύο χρόνια, η επιλογή των υποψήφιων βουλευτών από εσωκομματικό δημοψήφισμα πανελλαδικού ή νομαρχιακού επιπέδου.

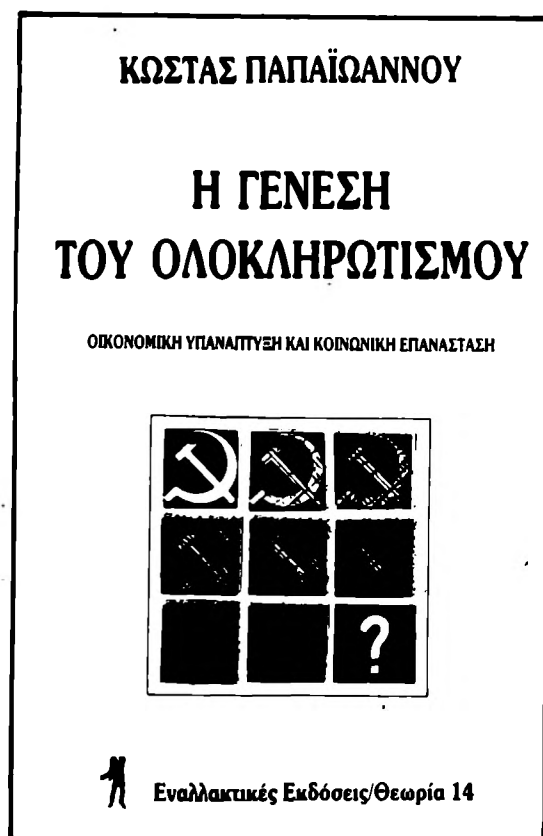
Ένας εξοικειωμένος με τις διεργασίες στο Συνασπισμό παρατηρητής μπορεί να προδικάσει ότι τα υπό διαμόρφωση ρεύματα δεν θα είναι συνέχεια των σημερινών διαχωρισμών. Έχουν σπάσει τα «στεγανά» και η στοίχιση γίνεται όχι με βάση την κομματική καταγωγή αλλά τη συμφωνία επί των πολιτικών και ιδεολογικών ζητημάτων.

Και η πρώτη τάση

Παρόλα αυτά, πριν δοθούν τα κείμενα προς συζήτηση, «έσκασε μύτη» η πρώτη τάση υπό τον εύηχο τίτλο «*Φόρουμ για μια ριζοσπαστική ομάδα του Συνασπισμού*». Το εσπευσμένον, για άλλους σπασμωδικόν, της εμφάνισης, απορρέει από την ανάγκη καταγραφής της όποιας διαφορετικότητας και της προκαταβολικής κάλυψης ενός ζωτικού χώρου που είναι διεκδικήσιμος και από άλλους.

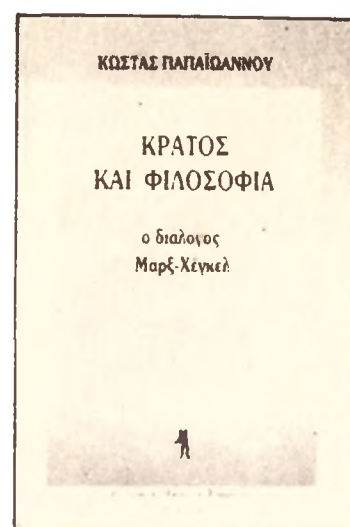
Η ομάδα αυτή, περί την οποία συσπειρώνονται περίπου 100 στελέχη από όλη την Ελλάδα, συμφώνησε σε ορισμένες βασικές αρχές ιδεολογικού και πολιτικού χαρακτήρα αλλά οι επικεφαλής της (*Παπαγιαννάκης, Γεωργακόπουλος* από την ΕΑΡ, *Κριμπάς* από το ΚΟΔΗΣΟ, *Παπαπέτρου* από τους κομμουνιστογενείς) καλούνται να απαντήσουν στις αιτιάσεις που εκτοξεύονται από πολλές πλευρές, ότι διακατέχονται από το «*άγχος της γκρούπας*» και γι' αυτό έσπευσαν να διαμορφώσουν ένα ρεύμα πριν ακόμη η βάση του Συνασπισμού συζητήσει τα κείμενα του συνεδρίου.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ αποτελεί ένα σημαντικό έργο για την φύση της Σοβιετικής Ένωσης και την εξέλιξη της ρώσικης επανάστασης. Την ώρα που ο σοβιετικός ολοκληρωτισμός πνέει τα λοίσθια, αυτό το πρωτοποριακό βιβλίο καταγράφει τις φιλοσοφικές, ιστορικές, οικονομικές και πολιτισμικές αιτίες της μετεξέλιξης.

Ο Κώστας Παπαϊωάννου (1925-1981) υπήρξε ένας μεγάλος φιλόσοφος και θεωρητικός που έζησε και δίδαξε στη Γαλλία. Οι Εναλλακτικές Εκδόσεις εγκαινίασαν την έκδοση των απάντων του στα ελληνικά αρχίζοντας από την διεισδυτική κριτική του στο μαρξισμό με τα βιβλία Ο μαρξισμός σαν ιδεολογία και το Κράτος και φιλοσοφία.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «Κομμούνα», Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 3602644
Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «Πράξη», Αρμενοπούλου 24, Θεσσ/νίκη, τηλ. 202349.

Η κρατική παρέμβαση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης συνεχίζεται, η μάχη της «κεραίας», ειδικότερα για τον SKY, κλιμακώνεται, με την άρνηση μάλιστα της αστυνομίας να επιτρέψει την είσοδο στους φύλακες του σταθμού, στις εγκαταστάσεις του στον Ύμηττό.

Και ως γνωστόν, η επικάλυψη της παρανομίας της κυβέρνησης γίνεται με το επιχείρημα της εφαρμογής του νόμου, ο οποίος, κακά τα ψέματα, έπαψε να εφαρμόζεται λίγα μόλις χρόνια μετά τη θέσπισή του και μάλιστα ως προς τα δύο βασικά σημεία του: την εμβέλεια του ραδιοφωνικού μηνύματος και τις άδειες ίδρυσης και λειτουργίας.

Βέβαια, πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του, τις συνθήκες που έγινε αυτός ο νόμος: συντάχθηκε στα γρήγορα, χωρίς την απαραίτητη προετοιμασία, τις σχετικές εκτιμήσεις και επεξεργασίες, δεν λήφθηκε υπόψη η εμπειρία των δυτικών χωρών, ούτε συνειδητοποιήθηκαν οι τεράστιες συνέπειες, οικονομικές και πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές. Η εσπευσμένη προώθηση και κατάθεση του νομοσχεδίου ανέτρεψε κάθε άλλη προτεραιότητα. Έτσι, το φθινόπωρο του 1989, πέρασε με συνοπτικές διαδικασίες από τη Βουλή και ψηφίστηκε επί κυβερνήσεως Τζαννετάκη ο Ν. 1866, με τη συνυπευθυνότητα όλων των κομμάτων και της ΕΣΗΕΑ (πλην του Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου), έστω κι αν σήμερα, με τα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί και που πρέπει να μοιραστούν οι ελάχιστες συχνότητες, όλοι διαπιστώνουν την ανεπάρκειά του και μιλούν για αλλαγή του θεσμικού πλαισίου. Με αυτόν το νόμο η κρατική τηλεόραση έγινε περισσότερο δέσμια της εκάστοτε κυβέρνησης, δεν κατάφερε ποτέ να γίνει δημόσια και από την άλλη το θέμα της ιδιωτικής τηλεόρασης ρυθμίζεται με τρόπο ανεπίτρεπτο για τις δημοκρατικές ευαισθησίες. Με το νόμο αυτό δημιουργήθηκε και το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, επιβλητικό στον τίτλο και καχεκτικό στην ουσία, το οποίο έχει αποδειχτεί εντελώς αναρμόδιο για την ιδιωτική τηλεόραση. Σε αυτό βέβαια έχει να κάνει η σύνθεσή του, η οποία υποτάσσεται στον κομματικό και όχι στον δημόσιο έλεγχο.

Από τη στιγμή της ύπαρξης του ΕΡΣ του παρέχεται η ελάχιστη δυνατότητα να υποδυθεί το ρόλο του ως κοινωνικού ελεγκτή, αφήνοντας τα πάντα στα χέρια της κυβέρνησης. Το ΕΡΣ, απλώς γνωμοδοτεί, πριν οι αρμόδιοι υπουργοί αποφασίσουν, αφού κάλλιστα μπορούν, προηγουμένως, να πετάξουν το καλάθι των αχρήστων κάθε γνωμοδότησή του.

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο βρισκόμαστε σήμερα, όπου η κυβέρνηση, χωρίς καμιά αιδώ έχει επιδοθεί σε ένα πολιτικό αλισβερίσι, αποφασίζοντας η ίδια σε ποιους θα δώσει άδεια, κομματικούς φίλους της ή πανίσχυρους εκδότες, οι οποίοι δύνανται να την πιέσουν καθ' οιονδήποτε τρόπο.

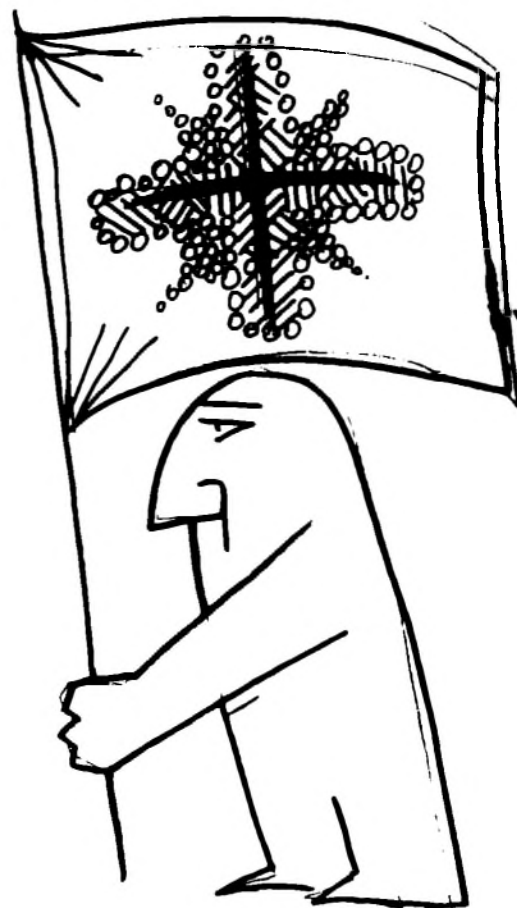
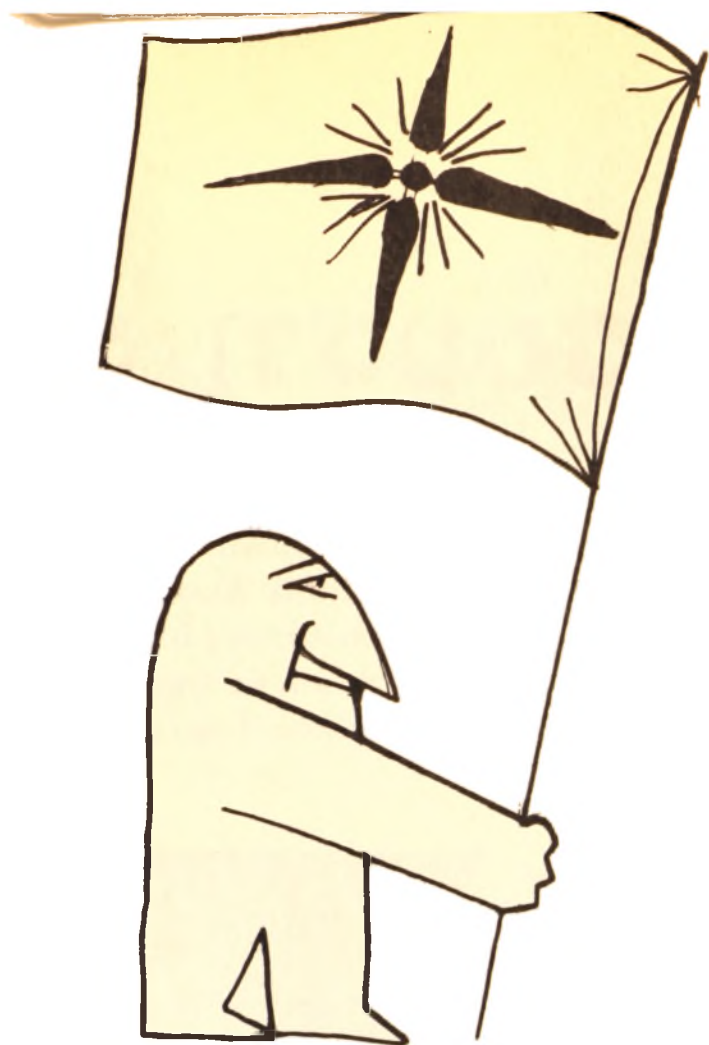
Αποφασίζει λοιπόν να δώσει άδεια πανελλαδικής εμβέλειας στο *Mega Channel* και τον *Antenna*, τοπικής εμβέλειας στο *Κανάλι 29* και το *New Channel*, το *Telecity* και πιθανόν το *Seven X* που ανήκει σε γόνιο εφοπλιστικής οικογένειας φιλικά προσκείμενης στην κυβερνητική παράταξη, ενώ για τον 902, το σταθμό του ΚΚΕ, αναμένεται η προσωπική απόφαση του πρωθυπουργού κ.

Μητσοτάκη, αφού είναι πλέον δεδομένες οι καλές σχέσεις του με τον κ. Φλωράκη.

Εκείνο πάντως που θεωρείται βέβαιο, είναι, ότι ιδιωτική τηλεόραση σημαίνει αύξηση της οικονομικής και πολιτικής δύναμης των εκδοτών που βρίσκονται πίσω από αυτήν, γεγονός που τους δίνει τη δυνατότητα να παζαρεύουν με σκληρούς όρους για την κυβερνητική πλειοψηφία. Κι αυτό οδηγεί σε ένα ανεξέλεγκτο είδος ολοκληρωτισμού. Τα περί πλουραλισμού στην πληροφόρηση αποτελούν πλέον φενάκη και όταν μιλάμε για «ελεύθερη τηλεόραση» (εντός εισαγωγικών) ξέρουμε περί τίνος πρόκειται.

Όσον αφορά τώρα το SKY, φαίνεται ότι η προσπάθειά του να πάρει άδεια και να εκπέμψει μάλλον θα ανασταλεί, αφού προσωπικά ο κ. Μητσοτάκης έχει αναλάβει την υπόθεσή του, μην μπορώντας να συγχωρέσει όχι μόνο την αντιπολιτευτική στάση του ραδιοφωνικού SKY, αλλά και της παραδοσιακά συντηρητικής Καθημερινής, όσο και την εναντίον του πολιτική κίνηση που υποθάλπεται μ' αυτήν.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον, είναι τα επιχειρήματα της κυβέρνησης για μονοπώλια και ολιγοπώλια στην πληροφόρηση. Κατά περιεργό τρόπο επιχειρήματα αυτά περιορίζονται μόνο στην πληροφόρηση που παρέχουν οι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί. Οι εφημερίδες και τα περιοδικά μένουν απ' έξω, σε αντίθεση με όσα συμβαίνουν τόσο στην Ευρώπη όσο και την Αμερική. Τα μονοπώλια και ολιγοπώλια, όπως τα ονομάζει ο κ. Κούβελας (ναι, ναι το ακούσαμε κι αυτό), στην Ελλάδα περιορίζονται στα ηλεκτρονικά μέσα και όχι στον Τύπο, λες και οι εφημερίδες και τα περιοδικά δεν παρέχουν πληροφόρηση. Γιατί αλήθεια τέτοια υποκρισία;

ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Πολύς λόγος γίνεται τον τελευταίο καιρό για την παρέμβαση του καθολικού Βατικανού στο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Ιδιαίτερα στη Βαλκανική, όπου μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας, πολλές δυνάμεις της Δύσης βρήκαν ευκαιρία για να διευρύνουν τις σφαίρες επιρροής τους, ήταν φυσικό ότι τα θρησκευτικά δόγματα θα εύρισκαν πεδίων δόξης λαμπρόν για διαγκωνισμούς και αντεγκλήσεις.

Ο αυξημένος ρόλος της Εκκλησίας στα κράτη αυτά, ιδιαίτερα μετά την εκ νέου επαναθέσμιση της ύστερα από την πτώση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού, είναι φυσικός. «Φυσική», από μια σκοπιά είναι και η προσπάθεια των ορθόδοξων εκκλησιών να επισημοποιήσουν την εκκλησιαστική εξουσία παρά την κρατική εξουσία —γεγονός που αιτιολογεί εν μέρει τις επιλογές, π.χ., της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Σερβίας, να ταχθεί με τις πολιτικές επιλογές του Μιλόσεβιτς. Από την άλλη πλευρά, είναι γνωστό ότι το Βατικανό, δραστηριοποιούμενο παντοιοτρόπως για τη διευρύνση της επιρροής του Ρωμαιοκαθολικισμού, δεν θα έμενε αδιάφορο και ουδέτερο απέναντι στα τεκταινόμενα.

Η υποφώσκουσα διαμάχη των δύο εκκλησιών ήταν φυσικό, λοιπόν, να πάρει κάποια στιγμή το χαρακτήρα ανοικτής αντιπαλότητας. Και ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφείμ, γνωστός για το ιδιότυπο επιθετικό του ύφος, ήταν αδιανόητο να μην επιχειρήσει να προασπίσει τα συμφέροντα της Ορθοδοξίας, έστω και αν, στην πορεία, διαφαινόταν σαν κάτι βέβαιο η αντιπαλότητα της Εκκλησίας με το κράτος και τις ευρωπαϊκές επιλογές του.

Ο κ. Σεραφείμ, λοιπόν, ζήτησε τη διακοπή των σχέσεων του ελληνικού κράτους με το Βατικανό, επικαλούμενος τον επεκτατισμό της ουνίας, «της προσπάθειας, δηλαδή, να επιτευχθεί η ενότητα των εκκλησιών με απόσπασιν κοινοτήτων της Ορθόδοξου Εκκλησίας ή Ορθοδόξων πιστών» από την παπική εκκλησία.

Αδιαμφισβήτητα, λοιπόν, η Εκκλησία είναι σοβαρός πολιτικός παράγων στον ευαίσθητο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Ίσως, γι' αυτό, ο ρόλος της είναι και υπολογίσιμος, αλλά και ενδιαφέρων —και όχι μόνο δημοσιογραφικά. Το ANTI, επιθυμώντας να φωτίσει όσο το δυνατόν ευρύτερα το πολύπλοκο πρόβλημα της Βαλκανικής, ζήτησε από τον κ. Ι.Μ. Χατζηφώτη, διευθυντή του γραφείου τύπου της Εκκλησίας της Ελλάδος, την επίσημη θέση της Εκκλησίας για το ζήτημα αυτό. Ο τελευταίος, ευγενώς, μας παρεχώρησε το κείμενο που ακολουθεί.

Η καθολική διείσδυση σε Βα

του Ι.Μ. Χατζηφώτη

Έκανε ιδιαίτερη αίσθηση και προκάλεσε το ενδιαφέρον των διεθνών ειδησεογραφικών πρακτορείων η απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος να ζητήσει από την ελληνική κυβέρνηση τη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με το κράτος του Βατικανού. Το υπουργείο των Εξωτερικών φέρεται πως ενοχλήθηκε, ενώ ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Βύρων Πολύδωρας έσπευσε να δηλώσει ότι τέτοιο θέμα «δεν τίθεται». Βεβαίως η πολιτεία έχει τα δικά της πολιτικά κριτήρια, με τα οποία χαράσσει τη γραμμή της συνεξετάζοντας και άλλους παράγοντες. Η Εκκλησία όμως αποφαινεται με καθαρά εκκλησιολογικά κριτήρια, που είναι τελείως διαφορετικά. Άλλωστε, όταν συνάφθηκαν οι σχέσεις αυτές, η Εκκλησία είχε λάβει σαφώς αρνητική θέση, όπως και ολόκληρος ο θεολογικός κόσμος της χώρας και τούτο, διότι είναι αδιανόητη για την Ορθοδοξία η κρατική υπόσταση ή η εκκοσμίκευση της Εκκλησίας.

Η Εκκλησία εν τούτοις έχει πολλά άλλα μέσα —μέσα πνευματικά— για να διεξαγάγει τον αγώνα της, που είναι κοινός για όλο τον ορθόδοξο κόσμο, στον οποίο επικρατεί μεγάλη αναταραχή και αναβρασμός εξαιτίας της έκτασης που έχει προσλάβει η ουνιτική επέλαση στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη. Εκφράζοντας τη συμπάστασή του προς τον Αρχιεπίσκοπο και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφείμ για τις ενέργειές του, σε ψήφισμά του ο Ιερός Σύνδεσμος Κληρικών Ελλάδος τονίζει:

«Ο Ιερός Κλήρος της Ελλάδος, που εκπροσωπούμε, και ο Ελληνικός Λαός, γνωρίζει το σθένος και την παρησίαν του εις την αντιμετώπισιν των εθνικών θεμάτων και έτσι είναι μαζί του σε αυτούς τους νέους αγώνες δια την διαφύλαξιν των αναλ-

λοιώτων εθνοθρησκευτικών παραδόσεων μας. Η Ορθοδοξία υπήρξε η Ιερά Κιβωτός, δια της οποίας πολλαπλώς ευηργετήθη και τελικώς διεσώθη το Ελληνικόν Γένος. Και πάλιν πιστεύομε ότι η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία δύναται να διαφωτίση και να καθοδηγήση προς την σωστήν επίλυσιν των προβλημάτων, καθώς και την διάσωσιν της ειρήνης και της ενότητας του λαού μας».

Μερικοί από τους χαρακτηρισμούς, που χρησιμοποίησαν κατά καιρούς έγκυροι θεολόγοι και εκκλησιαστικοί ιστορικοί για την «ουνία» είναι: εμπαιγμός, ύβρη, παράσιτο, απάτη, δούρειος ίππος, μασκαρίλι εις βάρος της Ορθοδοξίας «τον πνευματικό πλούτο της οποίας εκμεταλλεύεται η Ρωμαιοκαθολική αποσκοπώντας στον εκλατινισμό της» (π. Ηλίας Φρατσέας, «Ούνια ή έν τή 'Ανατολή Δύση», περ. Σύναξη, Οκτ. - Δεκ. 1991).

Δεν θα υπερέβαλλε, ασφαλώς, κανείς αν μιλούσε για αντιχριστιανική μεθόδευση και αδιανόητη για τα εκκλησιαστικά πράγματα τακτική, που ουδέποτε η Ορθόδοξη Εκκλησία δέχθηκε. Ακόμη και εκπρόσωποι της Ρωμαιοκαθολικής στην τελευταία 6η Συνέλευση της Ολομέλειας της Διεθνούς Μικτής Επιτροπής επί του Θεολογικού Διαλόγου μεταξύ Ορθοδοξίας και Ρωμαιοκαθολικών, που συνήλθε στο Φράιζινγκ του Μονάχου από 6 ως 15 Ιουνίου 1990:

«Ο όρος "ουνία" σημαίνει την προσπάθειαν να επιτευχθή η ενότης της Εκκλησίας με απόσπασιν κοινοτήτων της Ορθόδοξου Εκκλησίας ή Ορθοδόξων πιστών, χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψιν ότι εκκλησιολογικώς η Ορθόδοξος Εκκλησία είναι αδελφή Εκκλησία, η οποία παρέχει αφ' εαυτής τα μέσα της χάριτος και της σωτηρίας. Εν τη εννοία ταύτη απορρίπτομεν την Ουνίαν ως μέθοδον αναζητήσεως της ενότητος, διότι είναι αντίθετος προς την κοινήν παράδοσιν των Εκκλησιών μας. Η ουνία ως μέθοδος, όπου εφηρμόσθη, απέτυχε να υπηρετήση τον σκοπόν της προσεγγίσεως των Εκκλησιών. Αντιθέτως προεκάλεσε νέας διαιρέσεις. Η ουντωσί δημιουργηθείσα κατάστασις εγένετο αφορμή συγκρούσεων και δεινών, τα οποία εσφρά-

γισαν την συλλογικήν μνήμην και συνείδησιν των δύο Εκκλησιών. Αφ' ετέρου δι' εκκλησιολογικούς λόγους, επαγινώθη η πεποίθησις ότι θα έπρεπε να αναζητηθούν άλλοι τρόποι. Τώρα που οι Εκκλησίαι μας

* Ο Ι.Μ. Χατζηφώτης είναι διευθυντής του γραφείου τύπου της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Βαλκάνια - Ανατολική Ευρώπη

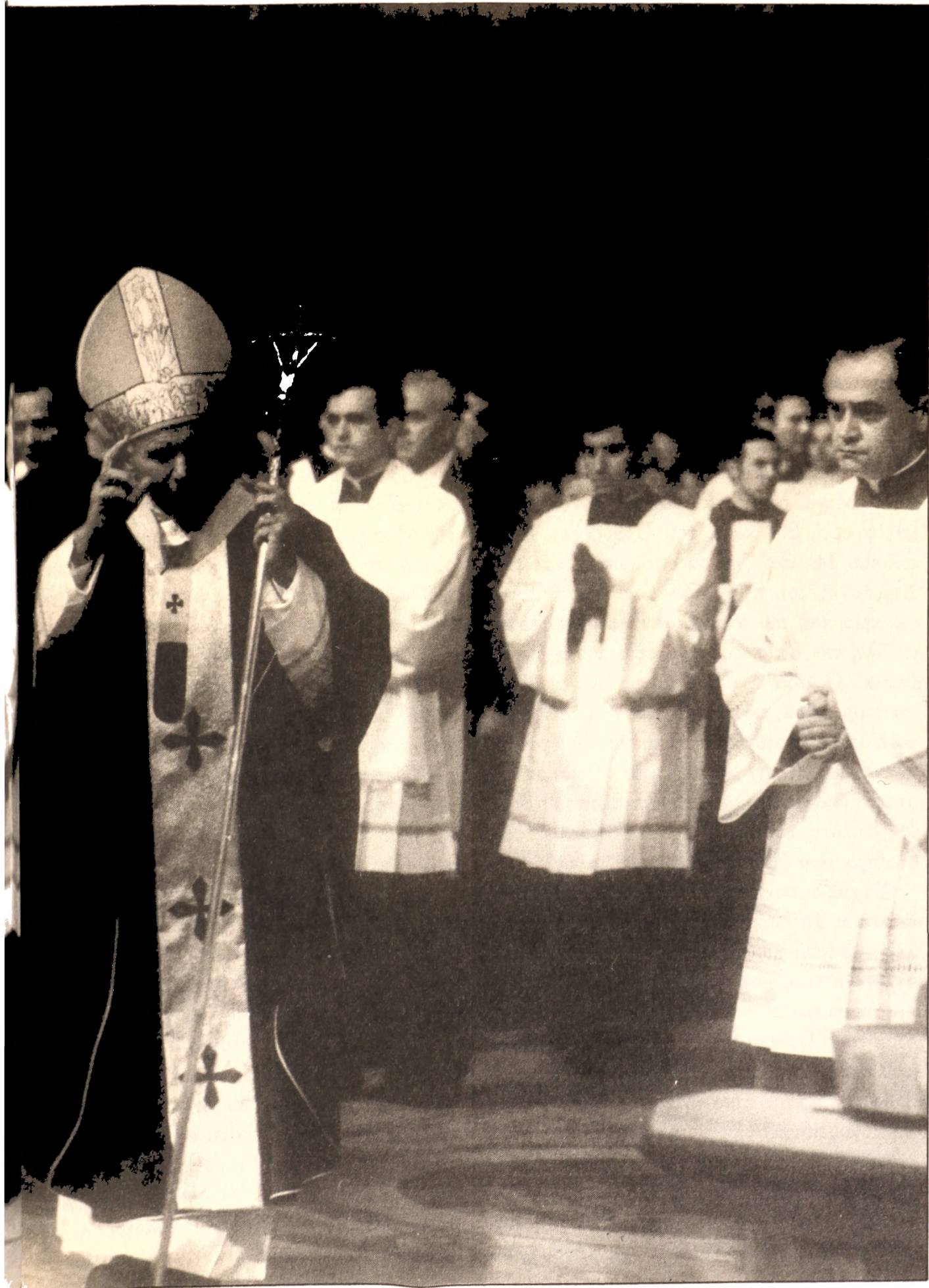
συναντώνται επί της εκκλησιολογικής βάσεως της κοινωνίας μεταξύ αδελφών Εκκλησιών, θα ήτο λυπηρόν να καταστραφή το επιτευχθέν εν τω Διαλόγω σπουδαίον έργον δια την ενότητα των Εκκλησιών, με

επιστροφήν εις την μέθοδον της Ουνίας».

Το χείμενο όμως αυτό ουδέποτε καταχωρίσθηκε, ως συνέβαινε κατά το παρελθόν με τα κοινά ανακοινωθέντα του θεολογικού διαλόγου, στο επίσημο όργανο του Βατικα-

νού «OSSERVATORE ROMANO». Αντίθετα, η πτώση του κομμουνισμού και οι πολιτικές αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, μαζί με το αγαθό της ελευθερίας και την αποδέσμευση των Ορθοδόξων Πατριαρχείων και Εκκλησιών από τον χαλινό του αθεϊσμού και την τυραννία του ολοκληρωτισμού, έδωσαν την ευκαιρία στο Βατικανό και τον σημερινό άρχοντά του, πάπα Ιωάννη - Παύλο τον Β', αγέρωχο Πολωνό, γνωστό ήδη από την εποχή που ήταν καθηγητής στο Λβόβ για τα φιλο-ουνιτικά του αισθήματα, να επιδιώξει συστηματικά την αναβίωση της ουνίας στις χώρες αυτές ή την δημιουργία καταστάσεων εκεί όπου κανένα πρόβλημα δεν υπήρχε. Μάλιστα, περιβεβλημένης με το φωτοστέφανο της αντισταθείσης κατά του κομμουνισμού. Αλλά, αν κάποια πρώτη υπέστη τις συνέπειες της κομμουνιστικής αθεϊστικής μανίας, είναι η Ορθόδοξη Εκκλησία. Είναι δυνατόν να λησμονηθεί η παρωδία εκείνη Πανορθόδοξου Συσκέψεως που οργανώθηκε το 1948, επί Στάλιν και ο διωγμός των Ορθοδόξων Πατριαρχών Αρχιεπισκόπων και Μητροπολιτών, όπως του Βαρσοβίας και πάσης Πολωνίας Διονυσίου, του Πράγας και πάσης Τσεχοσλοβακίας Σαββατίου, του Ρίγας και πάσης Λαφτίας (Λιθουανίας) Αυγουστίνου, του Ταλίνης και πάσης Εσθονίας Αλεξάνδρου, του Τιράνων και πάσης Αλβανίας Χριστοφόρου, όλων ευρισκομένων σε κανονική σχέση ή εξάρτηση με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, τον παραμερισμό του οποίου από την κορυφή της Ορθοδοξίας με την προώθηση των σχεδίων περί «Τρίτης Ρώμης» ευνοούσε το κομμουνιστικό καθεστώς.

Όπως έδειξε η εξέλιξη των εκκλησιαστικών γεγονότων στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, το Βατικανό ουδέποτε εγκατέλειψε την προκλητική και μισαλλόδοξη μεθοδία της ουνίας. Όταν, το 1980, άρχισε πάλι στη Ρόδο ο θεολογικός διάλογος μεταξύ των δύο Εκκλησιών, δημιουργήθηκε σάλος με την συμπερίληψη ουνιτών στην Ρωμαιοκαθολική αντιπροσωπεία, και το φαινόμενο αυτό δυστυχώς ως σήμερα. Όταν το 1985 ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφείμ συγκάλεσε στο Ζάππειο την ιστορική

Συνδιάσκεψη των Χριστιανικών Εκκλησιών για την αντιμετώπιση της πείνας, με λύπη είδαμε μαζί με τα άλλα δύο μέλη της αντιπροσωπείας, που έστειλε η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία (το ένα ήταν ο τότε εδώ προνούντιος του Βατικανού), να καταφθάνει και ένας ουνίτης. Ουνίτης περιλαμβάνεται συχνά (ο υπογραμματέας σήμερα της λεγόμενης Ποντιφικικής Γραμματείας για την ενότητα των Χριστιανών) στην αντιπροσωπεία που στέλνει στο Φανάρι για τη θρονική εορτή του Οικουμενικού Πατριαρχείου (του Αγίου Ανδρέου) ο Πάπας κ.λ.π. Πολύ πρόσφατα από 16 έως 17 Δεκεμβρίου 1991, με την συμπλήρωση 10 χρόνων από την έναρξη του θεολογικού διαλόγου πραγματοποιήθηκε στο Μπάρι Διεθνής Συνάντηση Ορθόδοξων και Ρωμαιοκαθολικών θεολόγων με θέμα «Ποιά προβλήματα εμποδίζουν τον Διάλογο μεταξύ Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών». Εκεί ο γνωστός Δομηνικανός ιερέας και καθηγητής Θεολογίας Cioffari προκάλεσε τους Ορθόδοξους υποστηρίζοντας με υπερβάλλοντα φανατισμό την ουνία και μεμφόμενος την Ορθοδοξία, γιατί ανθίσταται σε αυτήν. Οι Ορθόδοξοι συνέδριοι αντέδρασαν τονίζοντας ότι η παρατηρούμενη διείσδυση της ουνίας στις βαλκανικές και σε άλλες ορθόδοξες περιοχές προσβάλλει το φρόνημα των Ορθοδόξων Χριστιανών και σε καμιά περίπτωση δεν προωθεί την ευόδωση ενός γόνιμου διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών, απέρριψαν δε (ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Σωτήριος Βαρναλίδης) τον ισχυρισμό ότι η ουνία μπορεί να αποτελέσει ενωτική γέφυρα, αντίθετα μάλιστα εξαιτίας της απειλείται η διακοπή του Διαλόγου μεταξύ των δύο Εκκλησιών. Δεν πρόκειται για υπερβολή. Ο ίδιος ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος είπε προς τα μέλη της παπικής αντιπροσωπείας, που μετέβησαν το Νοέμβριο 1991 στο Φανάρι για τη θρονική εορτή του Οικουμενικού Πατριαρχείου:

«Το επί δεκαετίαν επιτελεσθέν όντως ιστορικών δια τα καθόλου διαχριστιανικά πράγματα έργον του Θεολογικού ημών Διαλόγου κινδυνεύει ατυχώς όχι μόνον να ανασταλή —επ' αόριστον και με αγνώστους προοπτικές— αλλά ίσως και να ματαιωθεί εξ ολοκλήρου, ως μη ώφειλε, λόγω της δημιουργηθείσης υπό των Ουνιτών εις Ανατολικήν και Κεντρών Ευρώπην απαράδεκτου καταστάσεως, εις τας σχέσεις αυτών προς τας τοπικάς Ορθόδοξους Εκκλησίας, αίτινες και αποτελούν το αρχαιοπαράδοτον κυρίαρχον χριστιανικόν δόγμα της περιοχής, προς το οποίον οίκοθεν θα έ-

πρεπε να επιδειχθή μεγαλύτερος σεβασμός και αδελφική εμπιστοσύνη».

Όπως ακριβώς συνέβη στην παλαιά εποχή, όταν με τα όπλα των Πολωνών ή τις λόγχες των Αυστρο-ούγγρων η ουνία διέπραξε εις βάρος της Ορθοδοξίας φοβερά ανομήματα, αρπαγές ναών, διωγμούς ιερέων, βίαιους προσηλυτισμούς, έτσι και πάλι καταφεύγει σε παρόμοιες μεθόδους. Με τον υπ' αριθμόν 211/1990 Ζβ της 29/5/1990 Νόμο της Σλοβακικής Εθνικής Βουλής επιδικάσθηκαν μονομερώς στους ουνίτες οι ναοί, τα ενοριακά κτίρια και οι περιουσίες των Ορθοδόξων στη Σλοβακία. Κυριολεκτικά η Ορθοδοξία κηρύχθηκε εκεί σε διωγμό δεδομένου ότι με τον νόμο αυτό δόθηκε το σύνθημα για πρωτοφανείς επιθέσεις των Ρωμαιοκαθολικών (λατινικού ρυθμού και ουνιτών) κατά των Ορθοδόξων στην Τσεχοσλοβακία. Στις περιοχές Τρεμπισόβ, Μιχαλόβτσε, Σταρά Λουμπόβνα, Σβιντνίχ, Γουμενέ σημειώθηκαν βιαιοπραγίες κατά των Ορθοδόξων κληρικών και πιστών, διωγμοί, καταστροφές ναών, κλοπές, εμπρησμοί κ.ά. απειρίγραπτα. Στο χωριό Κουσμίτσε έσυραν με σχοινί από το λαϊμό τον Ορθόδοξο παπά, ενώ χτυπούσαν τις καμπάνες. Στο χωριό Τσέικοβ αποπειράθηκαν να κάψουν τον Ορθόδοξο παπά Ιωσήφ Φρίτσκι, στο Μπάτακοβτσε και στο Νίζνι Ζιπόβ έκαψαν εκκλησιαστικά βιβλία. Στην πόλη Μιχαλόβτσε, ασκώντας ψυχολογική και φυσική βία κατά του Ορθόδοξου Επισκόπου Ιωάννη, χρησιμοποιώντας και τον Δήμαρχο, του πήραν τον ναό και το Επισκοπείο και τον ανάγκασαν να μεταφερθεί με όλη την Επισκοπή του σε μια παλιά ταβέρνα. Ομάδα ουνιτών μοναχών, οι «Ρεντεπτοριστές», έκοψαν το νερό, το γαζί και το ηλεκτρικό ρεύμα καταστρέφοντας έτσι τα ηλεκτρονικά μηχανήματα που βρίσκονταν στο Επισκοπείο. Ο ίδιος ο Επίσκοπος Ιωάννης υπέστη καρδιακή προσβολή και μεταφέρθηκε στο Νοσοκομείο του Βράνοβ.

Συχνά οι ουνίτες στις επιθέσεις τους συνοδεύονται από αστυνομικά όργανα. Σε πολλές περιπτώσεις εμφανίζουν ως ουνιτικούς όχι μόνο τους ναούς, που είχαν αρπάξει παλαιότερα και συντηρήθηκαν τόσες δεκαετίες από τους Ορθόδοξους, αλλά και εκείνους, που χτίσθηκαν μετά το 1950 από τους Ορθόδοξους. Στην πόλη Μεντζιλαμπόρτσε με τη συνοδεία 80 αστυνομικών μπήκαν στον ορθόδοξο ναό και αφαίρεσαν όλα τα ορθόδοξα εικονίσματα. Αυτό συνέβη στις 23 Οκτωβρίου 1991. Έχομε όμως ακόμη πιο πρόσφατα γεγονότα. Στις 11 Ιανουαρίου 1992, στην πόλη Στρόπκοβ, ουνίτες και

Ρωμαιοκαθολικοί μαζί άρχισαν να καταστρέφουν την οικία του Ορθόδοξου παπά, σε ένα δωμάτιο της οποίας υπήρχε μικρό εκκλησάκι, όπου πήγαινε η ενορία. Πρώτα γκρέμισαν τη στέγη, μετά έκοψαν το ηλεκτρικό ρεύμα και το τηλέφωνο και τελικά έδιωξαν τον ιερέα, ο οποίος τελεί τώρα τις ακολουθίες σε ένα ξύλινο σπιτάκι, όπου οι πιστοί μετέφεραν μερικές εικόνες, τις οποίες φυλάνε με ιδιαίτερη προσοχή, γιατί φοβούνται ότι οι ουνίτες θα τους τις κάψουν.

Ας μεταφερθούμε στην Πολωνία. Στο όρος Γκραμπάρκα, στις 12 Ιουλίου 1990, ο φανατικός Ρωμαιοκαθολικός Γιαν Σομπιέσκι, υπακούοντας σε προτροπή του παππού του έκαψε τον κεντρικό προσκυνηματικό ναό. Καταγγέλλοντας το θλιβερό γεγονός στον Πάπα, ο Μακ. Μητροπολίτης Βαρσοβίας και πάσης Πολωνίας κ. Βασίλειος σημειώνει ότι «μερικοί απειλούν ότι θα κάψουν και το νέο που ανεγείρεται, για να απαλλάξουν τη ρωμαιοκαθολική χώρα από τους σχισματικούς (δηλ. τους Ορθόδοξους) και από πάσης φύσεως ορθόδοξο δηλητήριο».

Τόσο ο αείμνηστος Πατριάρχης της Μόσχας κ. Ποιμήν όσο και ο σημερινός Μακ. κ. Αλέξιος κατήγγειλαν τα όσα απειρίγραπτα εις βάρος των Ορθοδόξων συνέβησαν στην Ουκρανία. Μάλιστα, μεταξύ 2-3 προσεχούς Μαρτίου θα συναντηθούν στη Γενεύη αντιπρόσωποι του Ορθόδοξου Πατριαρχείου της Μόσχας και του Βατικανού, για να εξετάσουν τα προβλήματα, που επισωρεύθηκαν εκεί τα τελευταία τρία χρόνια. Και στην Ουκρανία, ιδίως στη δυτική, όπως στη Λεόπολη, οι ουνίτες, με την φιλική στήριξη των τοπικών αρχών, κατέλαβαν ναούς, πέταξαν κυριολεκτικά τους Ορθόδοξους στο δρόμο, ώστε να αναγκασθούν να προσεύχονται στις πλατείες και δημιουργήθηκε πολύπλοκη κατάσταση. Τα γεγονότα αυτά έχουν καταγγελθεί στον Πάπα από τον Μακ. Αρχιεπίσκοπο κ. Σεραφείμ.

Στη Σερβία, οι περιπέτειες και τα δεινά του ορθόδοξου λαού έρχονται σε συνέχεια των φοβερών διωγμών, που είχαν εξαπολύσει εναντίον του οι Ρωμαιοκαθολικοί Ουστάσι κατά την περίοδο της γερμανο-ιταλικής κατοχής. Τότε, τέσσερις Ορθόδοξοι Επισκοποι, 220 κληρικοί και 1.000.000 πιστοί βασανίστηκαν, ακρωτηριάστηκαν και φονεύθηκαν, όπως γράφει ο Επίσκοπος Βανάτου κ. Αθανάσιος Γιέφτιτς, που προσθέτει ότι «εκατοντάδες Ορθόδοξες εκκλησίες γκρεμίστηκαν ή υπέστησαν σοβαρές καταστροφές και μεγάλος πλούτος εκκλησιαστικών, πολιτιστικών και καλλιτεχνικών

αντικειμένων, που ανήκαν στην Ορθόδοξη Εκκλησία είτε ληστεύθηκε είτε καταστράφηκε από το "ανεξάρτητο" κράτος της Κροατίας... Με τις ευλογίες του Βατικανού και των Κροατών Επισκόπων με επικεφαλής τον Αρχιεπίσκοπο του Ζάγκρεμπ Στέπινακ, 250.000 Σέρβοι προσηλυτίστηκαν στον Ρωμαιοκαθολικισμό και μια ημι-ουνιτική Κροατική "Ορθόδοξη" Εκκλησία - μαριονέτα ιδρύθηκε». Σήμερα και πάλι ο ορθόδοξος σερβικός λαός βλέπει παράλληλα με το διωγμό από τις πατρογονικές του εστίες, τους ναούς του να καταστρέφονται και ζει μέσα σε ένα καταθλιπτικό κλίμα τρομοκρατίας. Ο ίδιος ο Πατριάρχης των Σέρβων Μακ. κ. Παύλος κατήγγειλε τις νέες μεθοδεύσεις για την εκτόπιση του ορθόδοξου σερβικού πληθυσμού, αυθαίρετες και παράνομες συλλήψεις Ορθόδοξων Επισκόπων και κληρικών, καθώς και βασανιστήρια αμάχου πληθυσμού και αιχμαλώτων πολέμου, ως και φόνους ακόμη. Ήδη ο Μακ. Αρχιεπίσκοπος κ. Σεραφείμ έχει απευθυνθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και στην Ειρηνική διάσκεψη για τη Γιουγκοσλαβία στις Βρυξέλλες ζητώντας τη λήψη μέτρων για την προάσπιση των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ορθόδοξων Σέρβων στη σημερινή Κροατία, τα όρια της οποίας ορίστηκαν αυθαίρετα από τον Τίτο, που ήταν ο ίδιος Κροάτης, ώστε «να μπορούν να ζουν εν ειρήνη, να λατρεύουν τον Θεό κατά τον τρόπο τους και να επιδίδονται απερίσπαστοι στις ασχολίες τους διατηρώντας τις εθνικές τους παραδόσεις».

Στην Αλβανία, αμέσως μετά τη χαλάρωση του ολοκληρωτικού καθεστώτος, έκανε την εμφάνισή της και δραστηριοποιήθηκε η ουνία. Τα συνεργεία του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού συνάντησαν στη Βόρειο Ήπειρο τον ελληνόρρυθμο επίσκοπο Λούγκρου Ηρακλείωνα Λουπινάκη επί το έργον...

Στη Ρουμανία, μόλις έπεσε ο Τσαουσέσκου, ο Πάπας Ιωάννης - Παύλος ο Β', χωρίς καμιά απολύτως συνεννόηση με τη ρουμανική Κυβέρνηση και αγνοώντας πλήρως την Ορθόδοξη Ρουμανική Εκκλησία, έσπευσε να αποστείλει 5 ουνίτες επισκόπους για την Τρανσυλβανία. Αυτοί ως σήμερα δρουν παράνομα, αφού καμιά διαβεβαίωση δεν έχουν δώσει στον Ρουμάνο πρόεδρο, όπως συμβαίνει με τους Ορθόδοξους Ιεράρχες που εκλέγονται. Όπως αναφέρει στο βιβλίο του «Σελίδες από την ιστορία της Ρουμανικής Εκκλησίας (ο Ουνιτισμός στην Τρανσυλβανία)», που εκδόθηκε στα ρουμανικά, στα αγγλικά και στα γαλλικά το 1991 στο Βου-

κουρέστι, ο Ορθόδοξος ιερέας - καθηγητής Μιρκέα Πακουράριου, αναβιώνουν εκεί ξεχασμένα περιστατικά και βιαιότητες, όπως το 1761, όταν 515 Ορθόδοξοι Ναοί καταλήφθηκαν από τους ουνίτες. Στις 11 Νοεμβρίου 1990 μια ομάδα 200 ουνιτών, που μεταφέρθηκαν από τα γύρω χωριά στο ΒΑΙΑ ΜΑΡΕ, προπηλάχισαν την ημέρα της ενθρονισμού του το νέο Ορθόδοξο Επίσκοπο του Μαραμούρες και ξέσπασαν σε ύβρεις κατά τη διάρκεια της θείας λειτουργίας, που παρακολουθούσαν με κατάνυξη 300.000 Ορθόδοξοι πιστοί. Σημειώνονται χειροτονίες ουνιτών ιερέων χωρίς καμιά θεολογική παιδεία και προετοιμασία, αναμιγνύουν το λατινικό με το ορθόδοξο τυπικό, παρέχουν τη θεία κοινωνία με τον λατινικό τρόπο. Καιροσκόποι ιερείς αποβλέποντας σε οικονομικά οφέλη, προσχώρησαν δυστυχώς σε ουνίτες επισκόπους, επιδιώκεται η αρπαγή ναών που ήταν ορθόδοξοι, τους είχαν πάρει οι ουνίτες, αλλά μετά το 1948 επανήλθαν στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Αναμιγνύεται η πολιτική και ασκείται δημαγωγία σε βάρος Ορθόδοξων Επισκόπων. Επιχείρηση αναβιώσεως της ουνίας με κάθε τρόπο και δημιουργία διαρκούς αναταραχής.

Μπροστά στη ζοφερή αυτή κατάσταση, οι Ορθόδοξες Εκκλησίες αρνήθηκαν να στείλουν παρατηρητές στη Σύνοδο των Επισκόπων της Ευρώπης, που κάλεσε πριν από λίγο καιρό ο Πάπας στη Ρώμη με θέμα τον «επανευαγγελισμό των λαών της Ευρώπης». Μετέβη μόνον ο απεσταλμένος του Οικουμενικού Πατριάρχη Παναγιωτάτου κ. Βαρθολομαίου, ο Σεβ. Μητροπολίτης Ιταλίας, κ. Σπυρίδων, ο οποίος με παρησία κατήγγειλε τα διαδραματιζόμενα από τους ουνίτες.

Πρέπει, εξάλλου, να θεωρείται βέβαιο ότι το θέμα θα απασχολήσει τις διαβουλεύσεις των Προκαθημένων των Ορθόδοξων Εκκλησιών, που κάλεσε ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος την Κυριακή της Ορθοδοξίας (15 Μαρτίου) στο Φανάρι, για να λάβουν μέρος στην πανορθόδοξη θεία λειτουργία.

Ήδη, με εντολή του Αρχιεπισκόπου κ. Σεραφείμ, διμελής αποστολή της Εκκλησίας της Ελλάδος αποτελούμενη από τους Μητροπολίτες Πατρών κ. Νικόδημο και Περιστερίου κ. Χρυσόστομο μεταβαίνει στις δοκιμαζόμενες Εκκλησίες για να μελετήσει επιτόπου τα υπάρχοντα προβλήματα και να εισηγηθεί σε συνεργασία με αυτές τρόπους περαιτέρω βοήθειας τους από την Εκκλησία μας, σε συνεργασία των ως σήμερα αποστολών βοήθειας, στη Ρουμανία, Βουλγαρία, Αλβανία, κ.λ.π. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ P. J. DAVIS - R. HERSH Η ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

- «... μέχρι σήμερα δεν έχει γραφτεί κανένα βιβλίο σαν αυτό».

NEW YORKER

- «...ένα βιβλίο που έγινε αμέσως κλασικό και πρέπει να διαβαστεί από όλους όσοι ενδιαφέρονται για το μέλλον του ανθρώπινου γένους».

NEW SCIENTIST

- «Τι ήταν αυτό που μας αναστάτωσε στο Gödel, Escher, Bach; Το θαυμάσιο αυτό βιβλίο ανήκει στην ίδια διεπιστημονική παράδοση... υποθέτω ότι το βιβλίο τούτο θα κυκλοφορεί για πάρα πολύ χρόνο».

BOSTON GLOBE

- «Ένα εξαιρετικό και κυρίως μοναδικό βιβλίο. Πιστεύω πως θα έχει την επιτυχία που του αξίζει».

R. PENROSE, THE TIMES

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ τροχαλία ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64)
106 80 - Αθήνα, τηλ.: 3646426, fax: 3621932

Νταβός 2: Γιατί;

Η πρόσφατη ελλαδοτουρκική συνάντηση στο Νταβός και η στάση που τηρήσαμε πάλι εκεί έφεραν ξανά στο κέντρο των ενδιαφερόντων της κοινής γνώμης την διερεύνηση των λόγων για τους οποίους πάγια συμπεριφερόμαστε, έναντι της Τουρκίας, με τρόπο που μας βλάπτει.

του Ευθύμιου Χ. Στοφορόπουλου

Κατά την δημόσια συζήτηση για το ζωτικό αυτό θέμα, υποστηρίχθηκε ότι οι ηγέτες μας, εκλαμβάνοντας την επιθυμία όλων μας ως πραγματικότητα, τελούν υπό την εντύπωση πως υπάρχουν στην Τουρκία κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις οι οποίες θέλουν και μπορούν να επιδιώξουν σχέσεις καλής γειτονίας με την Ελλάδα και την Κύπρο. Μερικοί φθάνουν να αποδίδουν στους υπεύθυνους της εξωτερικής μας πολιτικής την πλάνη ότι δεν υπήρξαμε ποτέ, ή δεν υπάρχει πλέον, τουρκικός επεκτατισμός, αλλά μόνον αμοιβαία, αναγόμενη σε ιστορικά αίτια, καχυποψία μεταξύ ελληνισμού και Τουρκίας. Ότι οι τουρκικές ενέργειες, στην Κύπρο, στο Αιγαίο και στην ελληνική Θράκη, δεν συνιστούν εκδηλώσεις μόνιμης επιθετικότητας αλλά οφείλονται σε θέσεις της Άγκυρας, οι οποίες, καίτοι προβάλλονται με τρόπο υπερβολικό για λόγους διαπραγματευτικούς, δεν στερούνται κάποιας αντικειμενικής βάσης. Ότι, με άλλα λόγια, υπάρχουν πραγματικές και γνήσιες ελληνοτουρκικές διαφορές ή διαφωνίες (*disputtes*) που πρέπει και είναι δυνατόν να λυθούν με αμοιβαίες υποχωρήσεις, ώστε να εκλείψει ο κίνδυνος πολέμου και αμφότερα τα μέρη να ωφεληθούν. Είναι δύσκολο να δεχθεί κανείς αυτή την ερμηνεία και να πιστέψει πως οι ταγοί μας απατώνται τόσο οικτρά και αγνοούν την πραγματικότητα. Διότι είναι φανερό πως ο επεκτατισμός αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του ιδιόμορφου ολοκληρωτισμού που επικρατεί στην Τουρκία και που οφείλεται σε κοινωνικούς λόγους με ακλόνητες ρίζες. Με συνέπεια και βαρβαρότητα, η Άγκυρα προωθεί τον εκτουρκισμό ολόκληρης της Κύπρου και την θέση της υπό ουσιαστική τουρκική κυριαρχία. Μόνον αφελείς ή κακόπιστοι

τρίτοι είναι δυνατόν να βρίσκουν πειστικούς τους ισχυρισμούς των Τούρκων ότι όσα πράττουν στην Κύπρο και στην ελληνική Θράκη οφείλονται στο ειλικρινές ενδιαφέρον τους για τους εκεί Μουσουλμάνους και όχι σε βουλιμία για ελληνικά εδάφη, ότι πράγματι οι Τούρκοι φοβούνται πως θα χρησιμοποιήσουμε τα ελληνικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου και την Κύπρο ως «βρόχο» ή ως «βάσεις επίθεσης» εναντίον τους, ότι το πλέγμα των μονομερών αλληλοενισχυόμενων και αλληλοσυμπληρούμενων διεκδικήσεων που η Άγκυρα προβάλλει από το 1973 επί του Αιγαίου χώρου δεν αποβλέπει στην επιβολή τουρκικού ελέγχου επί του ελληνικού αρχιπελάγους.

Δεν είναι λογικό οι πολιτικές μας ηγεσίες να ελπίζουν ότι θα «κλείσουν» τις λεγόμενες «ελλαδοτουρκικές διαφορές» ή το «Κυπριακό», ενισχύοντας έτσι τις προοπτικές ευημερίας και ειρήνης, όταν σαφώς διαφαίνεται η πρόθεση των Τούρκων να χρησιμοποιήσουν τις όσες απαιτούν διευθετήσεις ως ενδιάμεσες φάσεις προς επίτευξη των τελικών τους επιδιώξεων. Οι διευκολύνσεις που θα παρείχαμε στον τουρκικό επεκτατισμό δεν θα εξυπηρετούσαν την ειρήνη (αντίθετα, θα ενεθάρρυναν την τουρκική επιθετικότητα) και θα βάρυναν, τελικά, πολύ περισσότερο από ωφέλη όπως η εκμετάλλευση τμημάτων της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Συχνά διατυπώνεται η υπόθεση ότι η τακτική των πολιτικών μας ηγεσιών απορρέει όχι από ψευδαισθήσεις τους για τους απώτερους τουρκικούς σκοπούς, αλλά από την ελπίδα τους πως αν δεχθούμε συναντήσεις, συζητήσεις και σύμφωνα φιλίας, θα αναστείλει προσωρινά η Άγκυρα την περαιτέρω

(Οι πρωθυπουργοί της Ελλάδας και της Τουρκίας κ.κ. Μητσοτάκης και Ντεμιρέλ κατά την συνάντησή τους στο Νταβός.

εφαρμογή των εναντίον μας σχεδίων της και θα κερδίσουμε χρόνο που θα μας είναι πολύτιμος, ιδίως σήμερα που η Τουρκία φαίνεται ότι αποκτά πρόσθετα ερείσματα στα Βαλκάνια και αλλού και που η Βουλγαρία, τα Σκόπια και η Αλβανία μας δημιουργούν προβλήματα.

Όμως η πείρα των τελευταίων δεκαετιών διδάσκει πως η Αγκυρα, ερμηνεύοντας ως αδυναμία μας την προθυμία μας για συνδιαλλαγή, σκληραίνει την στάση της και χρησιμοποιεί τις συνομιλίες της μαζί μας για να ενισχύεται διεθνώς και να αποδυναμώνει τις θέσεις μας. Ακόμα χειρότερα θα συμπεριφερθεί η Τουρκία αν έχει την εντύπωση πως η διεθνής της θέση έχει βελτιωθεί και η δική μας έχει επιδεινωθεί.

Μια άλλη εξήγηση της στάσης Αθήνας και Λευκωσίας είναι ότι αποβλέπουν να πείσουν τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους κοινοτικούς μας εταίρους πως είμαστε διαλλακτικοί.

Ούτε η ερμηνεία αυτή είναι πειστική, αφού επανειλημμένα είδαμε ότι η υποχωρητικότητα μας δεν συγκινεί κανέναν, ωθεί δε την Ουάσιγκτον να μας πιέζει ακόμα περισσότερο, ώστε να δεχθούμε τις τουρκικές αξιώσεις και να έλθει η περιπόθητη ομόνοια στους κόλπους της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ.

Δεν πιστεύω ότι οι πολιτικοί μας προδίδουν την πατρίδα εσκεμμένα διότι έχουν την εντύπωση ότι, για να παραμείνουν στην εξουσία, οφείλουν να είναι αρεστοί και να υπακούουν στους Αμερικανούς και στους Τούρκους. Άλλη είναι η εξήγηση: οι πολιτικές ηγεσίες νομίζουν, χωρίς να το ομολογούν, ότι τίποτε δεν μπορούμε να κάνουμε για να

επηρεάσουμε την μοίρα μας που άλλοι, ισχυρότεροι μας, καθορίζουν χωρίς να μας λαμβάνουν υπ' όψη.

Αν η *υπερεκτίμηση* της ισχύος μας και η παράβλεψη του συσχετισμού δυνάμεων θα αποτελούσε μοιραίο σφάλμα, είναι εξίσου λανθασμένη η *υποτίμηση* των δυνατοτήτων του ελληνισμού και η έλλειψη ανεξάρτητης βούλησης, που οδηγούν στην αυτοκατάργησή μας.

Μια σωστή πολιτική δεν θα τα θεωρούσε όλα ανέφικτα (ή όλα εφικτά). Στηριζόμενη στην ορθή πεποίθηση ότι κυρίως από εμάς εξαρτάται το μέλλον μας, θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις αποτελεσματικής αντιμετώπισης των εθνικών μας θεμάτων με την απόκτηση καλύτερης (και οικονομικότερης) άμυνας, την ανάπτυξη των οικονομικών διαστάσεων της εξωτερικής μας πολιτικής, την συστηματική αξιοποίηση των αποδόχμων Ελλήνων, την διεθνή πνευματική ακτινοβολία του σημερινού ελληνισμού.

Αυτά —και πολλά άλλα απαραίτητα— δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν διότι η χώρα μας βρίσκεται σε αδιέξοδο. Υφιστάμενοι ακόμα τις συνέπειες της δικτατορίας, προχωρούμε, υποτίθεται, προς μια «ευρωπαϊκή ενοποίηση» που δεν καταλαβαίνουμε, περιμένοντας τα πάντα απ' έξω: στρατιωτική άμυνα, χρήματα, υλικά αγαθά και ιδέες. Υπό τις συνθήκες αυτές, πόσο μπορούμε να ελπίζουμε;

Ομιλία στην συνέντευξη τύπου που έδωσε η Επιτροπή Πολιτών για τα Εθνικά Θέματα στις 10 Φεβρουαρίου 1992.

Νταβός: Από το κακό στο χειρότερο

Τελικά η κάθε ελλαδική κυβέρνηση αν θέλει να είναι αξιοπρεπής πρέπει να έχει το Νταβός της. Αυτό προσπάθησε να μας περάσει με τη νέα της πρωτοβουλία η κυβέρνηση Μητσοτάκη η οποία πήγε εκ νέου στο διαβόητο για την ελλαδική εξωτερική πολιτική Νταβός. Σε μια προσπάθεια βελτίωσης επί μοτίβου που δυστυχώς εξαντλήθηκε επί Παπανδρέου, ο κ. Μητσοτάκης συναντήθηκε με τον κ. Ντεμιρέλ στο Νταβός.

του Γεωργίου Κολοκασίδη

Το εύλογο ερώτημα που μετεωρίζεται πάνω από τις παγερές Άλπεις είναι ποιά είναι τα πολιτικά παράγωγα αυτού του νέου Νταβός; Ολοκληρώνοντας το δικό του Νταβός ο κ. Μητσοτάκης έσπευσε να το διακρίνει από αυτό του κ. Παπανδρέου. Η επιχειρηματολογία του ήταν ομολογουμένως λειψή. Το προηγούμενο Νταβός, είπε, έγινε απροπαρασκευάστα και από ανεπίδεκτο στην τεχνική του διαλόγου. Στο στυλ δηλαδή «εγώ μια ζωή μιλώ για διάλογο, άρα είμαι πιο αποτελεσματικός να διαλέγομαι». Η σπουδή του κ. Μητσοτάκη να αποστασιοποιηθεί από το πρώτο Νταβός είναι απόλυτα καταληπτή. Αυτά όλα όμως δεν ηχούν πειστικά. Ο ισολογισμός της συνάντησης δεν μπορεί να στηριχτεί στις εκτιμήσεις του πράττοντα.

Ο κ. Μητσοτάκης πάντως πήγε βελτιωμένος. Φρόντισε να αποκλιμακώσει τις προσδοκίες και να ρίξει τους τόνους. Δεν ήθελε προφανώς ακόμα ένα Παρίσι στην πλάτη του. Ο διάλογος μεταξύ των πρωθυπουργών προγραμματιζόταν γενικός· βελτιωτικός του κλίματος παρά επιλυτικός διαφορών. Παρά δε τα τελευταίως τεκταινόμενα στο Κυπριακό αποθαρρύνθηκε οποιαδήποτε εικασία περί εποικοδομητικής συζήτησης.

Με αυτά τα δεδομένα, σκέφθηκαν οι μέντορες της ελλαδικής εξωτερικής πολιτικής, δεν μπορούσαν να βγουν από τη συνάντηση τραυματισμένοι. Μέχρις εδώ όλα εντάξει. Εξάλλου, η συνάντηση δύο πρωθυπουργών

δεν θα μπορούσε από μόνη της να είναι βλαπτική.

Μετά τη συνάντηση όμως, στο κοινό ανακοινωθέν, μας σερβιρίστηκε η επιφύλασσόμενη έκπληξη. Έσκασε η είδηση της επιδίωξης συμφώνου φιλίας μεταξύ των δύο χωρών. Το γεγονός έθεσε τη συνάντηση σε ένα νέο πλαίσιο. Αυτό που είναι περίεργο είναι ότι οι σοφοί του ελλαδικού υπουργείου Εξωτερικών δεν είχαν εκτιμήσει σωστά τις πιθανές αντιδράσεις. Μια τέτοια αμφιλεγόμενη πρόταση δεν ήταν η ευτυχέστερη επιλογή για ολοκλήρωση μιας τέτοιας διπλωματικής κίνησης όπως ήταν η συνάντηση με τον Τούρκο πρωθυπουργό. Στην Ελλάδα υπήρχε μια αντιπολίτευση που караδοκούσε να εκμεταλλευτεί το παραμικρό παραπάτημα. Αλλά και οι αντιδράσεις των κυπριακών κομμάτων υποτιμήθηκαν. Και αυτό το σημείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Γιατί καμιά ελληνική κυβέρνηση δεν επιθυμεί να χρεωθεί την κατηγορία ότι ξεπουλά. Ιδιαίτερα μια κυβέρνηση τρωτή που έτσι και αλλιώς δεν έχει τίποτα άλλο να επιδείξει στο εσωτερικό. Αλλά ακόμα και αυτή η αντίδραση του συνήθως μειλίχιου και συναινετικού προέδρου Βασιλείου δεν διερευνήθηκε αρκούντως.

Ακολούθησαν οι γνωστές λοιπόν αποδοκιμαστικές δηλώσεις. Από Κύπρο και Ελλάδα. Αλλά και από το Νταβός. Από τον ίδιο τον πρόεδρο Βασιλείου που έγκαιρα αντελήφθη ότι σε αυτό τουλάχιστον το θέμα δεν μπορούσε να συμπλεύσει ανέξοδα. Έ-

πονται οι δηλώσεις Μητσοτάκη ότι δεν έχει διαφωνίες με τον Κύπριο πρόεδρο. Αρνείται όμως να τοποθετηθεί οριστικά στο κρίσιμο σημείο κατά πόσον είναι δυνατόν να υπογραφεί τέτοιο σύμφωνο ελλείψει λύσης στο Κυπριακό. Η απάντηση του χάνεται μέσα σε λαβύρινθο γλωσσικών ακροβασιών όπου εξηγείται ότι η διερεύνηση του συμφώνου φιλίας θα βαδίζει εκ παραλλήλου με το Κυπριακό. Ακολούθησε και δεύτερη συνάντηση με τον κ. Βασιλείου προφανώς για να διαλυθεί η εντύπωση διαφωνιών. Τελικά κάποιες δηλώσεις του Βασιλείου στην κυπριακή τηλεόραση πυροδότησαν νέα κρίση. Οι ισχυρισμοί του ότι αγνοούσε την κυοφορούμενη πρόταση για υπογραφή συμφώνου φιλίας προκάλεσε διαφευστική δήλωση από τον κ. Πολύδωρα που εμφαντικά δήλωσε ότι ο Κύπριος πρόεδρος ήταν πλήρως ενήμερος. Το χάσμα που δημιουργήθηκε ουδέποτε γεφυρώθηκε. Απλώς οι ενδιαφερόμενοι έκριναν ότι το κόστος της δημόσιας διαμάχης ήταν απαγορευτικό. Και έτσι κινήθηκαν προς πιο συναινετικά θέματα. Πάντως ο κ. Μητσοτάκης σε κανένα στάδιο της λεκτικής αντιπαράθεσης δεν τοποθετήθηκε σαφέστατα στο κρίσιμο σημείο αν θα προχωρήσει σε υπογραφή συμφώνου φιλίας ελλείψει λύσης στο κυπριακό.

Έχοντας επιβιώσει ενός ακόμα ελλαδικού διπλωματικού ατοπήματος διερωτάται κανείς για τις πιθανές αρετές ενός τέτοιου συμφώνου φιλίας. Για μας εδώ στην Κύπρο το ενδεχόμενο τέτοιου συμφώνου πρέπει να

θεωρείται ανάθεμα. Και εδώ δεν μιλούμε πλέον για απλή ανανέωση κάποιου διαλόγου που ίσως βοηθήσει στο Κυπριακό. Πάμε πέρα από αυτό. Μιλούμε ουσιαστικά για μια πολιτική ενέργεια διεθνούς εμβέλειας που εκπέμπει κάποια μηνύματα. Και αυτά τα μηνύματα εξισούνται με απαλλαγή της Τουρκίας για την ενοχή της στην Κύπρο. Συγχρόνως αφαιρεί πολύτιμη ώθηση από τη δική μας πολιτική έκθεσης της Τουρκίας ως εισβολέα και καταπατητή ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Γιατί δεν υπάρχει περίπτωση —θα ήταν ανακόλουθο— από τη μια να υπογράφεται τέτοιο σύμφωνο και από την άλλη να εγκαινιάζεται πορεία κλιμάκωσης του διπλωματικού αγώνα εναντίον της Τουρκίας. Η Ελλάδα θα έχει ουσιαστικά δεσμευθεί στην απαλλαγή της Τουρκίας για ό,τι έπραξε στην Κύπρο. Εκτός και αν μιλούμε πλέον για μια άσκηση σχιζοφρενικής εξωτερικής πολιτικής. Γι' αυτό το λόγο δεν θα έπρεπε να υπάρχει θέμα κυπριακής επένευσης σε κάτι τέτοιο.

Το βασικό ίσως πλεονέκτημα που δελεάζει από ελλαδική άποψη είναι ότι ένα τέτοιο σύμφωνο θα ανέστελλε την τουρκική επιθετικότητα σε βάρος της Ελλάδας. Αυτό όμως φαίνεται να ανήκει περισσότερο στη σφαίρα του επιθυμητού παρά του εφικτού. Ενώ είναι ακόμα νωπά τα χαμόγελα του Νταβός, η Τουρκία προχώρησε στην αναγνώριση των Σκοπίων. Και μάλιστα ως πρώτη χώρα που αποτελεί αυτή την τιμή

στην άνομη αυτή δημοκρατία. Και ιδίως όταν αυτό το θέμα είναι στο επίκεντρο όλων των ελλαδικών διπλωματικών προσπαθειών. Όχι και πολύ κομψή συμπεριφορά για τον επίδοξο νέο συμπορευτή της Ελλάδας. Το μήνυμα είναι σαφές. *Η Τουρκία δεν είναι διατεθειμένη να παραμερίσει πάγια συμφέροντα της προς το σκοπό ειρηνευσης με την Ελλάδα.*

Πίσω από αυτή την κίνηση υποκρύπτεται μια διαστρεβλωτική των πολιτικών δεδομένων αντίληψη. Ότι δηλαδή οι ελλαδοτουρκικές διαφορές είναι και επικοινωνιακό πρόβλημα —πρόβλημα εμπιστοσύνης. Που δεν είναι. Γιατί και όταν αρθεί η αμοιβαία καχυποψία το ελλαδοτουρκικό τοπίο παραμένει αρκετά θαμπό. Το πρόβλημα της υφαλοκρηπίδας είναι πραγματικότατο πρόβλημα, όπως και αυτό της τουρκικής επιβουλής στη Θράκη και βέβαια στην Κύπρο. Γι' αυτό τα χαμόγελα είναι κάθε άλλο παρά η δέουσα θεραπευτική αγωγή. Αντίθετα γεννούν μια εσφαλμένη εντύπωση ότι τα Ελλαδοτουρκικά βαίνουν προς εξομάλυνση. Αν είναι να διερευνηθούν οι εκατέρωθεν προθέσεις υπάρχουν πιο αθόρυβοι τρόποι και περισσότερο σοβαροί. Ας γίνει λοιπόν διάλογος σε ένα επίπεδο υπηρεσιακό. Και μόνο αν διαγνωστεί κάποια σοβαρή πιθανότητα επιτυχούς έκβασης, ας μιλήσουν οι ηγέτες για σύμφωνο φιλίας. Τουλάχιστον έτσι δεν θα βλαφθεί η ελλαδική αλλά και η κυπριακή πολιτική που πυρήνα έχει τη θέση ότι η τουρκική στάση είναι εγγενώς επεκτατική.

Το Νταβός όμως από κυπριακή οπτική μόνο ανησυχία δημιουργεί. Μπορεί σε ό,τι αφορά την τουρκική στάση να αφήνει τα πράγματα ανέπαφα. Σε ό,τι αφορά όμως τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης δημιουργεί εύλογα ερωτηματικά. Εδώ και χρόνια η ελλαδική εξωτερική πολιτική εξαρτούσε την οποιαδήποτε βελτίωση των ελλαδοτουρκικών σχέσεων από το Κυπριακό. Αυτό σε πρώτο στάδιο είχε εξωθήσει τις ενδιαφερόμενες για την ομαλότητα στην περιοχή δυνάμεις να κοιτάζουν να βοηθήσουν στην επίλυση του Κυπριακού. Αυτό ήταν το πρώτο στάδιο. Αφού είδαν και απόειδαν, το Κυπριακό παραμένει όσο δισεπίλυτο ήταν και προηγουμένως. Σε δεύτερο στάδιο λοιπόν κοιτάζουν να αποσυνδέσουν το Κυπριακό από την αναθέρμανση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Μήπως αυτή η άποψη άρχισε να κερδίζει έδαφος και στους διαδρόμους του ελλαδικού υπουργείου Εξωτερικών;

Αν έτσι έχουν τα πράγματα τότε εγκαινιάζεται μια δισεκτε εποχή για τα κυπριακά πράγματα. Και η κυπριακή κυβέρνηση θα έπρεπε να γρηγορεί παρά να δέχεται αγόγυστα φαιδρές δηλώσεις του τύπου «αν συνομιλούμε το κάνουμε για τους αδελφούς Κύπριους».

Αλλά και η ίδια η ελληνική κυβέρνηση δεν φαίνεται να περιφέρει με ιδιαίτερη υπερφάνεια το ελβετικό της εγχείρημα. Μέρους μετά το Νταβός συγκαλείται για πρώτη φορά, υπό την αιγίδα της προεδρίας, διακομματική σύσκεψη για την εξωτερική πολιτική. Βέβαια η πρωτοβουλία ανήκει ολοκληρωτικά στον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας. Εντούτοις, αν τα πράγματα πήγαιναν κατ' ευχήν, δεν θα είχε κίνητρο να ενεργήσει όπως ενήργησε ο Πρόεδρος. Αλλά ούτε και η κυβέρνηση θα είχε λόγο να δεχθεί τη διαμεσολάβηση αδιαμαρτύρητα. Φαίνεται λοιπόν να αντιλαμβάνεται η κυβέρνηση ότι η «ευφάνταστη» πρωτοβουλία της δεν έσπασε τα αδιέξοδα.

Τελικά το Νταβός του κ. Μητσοτάκη καταλήγει πυροτέχνημα. Και φαίνεται να θαμπώνει η διάκριση μεταξύ «καλού» και «κακού» Νταβός. Τελειώνοντας πρέπει να λεχθεί το εξής: η απελπισμένη προσπάθεια του κ. Μητσοτάκη να δημιουργήσει ένα οποιοδήποτε πολιτικό κεφάλαιο για να αναχαιτίσει την παρακμιακή πορεία της κυβέρνησής του αρχίζει να ανησυχεί. Μέχρι στιγμής προηγούμενα ατοπήματα και παραδρομές του κ. Μητσοτάκη έχουν καταλογισθεί στην παροιμιώδη πια ατυχία του. Αυτή η γραφική εξήγηση έχει εξαντλήσει τα περιθώριά της. □

Στην απορία της μετάβασης

του Λεωνίδα Λουλούδη

Το κτίριο της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος, μισοκαμμένο, δημευμένο με ξεχασμένη μεσίστια τη σημαία.

Θυμάμαι την ένσταση, κάποτε, συναδέλφον, προς τον πρότανη του Πανεπιστημίου Πατρών γιατί την αίθουσα τελετών, αυτού του κατεχοχόν τεχνολογικού ιδρύματος της χώρας, κοσμούσαν μόνο οι εικόνες του Αγίου Ανδρέα και των Τριών Ιεραρχών. Δεν μπορούσα να φαντασθώ, τότε, ότι θα είχα και την αντίθετη εμπειρία: να συζητάμε τη μετάβαση στον καπιταλισμό, με Βούλγαρους συναδέλφους, στην αίθουσα της συγκλήτου του Πανεπιστημίου Εθνικής και Παγκόσμιας Οικονομίας της Σόφιας, πρώην «Κάρλ Μαρξ», υπό την γαλήνια υπερμεγέθη προσωπογραφία του ιδρυτή του επιστημονικού σοσιαλισμού. Όμως ο πρότανης του εν λόγω Πανεπιστημίου δεν άφησε κανένα περιθώριο για το αντικείμενο αυτής της ελληνο-βουλγαρικής συνάντησης στα πλαίσια του Κοινοτικού προγράμματος *Tempus*. «Πρέπει να μάθουμε την εμπειρία σας από το καπιταλιστικό σύστημα», λέει και συνεχίζει, «να τα αλλάξουμε όλα, όπως θέλουν οι φοιτητές μας, πρέπει να μαθαίνουμε γρήγορα έτσι ώστε σε ένα χρόνο να αλλάξουμε τα πάντα καθώς η νέα ιστορική και πολιτική κατάσταση μας υποχρεώνει να ανοίξουμε τα μάτια μας στην παγκόσμια οικονομία». Απλοϊκότητα; Ανασφάλεια; Θαυμασμός του «νικητή» και ταπείνωση του «ηττημένου»; Ενδεχομένως κάτι από όλα αυτά αλλά κυρίως η αδράνεια του γραφειοκρατικού λόγου εθισμένον επί δεκαετίες στην άνωθεν προσταγή: «νέοι αγώνες, νέα καθήκοντα». Γιατί, στις επόμενες μέρες θα ανακαλύψουμε ότι οι Βούλγαροι συνομιλητές μας δεν είναι πρόθυμοι ούτε «να αλλάξουν τα πάντα» ούτε να δεχθούν άκριτα ό,τι οι κατά καιρούς επισκέπτες - σύμβουλοι τους (κυρίως Αμερικανοί), θεωρούν σαν επείγοντα μέτρα διάσωσης της καταρρέουσας οικονομίας τους.

Η προβληματικότητα της, άλλοτε, ανθηρής αγροτικής οικονομίας των γειτόνων μας, που αποτελούσε και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της δικής μας αποστολής από το Τμήμα Οικονομίας του Γεωργικού Πανεπιστημίου Αθηνών και την Α.Τ.Ε., έχει ήδη προσλάβει ανησυχητικές διαστάσεις. Η Βουλγαρία που υπήρξε αξιόλογος εξαγωγέας χοιρινού και αρνίσου κρέατος, τα τελευταία χρόνια καταφεύγει σε εισαγωγές. Σαν αιτίες αναφέρονται η μείωση του ζωικού κεφαλαίου, ιδιαίτερα των προβάτων, που κάποτε άγγιζαν τον εντυπωσιακό πληθυσμό των 15-20 εκατ. κεφαλιών (αναλογικά τρίτη χώρα στον κόσμο) και η οξεία κρίση στην παραγωγή ζωοτροφών. Για την έλλειψη των τελευταίων και με δεδομένο ότι τα δημητριακά (κυρίως σιτάρι και μετά καλαμπόκι, κριθάρι) ακόμα αποτελούν το 40% της φυτικής τους παραγωγής, επικαλούνται τη χαμηλή παραγωγικότητα και την έλλειψη ενδιαφέροντος των αγροτών. Ήδη το 1/3 της παραγωγικής γης παραμένει φέτος ακαλλιέργητο. Έτσι δεν γίνεται λόγος, όπως παλιότερα, για εξαγωγές δημητριακών ή ηλιανθου, τον οποίο ήδη προμηθεύονται από την Ελλάδα. Αλλά προβλήματα autarkείας αντιμετωπίζουν και στα οπωροκηπευτικά, τα όσπρια, τη ζάχαρη. Βεβαίως πείνα δεν υπάρχει, όπως σε άλλες χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ αλλά από την περιορισμένη, πάντοτε, εμπειρία της Σόφιας, ευδιάκριτες είναι η μονοτονία και η φτώχεια των καταστημάτων τροφίμων σε σχετική αντίθεση με την κάποια ζωντάνια των λαϊκών αγορών.

Τα προϊόντα των τελευταίων προερχόμενα από ατομικά νοικοκυριά 3-10 στρεμμάτων, τη νομή των οποίων επέτρεπαν οι συλλογικοί διαχειριστές της γης, κρατικοί ή «κοινωνικοί» (συνεταιρισμοί) στα μέλη τους, έφτασαν να αποτελούν το 30% της εθνικής παραγωγής, αποφέροντας αξιόλογο εισόδημα στους αγρότες - λιανοπωλητές αλλά και προσφέροντας καταναλωτικές λύσεις στον αστικό, ιδιαίτερα πληθυσμό, που δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν τα δύσκαμπτα κρατικά δίκτυα παραγωγής και διανομής. Όμως το μείζον, σήμερα, πρόβλημα αφορά στην τύχη και την εξέλιξη του εναπομένοντος 70% της παραγωγής που ελέγχεται από το δημόσιο τομέα. Εκεί, η σύμφυτη τεχνική και κυρίως πολιτική διάσταση του προβλήματος, δεν διαφεύγει από τους Βούλγαρους ειδικούς. Όχι πια, τουλάχιστον.

Ο καθηγητής Νικόλωφ είναι σαφής στη διατύπωση του προβλήματος: «Το ερώτημα είναι ποιο δρόμο ανάπτυξης θα ακολουθήσει η βουλγαρική γεωργία. Οι κυρίαρχες απόψεις είναι δύο. Η πρώτη υποστηρίζει την άμεση ιδιωτικοποίηση της γης, φθάνοντας και στη δια νόμου διάλυση των συνεταιρισμών. Μόνο έτσι θα ενθαρρυνθεί η αύξηση της παραγωγικότητας και ο εκσυγχρονισμός της γεωργίας. Η δεύτερη υποστηρίζει ότι η υφιστάμενη αγροτική δομή διαθέτει, εκσυγχρονιζόμενη, την απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή ώστε να καταστεί ανταγωνιστική, εκμεταλλευόμενη τις οικονομίες κλίμακας που απαιτεί η ορθολογική εφαρμογή της εντατικής γεωργίας. Και στις δύο απόψεις υπάρχουν εννόντα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Σε τελευταία ανάλυση το ζήτημα είναι πολιτικό». Η τελευταία παρατήρηση αποκτά όλη τη βαρύτητά της όταν συνεκτιμηθεί μέσα στο πολιτικό φόντο που έχει ήδη περιγράψει επιγραμματικά ο πρύτανης Γκρότσεφ: «Η κοινωνία μας έχει χωρισθεί στα δύο μετά τις προχθεσινές προεδρικές εκλογές». Και συμπληρώνει προειδοποιώντας: «Η αγροτική μας πολιτική δεν υπήρξε ορθή πάντα, έτσι συμφωνούμε σε κάποιες

μεταρρυθμίσεις του συνεταιριστικού θεσμού για να αυξηθεί η παραγωγικότητα, όμως δεν αποδεχόμαστε τη διάλυση της γεωργίας μεγάλης κλίμακας, πισωγυρίζοντας 40 χρόνια». Το μείγμα αυτό απροκάλυπτης αυτοκριτικής αλλά και δύσκολα κρυμμένου πείσματος, σε έντονα συναισθηματικούς τόνους, θα χρωματίζει το λόγο σχεδόν όλων των συνομιλητών μας, κυρίως της παλιάς φρουράς. Μένεις με την εντύπωση ότι αυτό το κλίμα της εθνικής ταπείνωσης, καθιστά ακόμη πιο δύσκολες και από την πολιτική διαίρεση του εκλογικού σώματος, τις όποιες μεταρρυθμίσεις. Και βέβαια οι αντιστάσεις, ειδικά στην ιδιωτικοποίηση της γεωργίας έχουν και την στενά υλιστική τους διάσταση.

Η χολεκτιβοποίηση του 1946 περιέλαβε 46 εκατ. στρέμματα τα οποία «πρόσφεραν» 1,5 εκατ. αγρότες. Σήμερα οι δικαιούμενοι λόγω τίτλων ιδιοκτησίας την επιστροφή της γης τους εκτιμώνται στο διπλάσιο, με συνέπεια ο μέσος κλήρος να περιορισθεί στο μη βιώσιμο (για τη σύγχρονη γεωργία) μέγεθος των 15-20 στρεμμάτων. Πέρα από το ηθικοπολιτικό πρόβλημα ότι πολλοί από τους παραπάνω δικαιούχους γης έχουν πάψει πια να ζουν στην ύπαιθρο ενώ αντίθετα οι σημερινοί αγρότες στερούνται στην πλειοψηφία τους τίτλων ιδιοκτησίας, ο εν λόγω κατακερματισμός της παραγωγικής γης αντιφάσκει με την υφιστάμενη υποδομή (χωροταξία, εκμηχάνιση, αποθηκευτικοί χώροι, υπηρεσίες π.χ. επισκευαστικές) των μεγάλων αγροκτημάτων. Ωστόσο, ακόμα και αυτοί που επιθυμούν μια ήπια μεταρρύθμιση με την μετατροπή των συνεταιρισμών σε Ε.Π.Ε. ή Α.Ε., προτείνουν τη μείωση των σημερινών μεγεθών (κατά μέσο όρο 40.000 στρέμματα αλλά και 100.000 στρέμματα στις ζώνες των δημητριακών) στα 8-9.000 στρέμματα για τα δημητριακά και τα 1.000 στρέμματα για τα κηπευτικά. Στη λύση αυτή φαίνεται να αντιδρούν ή τουλάχιστον να μην προσχωρούν θερμά, ευνοήτως τα σημερινά στελέχη των συνεταιρισμών αλλά και τα απλά μέλη - αγρεργάτες τους.

Μια ερμηνεία, που όμως απαιτεί περαιτέρω έρευνα, είναι η υπαρκτή διαφοροποίηση στο ύψος και την πηγή των αγροτικών εισοδημάτων. Παρά το ότι το κράτος επέβαλε ένα καθεστώς τιμών στη βάση μιας θεωρητικής «νόρμας αποδοτικότητας», στην πράξη οι διαφορές στα κέρδη των συναιτερισμών δεν ήταν ασήμαντα (20-25% για την φυτική παραγωγή, 10% για την κτηνοτροφία αλλά μόνο 3% για την προβατοτροφία), με ανάλογες επιπτώσεις στους μισθούς των αγρεργατών. Υπήρχαν συνεταιρισμοί που πρόσφεραν τριπλάσιους μισθούς από άλλους και σε αυτές τις αποδοχές θα πρέπει να προστεθούν τα οφέλη από την παραχώρηση των ατομικών αγρών και διάφορες κοινωνικές παροχές που συνολικά ανέβαζαν το αγροτικό εισόδημα στα 200 ή 250 λέβα (1 λέβα = 10 δραχ.) ή περίπου 10-15% λιγότερο από το μισθό των βιομηχανικών εργατών. Από την άλλη μεριά, στη Βουλγαρία, χώρα ημιορεινή, στις μη πεδινές περιοχές αυτή η οργάνωση της αγροτικής οικονομίας δεν επικράτησε ποτέ, με αποτέλεσμα οι ασχολούμενοι με τους παραδοσιακούς κλάδους και ιδιαίτερα την προβατοτροφία να αντιμετωπίζουν προβλήματα επιβίωσης από τις ζημιογόνες εκμεταλλεύσεις τους. Δεν είναι τυχαίο ότι ακριβώς σε αυτές τις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, εμφανίζονται σήμερα οι πλέον ένθερμοι, μεταξύ των αγροτών, θιασώτες της ιδιωτικοποίησης της γης. Με δεδομένες αυτές τις εισοδηματικές διαφοροποιήσεις, που ενίσχυε η συλλήβδην απαλλαγή των αγροτών από κάθε φορολογία, είναι μάλλον ευνόητη η

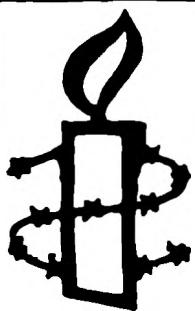
σχετική αδιαφορία μεγάλου τμήματος των τελευταίων για την ιδιωτικοποίηση της γης, μεταφραζόμενη, στην πολιτική αντιπαράθεση, σαν «συμπαράσταση της υπαίθρου προς το παλαιό καθεστώς». Με τους οπαδούς, ωστόσο, του νέου καθεστώτος που προέκυψε από την πολιτειακή αλλαγή του Νοεμβρίου του 1989, το «ορόσημο» όπως λένε οι Βούλγαροι, να κατηγορούν τους ηγέτες τους για απαράδεκτες καθυστερήσεις στην αγροτική μεταρρύθμιση και τον γεωργικό τομέα να λιμνάζει στην χαμηλή παραγωγικότητα, την τεχνολογική απαξίωση και την διαχειριστική αδράνεια, το ζήτημα της γης δεν αποκλείεται, σύντομα, να αποκτήσει εκρηκτικές πολιτικές διαστάσεις.

Η αβεβαιότητα, το άγχος, η αγωνία κυριαρχούν σε μια Σόφια που πολιτικολογεί ακατάπαυστα τώρα που την ευφορία της «οικονομίας της αγοράς», των «αποκρατικοποιήσεων», του «ελεύθερου ανταγωνισμού», διαδέχθηκε η σκληρή ώρα των συγκριμένων λύσεων. Τα πανεπιστήμια υπό τους κραδασμούς των φοιτητικών επιτροπών «αποκομμουνιστικοποίησης», με καθυστερημένη έρευνα, ελλιπή επικοινωνία με τη διεθνή επιστημονική γνώση, απαρχαιωμένη οργάνωση σπουδών και μάλλον ηλιθιωμένο προσωπικό, δεν φαίνονται έτοιμα να συμβάλλουν σε λύσεις ή ακόμα και να προβληματισθούν σοβαρά, για τις ραγδαία επερχόμενες εξελίξεις. Λίγοι προσωπικοί υπολογιστές βουλγαρικής κατασκευής, χρησιμοποιούμενοι σήμερα μόνο για ασκήσεις πρωτοετών φοιτητών αποτελούν τους συμβολικούς δείκτες ενός

αναπτυξιακού ρολογιού που κόλλησαν —όχι μόνο στην πληροφορική— κάπου στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Εγκυκλοπαίδεια το παγωμένο και βυθισμένο στην ομίχλη οροπέδιο της Σόφιας, από ένα αεροδρόμιο που θυμίζει τον σταθμό υπεραστικών λεωφορείων της Λισίων, μια φράση του ανθρωπολόγου Μωρίς Γκοντελιέ έρχεται στο νου.

Μια «περίοδος μετάβασης» είναι ένα ειδικό στάδιο στην εξέλιξη μιας κοινωνίας όταν συναντά αυξανόμενες εσωτερικές και / ή εξωτερικές δυσκολίες στην αναπαραγωγή των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων επί των οποίων βασίζεται και οι οποίες δίνουν μια ειδική λογική στον τρόπο με τον οποίο εργάζεται, λειτουργεί, εξελίσσεται. Σε αυτό το στάδιο, νέες οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις εμφανίζονται και γενικεύονται με ποικίλους βαθμούς ταχύτητας και βίας, ώστε να σχηματίσουν τις συνθήκες λειτουργίας μιας νέας κοινωνίας.

Ο Γκοντελιέ έλεγε αυτά το 1987, όταν αυτός αλλά και οι περισσότεροι από μας, νομίζω, δεν φανταζόμαστε ότι πέντε χρόνια αργότερα η θεωρητική συζήτηση περί «μετάβασης» θα αποκτούσε μια τόσο δραματική πολιτική επικαιρότητα. Ακόμη περισσότερο, ότι το βέλος της αναζητούμενης πορείας θα έδειχνε με τόση σταθερότητα και εναγώνια επιθυμία τον παλαιό αλλά πάντοτε νέο καπιταλισμό. Έστω και αν χώρες σαν τη Βουλγαρία δεν δείχνουν, προς το παρόν, ικανές για κάτι περισσότερο από έναν, αντίστοιχο του σοσιαλισμού τους, «υπαρκτό σοσιαλισμό». □

30 ΧΡΟΝΙΑ ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ

Χιλιάδες άνθρωποι βρίσκονται στην φυλακή για τις πεποιθήσεις τους. Πολλοί κρατούνται χωρίς απαγγελία κατηγορίας ή δίκη. Τα βασανιστήρια και η θανατική ποινή είναι ευρέως διαδεδομένα. Σε πολλές χώρες άντρες, γυναίκες και παιδιά «εξαφανίζονται». Αυτές οι παραβιάσεις γίνονται σε χώρες με τελείως διαφορετικά καθεστώτα και απαιτούν διεθνή κινητοποίηση. Η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί παγκόσμια ευθύνη και ξεπερνά τα όρια έθνους, φυλής και ιδεολογίας.

Οι Σύροι *MAJED HABBU* και *RAFAT ABU KHADDUR* είναι δύο από τους χιλιάδες κρατούμενους συνείδησης που έχει υιοθετήσει η Διεθνής Αμνηστία. Η διαμαρτυρία γι' αυτούς είναι μια διαμαρτυρία για όλους τους ανθρώπους που φυλακίζονται για τις ιδέες τους χωρίς να έχουν διαπράξει ή υποστηρίξει βία.

Αν συμμερίζεστε την ανησυχία μας υπογράψτε την έκκληση και στείλτε την στην πρεσβεία της Συρίας.

Αν τυχόν έχετε κάποια απορία ή αν λάβετε απάντηση, παρακαλούμε να επικοινωνήσετε μαζί μας.

Προς την
Α.Ε. Πρέσβυ
της Αραβικής Δημοκρατίας της Συρίας
Μαραθωνοδρόμων 79
Αθήνα

Εξοχώτατε,
Πληροφορήθηκα ότι το 1983 συνελήφθη ο *MAJED HABBU* όταν ήταν 21 χρονών και το 1981 ο *RAFAT ABU KHADDUR* σε ηλικία μόλις 16 ετών. Και οι δύο κρατούνται για τις πεποιθήσεις τους παράνομα, χωρίς κατηγορία ή δίκη κάτω από ένα πέπλο σιωπής.

Ζητώ την άμεση και χωρίς όρους απελευθέρωσή τους καθώς και πληροφορίες για την σημερινή τους κατάσταση.

Με τιμή

Υπογραφή:

Όνομα:

Διεύθυνση:

Διεθνής Αμνηστία, Σίνα 30, 106 72 Αθήνα, τηλ.: 3600628

Αλβανικές αγριότητες

Μπορεί ο Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιακής και Κονίτσης Σεβαστιανός στο «μετ' ευχών» μήνημά του για την 78η επέτειο του αυτονομιακού αγώνος της Β. Ηπείρου (17/2/1914) που γιορτάστηκε στο Δελβινάκι Ιωαννίνων να επιδίδεται σε κηρύγματα έμπλεα εθνικιστικού φανατισμού και αλυτρωτισμού αλλά και η πραγματικότητα την οποία σήμερα βιώνει καθημερινά η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία δεν παύει να είναι τραγική.

Οι βιαιότητες το περασμένο Σάββατο στους Αγίους Σαράντα με επιθέσεις κατά ατόμων και καταστημάτων καθώς και των γραφείων της «Ομόνοιας» ήταν τέτοιες που δείχνουν τις πραγματικές προθέσεις των Αλβανών, το ξεριζώμα του ελληνισμού, με την ανοχή και τις ευλογίες όλων. Οι τρομοκρατικές αυτές ενέργειες που φέρνουν στην μνήμη το πογκρόμ και τις σφαγές των Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη το 1955 επιτείνουν το ήδη βαρύ ανθελληνικό κλίμα που επικρατεί εν όψει μάλιστα των βουλευτικών εκλογών. Είναι δικαιολογημένη η αγανάκτηση της κοινής γνώμης.

Διαβήματα βέβαια έγιναν. Κι ήταν ασφαλώς σημειαντική η δήλωση της Κοινότητας που εκφράζει την βαθιά της ανησυχία για τα επεισόδια και υπενθυμίζει σε σαφή γλώσσα την δέσμευση που έχει αναλάβει η Αλβανία να εφαρμόζει αυστηρώς τις διατάξεις της ΔΑΣΕ, ιδιαίτερα δε όσες αφορούν την

εγγύηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, «συμπεριλαμβανομένων αυτών που αφορούν την συμμετοχή στις εθνικές εκλογές».

Το ερώτημα είναι τι μπορεί να υποχρεώσει τις αλβανικές αρχές να αλλάξουν συμπεριφορά. Είναι επαρκής η διεθνής πίεση; Ως πότε θα συνεχίζεται και θα γίνεται ανεκτή η κατάσταση αυτή;

Είναι γεγονός ότι στην Αλβανία επικρατεί σχεδόν αναρχία. Τα πάντα έχουν καταρρεύσει. Όλες οι ανταποκρίσεις στον ξένο Τύπο δεν μιλούν μόνο για την ανείπωτη εξαθλίωση αλλά για βιασμούς, ληστείες, επιδρομές, εγκλήματα, πλήρη κατάρρευση της έννομης τάξης. Ακόμα και τα δέντρα των πάρκων κόβονται για καύσιμη ύλη —στο φως της ημέρας. Ο πληθωρισμός τρέχει με 100% και η ανεργία στο 50%.

Οι Αλβανοί ας ψάξουν αλλού για να αναζητήσουν τις αιτίες των δεινών τους. Ας μην αναζητούν αποδιοπομπαίους τράγους. Και δεν είναι δυνατόν να γίνουν αποδεκτοί στην διεθνή κοινότητα όταν παραβιάζουν τόσο βάνανσα στοιχειώδη δικαιώματα και προβαίνουν σε βιαιοπραγίες σε βάρος της ελληνικής ομογένειας.

Από την Αλβανία, όπου βρέθηκε όταν σημειώθηκαν τα απαράδεκτα και θλιβερά αυτά επεισόδια ο εκδότης του ANTI Χρήστος Παπουτσάκης μας μεταδίδει μια πρώτη εικόνα του κλίματος που επικρατεί.

Ο «θείος Αλία», οι εκλογές, η πείνα,

Σε κάθε επίσκεψή μου διαπιστώνω κάποια νέα, χειρότερη εξέλιξη. Από το 1987 μέχρι σήμερα είναι η πέμπτη φορά που έρχομαι στην Αλβανία και κάθε φορά όλα είναι χειρότερα.

Ο κόσμος κλειδαμπαρώνεται μόλις βραδιάσει και τη νύχτα κυκλοφορούν μόνον οι παράνομοι. Η αστυνομία είναι ανύπαρκτη και οι πολιτσίμανοι δεν ανακατεύονται με τις «βρωμοδουλειές». Το βράδυ της 12 Φεβρουαρίου, έξω από το ξενοδοχείο των Αγίων Σαράντα, το «*Butrinti*», αφαίρεσαν τα τζάμια του αυτοκινήτου ενός φίλου Γιαννιώτη και λεηλάτησαν τα πάντα: μαγνητόφωνα, καθρέφτες, υαλοκαθαριστήρες και τις βαλίτσες, τις μπύρες και δώρα που κρατούσε για τους συγγενείς του στη Β. Ήπειρο. Το διάβημά μας στην αστυνομία δεν είχε κανένα αποτέλεσμα. Ο διοικητής μάς βεβαίωσε ότι θα ερχόταν και θα μας έφερνε τους κλέφτες και τα κλοπιμαία. Ακόμα περιμένουμε.

Αλλά τώρα, δέκα και μισή το βράδυ ακούσαμε ξανά τον κρότο του πυροβόλου από το κέντρο της πόλης. Πριν από μια ώρα, μόλις μάθαμε τα νέα, πήγαμε με τον τοπικό ταξιτζή έναν περίπατο. Ερημιά και ησυχία. Όπου φτάσαμε έξω από την αστυνομία. Με ασπίδες και κράνη και ρόπαλα, οι πολιτσίμανοι φύλαγαν το κτίριο της αστυνομίας. Ο δρόμος γεμάτος πέτρες. Τα τζάμια στα μαγαζιά όλα σπασμένα. Στο επόμενο τετράγωνο ήταν μαζεμένοι ομάδες από νεαρούς 12-16 χρονών. Τι είχε συμβεί; Δύο νέα παιδιά από το Δελβίνο και δύο από τους Αγίους Σαράντα συνελήφθησαν γιατί είχαν σπάσει τα τζάμια ιταλικού αυτοκινήτου. Τους Δελβινιώτες τους άφησαν και κράτησαν στο τμήμα τους δύο νεαρούς από τους Αγίους Σαράντα. Μαζεύτηκαν λοιπόν οι φίλοι τους και επετέθησαν στην αστυνομία. Χρησιμοποίησαν δυναμίτη, όπλα, πέτρες για να ελευθερώσουν τους δύο φίλους τους. Αυτό είναι το «πολεμικό ανακοινωθέν» της Παρασκευής 14/2/92 στο «μέτωπο των Αγίων Σαράντα».

Τι συμβαίνει λοιπόν στην Αλβανία σήμερα; Αναλυτικά στο επόμενο τεύχος. Οι δυσκολίες της επικοινωνίας και ο πιεστικός χρόνος δεν επιτρέπουν πολλές, λεπτομερείες αναφορές σήμερα.

Ώρα για εκλογές

Μια πολύ ισχνή εικόνα του σημερινού χάους περιγράφηκε στις προηγούμενες παραγράφους. Αλλά τώρα μπροστά μας, σε 5 εβδομάδες από σήμερα, στις 22 Μαρτίου θα γίνουν γενικές εκλογές. Μέσα σε αυτό το χάος με ανύπαρκτη διοίκηση και κυβέρνηση, η Αλβανία καλείται να ψηφίσει έναν χρόνο μετά τις τελευταίες εκλογές από τις οποίες βγήκαν 4 διαδοχικές κυβερνήσεις: «Όλα θα ήταν πιο εύκολα και απλά αν από την πρώτη στιγμή είχε φύγει ο Αλία. Τώρα καμιά 20αριά σύντροφοί του βρίσκονται στη φυλακή, η χώρα έχει διαλυθεί και ο Αλία μένει εκεί πεισματικά για να σώσει το κεφάλι του παριστάνοντας τον

πατέρα του Έθνους. Αυτή είναι η Αλβανία». Τα λόγια αυτά μου τα είπε ένας γέροντας αρβανίτης.

Λόγια σαν αυτά ακούς καθημερινά. Από Αλβανούς και Έλληνες. Αν κάτι διέφερε στην τωρινή μου επίσκεψη είναι ένα αίσθημα πλήρους ελευθερίας και έλλειψης φόβου απέναντι στην εξουσία. Όλοι τώρα μιλούν ανοιχτά και μιλούν φωναχτά. Μέχρι πέρσι, όταν άκουγες μια διαμαρτυρία αυτή ήταν χαμηλόφωνη. Μέσα σε αυτό το κλίμα η χώρα βαδίζει για τις εκλογές. Μικρή μόνον αναφορά για την ελληνική κοινότητα, θα γίνει στο σημερινό τεύχος. Η οργάνωση του ελληνισμού της Β. Ηπείρου, η «Ομόνοια» αποκλείστηκε όπως είναι γνωστό με τη σύμ-

η ελληνική μειονότητα...

πνοια και σύμφωνη γνώμη του Δημοκρατικού και του Σοσιαλιστικού κόμματος. Η επικριση της απόφασης αυτής της αλβανικής Βουλής από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έφερε σε αμηχανία τους Αλβανούς. Απελπισμένη για κάποια βοήθεια από την Ευρώπη, εξαρτημένη απολύτως από το εξωτερικό, η κυβέρνηση της χώρας υπολογίζει σοβαρά τις συστάσεις και τα μέτρα που λαμβάνονται εναντίον της. Και αυτή τη στιγμή χρειάζεται τρόφιμα να ρίξει στην αγορά: οι εκλογές έρχονται και ο «θείος Αλίας» φρόντιζε και άνοιγε τέτοιες ώρες τις πόρτες από τις αποθήκες. Αλλά τώρα δεν υπάρχουν ούτε πόρτες, ούτε τρόφιμα, ούτε αποθήκες.

Η «Ομόνοια» τις ώρες αυτές βρίσκεται στις κρίσιμες στιγμές της. Πριν δέκα ημέρες παραιτήθηκε ο πρόεδρος της βουλευτής Ανδρέας Ζαρμπαλάς και το Γενικό Συμβούλιο εξέλεξε νέο πρόεδρο το Σωτήρη Κυριαζάτη. Οι αλλαγές προκάλεσαν κλυδωνισμούς στις πρώτες ώρες αλλά σιγά - σιγά τα πνεύματα ηρεμούν και η ενότητα κρατείται σταθερή. Ποιές είναι όμως οι αποφάσεις για τις ερχόμενες εκλογές; Αποκλεισμένη η «Ομόνοια», έχει να διαλέξει ανάμεσα σε τρεις επιλογές: Η πρώτη είναι η κήρυξη αποχής. Η δεύτερη είναι η κάθοδος στις εκλογές με ανεξάρτητους υποψήφιους σε περισσότερες περιφέρειες. Η τρίτη επιλογή είναι η κάθοδος στις εκλογές στις αμιγώς ελ-

ληνικές περιοχές. Τις επόμενες ημέρες, πως οι συζητήσεις δίνουν και παίρνουν, μια απόφαση, η πιο σωστή ελπίζουν όλοι, ότι θα ληφθεί και θα κερδηθεί η ενότητα και η παρουσία του Ελληνισμού στην Αλβανία.

Αλλά οι ώρες είναι κρίσιμες για τον ελληνισμό στη Βόρειο Ήπειρο. Και είναι αποκαρδιωτικό για τον Έλληνα επισκέπτη της Αλβανίας, το να αναλογιστεί πως ενεργούν στην Ελλάδα για τη Β. Ήπειρο. Η συνωμοσία σιωπής που περιβάλλει τον ελληνισμό στην Αλβανία είναι το νέο μεγάλο έγκλημα που συντελείται αυτή την στιγμή. Η αδιαφορία, αποτέλεσμα της έλλειψης πληροφόρησης για όσα συμβαίνουν στη Β. Ήπειρο, είναι αυτό που κυριαρχεί σήμερα στην Ελλάδα. Συμμέτοχοι αυτής της αδιαφορίας και της υποκριτικής σιωπής, κυβέρνηση και κόμματα. Αλλά πολύ σύντομα θα κληθούν όλοι να αναλάβουν το σοβαρό μέρος της ευθύνης τους.

Η Β. Ήπειρος ερημώνει. Η ζώνη των χωριών δίπλα στα σύνορα με την Ελλάδα έχει αδειάσει. Από το Βορρά κατεβαίνουν και αποικούν τα χωριά οι Λιάπηδες και οι Γκέγκηδες. Η ελληνική κοινότητα θα βρεθεί πολύ σύντομα αποκομμένη και εγκλωβισμένη.

Η ελληνική κυβέρνηση και όλα τα κόμματα πρέπει αμέσως να αντιδράσουν. Και να απαιτήσουν να λάβει όλα τα μέτρα η κυβέρνηση της Αλβανίας και να σταματήσει η αλβανοποίηση της Β. Ηπείρου. Αύριο κιόλας θα είναι αργά.

★ ★ ★

Οι πρόχειρες αυτές σημειώσεις ηχούν παράξενα ίσως για τον αναγνώστη αυτού του άρθρου. Είναι γραμμένες κάπου όχι πολύ κοντά, όχι πολύ μακριά: στο ξενοδοχείο των Αγίων Σαράντα. Μόλις πριν από λίγο ησύχασαν τα πολυβόλα από το κέντρο της μικρής όμορφης πολιτείας που αντικρύζει την Κέρκυρα. Οι τόνοι ίσως να οφείλονται στο ότι γράφονται την ώρα αυτή: η τηλεόραση της ΕΤ έδειξε λίγο πριν τη διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη. Άλλες ειδήσεις για ληστείες κ.λπ. ακούστηκαν περιέργα. Μάθαμε για τη διαδήλωση της Κυριακής στο Δελβινάκι, για την υποστήριξη των Βορειοηπειρωτών.

Ίσως θα έκαναν καλύτερα τα σωματεία που οργανώνουν αυτή τη διαδήλωση να κινηθούν στην Αθήνα όπου και πρέπει κάποιοι να αρχίσουν επιτέλους να σκέφτονται. □

14/2/1992

Χ.Γ.Π.

Ο τσάρος Μπόρις έχει προβ

Τίποτα σχεδόν δεν πάει καλά για τον Μπόρις Γιέλτσιν. Η προσπάθειά του να διατηρηθεί, έστω και με χαλαρή μορφή, η ρωσική αυτοκρατορία μέσω της ΚΑΚ (Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών) προσκρούει στην αντίσταση της ισχυρής Ουκρανίας που θέλει να μπει στην Ευρώπη, αφήνοντας τη Ρωσία μόνη της με τις υπανάπτυκτες ασιατικές δημοκρατίες. Σε αυτές τις τελευταίες, έχουν αρχίσει να διεισδύουν εντυπωσιακά η Τουρκία και το Ιράν, προσφέροντας τα χρήματα που δεν έχει να δώσει το Κρεμλίνο. Από τους Τσετσένους έως τους Τατάρους, διάφορες εθνότητες στο ίδιο το εσωτερικό της αχανούς ρωσικής ομοσπονδίας, θεωρούν τη στιγμή κατάλληλη για να αποδεσμευθούν από το «ρωσικό ζυγό».

του Στέλιου Κούλογλου

Το περασμένο Σαββατοκύριακο στο Μινσκ, η συνάντηση των προέδρων των 11 κρατών μελών της ΚΑΚ, δεν κατάφερε να επιλύσει το κρίσιμο θέμα του Κόκκινου Στρατού. Δεν υπήρξε συμφωνία για το ποιές δυνάμεις θεωρούνται στρατηγικές και πρέπει να παραμείνουν υπό κεντρικό, κοινοπολιτειακό έλεγχο και ποιές συμβατικές, τις οποίες διεκδικούν τα ανεξάρτητα κράτη της Κοινοπολιτείας. Η Ουκρανία, το Αζερμπαϊτζάν και η Μολδαβία, στα εδάφη των οποίων βρίσκονται πολλές μονάδες του συμβατικού στρατού, τις έχουν «εθνικοποιήσει» και γι' αυτό ο στόλος της Μαύρης Θάλασσας αποτελεί την κυριότερη πηγή διαφωνίας μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας.

Αντίθετα οι δημοκρατίες που έτυχε να έχουν λίγο στρατό στην επικράτειά τους όταν διαλύθηκε η ΕΣΣΔ, όπως η Αρμενία, τάσσονται υπέρ ενός ενιαίου στρατού για την Κοινοπολιτεία. Υπέρ του τελευταίου είναι και οι φτωχές Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας, με την προϋπόθεση όμως ότι η Ρωσία θα αναλάβει τη χρηματοδότησή τους...

Το κακό όμως είναι ότι η Ρωσία δεν έχει

χρήματα. Οι δρακόντιες αυξήσεις των τιμών που αποφάσισε ο Γιέλτσιν από την αρχή της χρονιάς, είχαν ορισμένα θετικά αποτελέσματα κυρίως σε νομισματικό επίπεδο, αφού προς το παρόν σταμάτησε η δραματική πτώση του ρουβλιού σε σχέση με το δολάριο. Μετά τον ξαφνικό δεκαπλασιασμό τους, οι τιμές σταμάτησαν να ανεβαίνουν ή και έπεσαν λίγο σε ορισμένες περιπτώσεις. Τα είδη πρώτης ανάγκης δεν εμφανίσθηκαν όμως στα καταστήματα, ενώ τα είδη «πολυτελείας» για τα σοβιετικά δεδομένα, όπως το σαλάμι ή η βότκα, είναι απρόσιτα για τον απλό πολίτη: δύο κιλά σαλάμι, αντιστοιχούν με ένα μέσο μηνιαίο μισθό...

Χαζεύοντας βιτρίνες...

Προς το παρόν, οι νοικοκυρές καταναλώνουν απ' αυτά που είχαν αποθηκεύσει πριν ανέβουν οι τιμές και ολόκληρες οικογένειες επιδίδονται σε ένα είδος οφθαλμοπορνείας, χαζεύοντας επί ώρες τις βιτρίνες των νέων καταστημάτων με τα ξένα πανάκριβα πολυτελή προϊόντα. Το ερώτημα όμως είναι τι θα γίνει όταν τελειώσουν όλες οι τροφές τη

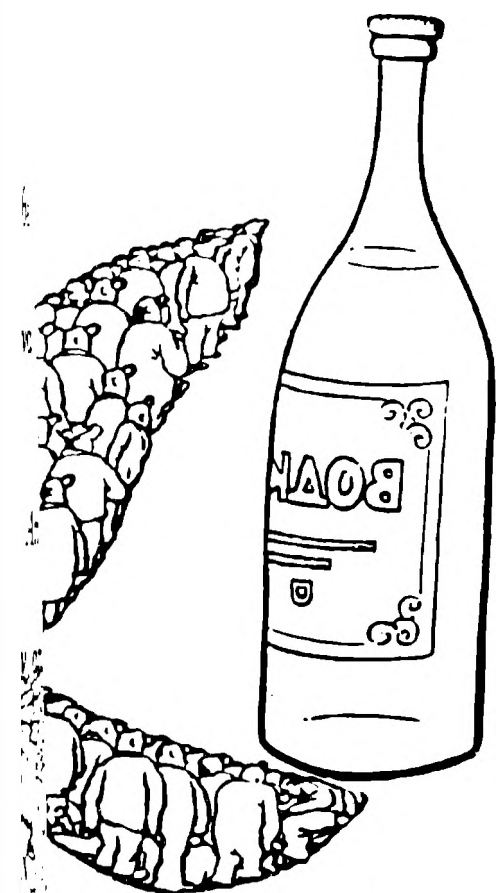
στιγμή που το επιτελείο του Γιέλτσιν αρνείται πεισματικά να αυξήσει τους μισθούς, για να αποφύγει το φαύλο κύκλο του πληθωρισμού.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ορισμένων ξένων πρεσβειών, η σημερινή ρωσική εξουσία δεν έχει παρά μερικούς μήνες ζωή. Με την πρόσφατη περιοδεία του στη Δύση, ο Ρώσος πρόεδρος κατάφερε να καθιερωθεί ως μέλος του κλαμπ των ισχυρών, αλλά οι καλές δημόσιες σχέσεις του Μπους ή του Μιτεράν με τον Γιέλτσιν απέχουν παρασάγγας από τους παλιούς έρωτές τους με τον Μιχαήλ Γκορμπατσώφ. Πέρα από την ανθρωπιστική βοήθεια σε τρόφιμα —μερικά γραμμάρια φαγητού αν οι τροφές που φτάνουν διαιρεθούν δια των 300 εκατ. του πληθυσμού— η Δύση επιλέγει μια στάση αναμονής ώσπου η νέα ηγεσία να δώσει επαρκείς εγγυήσεις προσήλωσης στις αρχές της ελεύθερης οικονομίας.

Η άμαξα και τα άλογα

Είναι αλήθεια ότι ο νέος ένοικος του Κρεμλίνου ήταν πολύ τολμηρός στο θέμα της αύξησης των τιμών και κράτησε τις υπο-

ήματα...

Έτσι κανείς δεν είναι ευχαριστημένος: τα στελέχη του παλιού καθεστώτος αντιδρούν ή προετοιμάζονται να αντιδράσουν, οι «επιχειρηματίες» που έχουν αναδειχθεί με τη μαύρη αγορά διαμαρτύρονται για τους νέους φόρους, οι εργαζόμενοι για τις αυξήσεις των τιμών. Σε πολιτικό επίπεδο, πολλοί από τους συνεργάτες του Γιέλτσιν παίρνουν τις αποστάσεις τους, ενώ ο αντιπρόεδρος της Ρωσίας Αλεξάντερ Ρουτσκοί τονίζει συνεχώς ότι δεν υπάρχει ούτε κυβέρνηση ούτε δημοκρατία στη Ρωσία, επιδιώκοντας να συσπειρώσει τους δυσαρεστημένους σε μια λαϊκιστική, εθνικιστική βάση. Με ανοιχτά τα «εθνικά θέματα» της Ρωσίας, όπως εκείνο της Κριμαίας, που είχε δωρηθεί το 1954 από τον Χρουστώφ στην Ουκρανία, ο Γιέλτσιν είναι δυνατόν να καταφύγει ανά πάσα στιγμή στον εθνικισμό για να διοχετεύσει προς τους γείτονες τη γενική δυσαρέσκεια...

Αν όμως οι Ρώσοι πολίτες αντιμετωπίζουν, στωικά όπως πάντα, τις νέες κακουχίες που αποφάσισαν άλλοι γι αυτούς, ο Κόκκινος Στρατός δηλώνει ότι δεν μπορεί να περιμένει άλλο. Γαλουχημένοι στην ιδέα της μεγάλης σοβιετικής πατρίδας, οι αξιωματικοί είναι αντίθετοι με τη διάλυση της ΕΣΣΔ και σε κάθε περίπτωση με τη διάλυση του ενιαίου στρατού, αφού κάτι τέτοιο ισοδυναμεί με μια δραματική επιδείνωση των συνθηκών της ζωής τους. Ο Γιέλτσιν και οι άλλοι πρόεδροι τους είχαν υποσχεθεί ότι στη συνάντηση του Μινσκ θα ικανοποιούνταν όλα τα αιτήματά τους. Όμως τελικά τα αιτήματα αυτά έχουν παραπεμφθεί, λόγω των γενικότερων διαφωνιών, στις ρωσικές καλένδες.

Η διαχείριση του χάους

Ο τσάρος Μπόρις αρχίζει να συνειδητοποιεί όλο και περισσότερο ότι η διαχείριση του χάους είναι εξαιρετικά δύσκολη, πολύ περισσότερο όταν οι άνθρωποι, των ηγετών συμπεριλαμβανομένων, έχουν φθαρεί ανεπανόρθωτα από το παλιό σύστημα: ο Ρώσος πρόεδρος δεν εμφανίστηκε λόγω χάριν στη συνέντευξη Τύπου που δόθηκε μετά την ολοήμερη συνάντηση των προέδρων, παρότι παρέμεινε στο Μινσκ. Μερικοί θεώρησαν την απουσία του ως ένδειξη της δυσαρέσκειάς του για την έλλειψη αποτελεσμάτων, αλλά έγκυρες πηγές επιμένουν σε μια διαφορετική εκδοχή. Μετά τις 3 το μεσημέρι —λένε— οι πρόεδροι άρχισαν να πίνουν βότκα και γι αυτό το βράδυ ο Γιέλτσιν δεν μπορούσε να παρευρεθεί στη συνέντευξη Τύπου. □

σχέσεις του, μόνο που αυτό απέχει πολύ από μια πραγματική οικονομική μεταρρύθμιση. Πολλοί παλιοί «σύντροφοι στα όπλα», όπως ο Γαβριήλ Ποπώφ, κατηγορούν το οικονομικό επιτελείο του Γιέλτσιν ότι «έβαλε την άμαξα μπροστά από τα άλογα», απελευθερώνοντας τις τιμές πριν ξεκινήσουν καν οι ιδιωτικοποιήσεις και αρχίσουν να λειτουργούν κάποιοι στοιχειώδεις μηχανισμοί αγοράς...

Γνωστοί φιλελεύθεροι οικονομολόγοι, όπως ο Νικολάι Πετράκωφ, δεν παύουν να υπογραμμίζουν σε κάθε ευκαιρία ότι οι αυξήσεις των τιμών δεν είναι παρά μια έμμεση κατάσχεση των χρημάτων του πληθυσμού, από τη στιγμή που διατηρείται αναλλοίωτο το μονοπώλιο του κράτους στους βασικούς τομείς της οικονομίας. Από τα υπουργεία που μετονομάστηκαν από σοβιετικά σε ρωσικά μέχρι τους «κόκκινους διευθυντές» που βαφτίστηκαν «δημοκράτες» για να διατηρήσουν τη θέση και τα προνόμιά τους, τίποτα δεν έχει γίνει για να αλλάξει ο παλιός μηχανισμός, που είναι ξανά σε θέση να σαμποτάρει τις μεταρρυθμίσεις αν αυτές δεν τον συμφέρουν.

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ... ΧΩΡΙΣ ΕΝΟΧΕΣ

Κάθε μήνα στα
περίπτερα
και στα καλά
βιβλιοπωλεία

BIBLIO
& Media

NETWORK MEDIA Ε.Π.Ε.
Λ. Συγγρού 44, 11742 Αθήνα
Τηλ.: 9238672-5, Fax: 9216847

Ο Τύπος της αντιπολίτευσης

Η συμβολή του *VREME*, του *DANAS*, της *MLADINA*

της Τέτας Παπαδοπούλου

Ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία δεν άρχισε τον περασμένο Ιούνιο με την επέμβαση του «ομοσπονδιακού» στρατού στην Σλοβενία και, στη συνέχεια, στην Κροατία. Άρχισε, τουλάχιστον, τρία χρόνια πριν! Πώς; Τα μέσα ενημέρωσης φρόντισαν γι' αυτό. Ο έντυπος κι ο ηλεκτρονικός Τύπος (εύκολο να φανταστεί κανείς τον ρόλο της τηλεόρασης...) προετοίμασαν ψυχολογικά τον κόσμο, δημιούργησαν το «κατάλληλο» κλίμα, νομιμοποίησαν την καταστροφή και την σφαγή που ακολούθησε. Οι ευθύνες τους είναι ανυπολόγιστες. Η φρίκη άρχισε στα πεδία των *media*. Τα Βούκοβαρ και τα Όσιγιεκ ήρθαν μετά.

Στα τέλη της δεκαετίας του '80, η μετατιτοϊκή Γιουγκοσλαβία βρίσκεται ήδη σε εθνικιστική έξαρση. Ο Τύπος πλειοδοτεί σ' αυτή, την παραφροσύνη. Τη θέση της πληροφόρησης καταλαμβάνει η παραπληροφόρηση κι η προπαγάνδα. Ο άλλος, δηλαδή το άλλο έθνος, είναι ο εχθρός. Και, επιπλέον, ο εχθρός ταυτίζεται με τα φαντάσματα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με τους «βάρβαρους Τσέτσικ» και τους «φασίστες Ουστάσι» κατά περίπτωση.

Οι πολιτικές ηγεσίες που αναδύθηκαν στις δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας από τις ελεύθερες εκλογές του 1990 επιχείρησαν, άλλες λιγότερο άλλες περισσότερο, να θέσουν τα μέσα ενημέρωσης υπό τον έλεγχό τους. Καμιά δεν εξαιρείται, αλλά πάντως εκείνη της Σερβίας έχει τα θλιβερά πρωτεία. Εξάλλου, ήδη από το 1988, ο προνοητικός Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς είχε φροντίσει να τοποθετηθούν, στις διευθυντικές θέσεις των κυρίων μέσων ενημέρωσης της Σερβίας, οι δικοί του «άνθρωποι»...

Στην υπηρεσία της πιο ακραίας εθνικιστικής προπαγάνδας έθεσαν εαυτούς πολλοί, στην τέως Γιουγκοσλαβία, τόσο δημοσιογράφοι όσο και διανοούμενοι. Αφού ντοπαρίστηκαν και αυτοδηλητηριάστηκαν, άρχισαν να δηλητηριάζουν το κοινό με ανατριχιαστικά δημοσιεύματα, με φρικιαστικά

«ρεπορτάζ», με νοσηρή αρθρογραφία «παρέμβασης». Αυτά συνέβαιναν επί τρία περίπου χρόνια. Μετά; Μετά, το καλοκαίρι του 1991, ξέσπασε ο πόλεμος και ο Τύπος και η τηλεόραση πέρασαν πλέον σε ανώτερες μορφές πάλης...

Υπάρχει όμως μία μικρή μερίδα του Τύπου στην τέως Γιουγκοσλαβία που επιμένει στην έντιμη πληροφόρηση, που αντιστάθηκε και συνεχίζει να αντιστέκεται στον παραλογισμό του εθνικισμού. Πρόκειται για τρία εβδομαδιαία περιοδικά της αντιπολίτευσης που κυριολεκτικά πηγαίνουν κόντρα στο ρεύμα. Είναι, στη Σερβία το *VREME*, στην Κροατία το *DANAS*, στη Σλοβενία η *MLADINA*. Χρειάζεται άραγε να αναφέρουμε ότι, με την κριτική που ασκούν, ενοχλούν πολύ;

VREME
Σερβία

Στα ελληνικά *VREME* σημαίνει *ΚΑΙ*.

ΡΟΣ. Το πρώτο τεύχος του κυκλοφόρησε τον Οκτώβριο του 1989. Είναι ιδιωτική επιχείρηση με δεκαπέντε μόνιμους συντάκτες και πολλούς εξωτερικούς συνεργάτες από όλες τις περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η κυκλοφορία του πλησιάζει τα 40.000 τεύχη. Πολιτικό και πολιτιστικό περιοδικό, με καυστικό, σαρκαστικό ύφος, με πολύ ενδιαφέροντα σκίτσα (του *Corax*), συχνά αναδημοσιεύει άρθρα από το *Time*, τη *Libération*, τη *Monde*.

Το *VREME* είναι το μοναδικό έντυπο στη Σερβία που έχει το θάρρος και την εντιμότητα να καταγγέλλει την πολιτική της Σερβίας. Καταδικάζει την εισβολή και τον πόλεμο στην Κροατία, στηλιτεύει τον σερβικό εθνικισμό (αλλά κι εκείνο των Κροατών, όπως και κάθε εθνικισμό), ασκεί ανελέητη κριτική στον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Αποτελεί το μόνο βήμα που διαθέτει η αντιπολίτευση στο χώρο του Τύπου.

Πώς δημιουργήθηκε; Το *VREME* είναι «παιδί» του δικηγόρου Σρτζά Πόποβιτς, συνηγόρου των διανοουμένων που το καθεστώς έσυρε στα δικαστήρια στην δεκαετία του '80, και μίας ομάδας δημοσιογράφων που είχαν αγανακτήσει από την σκανδαλώδη παραβίαση και των πλέον στοιχειωδών κανόνων δεοντολογίας στα περισσότερα έντυπα απανταχού της Γιουγκοσλαβίας. Πράγματι στην ύλη του *VREME*, εκτός από τα άρθρα γνώμης, σημαντική θέση έχει η αμερόληπτη ειδησεογραφία, η αντικειμενική πληροφόρηση.

Ποιοί το διαβάζουν; Κυρίως διανοούμενοι. Το βασικό αναγνωστικό του κοινό πάντως το έχει το Βελιγράδι. Το *VREME* κυκλοφορεί επίσης στη Σλοβενία και τη Μακεδονία, όχι όμως στην Κροατία.

Οι συνεργάτες του περιοδικού δέχονται συχνά απειλές από «αγνώστους» εξτρεμιστές εθνικιστές. Ασφαλώς για τους εν λόγω εξτρεμιστές ακόμη και τα γραφεία του *VREME* αποτελούν πρόκληση· τόσο μάλλον που σε αυτά στεγάζεται, επίσης, το Κέντρο Αντιπολεμικής Δράσης, (ο πρόεδρος

του, **Στόγιαν Τσέροβιτς**, είναι από τους βασικούς συντάκτες του περιοδικού). Τον περασμένο Νοέμβριο «άγνωστοι» προξένησαν μεγάλες καταστροφές στα γραφεία του περιοδικού...

Κροατία

Η θέση του *DANAS*, ως εντύπου (το μοναδικό) της αντιπολίτευσης στην Κροατία, είναι εξαιρετικά δύσκολη. Η χώρα βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση. Το ένα τρίτο της Κροατίας, και μετά την διεθνή αναγνώρισή της, παραμένει υπό σερβο-στρατιωτική κατοχή. Σε τέτοιες συνθήκες πώς να κάνει ένα έντυπο κριτική στην κυβέρνηση και τον πρόεδρο **Τούτζμαν**; Δεν είναι και τόσο αυτονόητα όλα αυτά. Επί πλέον στο Ζάγκρεμπ το υπουργείο Τύπου δεν αρνείται ότι υπάρχει λογοκρισία (και τούτο στις δεδομένες συνθήκες ασφαλώς δεν αποτελεί κροατική πρωτοτυπία). Ωστόσο το *DANAS* παρά τα προβλήματα συνεχίζει να καυτηριάζει την στάση του Τύπου και της τηλεόρασης, τις υπερβολές της ηγεσίας της Κροατίας και του **Φράνιο Τούτζμαν**, διακινδυνεύοντας όμως έτσι να χάσει μία μερίδα των αναγνωστών του.

Το *DANAS* (σήμερα) δεν είναι τόσο καινούριο όπως το *VREME*. Το πρώτο τεύχος του κυκλοφόρησε τον Φεβρουάριο του 1982 και απέκτησε γρήγορα κυκλοφορία μεγαλύτερη από 100.000 τεύχη. Το *DANAS* ασχολήθηκε και προέβαλλε θέματα τολμηρά που οι δημοσιογράφοι δεν διανοούνταν, έως τότε, να τα αγγίζουν. Αυτό βέβαια προκάλεσε στη μέση του καθεστώτος. Δίκες, αλλαγή της συντακτικής επιτροπής με κομματική παρέμβαση, σημαντική μείωση της κυκλοφορίας του. Έτσι πλήρωσε το *DANAS* τη ριζοपासτικότητα του. Όμως, καθώς από το 1984 άρχισε να αλλάζει σιγά σιγά το πολιτικό κλίμα στην Κροατία, το *DANAS* ξαναβρήκε τον παλιό καλό εαυτό του (1988 - 1989, η καλύτερη εποχή του).

Το *DANAS* δεν έχει γίνει ακόμη 100% εθνικιστική επιχείρηση, όπερ σημαίνει ότι επισημοποιείται σε έναν ορισμένο βαθμό από το κράτος. Οι υπεύθυνοι του περιοδικού, πάντως, συνδέουν το μέλλον του με την πλήρη εθνικοποίησή του. Αναζητούν, λοιπόν, τα

αναγκαία κεφάλαια.

Εκτός από την πολιτική αρθρογραφία στο *DANAS* δημοσιεύονται ενδιαφέρουσες έρευνες (κοινωνικά θέματα) και σοβαρές οικονομικές αναλύσεις. Οι πωλήσεις του, τους τελευταίους μήνες, υπολογίζονται στις 35.000 τεύχη. Το *DANAS* κυκλοφορεί επίσης στη Σλοβενία και, με πολλές δυσκολίες, στη Σερβία.

Σλοβενία

Μεγάλη και απίστευτη η διαδρομή που έχει διανύσει η *MLADINA*. Αυτό το περιοδικό στην δεκαετία του '80 έκανε εντυπωσιακά πράγματα. Ανέτρεψε πλείστα όσα στερεότυπα του γιουγκοσλαβικού κομμουνισμού. Αποτέλεσε το κέντρο της «εναλλακτικής κουλτούρας». Ένα περιοδικό τολμηρό, προκλητικό. Συνεπήρε ιδίως τους νέους και τους διανοούμενους του πανεπιστημιακού χώρου, τόσο στη Λιουμπλιάνα όσο και στο Βελιγράδι και τις μεγάλες πόλεις όλης της Γιουγκοσλαβίας.

«Κάθε τι το καινούριο, κάθε πολιτική πρωτοβουλία εκείνα τα χρόνια ξεκινούσε από την *MLADINA*» μας λένε φίλοι που ζουν στη Λιουμπλιάνα. «Μόνο ο εθνικισμός δεν ξεκίνησε από εκεί...» συμπληρώ-

νουν με αρκετή ειρωνεία.

Η *MLADINA* (ΝΕΟΛΑΙΑ) δημιουργήθηκε το 1943 (!) και ήταν το περιοδικό της Σοσιαλιστικής Νεολαίας (*AJS*). Στις αρχές της δεκαετίας του '80 αυτονομείται από την *AJS* και γίνεται το πρώτο γιουγκοσλαβικό έντυπο στο οποίο υπάρχει σχεδόν απόλυτη ελευθερία έκφρασης (ας μην μας διαφεύγει ότι η χώρα διανύει τότε τα πρώτα μετατιτοϊκά χρόνια).

Τελικά όμως το καθεστώς δεν θα μπορέσει να ανεχθεί την τολμηρή και ανατρεπτική *MLADINA* ιδίως όταν το περιοδικό θα φιλοξενήσει άρθρα που βάλλουν κατά του **Λαϊκού Στρατού** και του ομοσπονδιακού υπουργού Αμύνης. Το καλοκαίρι του 1988 οι υπεύθυνοι του περιοδικού συλλαμβάνονται και δικάζονται από στρατοδικείο κεκλεισμένων των θυρών. Η δίκη της *MLADINA* προκαλεί μια άνευ προηγουμένου κινητοποίηση και συμπαράσταση του κόσμου, ενώ η κυκλοφορία του περιοδικού εκτοξεύεται στα 100.000 φύλλα... Τον Απρίλιο του 1990 διεξάγονται στη Σλοβενία οι πρώτες ελεύθερες εκλογές. Ένα μήνα μετά η *MLADINA* ιδιωτικοποιείται.

Εκείνοι που έχουν παρακολουθήσει από κοντά την πορεία αυτού του σημαντικού περιοδικού βρίσκουν ότι τώρα τα κείμενά του δεν έχουν όση δύναμη είχαν στην δεκαετία του '80 και ότι το ύφος του έχει αλλάξει αρκετά. Ωστόσο η *MLADINA* συνεχίζει, όπως παλιά, να ασκεί εντονότατη κριτική στην εξουσία. Ο πρόεδρος της Σλοβενίας **Μίλαν Κούτσαν** είναι συχνά στόχος της. Ένας άλλος στόχος της είναι ο εθνικισμός από οποιαδήποτε πλευρά κι αν προέρχεται. □

Η περίπτωση της YUTEL

Ονομάζεται *YUTEL* (Γιουγκοσλαβική Τηλεόραση) και δημιουργήθηκε το 1989. Είναι μία μικρή μαχητική ομάδα ανεξάρτητων δημοσιογράφων η οποία, έχοντας ως βάση της το Σεράγιεβο, παράγει καθημερινά ένα πρόγραμμα διάρκειας μίας ώρας με ειδήσεις από όλη την πρώην Γιουγκοσλαβία. Επικεφαλής της *YUTEL* είναι ο **Γκόραν Μίλιτς**, δημοσιογράφος κύρους, πρώην αρχισυντάκτης της τηλεόρασης του Βελιγραδίου.

Όπως το *VREME*, το *DANAS*, η *MLADINA* έτσι και η *YUTEL* πηγαίνει κόντρα στο ρεύμα. Στόχος της; η αντικειμενική πληροφόρηση. Η *YUTEL* είναι μια απροσδόκητη τηλεοπτική όαση, αφού φαίνεται ότι επιτυγχάνει το στόχο της. Στην *YUTEL* εκθέτουν τις απόψεις τους όλες οι πλευρές. Αλλά οι ειδήσεις και τα ρεπορτάζ της δεν χαρακτηρίζονται απλώς από «ψυχρή» αντικειμενικότητα. Η *YUTEL* έχει άποψη δική της και την εκφράζει.

Το ωριαίο πρόγραμμα της *YUTEL* μεταδίδεται καθημερινά από την τηλεόραση του Σεράγιεβο, της Λιουμπλιάνα και των Σκοπίων. Για ένα ορισμένο διάστημα το μετέδιδαν, επίσης, οι τηλεοράσεις του Ζάγκρεμπ και του Βελιγραδίου. Τελικά όμως δεν το «άντεξαν» και το σταμάτησαν.

Η εθνικιστική έξαρση στη Γεωργία και οι επιπτώσεις της

του Κωνσταντίνου Σχινά

Οι γεωπολιτικές αναταράξεις που η διάλυση της πρώην Σοβιετικής υπερδύναμης έφερε στο προσκήνιο δεν φαίνεται να αντικαθίστανται από ουσιαστικές σταθεροποιητικές διαδικασίες, με την αποσαφήνιση μιας «νέας τάξης πραγμάτων» στην αβέβαια νέα οντότητα που επιχειρείται να δημιουργηθεί στα λειτουργικά πλαίσια της «Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών».

Αντίθετα, εκτός από την περιοχή της Κεντρικής Ασίας, η άνοδος του εθνικισμού και στην περιοχή του Καυκάσου, η εμφύλια διαμάχη στη Γεωργία, οι γενικότερες αποσχιστικές τάσεις και η αναζωπύρωση της σύγκρουσης Αρμενίας - Αζερμπαϊτζάν, γύρω από το ζήτημα του Ναγκόρνο - Καραμπάχ, δημιουργούν ένα νέο «τόξο» αστάθειας και αβεβαιότητας.

Η Υπερκαυκασία, που βρίσκεται ανάμεσα στην Κασπία και τη Μαύρη Θάλασσα, διαιρείται σε τρεις —ανεξάρτητες πλέον— δημοκρατίες (Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν και Γεωργία) που ιδρύθηκαν το 1920 και μόλις τον περασμένο Δεκέμβριο α-

πέκτησαν την ανεξαρτησία τους. Σε αντίθεση με την Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν, οι οποίες εντάχθηκαν στο νέο ρευστό θεσμικό πλαίσιο της «Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών» —που επιχειρεί να υποκαταστήσει την πρώην ΕΣΣΔ— η Γεωργία δεν α-

Πίνακας 1Α

Δημογραφικές τάσεις στις Υπερκαυκάσιες Εθνότητες, (1959-1989)

Σύνολο Πληθυσμού (σε χιλιάδες)					Πληθυσμιακή αύξηση			
	1959	1970		1979	1989	1959-89		
ΕΣΣΔ	208,827	241,720		262,085	285,689	76,862		
Ρώσοι	114,114	129,015		137,397	145,072	30,958		
Γεωργιανοί	2,692	3,245		3,571	3,983	1,291		
Αρμένιοι	2,787	3,559		4,151	4,627	1,840		
Αζέροι	2,940	4,380		5,477	6,791	3,851		
Ποσοστιαία Αύξηση (%)					Σύνολο πληθυσμού			
	1959-70	1970-79	1979-89	1959-89	1959	1970	1979	1989
ΕΣΣΔ	15.7	8.4	9.0	36.8	100	100	100	100
Ρώσοι	13.1	6.5	5.6	27.1	54.65	53.37	52.42	50.78
Γεωργιανοί	20.6	10.0	11.6	48.0	1.29	1.34	1.36	1.39
Αρμένιοι	27.7	16.6	11.5	66.0	1.33	1.47	1.58	1.62
Αζέροι	49.0	25.1	24.0	131.0	1.41	1.81	2.09	2.38

ποτελεί μέρος της νέας πολιτειακής δομής. Από πολιτιστικής πλευράς, η περιοχή ενσωματώνει τους πλέον ιστορικούς πολιτισμούς της πρώην σοβιετικής υπερδύναμης. Κάθε μια από τις τρεις κυρίαρχες εθνότητες, διατηρεί την ιδιαίτερή της γλώσσα. Με την εξαίρεση του σιιτικού Ισλαμικού Αζερμπαϊτζάν, η Αρμενία και η Γεωργία αποτελούν χριστιανικούς πληθυσμούς από τον 3ο μ.Χ. αιώνα. Η γεωστρατηγική θέση της Υπερκαυκασίας ανάμεσα στην Ευρώπη και την ασιατική ήπειρο έχει οδηγήσει, κατά το παρελθόν, στην ανάπτυξη της περσικής, τουρκικής και ρωσικής επιρροής.

Ακόμη, η Υπερκαυκασία αποτελεί γεωγραφικό χώρο στον οποίο κατοικούν και άλλες εθνότητες, ανάμεσα στις οποίες —σαν αυτόνομες δημοκρατίες— αναπτύχθηκαν η Αμπχαζία και η Νότια Οσσετία, καθώς και η Ατζαρία (Γεωργιανοί μουσουλμάνοι). Οι γεωγραφικές διευθετήσεις που προϋπήρξαν κάτω από την μακρόχρονη διακυβέρνηση από το ΚΚΣΕ αντικατοπτρίζουν τις δυσκολίες χάραξης των συνόρων κατά το παρελθόν, με κριτήρια που άπτονται των —ιστορικά διαμορφωμένων— υπαρχουσών εθνοτήτων. Κατά συνέπεια, η κατά πλειοψηφία Αζερμπαϊτζανή κοινότητα του Ναχιτσεβάν, αν και μέχρι πρόσφατα διοικούνταν από το Αζερμπαϊτζάν, βρίσκεται στα όρια της δημοκρατίας της Αρμενίας, ενώ η Αρμενική πλειοψηφία στο ορεινό Καραμπάχ διοικείται επίσης από τους Αζέρους (βλέπε το σχετικό χάρτη).

Σαν αποτέλεσμα της πραγματικότητας αυτής, οι εθνικές εντάσεις και συγκρούσεις —που ενδυναμώνονται από θρησκευτικές, γεωγραφικές και εθνικές διαφορές— αποτελούν χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής αυτής κυρίως ανάμεσα στους μουσουλμάνους Αζέρους και τους χριστιανούς Αρμένιους, (γεγονός που θα αποτελέσει αντικείμενο ενός επόμενου άρθρου) όσο και ανάμεσα στους Γεωργιανούς και τους Αμπχαζίους, καθώς επίσης και μεταξύ των Αζέρων και των Γεωργιανών.

Δεν είναι, συνεπώς, τυχαίο γεγονός, ότι το πρώτο σημαντικό

«τεστ» κατά την περίοδο της διακυβέρνησης της πρώην σοβιετικής υπερδύναμης από τον Μιχαήλ Γκορμπατσώφ (1985-1991) σε σχέση με το «εθνοτικό ζήτημα» αποτέλεσε η γεωγραφική αυτή περιοχή από πλευράς γενικών απεργιών, διαδηλώσεων και κλιμακούμενης εθνικιστικής βίας, σχετικά άγνωστης, μέχρι τότε, στη Σοβιετική Ένωση. Και από τον Απρίλιο του 1989, η Τυφλίδα, πρωτεύουσα της Γεωργίας αποτέλεσε το επίκεντρο του ενδιαφέροντος, όταν η κλιμάκωση της έντασης μεταξύ Γεωργίας - Αμπχαζίας, γύρω από το ζήτημα μιας μεγαλύτερης αυτονομίας, οδήγησε στην επέμβαση του σοβιετικού στρατού. Και η εμφύλια σύρραξη η οποία σήμερα έχει ξεσπάσει στη Γεωργία, παραμένει για την ώρα αμείωτη, χωρίς να φαίνεται ότι θα υπάρξει σύντομη πολιτικο-διπλωματική παρέμβαση για μία ικανοποιητική διευθέτηση της κρίσης.

Πιο αναλυτικά, η Γεωργία, με έκταση 69.700 τ.χ. και πληθυσμό περίπου 5,4 εκατ. κατοίκους (βλέπε πίνακες 1Α και 1Β) —από τους οποίους οι Γεωργιανοί αποτελούν το 69%, οι Αρμένιοι το 11%, οι Ρώσοι το 7,4%, οι Αζέροι το 5,1%, οι Οσσετίοι το 3,2%, οι Αμπχαζίοι το 1,7% και υπάρχουν επίσης ελληνικές και ουκρανικές μειονότητες— έχει αποτελέσει, από ιστορικής πλευράς,

Πίνακας 1Β

Ποσοστιαία συγκέντρωση εθνοτήτων στις αντίστοιχες Δημοκρατίες, 1959-1989

	1959	1970	1979	1989	1959-89
Ρώσοι	85.8	83.5	82.6	82.6	- 3.2
Γεωργιανοί	96.6	96.5	96.1	95.1	- 1.5
Αρμένιοι	55.7	62.0	65.6	66.6	+ 10.9
Αζέροι	84.9	86.2	86.0	85.4	+ 0.5

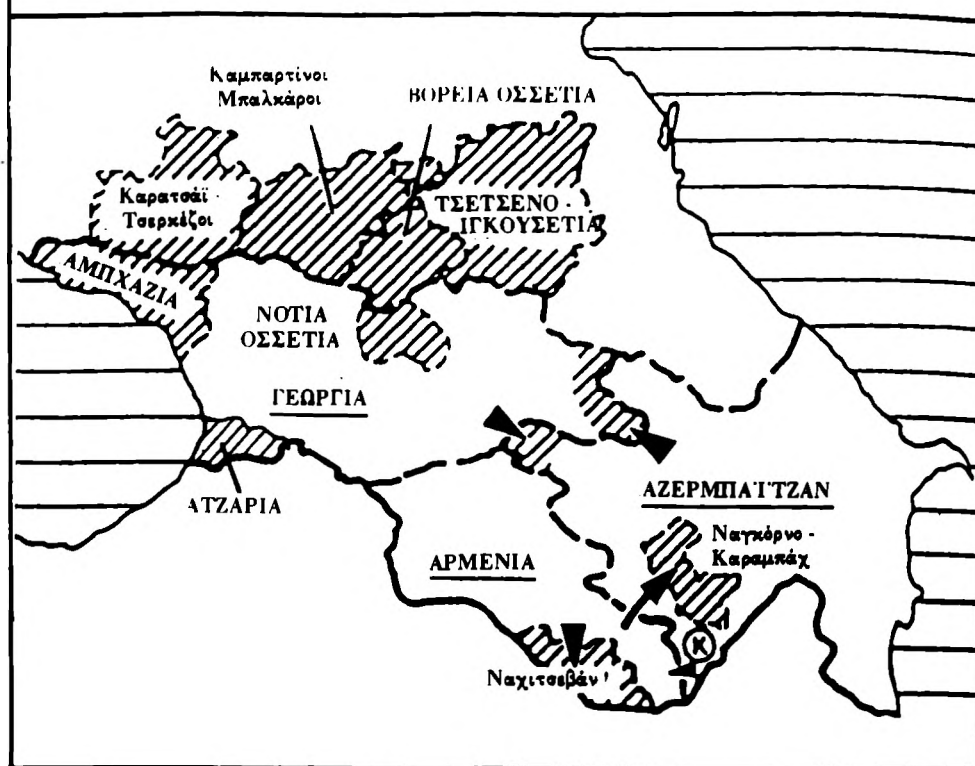
πεδίο πολιτισμικών κλασικών, βυζαντινών, περσικών, τουρκικών και πιο πρόσφατα, ρωσικών επιρροών. Η χριστιανική της πίστη —από τον 4ο μ.Χ. αιώνα— μαζί με την Αρμενία, την διαφοροποίησαν από την εξάπλωση του Ισλάμ στους γειτονικούς περσικούς και αραβικούς λαούς. Μέσα από συνθήκες πολιτικής ένωσης, οικονομικής ευημερίας και στρατιωτικής επιρροής, η γεωργιανή κουλτούρα αναπτύχθηκε μέχρι την περίοδο των μογγολικών εισβολών του 13ου αιώνα, ενώ στο τέλος του 19ου αιώνα, η αντίθεση της Γεωργίας στη ρωσική επιρροή οδήγησε στην δημιουργία ενός εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος ανάμεσα στους Γεωργιανούς διανοούμενους. Στη δεκαετία του 1920, διάφορες εθνικιστικές εξεγέρσεις αντιμετώπιστηκαν βίαια από το νέο καθεστώς, αλλά κατά τρόπο θα έλεγε κανείς παράδοξο, διαπιστώνεται ότι οι επιμέρους σοβιετικές πολιτικές ενδυνάμωσαν μάλλον, διαχρονικά, την «εθνική ταυτότητα» της Γεωργίας όπως αυτή εκφράστηκε μέσα από τη γλώσσα, τη λογοτεχνία, το θέατρο και τον κινηματογράφο και έγινε ευρύτερα γνωστή διεθνώς. Ακόμη, διατήρησε η δημοκρατία αυτή από τα υψηλότερα επίπεδα ανώτατης παιδείας και οικονομικής ανάπτυξης, με εξαίρεση τη γενική πτωτική τάση που παρατηρήθηκε στην τέως ΕΣΣΔ στη δεκαετία του 1980.

Η άνοδος του Γεωργιανού εθνικισμού ιδιαίτερα το 1924, 1956 και 1978 συνδέθηκε με απαιτήσεις σχετικά με το *status* της γεωργιανής γλώσσας, την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την αντίσταση στον εκ-ρωσισμό. Η δυναμική της εθνικιστικής έξαρσης και της ανάπτυξης συγκρουσιακών επιλογών —σε σχέση με την πολιτική της Μόσχας— εντάθηκε με την προσπάθεια υλοποίησης της *περεστρόικα* και την μετάβαση του πρώην γεν. γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Έντουαρντ Σεβαρντνάτζε στη Μόσχα για την υλοποίηση της *περεστρόικα* στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής.

Ισχυρές συγκρούσεις σε οικολογικά ζητήματα (π.χ. διάνοιξη σιδηροδρομικής γραμμής) όπως και σε θέματα καταστροφής μνημείων και η υλοποίηση της πολιτικής της διαφάνειας (γκλασνόστ) στα μαζικά μέσα ενημέρωσης, η άνοδος του εθνικιστή Ζβιάντ Γκαμσαχούρντια στην πολιτική σκηνή, η θρησκευτική αναβίωση και η ενδο-κομματική διαμάχη επιτάχυναν τις διαλυτικές τάσεις και τη συνεχιζόμενη αποσύνθεση του πρώην κομμουνιστικού καθεστώτος. Είναι χαρακτηριστικό γεγονός ότι τα αιματηρά γεγονότα της 9ης Απριλίου 1989, έστρεψαν το 71 % του πληθυσμού εναντίον της «επίσημης» κομματικής πολιτικής και στη μεγαλύτερη δυνατή ανεξαρτησία από τη Μόσχα.

Παράλληλα όμως με την αναζωπύρωση του γεωργιανού εθνικισμού, από το 1989 αυξάνει η ενδο-εθνική βία στην Αμπχαζία και τη Νότια Οσσετία, καθώς και στο Ναχίτσεβάν καθώς οι τοπικές αυτές εθνότητες επιδιώκουν να ανεξαρτητοποιηθούν απέναντι στη Γεωργία. Αν και οι Αμπχάζιοι αποτελούν μόνο το 17% της αυτόνομης αυτής δημοκρατίας και κυριαρχούν στον πολιτικο-οικονομικό τομέα (σε αντίθεση με τα 45% των Γεωργιανών που κατοικούν στην περιοχή), εντούτοις, για οικονομικούς και πολιτισμικούς λόγους επιδιώκουν την πλήρη ανεξαρτητοποίησή τους σε αυτόνομη δημοκρατία (όπως έχει επίσης αυτοανακηρυχθεί και το Ναχίτσεβάν), με τη δημιουργία ενός *forum* «των λαών της Αμπχαζίας» και μιας εθνικιστικής ομάδας, της *Aygara* (Ενότητα). Οι βίαιες αψιμαχίες συνεχίστηκαν τα τελευταία δύο χρόνια, γύρω από ένα σχέδιο δημιουργίας τμήματος του Πανεπιστημίου της Γεωργίας στο Σοχούμι, πρωτεύουσα της Αμπχαζίας και τη δημιουργία μιας εθνικιστικής διοίκησης υπό τον Ζβιάντ Γκαμσαχούρντια, καθώς το Κοινοβούλιο

ΥΠΕΡΚΑΥΚΑΣΙΑ

της Γεωργίας ομόφωνα αποδέχθηκε μian απόφαση για την πλήρη παλινόρθωση της γεωργιανής κυριαρχίας —που προϋπήρχε μέχρι το 1921— και στις εκλογές της 30ης Μαρτίου 1991, το 98% περίπου αποδέχθηκε την πλήρη ανεξαρτησία της δημοκρατίας αυτής και το 87% αποδέχθηκε τον Γκαμσαχούρντια σαν πρόεδρό της.

Το ξέσπασμα όμως ενός εμφυλίου πολέμου —με την αμφισβήτηση του καθεστώτος Γκαμσαχούρντια— στο τέλος του περασμένου Δεκεμβρίου— βαραίνει ακόμη την αποσταθεροποιούμενη αυτή δημοκρατία, ενώ μόλις πριν από δύο μέρες ο «έκπτωτος» πρόεδρος εμφανίστηκε να συνεχίζει την προσπάθεια επανόρθωσής του στην Τυφλίδα και στη νομιμοποίηση της κυβέρνησής του, από την περιοχή της Τσετσένο-Ιγκουσετίας (η οποία επίσης μαστιγείται από την εθνικιστική διαμάχη ανάμεσα στους δύο αυτούς λαούς, που επιδιώκουν —κυρίως οι Ιγκουσίοι (μουσουλμανικής θρησκείας) την αποχώρησή τους από τους Τσετσένους ενώ παράλληλα διεκδικούν περιοχές της Βόρειας Οσσετίας). Η ένοπλη αντιπαράθεση φαίνεται, τούτη την ώρα, ότι αποτελεί το μοναδικό δρόμο για την επίλυση του πολιτικού αδιεξόδου και η ειρηνική επίλυση των διαφορών φαντάζει όραμα μακρινό και αβέβαιο.

Η, εν πολλοίς, αβέβαια ως προς την οριστική έκβασή της πραγματικότητα που αναλύθηκε πιο πάνω, μας δείχνει μέρος της συνολικότερης εικόνας του τεράστιου «κενού εξουσίας» που δημιουργήθηκε στον αχανή χώρο της πρώην Σοβιετικής υπερδύναμης, σε συνδυασμό με τις αναφορές που έγιναν σε προηγούμενα άρθρα σχετικά με τις εξελίξεις στις πρώην σοβιετικές ισλαμικές δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας. Η αύξηση, επιπλέον, της τουρκικής επιρροής και η ανάπτυξη των στρατευμάτων της στα σύνορα με την Αρμενία, σε συνδυασμό με την απειλή του Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, πριν από τρεις ημέρες, μιας ενδεχόμενης άμεσης τουρκικής στρατιωτικής δράσης —υπέρ των τουρκογενών Αζέρων— για το ζήτημα του Ναγκόρνο - Καραμπάχ, δεν επιτρέπει, στη σημερινή συγκυρία, την αποτύπωση μιας αισιόδοξης προοπτικής, στο βαθμό που οι περιφερειακές στρατηγικές επιλογές γειτονικών χωρών υποδαυλίζουν ακόμη περισσότερο και διακινδυνεύουν τη σοβούσα κρίση, στο νέο υπό διαμόρφωση γεωπολιτικό και γεωοικονομικό περιβάλλον. Και δημιουργούν περισσότερα ερωτηματικά, σχετικά με το μέλλον της «Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών».

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ

ΛΙΤΣΑ ΨΑΡΑΥΤΗ

Οι τελευταίοι ήρωες

ΗΡΩ ΠΑΠΑΜΟΣΧΟΥ

Το πέρασμα της γάτας

ΤΟΥΛΑ ΤΙΓΚΑ

Οδός Γραβιάς

ΒΟΥΛΑ ΜΑΣΤΟΡΗ

Στο γυμνάσιο

ΠΙΤΣΑ ΣΩΤΗΡΑΚΟΥ

Το φουστάνι της Κλεοπάτρας

ΖΗΤΗΣΤΕ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

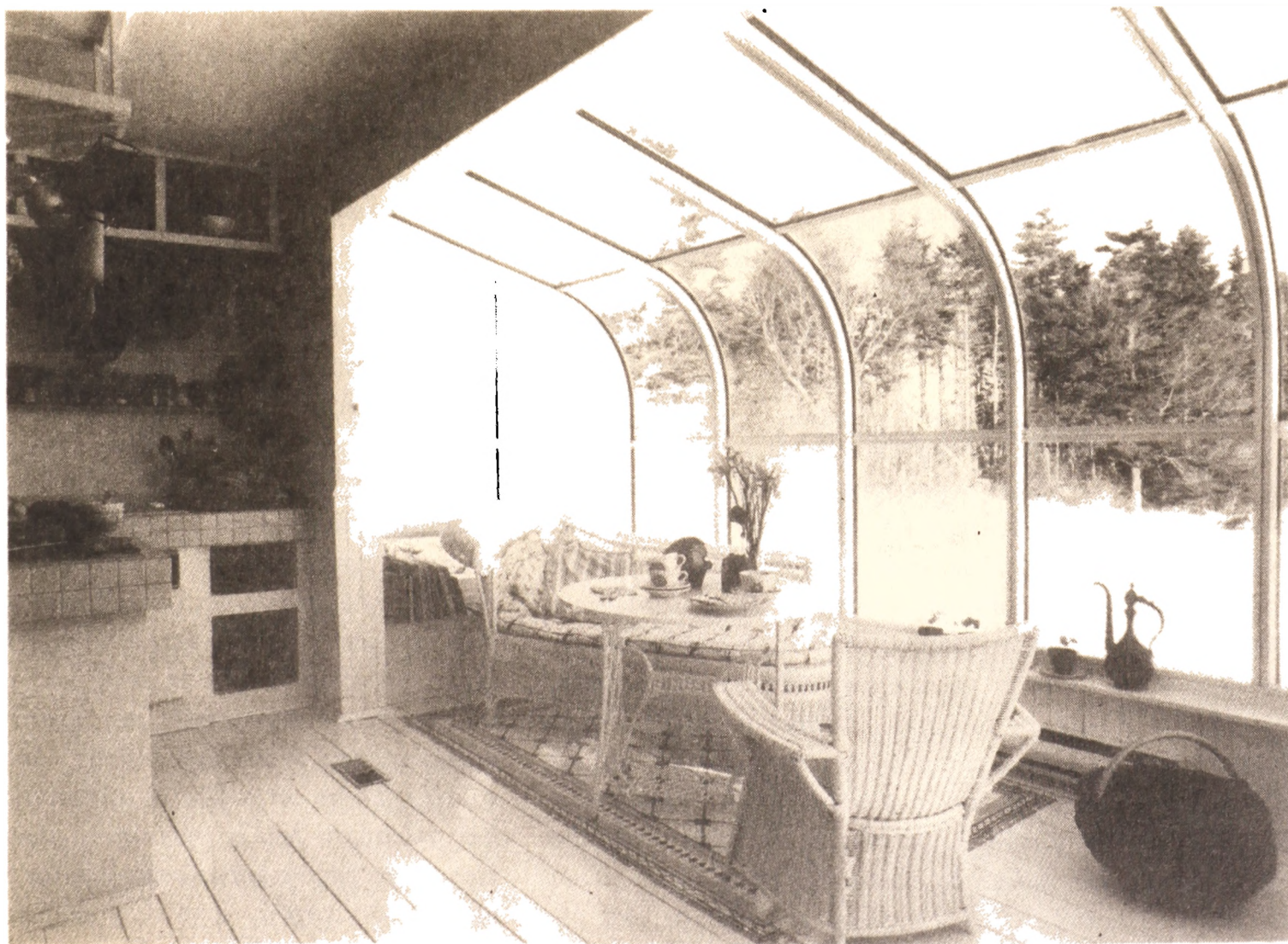
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Σ. ΠΑΤΑΚΗΣ Α.Ε. ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 3638362, FAX 3628950

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

**FOUR SEASONS
SUNROOMS**

οι μόνοι μέ τον «μαγικό» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

**ΤΕΧΝΗ
α.τ.ε.**

ΝΑΠΟΛΕΩΝ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

**ΜΟΝΤΕΡΝΑ
ΔΟΜΙΚΑ
ΥΛΙΚΑ**

ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Ν. Ζέρβα 39

(στοά)

τηλ.: 31- 9 - 32

fax: 309-70

ΑΘΗΝΑ

Αράχωβας 4

τηλ.: 360-0-290

Θά μάς βρείτε καί στήν "INFACOMA", 21-25.2.92, Θεσσαλονίκη

Ο κίνδυνος βρίσκεται στα χημικά...

Πολύς θόρυβος έγινε τελευταία για τα λύματα που χύνονται από την κοινότητα Αγίου Στεφάνου σε ρέμα που καταλήγει στη λίμνη του Μαραθώνα. Ξέρει όμως κανείς ότι η λίμνη της Υλίκης είναι «σουρωτήρι» λυμάτων δύο πόλεων, χώρια τα τοξικά υλικά από τα λιπάσματα; Κι ακόμα, ξέρει κανείς το βαθμό μόλυνσης του κόλπου της Ελευσίνας, και ότι σε άγνωστο πόσες και ποιες περιοχές της Αθήνας, οι σωλήνες αποχέτευσης είναι ψηλότερα από τους σωλήνες ύδρευσης; Αυτό σημαίνει, ότι αν σπάσει κάποια αποχέτευση, θα μπει το περιεχόμενό της στο πόσιμο νερό.

Παρά ταύτα, το νερό που πίνουμε στην Αθήνα τουλάχιστον είναι —ακόμα— καθαρό και ακίνδυνο. Για πόσον καιρό όμως; Οι κίνδυνοι μόλυνσης από τοξικές ουσίες ενεδρεύουν, όπως τόσοι άλλοι. Προς το παρόν, πάντως, πίνετε νεράκι άφοβα. Ο πρόσφατος θόρυβος ήταν συμπτωματικός.

της Άννας Χατζηγιαννάκη

Συζήτηση εφ' όλης της ύλης για το νερό που πίνει η Ελλάδα, είχαμε με τον κ. Νίκο Σελά, χημικό - μηχανικό και υγιεινολόγο - μηχανικό, υπεύθυνο για το γραφείο Περιβάλλοντος του Δήμου Μοσχάτου. Από τη συζήτηση αυτή, αρκετά θέματα που πήραν μεγάλες διαστάσεις δημοσιότητας «ξεφούσκωσαν» ενώ αντίθετα βγήκαν στην επιφάνεια άλλα, που μοιάζουν απειρώς σοβαρότερα για τη δημόσια υγεία στο μέλλον.

Κατ' αρχάς, τόσο τα λύματα από την κοινότητα Αγίου Στεφάνου, όσο κι αυτά που ρίχνουν δύο μικρές βιομηχανίες σε ρέματα που καταλήγουν στη λίμνη του Μαραθώνα, είναι ακίνδυνα. Πρώτον, επειδή περνούν ένα σχετικό φιλτράρισμα από το χώμα και δεύτερον επειδή υφίστανται μεγάλη αραιώση. Ο κίνδυνος για την ποιότητα του νερού δεν είναι οι όποιες σαλμονέλες, που αντιμετωπίζονται με χλωρίωση, αλλά οι τοξικές ουσίες που περιέχονται στα λιπάσματα που χρησιμοποιούν οι αγρότες.

Ποια είναι σήμερα η κατάσταση του νερού που πίνει η Αθήνα, εξηγεί ο κ. Ν. Σε-

λάς επιγραμματικά: «Γίνονται συχνά έλεγχοι και αναλύσεις. Το νερό σήμερα πληρεί τα στάνταρ και προς το παρόν δεν έχουμε λόγο ανησυχίας. Αλλά, δεν ξέρουμε τι θα γίνει στο μέλλον...».

Το σημερινό —και χθεσινό— πρόβλημα του νερού, είναι η ανεπάρκειά του. Εντυπωσιακά είναι τα στοιχεία που μας παρέθεσε ο κ. Σελάς:

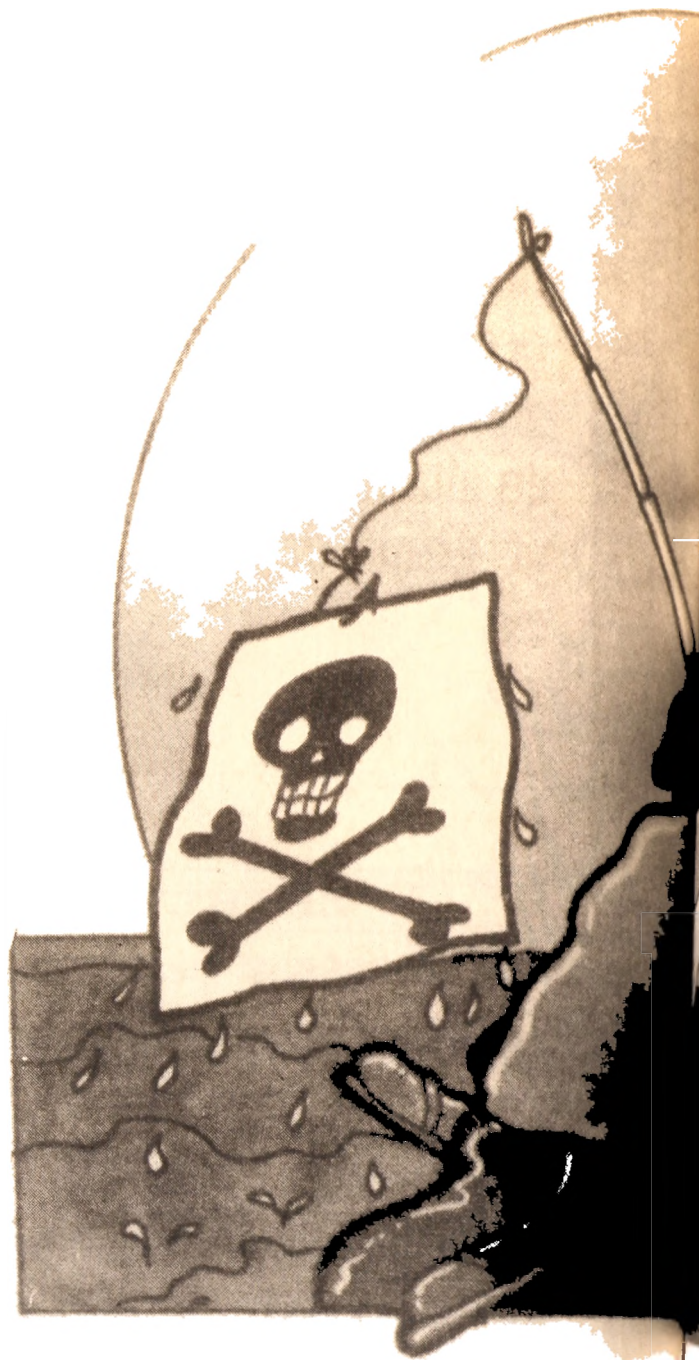
Αλόγιστη σπατάλη

«Στον υδροφορέα του Μόρνου, το μεγάλο πρόβλημα είναι οι κακοτεχνίες που έχουν γίνει στο παρελθόν, με συνέπεια την αλόγιστη σπατάλη νερού. Δεν είναι σπατάλη που γίνεται από καταναλωτές. Είναι το νερό που χάνεται σε διαρροές της τάξεως του 30%, ώσπου να έρθει από το φράγμα του Μόρνου στην Αττική. Ας σημειωθεί ότι υψηλά ποσοστά διαρροών αναφέρονται σε όλα τα αρδευτικά δίκτυα παγκοσμίως, αλλά όχι στο νοούμερο ρεκόρ του 30%. Συνήθως φθάνουν σε ένα 10-12%. Και να μην ξεχνάμε, ότι αυτή τη στιγμή καθυστερούν προγράμματα ανα-

δάσωσης της Αττικής, ακριβώς λόγω της λειψυδρίας».

Μοιραστείτε λοιπόν τις τύψεις σας, όταν ποτίζετε τις γλάστρες σας με τις «τύψεις» των εργολάβων και των υπευθύνων που έκαναν τις εν λόγω κακοτεχνίες σπαταλώντας το 30% του πολύτιμου υγρού...

Κατά τα άλλα, δεν είναι να τρέμουμε τα μικρόβια στα ρυάκια που καταλήγουν στη λίμνη του Μαραθώνα, αφού αυτά αντιμετωπίζονται κατά 99%. Όπως σχολιάζει ο κ. Σελάς: «Είναι εντυπωσιακό το ότι έγινε τόση φασαρία για το Μαραθώνα, ενώ το τεράστιο πρόβλημα βρίσκεται στην Υλίκη. Και δεν λέω για το ότι αυτή η περιοχή είναι "σουρωτήρι" από καταβόθρες δύο πόλεων, της Θήβας και της Λειβαδιάς και από υπόγειους υδροφορείς που έχουν επικοινωνίες οριζόντιες και κάθετες. Λέω για το ότι η Υλίκη είναι δέκτης αποστραγγισμένων χιλιάδων καλλιεργήσιμων στρεμμάτων όπου χρησιμοποιούνται χημικά λιπάσματα. Δυστυχώς, στην Ελλάδα, με την πολιτική των επιδοτήσεων των λιπασμάτων επί δεκαετίες, έχουν συνηθίσει οι πα-

τι. Αλλά, αν οι ουσίες που έχει είναι τοξικές, προκαλούν βιοσυσσώρευση και μπορεί να πάθει κάτι μετά από καιρό».

Το χλώριο δεν είναι αθώο

Τα τελευταία 2-3 χρόνια έγιναν διάφορες επιστημονικές ανακοινώσεις για τη χλωρίωση του νερού. Το χλώριο, μπορεί να σκοτώνει τα παθογόνα μικρόβια, αλλά αν χρησιμοποιηθεί αλόγιστα είναι επικίνδυνο. Τα πειράματα που έγιναν με φάρια και ποντίκια, έδειξαν ότι δημιουργεί ενώσεις τοξικές, καρκινογόνες και μεταλλαξιγόνες. Επειδή όμως δεν έχει αποδειχθεί ανάλογη επίδραση στον άνθρωπο, δεν απαγορεύτηκε η χλωρίωση του νερού. Διεθνώς όμως, γίνεται προσπάθεια περιορισμού της. Ο συνομιλητής μας σχολιάζει: «Δεν έχει ακόμα αποδειχθεί επιστημονικά ότι πρέπει να αποφεύγουμε σώνει και καλά το χλώριο στην απολύμανση, αλλά ήδη γίνονται διεθνώς έρευνες για άλλες μεθόδους απολύμανσης, όπως ο οζονισμός».

Και οι σωλήνες ύδρευσης από αμιάντο, όταν έχει γίνει τόσοσ θόρυβος για το καρκινογόνο αυτό υλικό; Όλοι ξέρουμε ότι η ΕΥΔΑΠ αντικαθιστά τους παλιούς σωλήνες από κράμα ορείχαλκου με αμιαντοσωλήνες. Γιατί;

«Αποδείχτηκε ότι ο αμιάντος είναι επικίνδυνος και καρκινογόνος όταν εισπνέεται. Δεν αποδείχτηκε ακόμα επιστημονικά ότι είναι το ίδιο επικίνδυνος και όταν καταπίνεται. Ξέρω ότι η ΕΟΚ ετοίμαζε οδηγία που θα απαγόρευε τη χρήση αμιάντου στους καινούριους σωλήνες μέχρι το 1995 ή 1996. Δεν ξέρω αν η Κοινοτική οδηγία έχει εκδοθεί κι ίσως αυτό σχετίζεται με τα πρόσφατα γεγονότα στις ΗΠΑ, όπου συνέβη το εξής: ενώ εκεί είχε ήδη απαγορευθεί η χρήση αμιαντοσωλήνων, οι κατασκευαστές τους κατέφυγαν στα δικαστήρια, όπου και κέρδισαν. Πάντως, έχουν βρεθεί πλαστικά υλικά κατάλληλα πέραν πάσης αμφιβολίας για κατασκευή υδροσωλήνων σε δίκτυο ύδρευσης».

Πέρα όμως από το υλικό των σωλήνων που μας κουβαλάνε το νερό μέχρι τα σπίτια μας, υπάρχει σε ορισμένες περιοχές της Αθήνας — κανείς δεν ξέρει σε πόσες και σε ποιες — η «σφραγίδα» κάποιου ανέμελου εργολάβου, που δεν έλαβε υπόψη του τη βασική αρχή, να μην τοποθετούνται ποτέ οι σωλήνες αποχέτευσης ψηλότερα από τους σωλήνες ύδρευσης. Όπως συμπτωματικά, έτυχε να σπάσει σωλήνες αποχέτευσης στο Χαλάνδρι, έγινε εισροή στο αρδευτικό δίκτυο και ξαφνικά οι βρύσες άρχισαν να

τρέχουν νερό βόθρου...

«Δεν μπορούμε να ξέρουμε πόσο εκτεταμένο είναι το λάθος δίκτυο» λέει ο κ. Σελάς. «Ακόμα και η ίδια η ΕΥΔΑΠ μπορεί να μην το ξέρει σε ποιες περιοχές μπήκαν λάθος οι σωλήνες και να το ξέρει κάποιος τεχνικός και κάποιος εργολάβος που έκανε την γκάφα».

Μήπως η αυτοπροστασία και ο καθαρισμός του νερού από κάποιες οικιακές συσκευές που κυκλοφορούν, μήπως η κατανάλωση εμφιαλωμένου νερού θα ήταν ένα καλό προληπτικό μέτρο ασφαλείας, ή μήπως μια χωρίς ουσία καταναλωτική ψευδαίσθηση. Ο κ. Σελάς πιστεύει το δεύτερο: «Οι συσκευές καθαρισμού του νερού στο σπίτι είναι αμφίβολης αποτελεσματικότητας. Αν δεν καταφέρνει να καθαρίσει το νερό το δίκτυο της ΕΥΔΑΠ, πώς να το καταφέρουν αυτά; Όσο για το εμφιαλωμένο νερό, όλα είναι σχετικά. Εδώ την έπαθε μια εταιρεία σαν την Περιέ, με μια βιομηχανία άρτια εξοπλισμένη. Αυτό δεν σημαίνει ότι σε γενικές γραμμές δεν είναι καλό το εμφιαλωμένο νερό, αλλά συχνά έχει θεωρηθεί το νερό του δικτύου της Αθήνας καλύτερο από ορισμένα εμφιαλωμένα».

Εν συνόψει, φαίνεται ότι προσπερνούμε το πρόβλημα της τοξίνωσης του νερού από τη χρήση χημικών λιπασμάτων και μεγεθύνουμε το πρόβλημα που προέκυψε λόγω της εκροής των λυμάτων της κοινότητας του Αγίου Στεφάνου, στο Μαραθώνα, ξεχνώντας μερικές σημαντικότερες λεπτομέρειες: όπως ότι η ΕΟΚ έχει εκδώσει οδηγία σύμφωνα με την οποία κοινότητες άνω των 5.000 κατοίκων οφείλουν να κάνουν βιολογικό καθαρισμό στα λύματά τους. Όπως ότι πρέπει να αρχίσει η επεξεργασία και λιπασματοποίηση των σκουπιδιών που δίνουν ακίνδυνα λιπάσματα και επιπλέον ελαφρύνουν τις χωματερές από το φορτίο τους.

Όπως μας είπε ο κ. Σελάς, σε ακτίνα 10 χιλιομέτρων από τη χωματερή των Λιοσίων, τα υπόγεια νερά είναι ακατάλληλα ακόμα και για νερό ψύξης σε βιομηχανίες, εξαιτίας των σκουπιδιών που αποστραγγίζονται στο υπέδαφος. Βέβαια, κανείς δεν πίνει από τα νερά αυτά, αλλά είμαστε σίγουροι ότι κάποιοι δεν ποτίζουν;

Και για να μην περιοριζόμαστε στον εντοπισμό των κινδύνων, που απειλούν στο άμεσο μέλλον τα νερά και μας, υπάρχει πρόταση του κ. Σελά για τη διαχείριση πόσιμων και μη νερών: μεικτές επιτροπές από αρμόδιους φορείς και πολίτες, που θα ασχολούνται με τον έλεγχο και τη διαχείριση του αγαθού που λέγεται νερό. □

ραγωγοί σε χρήση τεραστίων ποσοτήτων λιπασμάτων. Οι τοξικές αυτές ουσίες διασπώνται πολύ αργά. Έχουν ιδιότητες συσσωρευτικές, περνώντας από τον έναν κρίκο τροφικής αλυσίδας στον άλλο. Μπορεί αυτή την στιγμή να μην μπαίνει άμεσος λόγος ανησυχίας, αλλά εάν δεν προετοιμαστούμε μπορεί να προκύψει πρόβλημα αύριο».

Ένα ατύχημα, μια χονδροειδής απερισκεψία, όπως αυτών που έθαψαν ΚΛΟΦΕΝ τριν από δύο χρόνια στο Διόνυσο, σε απόσταση μερικών χιλιομέτρων από το Μαραθώνα, αρκεί. Δεν μπορεί κανείς να απαγοεύσει στους αγρότες να πάψουν από αύριο α χρησιμοποιούν χημικά λιπάσματα. Μπορεί όμως — και οφείλει — να τους ενημερώσει για τη σωστή χρήση τους.

Όπως σχολιάζει ο κ. Σελάς «δεν είναι ροφανές ότι θα είχαμε προλάβει να το άρουμε είδηση, αν κάποιος ανεγκέφαλος ήγαινε κι έριχνε το Κλοφέν στο Μαραθώνα...». Κι ακόμα, τονίζει, πως «δεν είναι ροφανές ότι μόλις πει κανείς νερό που εν είναι εντελώς κατάλληλο παθαίνει κά-

Τα τανκς αφυπνίζουν το Κοράνι

του Τάσου Μπάρλα

Η Αλγερία οδεύει προς τον εμφύλιο πόλεμο από την μέρα που διεξήχθη (πριν από ένα μήνα) ο πρώτος γύρος των εκλογών. Το προβάδισμα που κατάφερε να κερδίσει το Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας οδήγησε στην παραίτηση του προέδρου Σαντλί

Μπεντζεντίτ και την κατάκτηση της εξουσίας από το στρατό. Συνέπεια των γεγονότων αυτών ήταν η ακύρωση του δεύτερου γύρου των εκλογών και η αρχή μιας άγριας σύγκρουσης μεταξύ της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης.

Η Αλγερία ήταν μουσουλμανική χώρα, αλλά ποτέ δεν ήταν ισλαμική. Η ατυχία όμως του μοντέλου διακυβέρνησης της χώρας από το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (FLN) που είχε συνέπεια να φτάσει η χώρα σε μία πολύ κακή οικονομική κατάσταση οδήγησε στο πύκνωμα των γραμμών του Ισλαμικού Μετώπου Σωτηρίας. Από τα 26 εκατομμύρια των Αλγερινών το μεγαλύτερο ποσοστό είναι κάτω των 30 χρονών, χωρίς καμιά

προοπτική σπουδών ή ανεύρεση εργασίας. Το εξωτερικό χρέος φτάνει στα 25 δις δολάρια και για την εξόφλησή του πηγαίνει το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος από τις εξαγωγές πετρελαίου.

Αυτή η κατάσταση, η οποία επιδεινώνεται συνεχώς, έφερε το θετικό αποτέλεσμα για το Ισλαμικό Μέτωπο στον πρώτο γύρο των εκλογών. Η βέβαιη σχεδόν επικράτηση των Ισλαμιστών στο δεύτερο γύρο, οδήγησαν στο να αναλάβει την εξουσία ένα Ανώτατο Κρατικό Συμβούλιο υποστηριζόμενο από το στρατό. Η μεγάλη αντίδραση όμως που υπήρξε από το Ισλαμικό Μέτωπο και οι συνεχείς διαδηλώσεις, αποθάρρυναν τους κυβερνώντες να κηρύξουν κατάσταση έκτακτης ανάγκης στη χώρα, γνωρίζοντας πολύ καλά ότι αυτό θα οδηγούσε σε ανοιχτό εμφύλιο πόλεμο. Με άλλους τρόπους προσπάθησαν να διασπάσουν το Ισλαμικό Μέτωπο και να περιορίσουν την αντίδραση. Δεν κατάφεραν όμως και οι ίδιοι να συμφωνήσουν στους τρόπους αντιμετώπισης της όλο και αυξανόμενης αντίδρασης από τους Ισλαμιστές. Το Ι.Μ.Σ. έχει καταφέρει να πείθει όλο και περισσότερο κόσμο ότι η σημερινή εξουσία δεν έχει τίποτα να «ζηλέφει» από την αποικιοκρατία.

Οι επαναλαμβανόμενες κάθε Παρασκευή —ημέρα προσευχής για τους μουσουλμάνους— δηλητηλώσεις έξω από τα 15.000 τζαμιά της χώρας και οι συγκρούσεις που ακολουθούν έχουν οδηγήσει στη σύλληψη 5.000 πολιτών, στο θάνατο 50 και στον τραυματισμό 200.

Οι επιθέσεις φανατικών μουσουλμάνων σε διάφορες στρατιωτικές εγκαταστάσεις και σε κυβερνητικά κτίρια έχουν απομακρύνει την περίπτωση για μια σταθεροποίηση της κατάστασης, μετά μάλιστα την κήρυξη τελικά της χώρας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης για ένα χρόνο.

Ούτε η μία, ούτε η άλλη πλευρά έχει καταφέρει να διατηρήσει μια ενότητα στο εσωτερικό της. Από την πλευρά των στρατιωτικών, πολλοί ζητούν την κήρυξη εκτός νόμου του Ισλαμικού Μετώπου, ενώ από την άλλη πλευρά οι εξτρεμιστές κινούνται.

Στον οικονομικό παράγοντα, το Ανώτατο Κρατικό Συμβούλιο έχει στηρίξει τις ελπίδες του για μια ομαλοποίηση της κατάστασης. Αν μπορέσουν να σταματήσουν τις συγκρούσεις και να λύσουν τα χρόνια προβλήματα της ανεργίας και της στέγασης τότε θα καταφέρουν να κρατηθούν στην εξουσία.

Αν όμως δεν βρεθεί λύση τότε ο εμφύλιος πόλεμος είναι προ των πυλών. Δείγματα για μια προσπάθεια συμβιβασμού υπάρχουν. Το Ισλαμικό Μέτωπο συζητά συνεργασία με το Ανώτατο Κρατικό Συμβούλιο υπό την προϋπόθεση να γίνει σεβαστή η θέληση του λαού.

Μόνο η συνεργασία θα μπορέσει να σώσει την Αλγερία από το χάος. Τα κατασταλτικά μέτρα όχι μόνο δεν βγάζουν πουθενά, αλλά επιδεινώνουν και την κατάσταση. Το τι θα ακολουθήσει μετά το τέλος της σημερινής προσευχής θα δώσει τον τόνο των εξελίξεων.

ΔΕΝ ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

● Από την Ελληνική
Αεροπορική Βιομηχανία
πήραμε την παρακάτω
επιστολή:

Αγαπητέ κύριε Παπουτσάκη,
Στο τεύχος σας της 24/1/92 ε-
ξεπλάγην διαβάζοντας πως η
Ελλάδα εγκατέλειψε το πρό-
γραμμα συμπαραγωγής των
αντιαεροπορικών πυραύλων
STINGER, στο οποίο συμμετέ-
χει μέσω της Ε.Α.Β.

Επιτρέψτε μου να επισημάνω
πως το πρόγραμμα αυτό, ουδό-
λως εγκατελείφθη και πως η
Ε.Α.Β., αφού έλαβε όλες τις α-
παραίτητες πιστοποιήσεις, έχει
αρχίσει την συμπαραγωγή του
πεν λόγω πυραύλου. Το πρό-
γραμμα μάλιστα αυτό, αποτε-
λεί σήμερα μια από τις υψηλό-
τερες προτεραιότητες στην Ε-
ταιρεία μας. Οι εργασίες άρχι-

σαν, όπως είχε αρχικά προ-
γραμματισθεί, τον Οκτώβριο
του 1991 και θα συνεχισθούν
μέχρι το έτος 2000.

Θα παρακαλούσα, για τη
σωστή ενημέρωση της Κοινής
Γνώμης μέσω του έγκριτου πε-
ριοδικού σας.

Με ιδιαίτερη εκτίμηση,
Τανάγρα 11 Φεβρουαρίου
1992

Σπύρος Μ. Ξένος
Διευθυντής
Επικοινωνίας &
Δημ. Σχέσεων

Σ.Σ.: Πράγματι, η
πληροφόρησή μας στο σημείο
αυτό ήταν ανακριβής, την
οποία επανορθώνουμε. Αυτά
που είναι ακριβή απόλυτα, και
διασταυρώσαμε με το
αντίστοιχο τμήμα της ΥΠΟΒΙ
είναι το εξής:

— Ελάχιστα τμήματα του
STINGER-POST παράγονται
στην Ελλάδα, ώστε ο όρος
συμπαραγωγή ίσως είναι
αδόκιμος.

— Σε αντίθεση, η Τουρκία,
μέσω των Εταιρειών που
αναφέραμε στο Άρθρο μας,
μετέχει σε πραγματική
συμπαραγωγή του πυραύλου
ώστε να παράγει εκτός
μεγάλου αριθμού μηχανικών
εξαρτημάτων, το προωθητικό

του σύστημα, ολόκληρο το
σύστημα εκτοξεύσεως, μεγάλο
τμήμα του συστήματος
κατευθύνσεως κ.τ.λ. Το
ποσοστό συμπαραγωγής του
πυραύλου στην Τουρκία
καλύπτει ένα 40%
τουλάχιστον, του όλου
προγράμματος. Θα
προκαλούσαμε επομένως την
ΕΑΒ να μας γνωρίσει το
αντίστοιχο ποσοστό και τι
τάξεως είναι αυτό 1 ή 2%;

— Για λόγους, επίσης,
Ιστορίας θα γνωρίζαμε ότι
πριν 40 περίπου χρόνια η
ΠΥΡΚΑΛ μετείχε σε
«συμπαραγωγή» μηχανικών
μερών του πυραύλου GAR-8
(μετέπειτα AIM-9)
κατασκευάζοντας τους
μηχανισμούς ευσταθείας σε
ROLL (ROLLERONS), με
ποσοστό συμμετοχής 3%. Η
απορία μας, συνεπώς είναι,
μετά περίπου μισό αιώνα και
δαπάνες επενδύσεων πολλών
δεκάδων δισεκατομμυρίων, η
συμπαραγωγή μας σε τέτοια
προγράμματα μειώνεται ή
αυξάνεται;

Το όλο πνεύμα επομένως του
άρθρου μας, είναι η διαρκής
συρρίκνωση των
προγραμμάτων
συμπαραγωγής, για τα οποία
υπάρχει πλήρης δυνατότης
συμμετοχής από τους
Κρατικούς ή μη φορείς. Και
τέτοια βέβαια προγράμματα
είναι αυτά της προμήθειας

ελικοπτέρων, συστημάτων
αυτοπροστασίας κ.τ.λ.

ΧΟΥΝΤΙΚΟΣ ΣΤΟΝ ΟΗΕ

● Η καταγγελία του
αναγνώστη μας είναι πολύ
σοβαρή. Υπάρχει απάντηση
από το υπουργείο Εξωτερικών;

Με προκλητικότητα η κυβέρ-
νηση δεν edίστασε να διορίσει
ως Μόνιμο Αντιπρόσωπο στους
Διεθνείς Οργανισμούς της Γε-
νεύης, μεταξύ των οποίων και η
Επιτροπή προστασίας Ανθρω-
πίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ,
τον γνωστό χουντικό πρεσβευτή
Δημ. Πετρουνάχο.

Θεωρητικός υμνητής της ε-
θνοσυντηρίας χούντας από τις
στήλες της «Στρατιωτικής Η-
χούς», μάρτυς κατηγορίας σε
δίκες κατά δημοκρατικών πολι-
τών, είχαν τεθεί επί χρόνια και
επί κυβερνήσεως Καραμανλή σε
διαθεσιμότητα. Ανασυρθείς από
τον κ. Μητσοτάκη, λόγω της
γενναιόδωρης προς το κόμμα
συνεισφοράς γνωστής εφοπλί-
στριας με την οποίαν ο κ. Πρε-
σβευτής διατηρεί στενότερες ε-
παφές, αποστέλλεται τώρα να
εκπροσωπήσει το ταλαίπωρο

**κυκλοφορεί
σε όλα τα βιβλιοπωλεία
το βιβλίο
του ΓΙΑΝΝΗ ΛΑΪΝΟΥ**

**Μονόδρομος οι ιδιωτικοποιήσεις;
φάκελος:
Ολυμπιακή Αεροπορία Α.Ε.**

**Είναι πράγματι αναποτελεσματική
και ζημιογόνα η Ο.Α.;**
**Ποια τα βασικά προβλήματα της
και οι αιτίες τους;**
**Ποιο είναι το πραγματικό
περιεχόμενο του πλαστού
διλήμματος «κρατισμός» -
«αποκρατικοποίηση»;**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΣΤΑΧΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΣΤΑΧΥ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΠΡΟΔΟΣ-ΜΕΣΟΛΟΓΙΟΥ 5, ΑΘΗΝΑ - ΤΗΛ. 3621001, FAX 3629207

ελληνικό κράτος σε θέματα που αφορούν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών, τομέας στον οποίο διέπρεψε.

Μέσα στη γενική αδιαφορία, η εφημερίδα «ATHENS NEWS» της 4ης τρέχοντος η οποία, εξ ιδίας πείρας γνωρίζει την πολιτεία του Δ. Πετρουνάκου αφού υπήρξε μάρτυς κατηγορίας και σε δίωξη του εκδότη της, κ. Γιάννη Χορν, διερωτάται πώς

ένα τέτοιο πρόσωπο μπορεί να διορισθεί αντιπρόσωπος μιας δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης.

Και η μεν «ευαισθησία» του κ. Μητσοτάκη είναι γνωστή. Αλλά πως συμβαίνει ένας νέος υπουργός Εξωτερικών, με υγιείς υποτιθέεται αρχές και μια υφυπουργός Εξωτερικών με αντιχουντικό παρελθόν, που έχουν την πρωταρχική και άμεση ευθύνη, αποδέχονται να συ-

νεργήσουν σε παρόμοιες πράξεις;

Νίκος Μίχας

ΒΑΤΙΚΑΝΟ ΚΑΙ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

● Άνευ αντικειμένου θεωρεί το θόρυβο εναντίον του Πάπα για δήθεν παρέμβαση του Βατικανού στα Βαλκάνια ο αναγνώστης μας, παλιός πρόεδρος της Ένωσης Καθολικών Φοιτητών Ελλάδας.

Αγαπητό «ANTI»

Διάβασα με ενδιαφέρον την ανάλυση για τα ελληνο-γιουγκοσλαβικά του κ. Χ. Λαζαρίδη στο τεύχος της 10/1/92 (όπως ανάλογη ανάλυση του ίδιου είχα διαβάσει πρόσφατα στον «Οικονομικό Ταχυδρόμο» και η θέση του, για μη αναγνώριση των Σκοπίων σε καμιά περίπτωση, με έβρισκε σύμφωνο), το οποίο τεύχος περιείχε πραγματικά ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ για τα προβλήματα της τ. Γιουγκοσλαβίας, αληθινή ΟΑΣΗ στον ελληνικό Τύπο που προσπαθεί να μας πείσει ότι μόνο η ΣΕΡΒΙΑ έχει δίκιο για ότι συμβαίνει...

Βέβαια και ο κ. Λαζαρίδης είναι υπέρ της Σερβίας, γιατί αυτό εξυπηρετεί κατά την άποψή του, τη χώρα μας. Συμφωνώ. Όμως η επιμονή του, συνηθισμένη «καραμέλλα» τον τελευταίο καιρό στη χώρα μας, να πείσει ότι το Βατικανό φταίει για τα περισσότερα «κακά» που συμβαίνουν στην περιοχή δεν με βρίσκει σύμφωνο. Αναγνωρίζω, ως Έλληνας καθολικός, ότι ήταν λάθος ενέργεια του Ποντίφικα να απευθύνει ευχές και στα σκοπιανά τα Χριστούγεννα, πρώτος θα τον καταδικάσω αν αποβλέπει σε «πολιτικά οφέλη» εις βάρος της χώρας μου, αλλά, ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ, ποια είναι τα σχέδια, η διεθνής προπαγάνδα κ.λπ. του Βατικανού, που αναφέρει ο κ. Λαζαρίδης; Το λογικό ενδιαφέρον της Αγ. Έδρας για τις καθολικού πληθυσμού Κροατία και Σλοβενία γιατί συνεπάγεται εχθρότητα για μας; Δεν είναι καιρός να υποστηριχθεί επιτέλους η άποψη ότι: δεν

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ

Στη δεύτερη παράγραφο της τελευταίας στήλης του άρθρου του Μιχ. Δούντα από τυπογραφική αβλεψία έγιναν δύο παραλείψεις που αλλοιώνουν το νόημα. Το σωστό είναι:

...Ο «υπό κατασκευήν φίλος» Ντεμιρέλ... δεν είχε καν την αβρότητα να αναβάλλει για, έστω, λίγες μέρες την επαναβεβαίωση πρόθεσης αναγνώρισης... αν όμως ο κ. Μητσοτάκης έχει στο χαρτοφυλάκιό του, όπως είναι πολύ πιθανό, συγκεκριμένες παραχωρήσεις όπως για παράδειγμα την διαβόητη συνεκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου...

μπορούμε να έχουμε απαίτηση να υποστηρίζουν τα συμφέροντά μας (όπως τα εννοεί ο καθένας) οι άλλοι και όταν αυτό δεν συμβαίνει, να θεωρούμε ότι είναι προδότες και ανθέλληνες... Αυτό αποδεικνύει έλλειψη ρεαλισμού και ξεφόρτωμα των λαθών μας.

Βέβαια ο Πάπας είναι βολικός εχθρός... Μπορούμε να τον κατηγορούμε, να βρίζουμε χωρίς συνέπειες. Αλλοίμονο! Αφού δεν μπορούμε να τα βάζουμε με Γερμανούς, Ιταλούς, Αμερικανούς...

Ελπίζω, μέσα σε αυτό το «όργιο» παραπληροφόρησης και το «όψιμο» ενδιαφέρον για την Ορθοδοξία, που παρατηρείται στα ελληνικά Μ.Μ.Ε., το «ANTI» να υποστηρίξει κάθε απόπειρα που μπορεί να υπάρξει κατά των δικαιωμάτων των ετερόδοξων Ελλήνων. Δυστυχώς οι καιροί είναι πονηροί...

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Δημήτρης Λεβαντής

Νομικός
τ. Πρόεδρος Ένωσης
Καθολικών Φοιτητών
Ελλάδας

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Εκδήλωση με θέμα: «Η Ελληνική Κοινωνία μπροστά στις Βαλκανικές εξελίξεις: Απειλή ή ευκαιρία», οργανώνει ο Τομέας Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Παν. Αθηνών την Τρίτη 25 Φεβρουαρίου στις 19:00, στο Παλαιό Αμφιθέατρο Ιατρικής του Παν. Αθηνών

Ομιλητές θα είναι:

Πάνος Λουκάκος, Δημοσιογράφος. Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
Ριχάρδος Σωμερίτης, Δημοσιογράφος. Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
Λουκάς Τσουκαλός, Καθηγ. Πανεπ. Αθηνών και Πρόεδρος του ΕΚΕΜ

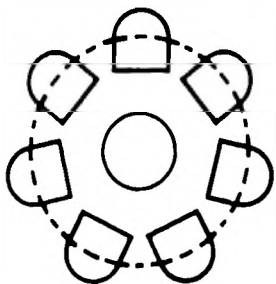
Θεόδωρος Χριστοδουλίδης, Καθηγ. Παντείου Πανεπιστημίου και διευθυντής του Κέντρου Ευρωπαϊκών Υποθέσεων του Παντείου Πανεπιστημίου

Τη συζήτηση θα συντονίζει ο καθηγ. του Πανεπ. Αθηνών και Επιστημονικός Διευθυντής του ΕΚΕΜ Πάνος Καζάκος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

3η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ «ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΩΣΗ: ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ»

Αθήνα, 11-12 Απριλίου 1992

Σ ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ Ι & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 644 5140-643 5980
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 151, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 644 7533

Ο αντιαμερικανισμός είναι σήμερα ντεμοντέ. Όχι μόνο στα πεζοδρόμια, αλλά και στον χώρο του κινηματογράφου αφού η συντριπτική πλειοψηφία των ταινιών που προβάλλονται στις αίθουσες έχει προέλευση το Χόλλυγουντ. Πάντα όμως ο φιλοαμερικανισμός είχε κόστος —έτσι και τώρα. Όπως έγινε γνωστό στο Βερολίνο, στο φεστιβάλ του οποίου παρεπιδημούν πολλοί Έλληνες, αν τρεις διανομείς σε τρεις διαφορετικές χώρες κυκλοφορήσουν την ίδια χρονιά ευρωπαϊκές ταινίες τότε δικαιούνται σοβαρής επιχορήγησης σε ECU από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα EFDO. Λέτε, τώρα που μαθεύτηκε το μαντάτο κι από τους Έλληνες διανομείς, να βγουν πλακάτ στις αίθουσες με το σύνθημα «Έξω τώρα οι Αμερικανοί»;

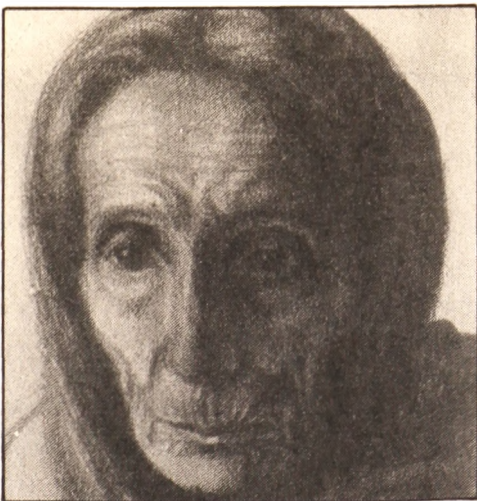

ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΛΕΡΜΟΝ - ΦΕΡΑΝ

Η ΓΑΛΛΙΑ ΠΟΥ ΑΚΟΜΑ ΠΑΕΙ ΣΙΝΕΜΑ

Στο φεστιβάλ ταινιών μικρού μήκους του Κλερμόν - Φεράν τα νέα είναι αισιόδοξα για τον κινηματογράφο. Η σκηνοθέτις Κατερίνα Ευαγγελάκου ήταν εκεί και συζήτησε με τέσσερις «μικρομηκάδες» απ' όλο τον κόσμο. Έχουν ενδιαφέροντα νέα και ακόμη πιο ενδιαφέρουσες απόψεις (σελ. 50-53).

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

**Ελένη Κωνσταντινίδου -
Μαρία Δεσσύλα (έργο της
στην φωτογραφία). Δύο
ξεχασμένες ζωγράφους, που
δεν ζουν πια, με ξεχωριστή
προσφορά καθεμιά στο
ελληνικό εικαστικό
γίγνεσθαι, ανέσυρε από την
αφάνεια ο ιστορικός τέχνης
Νίκος Γρηγοράκης.**

ΣΕΛ. 54-55

ΛΙΑΠΠΑ

Στο φεστιβάλ του Βερολίνου, μακριά από τον χώρο του σκανδάλου, στο πεδίο της αισθητικής, δεν φαίνεται να κέρδισε τις εντυπώσεις η πολυσυζητημένη ταινία της Φρίντης Λιάππα. Και στην Αθήνα, αναμένεται το πόρισμα του εισαγγελέα.

ΣΕΛ. 56-57

ΚΑΡΜΗΛΙΤΙΣΣΕΣ

«Ίδεις την τελευταία
συνέντευξη του Άρη
Κωνσταντινίδη στο
"Περιοδικό" με τίτλο "Η
κοιλιά του αρχιτέκτονα;»». Ο
Δημήτρης Φιλιππίδης, με το
ρητορικό αυτό ερώτημα,
ξεκινάει έναν υποθετικό,
σπαρταριστικό διάλογο
—διάλογο Καρμηλιτισσών.

ΣΕΛ. 60-61

Γαλλία: η χώρα που (ακόμα) βλέπει σινεμά

της Κατερίνας Ευαγγελάκου

Τα νέα που έρχονται από το φεστιβάλ ταινιών μικρού μήκους του Clermont - Ferrand είναι αισιόδοξα για τον κινηματογράφο. Εκεί, σε μία επαρχιακή πόλη της Νότιας Γαλλίας, ο επισκέπτης συναντά τα ρεύματα των νέων κινηματογραφικών δυνάμεων απ' όλο τον κόσμο, καθώς διασταυρώνονται στο Κτίριο των Συνεδρίων της Πόλης, ενώ στις αίθουσες προβολών, που φέρουν ονόματα Γάλλων συγγραφέων (Ζαν Κοκτώ και Μπορίς Βιάν) διασταυρώνονται θέματα, γλώσσες, φυλές, κινηματογραφικά είδη και αισθητικές προτάσεις που δημιουργούν την εντύπωση ενός ακμαίου κινηματογραφικού γίγνεσθαι.

Μόλις σβήσουν τα ταμπλώ - βιβάν που εικονογραφούν τη «Φιλοσοφία στο Μπουντουάρ» του Μαρκήσιου ντε Σαντ, θα πείσουν οι στίχοι ενός ποιήματος του Κων/νου Καβάφη στη βουλγάριχη ταινία της Milena Foutchedjina και αμέσως μετά μία σουηδή κατσίκα χρώματος καφέ θα μετεξελιχθεί σε κατοικίδιο ζώο κάνοντας τον ιδιοκτήτη της «διάσημο σε όλο τον κόσμο για 15' της ώρας» —κατά τη ρήση του Άντυ Ουώρχολ. Η τσεχοσλοβακική και η ουκρανική μελαγχολία αποδίδονται σε τόνους του μαύρου / άσπρου, ενώ αντίθετα η Κούβα, το Περού, η Βραζιλία γε-

μίζουν την οθόνη με χρώμα, κίνηση, χιούμορ, ανατροπές.

Από την Αγγλία ένας νέος σκηνοθέτης, ο Richard Heslop σκηνοθετεί μια αιχμηρή σάτιρα που μας φέρνει στο νου τις καλές στιγμές του *Free Cinema*, ενώ άλλοι Άγγλοι με τη γνωστή βρετανική ειρωνεία τους θίγουν θέματα «ταμπού» (ομοφυλοφιλία, AIDS, μοναξιά, καταναλωτισμός) προσφέροντας τις περισσότερο κοινωνικές ταινίες στο φεστιβάλ.

Οι Γάλλοι έχουν βέβαια την τιμητική τους. Αγαπημένα θέματα: οι ταινίες δωματίου και σχέσε-

● Συνέντευξη της ρωσίδας σκηνοθέτιδος IRINA YEVTEEVA «Οι Ρώσοι διασκεδάζουν ...αμερικανικά»

IRINA YEVTEEVA

Η ταινία της «ένα άλογο, ένα βιολί ... και λίγο νεύρο» είναι ένα 30λεπτο πειραματικό animation βασισμένο στην ποίηση του Μαγιακόφσκι. Το επεξεργάστηκε εξ ολοκλήρου μόνη της (σχέδιο, χρώμα, κινηματογράφιση) στα στούντιο Λένφιλμ. Είναι η πρώτη της ταινία. Έχει δημοσιεύσει μία διατριβή με θέμα: «Η εξέλιξη της φόρμας στο σοβιετικό animation τις δεκαετίες 1960-1980».

Το στούντιο Λένφιλμ που έκανε την παραγωγή της ταινίας μου, αναλαμβάνει μόνο τις πρώτες (και σπανίως τις δεύτερες) ταινίες νέων σκηνοθετών κι έχει αρκετά καλή υποδομή σε μηχανήματα και τεχνικούς. Τα τελευταία δύο χρόνια έχουν κατακλύσει τις σοβιετικές αίθουσες αμερικανικές ταινίες γ' και δ' ποιότητας, με τεράστια εισπραχτική επιτυχία. Δυστυχώς δεν μπορούμε καν να δούμε τις αμερικανικές ταινίες α' προβολής που προβάλλονται στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Οι Ρώσοι θέλουν όλο και περισσότερο να διασκεδάζουν με περιπέτειες και κωμωδίες από τις ΗΠΑ και όχι από τη χώρα μας. Αυτό προοπτικά θα έχει επιπτώσεις στην εντόπια κινηματογραφική παραγωγή. Ωστόσο για λίγα ακόμη χρόνια θα έχουμε τη δυνατότητα να παράγουμε ταινίες χαμηλού κόστους (φίλμς και βίντεο) στα υπάρχοντα στούντιο, με λίγα χρήματα και χωρίς την απειλή των εισιτηρίων. Για το μέλλον όμως... δεν είμαι καθόλου αισιόδοξη.

Όσον αφορά τον ελληνικό κινηματογράφο, γνωρίζω τον (-). Αγγελόπουλο μόνο κατ' όνομα. Μια φορά που θελήσαμε να φέρουμε τις ταινίες του στο Πέτερσμπουργκ μας ζήτησαν χρήματα που δυστυχώς δεν μπορούσαμε να διαθέσουμε.

ων με πολύ διάλογο, χιούμορ και πνεύμα. Η άλλη παράμετρος της θεματολογίας τους είναι τα ζητήματα τέχνης (ποίηση, ζωγραφική, μουσική) που τους απασχολούν πάντοτε πολύ σοβαρά.

Οι Σκανδιναβικές ταινίες επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι ο Άχι Καουρισμάχι δεν έπεσε ξαφνικά από τον ουρανό, αλλά βγήκε με ομαλό τοκετό από

το σώμα μιας ακμαίας κινηματογραφίας που συχνά εκπλήσσει με την πρωτοτυπία της.

Η λεχάνη της Μεσογείου παρούσα: Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία, Τουρκία, Ισραήλ, Αίγυπτος. Ο προσεκτικός θεατής θα εντοπίσει, ίσως, ανθρωπολογικές συγγένειες σε αυτές τις ταινίες αλλά θα πελαγώσει από τον πλούτο της θε-

● Συνέντευξη του Ελβετού σκηνοθέτη MICHEL ETTER

Ζήτω το θέαμα!

Η ταινία του Μισέλ Ετέρ «Ένα δεκαπεντάλεπτο δόξας» αναφέρεται στην ιστορία ενός παλιομοδίτη, του Ραούλ Περσερόν, που θα καταφέρει να ζήσει το δικό του τέταρτο δόξας, χάρη σ' έναν τρελό χασάπη και στο ποδάρι μιας κατσίκας...

Στη χώρα μου είναι δύσκολο να κάνει κανείς ταινίες που δεν είναι αποκλειστικά «πολιτιστικής» κατεύθυνσης. Έχουμε κρατική βοήθεια αλλά λόγω του «φεντεραλισμού» αυτή είναι κατευθυνόμενη. Είναι λοιπόν, κατά κάποιον τρόπο, αδύνατον να συγκεντρώσουμε έναν συνολικό προϋπολογισμό. Δεν υπάρχει σχεδόν ούτε ένας ιδιώτης παραγωγός. Κανένας δεν θα επένδυε χρήματα στον κινηματογράφο. Οι Ελβετοί δεν πιστεύουν στο φαντασιακό τους. Και τούτο, παρά το Όσκαρ καλύτερης ξένης ταινίας, την προηγούμενη χρονιά, για το «Voyage vers l'Espoir» του Xavier Kohler. Όλο και περισσότερο υποχρεωνόμαστε να στραφούμε στις ευρωπαϊκές συμπαραγωγές. Για παράδειγμα: η ταινία μου έμεινε μπλοκαρισμένη ένα χρόνο, χωρίς να μπορεί να τελειώσει. Κανένας δεν πιστεύει στο είδος των ταινιών που κάνω. Τελικά μπόρεσα να την τελειώσω χάρη στην προώληση των εισιτηρίων της πρεμιέρας, έναντι 50 φράγκων, στους μελλοντικούς θεατές. Κι έτσι, έστω και αργά, κατάφερα να την τελειώσω. Έφτιαξα την ταινία μου για να αρέσει στο κοινό κι ας μην τα πάει καλά στις πολιτιστικές επιτροπές που αποφασίζουν αν θα επιδοτηθούμε ή όχι.

Δεν έχω τίποτα κατά του ευρωπαϊκού κινηματογράφου. Νομίζω ότι εμείς —οι κινηματογραφιστές— πρέπει να θεωρούμε τους εαυτούς μας τυχερούς αν μπορέσουμε να κάνουμε ταινίες με μεγαλύτερο προϋπολογισμό. Είναι ένας τρόπος να αντιμετωπίσουμε τον αμερικανικό κινηματογράφο στο πεδίο του φανταστικού. Αυτό που είναι «ηλίθιο» είναι οι καταναγκασμοί: το να είσαι υποχρεωμένος να έχεις τρεις ευρωπαϊκές χώρες για παραγωγούς, αυτό έχει επίδραση στα σενάρια. Θα έπρεπε να μπορούσαμε να κάνουμε ευρωπαϊκές ταινίες που να διαδραματίζονται σε μία χώρα.

Όσον αφορά τον αμερικανικό κινηματογράφο, η άποψή μου ίσως προκαλέσει κατάπληξη: θεωρώ το αμερικανικό σινεμά το καλύτερο του κόσμου (μαζί με το ρωσικό εξάλλου). Οι Αμερικανοί δεν έχουν ούτε κατά διάνοια το «κουλτουριάρικο» μπλοκάρισμα που έχουν οι Ευρωπαίοι. Έχουν την αίσθηση του θεάματος και βρίσκουν θετική ανταπόκριση από το κοινό (δεν μιλώ για τον «Εξολοθρευτή» που απεχθάνομαι και το θεωρώ αποτυχία).

Μου αρέσει αρκετά ο ελληνικός κινηματογράφος, κυρίως ο Αγγελόπουλος που είναι ιδιοφυία. Θυμάμαι επίσης τους «Τεμπέληδες της εύφορης κοιλάδας» που με έκαναν να γελάσω.

Δεν πρέπει να φοβόμαστε τον αμερικανικό κινηματογράφο. Βεβαίως και υπάρχει κακό αμερικανικό σινεμά. Αυτό που απεχθάνομαι είναι οι πατριωτικές ρητορείες τους και το ηθικοπλαστικό τέλος τους. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι περισσότεροι από τους μεγάλους Αμερικανούς σκηνοθέτες είναι εξόριστοι Ευρωπαίοι. Πιστεύω ότι εκεί η φαντασία τους βρήκε γόνιμο έδαφος —και τα μέσα. Αντί να κάνουμε ηθικά κηρύγματα, νομίζω ότι θα έπρεπε ο κινηματογράφος να μας φέρει μια καινούρια ηθική (ελευθερία, ανοχή, αληθινή ζωή). Μακάρι κάποια μέρα να μπορέσουμε να διεισδύσουμε στην αμερικανική αγορά... Μ' αρέσει επίσης ο Σκορτσέζε, μεγάλος «σκηνοθέτης», και ο Γούντυ Άλλεν, ιδιοφυής —είναι Αμερικανοί). Δυστυχώς δεν είδα ελληνικές ταινίες στο Κλερμόν Φεράν...

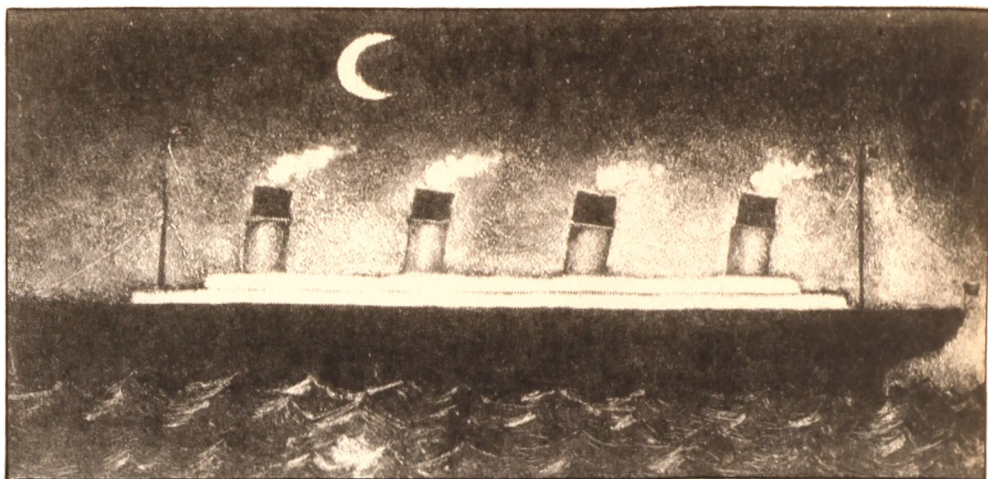
ματολογίας και του κινηματογραφικού ύφους. Υπάρχει ωστόσο μια ομοιότητα εδώ: πρόκειται για τις λιγότερο ανήσυχες και τις περισσότερο άτολμες ταινίες. Μήπως οι πειραματισμοί βουλιάζουν στη Μεσόγειο; Η Αφρική, η Μέση και η Άπω Ανατο-

λή καθώς και η έκπληξη της Αλβανίας συμπληρώνουν το μωσαϊκό. Αφήσαμε για το τέλος τις ΗΠΑ που συμμετείχαν με κωμωδίες καταστροφικών γκαγκς, πάντοτε με υψηλά κατασκευαστικά στάνταρ.

● Συνέντευξη της Καναδής σκηνοθέτιδας WENDY TILBY

Ευρωπαϊκή ευαισθησία

Ένα χαμένο
μανικετόκουμπο, μια
χαμένη αγάπη, μια φέτα
φεγγαριού καθώς περνάει
απ' το παράθυρο ο
Τιτανικός που γλυστράει
στην καταστροφή: Οι
«Χορδές» είναι ένα
ευαίσθητο σκιαγράφημα που
αγγίζει τους κόσμους της
αγάπης και της απώλειας.
Και των πιθανοτήτων.

Στον Καναδά πιστεύουμε ότι διαφέρουμε πολιτιστικά (και πολιτικά) από τις Ηνωμένες Πολιτείες, μολονότι, με τις ελεύθερες οικονομικές συναλλαγές τώρα μεταξύ των δύο χωρών νιώθουμε να απειλείται η καναδική κουλτούρα μας.

Έχουμε μακρά παράδοση τόσο στα ντοκυμανταίρ όσο και στις ταινίες animation, λόγω του National Film Board, του Εθνικού Κέντρου Κινηματογράφου —εκεί έκανα και το «Strings».

Το NFB είναι οργανισμός που χρηματοδοτείται από την κυβέρνηση με έδρα το Μόντρεαλ και κατά τόπους γραφεία σε όλη την χώρα. Πολλές από τις ταινίες που παράγονται εκεί δεν είναι εμπορικές —ασχολούνται με τα κοινωνικά προβλήματα, είναι ταινίες ποιότητας, ταινίες τέχνης.

Οι ΗΠΑ δεν διαθέτουν ανάλογο οργανισμό. Τα ντοκυμανταίρ τους παράγονται κυρίως με εμπορικά κριτήρια και γι' αυτό δεν υπερβαίνουν τα εσκαμμένα, δεν θίγουν. Οι καναδικές ταινίες έχουν άποψη, ίσως γιατί πολιτικά είμαστε περισσότερο αντικειμενικοί.

Όσο για τις ταινίες «τέχνης», το NFB κάνει την παραγωγή σε μερικές αλλά η πραγματική πειραματική δουλειά προέρχεται από τις σχολές κινηματογράφου ή χρηματοδοτείται από το Canada Arts Council, το Συμβούλιο Τεχνών του Καναδά, που δίνει χρήματα (όχι και μεγάλα ποσά) σε ζωγράφους, μουσικούς, χορευτές, κινηματογραφιστές κ.ά.

Οι μικρού μήκους fiction και οι μεγάλοι μήκους ταινίες χρηματοδοτούνται κατά κύριο λόγο από το Telefilm (επίσης οργανισμό της ομοσπονδιακής κυβέρνησης) και από την τηλεόραση (όπως για παράδειγμα το «Diagone» του Michel Brant).

Στην Αμερική (ΗΠΑ), οι ταινίες μικρού μήκους είναι συχνά πιο άρτιες τεχνικά αλλά και πιο επιφανειακές, ίσως και πιο προσιτές. Ως επί το πλείστον γυρίζονται από κινηματογραφιστές που φιλοδοξούν να γίνουν σκηνοθέτες ταινιών μεγάλου μήκους. Στον Καναδά πιστεύουμε ότι οι μικρού μήκους έχουν την δική τους αξία —με αυτή την λογική κάνουμε ταινίες μικρού μήκους. Ίσως, τελικά, οι ταινίες μικρού μήκους να τυγχάνουν μεγαλύτερου σεβασμού στον Καναδά!

Αν και πολλοί Καναδοί σκηνοθέτες πηγαίνουν στις ΗΠΑ για να κάνουν ταινίες (Χόλλυγουντ) υπάρχουν μερικοί που προτιμούν να μείνουν στον Καναδά· καθώς λένε, «καλύτερα πρώτοι στο χωριό παρά δεύτεροι στην πόλη».

Πιστεύω επίσης ότι στις ταινίες μας έχουμε μια πιο ευρωπαϊκή ευαισθησία, και αυτό, φυσικά, ισχύει ιδιαίτερα στο Κεμπέκ όπου η γαλλική κουλτούρα κυριαρχεί.

Όπως και σε όλο τον κόσμο, έτσι και στον Καναδά δεν είναι καθόλου εύκολο να κάνει κανείς ταινίες. Είμαστε, όμως, και κάπου τυχεροί. Το Εθνικό Κέντρο Κινηματογράφου, το NFB, είναι ένας αξιοθαύματος οργανισμός· παρέχει κάθε είδους βοήθεια σε εξοπλισμό, σε εργαστήρια, σε έμπυχο υλικό, ακόμη και στις ανεξάρτητες παραγωγές. Το NFB είναι το κέντρο μιας πολύ πλούσιας κινηματογραφικής κοινότητας.

Δεν έχω δει πολλές ελληνικές ταινίες —θυμάμαι όμως μια δουλειά του Θ. Αγγελόπουλου που είδα πέρσι. Ήταν μια ταινία μάλλον μεγάλης διάρκειας και αργή, αλλά οπτικά πολύ όμορφη και στο επίκεντρο της σύλληψης στ' αλήθεια ενδιαφέρουσα. Θυμάμαι μια σκηνή με έναν γάμο —μια γαμήλια τελετή στην άλλη όχθη ενός ποταμού. Ήταν μια υπέροχη σκηνή, σου προκαλούσε ένα σφίξιμο. Προς το παρόν δεν θυμάμαι τίποτε άλλο.

Το χειροκρότημα

Ζώντας στην Ελλάδα κι έχοντας την εμπειρία των φεστιβάλ Θεσσαλονίκης και Δράμας δεν πίστευα ποτέ ότι θα συναντούσα ένα τόσο έξυπνο και ευαίσθητο κοινό που θα αντιδρά φυσιολογικά και θα μετέχει στις ταινίες μικρού μήκους. Καθημερινά, 6.000 με 7.000 άτομα (κυρίως νεαρής ηλικίας), γέμιζαν ασφυκτικά τις αίθουσες των προβολών, και ήταν έτοιμοι να χειροκροτήσουν κάθε καλή προσπάθεια ακόμα και σε «ειδικές» ή «φορμαλιστικές» ταινίες που κατά κανόνα απευθύνονται σε περιορισμένο κοινό. Ωστόσο οι Γάλλοι χειροκροτούν τα πάντα: σαν έμπειρο κοινό, αντιλαμβάνονται την αξία της κάθε ταινίας και της αποδίδουν το μερίδιό της. Αισθάνεται κανείς τη γενναιοδωρία. Φυσικά δεν βλέπουν ταινίες πολύ χαμηλού επιπέδου, πρωτόλεια κ.λπ. κι αυτή η αυστηρότητα της επιλογής αποδίδει καρπούς.

Το παρασκήνιο

Από τις 10.00 το πρωί μέχρι τις 12.00 το βράδυ, οι μηχανές προβολής γυρίζουν ασταμάτητα τις μικρές μπομπίνες, ενώ στους χώρους του μεγάρου μία ευέλικτη και διακριτική οργανωτική ομάδα α-

πό νέους ανθρώπους δίνει συνεχώς λύσεις και συμβουλές στους φιλοξενούμενους κινηματογραφιστές, δημοσιογράφους, παραγωγούς.

Ένα *market* ταινιών (σε βίντεο) περιμένει αγοραστές —κι εδώ θα επισημάνουμε την απουσία του ΕΚΚ που άφησε στην τύχη τους επτά ελληνικές ταινίες που συμμετείχαν στο εμπορικό τμήμα. Το παζάρι, ο πάγκος, τα προϊόντα ήταν εκεί, αλλά ο πωλητής απουσίαζε. Έλειπε ακόμα και κάποιος εκπρόσωπος του πολλά υποσχόμενου «ελληνικού διεθνούς φεστιβάλ ταινιών μικρού μήκους», που θα μπορούσε να εξασφαλίσει ξένες συμμετοχές και (γιατί όχι;) να «κλέψει» ιδέες και λύσεις οργάνωσης από την πολύτιμη εμπειρία των οργανωτών του Κλερμόν-Φερράν. Ήταν εντυπωσιακό το γεγονός ότι μια τόσο μεγάλη διοργάνωση (συνολικά φιλοξενήθηκαν 1.200 άτομα από όλες τις χώρες) δεν έγινε ούτε μια στιγμή δυσκίνητη, γραφειοκρατική ή ελλιπής. □

Η Κατερίνα Ευαγγελάκου είναι σκηνοθέτις. Με την ταινία της μικρού μήκους «Η κυρία Μίκα» εκπροσώπησε επίσημα την Ελλάδα στο φεστιβάλ του Κλερμόν-Φερράν (31/1-8/2).

● Συνέντευξη του Ολλανδού σκηνοθέτη *PAOLO PISTOLESI* «Βαρβαρισμοί»

Η ταινία «*Le chat de Schrodinger*» είναι η έκτη μικρού μήκους που σκηνοθετεί.

Παραγωγή:
Audio Nieuwe Gronden.

Αυτή τη χρονιά γυρίστηκαν γύρω στις (10) ταινίες μεγάλου μήκους και 30 μικρού, στη χώρα μου. Ο α-
λμός αυτός θεωρείται αρκετά μεγάλος δεδομένου ότι, η ολλανδική αίθουσα γεμίζει μόνο στις αμερι-
νικές ταινίες: φυσικά δεν θα μπορούσαν να γυριστούν αυτά τα φιλμ χωρίς κρατική χρηματοδότηση ή
μετοχή της τηλεόρασης. Οι μικρού μήκους γίνονται πάντοτε με επαγγελματικές προδιαγραφές.
Η δική μου περίπτωση π.χ. ο Μπρούνο Γκας αμείφθηκε με 6.000 δολάρια για τρεις ημέρες γύρισμα.
Σε ολόκληρη την Ευρώπη, οι σκηνοθέτες αγωνίζονται να επαναφέρουν τους θεατές στις αίθουσες κι
όχι έχει, κατά τη γνώμη μου, αρνητική επίπτωση στην ποιότητα των ταινιών. Τα κριτήρια γίνονται
ιστικότερα και το κοινό εθίζεται σε χονδροειδείς κατασκευές, ενώ οι αξιόλογες ταινίες σπάνια σπά-
ν το φράγμα των φεστιβάλ κι ακόμα πιο σπάνια βγαίνουν από τα σύνορα των χωρών τους.
Λν μου επιτρέπετε να χαρακτηρίσω την εποχή που διανύουμε κι αυτή που έρχεται, θα έλεγα μια ελ-
μική λέξη: «Βαρβαρισμός».

() P.P. έχει δει ταινίες του Θόδωρου Αγγελόπουλου και δεν γνωρίζει άλλον Έλληνα σκηνοθέτη).

Cherchez les femmes!...

του Ηλία Κανέλλη

Η Ελένη Κωνσταντινίδου (1910-1988) είναι μια από τις αξιότερες αλλά και από τις πιο λησμονημένες χαράκτριες. Υπήρξε κατ' εξοχήν χαράκτρια του ξύλου (ξυλογράφος). Διέθετε πλήρη γνώση της τεχνικής και, κυρίως, κατασκεύαζε ασπρόμαυρες ξυλογραφίες· χαρακτηριστικά της το έντονο μαύρο και η τεχνική της παλμικής χάραξης στο πλάγιο ξύλο που παράγουν αποτελέσματα συγγενή προς τον εξπρεσιονισμό.

Η Μαρία Δεσύλλα (1893-1987), Κερκυραία με σπουδές ζωγραφικής στη Φλωρεντία και στη Βιέννη, ζωγράφιζε άοκνα χωρίς να έχει εκθέσει ούτε μια φορά όσο ζούσε. Χαρακτηριστικά της, η τεχνική κατάρτιση και η εμμονή της στη συνέχιση της μεγάλης παράδοσης των Κερκυραίων προσωπογράφων.

Τις δύο καλλιτέχνιδες ανέσυρε από την αφάνεια ο ιστορικός τέχνης Νίκος Γρηγοράκης, που διοργάνωσε δύο εκθέσεις στην αίθουσα τέχνης Γάκινθος (Ζηρίνη 23, Κηφισιά). Η πρώτη περιλαμβάνει 25 δυσέυρετα έργα της Κωνσταντινίδου (λάδια, τέμπρες, υδατογραφίες και, κυρίως, ξυλογραφίες), λειτουργεί ήδη και λήγει στις 28 Φεβρουαρίου. Η δεύτερη καλύπτει 30 χρόνια εικαστικής παρουσίας της Δεσύλλα (1933-1958), έχει θέμα «πορτραίτα και τύπους της Κέρκυρας» και περιλαμβάνει 35 περίπου ελαιογραφίες. Εγκαινιάζεται στις 2 Μαρτίου και θα διαρκέσει όλο το μήνα.

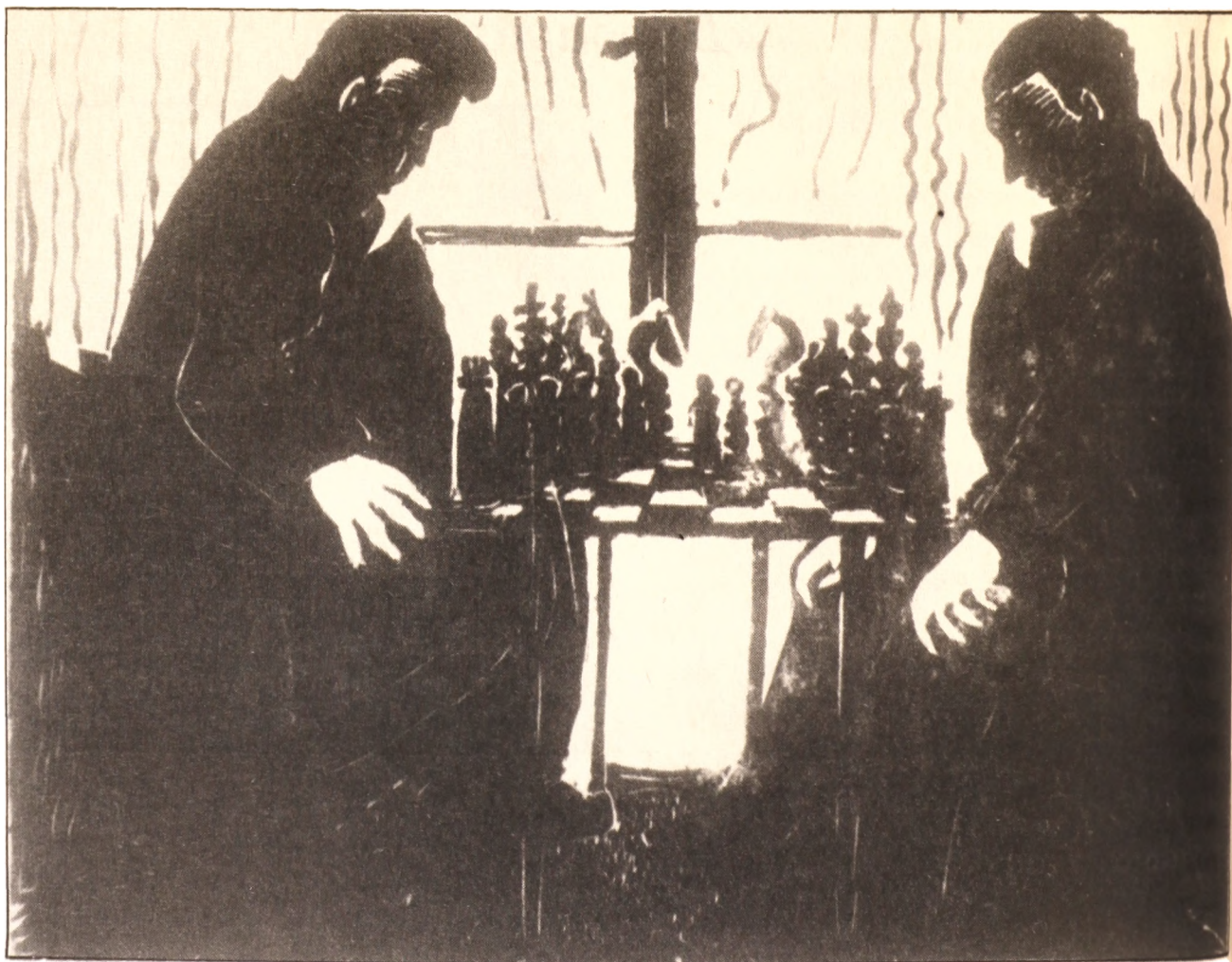
Η Ελένη Κωνσταντινίδου

Η Κωνσταντινίδου γεννήθηκε το 1910. Αρχικά σπούδασε ζωγραφική στην Α.Σ.Κ.Τ. (1929-1934), στο εργαστήρι του Κ. Παρθένου και συνέχισε (1934-36) χαρακτηριστική στο εργαστήρι του Γ. Κεφαλληνού.

Το 1936, εκθέτει για πρώτη φορά δύο ξυλογραφίες της σε ομαδική έκθεση με τίτλο «7 Καλλιτέχνες», στην πασίγνωστη τότε γκαλερί Στρατηγοπούλου.

Λαμβάνει μέρος στην Α' Πανελλήνια Χαρακτικής στο Ζάππειο το 1938 και έκτοτε συμμετέχει συνεχώς έως το 1948, όπου

Στην εποχή μας, εποχή πλησμονής εικαστικών γεγονότων, μικρής και λίγο μεγαλύτερης εμβέλειας, δύο Ελληνίδες καλλιτέχνιδες, που δεν ζουν ανάμεσά μας, ανασύρθηκαν από την αφάνεια από τον κριτικό και συλλέκτη Νίκο Γρηγοράκη και δουλειά τους παρουσιάζεται σε γκαλερί της Κηφισιάς. Δύο πολύ ενδιαφέρουσες εκθέσεις, αφορμή για λογής συμπεράσματα.

Ελένης Κωνσταντινίδου: «Οι σκακιστές». Ξυλογραφία.

παίρνει και έπαινο. Έχει επίσης συμμετάσχει σε διεθνείς εκθέσεις όπως στο Κόζιτσε της Πράγας, στο Σάν Πάολο, στη Νέα Υόρκη, στην Αλεξάνδρεια...

«Σ' αυτήν την πρώτη αναδρομική έκθεση της Κωνσταντινίδου που γίνεται μετά το θάνατό της», παρατηρεί ο Νίκος Γρηγορά-

κης, «αλλά και πρώτη ατομική της τα τελευταία 30 χρόνια, βλέπουμε ότι εκτός από τα πρώιμα έργα της (μέχρι το 1938) όπου προσπαθεί να αφομοιώσει τα διάφορα στυλ που την έχουν εντυπωσιάσει σε μεταγενέστερες δουλειές της, αχρονολόγητες που τοποθετούνται μεταξύ 1940 και 1950, η χρ»

ράκτρια είναι σαφές ότι εκφράζεται εξπρεσιονιστικά, χωρίς να έχει σπουδάσει ή να α-
νήκει στο εξπρεσιονιστικό ρεύμα, όπως
π.χ. ο Μπουζιάνης. Ο εξπρεσιονισμός στο
έργο της εκφράζεται είτε χρωματικά —κι ό-
ταν λέμε χρωματικά στην ασπρόμαυρη χα-
ρακτική εννοούμε την έντονη χρήση του
μαύρου χρώματος— είτε στην απεικόνιση
του ανθρωποκεντρικού στοιχείου με απλές,
ιδρές και λιτές χαράξεις, με τρομακτική εκ-
φραστική δύναμη στα πρόσωπα που εξωτε-
ριεύουν όλο τον εσωτερικό τους κόσμο. Η
Κωνσταντινίδου είναι η καλλιτέχνης που
προχώρησε τον εξπρεσιονισμό πιο πέρα
π' όσο τον καλλιέργησε και τον επέβαλε ο
Γιώργος Οικονομίδης, ο οποίος είχε έρθει
στην Ελλάδα το 1925 φέρνοντας, εισαγόμε-
νο, τον εξπρεσιονισμό στην Ελλάδα —αν
και την εποχή εκείνη η κριτική τον είχε α-
νοήσει επιδεικτικά.

Θα αδικούσαμε, ωστόσο, την Ελένη
Κωνσταντινίδου, αν δεν επισημαίναμε ότι
είναι δύσκολες εποχές και παρότι γυναίκα φά-
νηκε πολύ πιο τολμηρή από τους άρρενες
γυναδέλφους της. «Την εποχή που η Κων-
σταντινίδου κάνει τέτοια βήματα, γνωστοί
αράκτες όπως η Κατράκη ή ο Τάσος δεν
χουν τολμήσει να παρουσιάσουν μορφο-
πλαστικό ύφος», επισημαίνει ο Νίκος Γρη-
γοράκης.

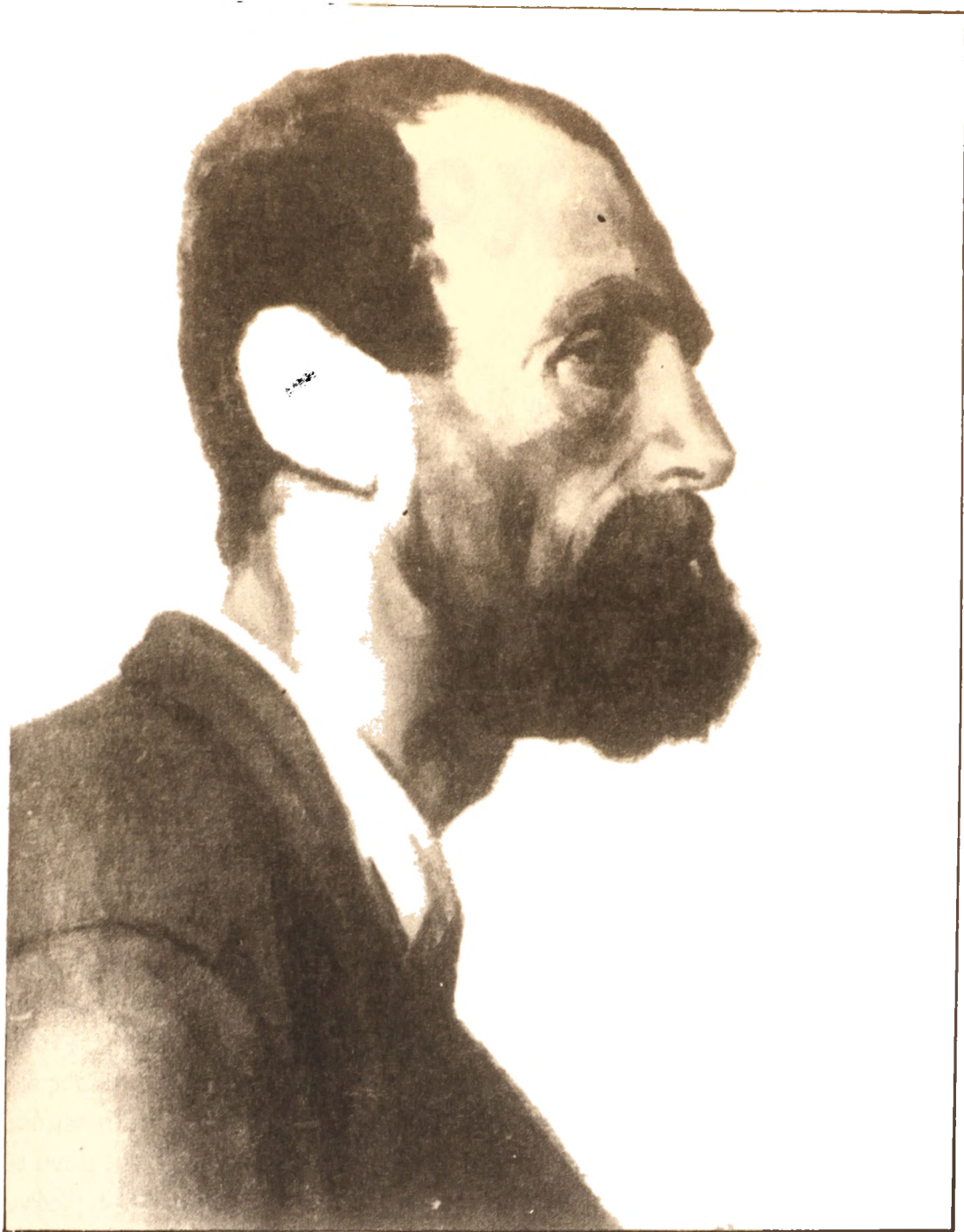
Η Μαρία Δεσύλλα

Η Μαρία Δεσύλλα γεννήθηκε το 1893
στην Κέρκυρα. Από μικρή έδειξε κλίση στη
ζωγραφική. Τα πρώτα μαθήματα ζωγραφι-
κής τα πήρε στα χρόνια 1910-18 με δάσκα-
λο τον γνωστό Κερκυραίο ζωγράφο Γιώργο
Αμαρτζή, στο Σχολείο των Ωραίων Τε-
χνών της Κέρκυρας. Στη συνέχεια πηγαίνει
στη Φλωρεντία και στη Βιέννη (στα χρόνια
1919-1928) και συνεχίζει τις σπουδές της
στη ζωγραφική σε ελεύθερες ακαδημίες. Το
1933 επιστρέφει οριστικά στην Κέρκυρα. Ε-
πιδίδεται στη ζωγραφική έως το 1960 περί-
που.

Ο πρώτος ο οποίος επισημαίνει την Μ.
Δεσύλλα είναι ο Δημ. Καλλονάς ο οποίος
λέει σχετικά: «...Η Επτάνησος μας πα-
ρουσιάζει μια άλλη φάλαγγα καλλιτεχνών
αυτής γραμμής. Αξιόλογοι παράγοντες
της νεοελληνικής τέχνης. Από αυτούς γνω-
στότεροι είναι οι Κερκυραίοι Αγγ. Γιαλλι-
νός, Μποκατσιάμπης, Λυκ. Κογεβίνας,
Σκαρβέλης, Σαμαρτζής, Μαρία Δεσύλλα -
Βράννου κ.ά...».

Σήμερα, διασώζονται μια σειρά από σχέ-
δια και άλλη μια σειρά από ελαιογραφίες
Μαρίας Δεσύλλα. Ο Νίκος Γρηγοράκης
γράφει τη δημιουργική της ιδιοσυγκρα-
σία με τα παρακάτω:

Δεν έκανε κοινωνική κριτική. Ζωγράφι-
σε απλώς γιατί ήθελε να ζωγραφίζει. Μια
απλή κριτική που η σύγχρονη τέχνη έχει εντε-

Μαρίας Δεσύλλα:
«Τύπος της
Κέρκυρας».
Ελαιογραφία.

λώς απορρίψει. Δεν πειράζει όμως. Καμιά
φορά, όταν δουλεύει κανείς με το συναίσθη-
μα, με την όρεξη να αποτυπώσει τα αισθή-
ματά του, μπορεί να προκύψουν ξεχωριστά
αποτελέσματα...

Βρέθηκα προ εκπλήξεως, παρόλα αυτά,
όταν είδα το έργο της Μαρίας Δεσύλλα.
Παρότι δεν έκανε τομές στην τέχνη, μπο-
ρούμε όμως, τουλάχιστον, να πούμε ότι
γνώριζε ζωγραφική. Πολλοί σύγχρονοι
καλλιτέχνες δεν μπορούν να επικαλεστούν
κάτι τέτοιο!...

Εντύπωση, πάντως, μου έκανε το ότι
στους πίνακές της επικρατεί το ανθρωποκε-
ντρικό στοιχείο. Στο κομμάτι του έργου της
που παρουσιάζει ο «Υάκινθος» —η ώριμη
περίοδος 1933-1960— παρατηρούμε ότι α-
πεικονίζει πορτραίτα και τύπους της Κέρκυ-
ρας. Παρατηρούμε ότι, ενώ καταγόταν από
μεγαλοαστική οικογένεια, όλα τα πρόσωπα
που ζωγράφιζε αφορούσαν ανθρώπους α-
πλούς, λαϊκούς —ο μανάβης της γειτονιάς,
ο φαράς, η μικρή κόρη κάποιας γνωστής κυ-
ρίας, ένας τρελός της Κέρκυρας, ένας λόγιος
του νησιού...

Επίσης, παρατηρούμε ότι, ενώ στην επο-
χή της οι μεγάλοι συντοπίτες της ζωγράφοι,
ο Άγγελος Γιαλυνάς, ο Σκαρβέλης, ο Νί-

κος Βεντούρας, ο Προυσαλέντης ζωγράφι-
ζαν κυρίως τοπία, η Δεσύλλα αποστρέφει το
πρόσωπο από την τοπιογραφία χάριν της
προσωπογραφίας. Δύσκολη προσωπική επι-
λογή —κι όχι μόνο γιατί το πορτραίτο α-
παιτεί επιδεξιότητα και σοβαρή τεχνική κα-
τάρτιση...

Χειραφετημένες γυναίκες

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Νίκου Γρη-
γοράκη, η Μαρία Δεσύλλα ήταν μία από τις
πρώτες Ελληνίδες γυναίκες ζωγράφους. Η
Θάλεια Φλωρά - Καραβία (γενν. 1871)
ήταν 20 χρόνια μεγαλύτερή της και η Σο-
φία Λασκαρίδου (γενν. 1882) 9 χρόνια
(η επόμενη γυναίκα ζωγράφος χρονολογι-
κά, η Ερασμία Μπέρτσα, γεννήθηκε το
1901). Χειραφετημένες, είχαν και οι τρεις
τους τρία κοινά στοιχεία:

- Κατάγονταν από αριστοκρατικές οικο-
γένειες.
- Σπούδασαν στο εξωτερικό.
- Έκαναν πολλές προσωπογραφίες.

Παρατηρήσεις που ίσως δεν είναι χωρίς
σημασία για όσους θεωρούν ότι η τέχνη δεν
είναι ξεκομμένη από τις οικονομικές συνθή-
κες και από το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο
οποίο παράγεται. □

Το λόγο έχουν τώρα τα εφη

Στη συζήτηση που έγινε μέσω του Τύπου και της τηλεόρασης, συγκρούστηκαν πολλές απόψεις, αποκαλύφθηκε η συντηρητική κίνηση που φιλοδοξεί να επιβληθεί στον ελληνικό κοινωνικό χώρο, αλλά και η ανεπάρκεια λόγου των λεγόμενων «πνευματικών» ανθρώπων. Αν και η υπόθεση της ταινίας της Φρίντας Λιάπα «Στα χρόνια της μεγάλης ζέστης» φαίνεται να βρίσκεται σε ύφεση, κανείς δεν μπορεί να μαντέψει την εξέλιξή της, καθώς αναμένεται το πόρισμα της εισαγγελικής αρχής. Ιδιαίτερα τώρα, που η ταινία θα προβληθεί σε αθηναϊκή κινηματογραφική αίθουσα...

νώ, λίγες ημέρες μετά θα φιλοξενηθεί στο «Παλλάς» Παγκρατίου, προκειμένου το κοινό να έχει λόγο σ' αυτή τη διαμάχη που δημιουργήθηκε και που έδειξε φανερά την ανεπάρκεια του λόγου των «πνευματικών» ανθρώπων, αριστερών και δεξιών, εφόσον βέβαια συνεχίζουν να ισχύουν αυτοί οι ιδεολογικοί διαχωρισμοί στην σημερινή ελληνική κοινωνία. Κι ακόμα απέδειξε την αδυναμία ελέγχου στην Ηθική της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Σ' αυτή τη συζήτηση που έγινε μέσω Τύπου και τηλεόρασης, συγκρούστηκαν οι απόψεις για το τι σημαίνει δημιουργία, δημιουργός, χρήση του έμφυχου υλικού, ενώ ταυτόχρονα φωτίστηκε και η ψυχολογική παράμετρος που διατρέχει την καλλιτεχνική δημιουργία. Αυτό βέβαια, από ένα μέρος είναι θετικό, γιατί επιτέλους αποκαλύπτει ότι η καλλιτεχνική δημιουργία δεν είναι μόνο ιδεολογικό, τεχνικό ή επιστημονικό συμβάν, αλλά απορρέει κατευθείαν από τα άδυτα του ψυχικού χώρου του δημιουργού και απευθύνεται στον ίδιο ακριβώς χώρο των θεατών. Αποκάλυψε ακόμη τις παραμορφωτικές αντιστάσεις που συγκροτούμε όλοι, προκειμένου ν' αντισταθούμε σε μια καταιγίδα αισθητική, η οποία και τρομάζει και ενοχλεί.

Όπως τουλάχιστον αναφέρουν οι ειδικοί, ο ψυχικός τραυματισμός συνδέεται άμεσα με την ποσότητα των ερεθισμών και τη δυνατότητα ελέγχου σε μια συγκεκριμένη στιγμή. Ποιός είναι όμως αυτός που μπορεί με ακρίβεια να προσμετρήσει την ποσότητα των ερεθισμών που εισάγονται ή παράγονται στο εσωτερικό ενός παιδικού ψυχικού οργάνου, τη δυνατότητα ή όχι του παιδιού να επεξεργαστεί αυτό το υλικό και την πιθανότητα καταγραφής του σε μια σειρά παθολογικές εκδηλώσεις; Ποιός μπορεί ακόμα να αποτιμήσει τα εξωτερικά και μόνο συμβάντα, τα οποία είναι ικανά να αποδιοργανώσουν σωματικά την ψυχική οργάνωση ενός παιδιού ή ενός ατόμου;

Έτσι λοιπόν, ένα πολύ σημαντικό θέμα, που είναι η απήχηση ενός εξωτερικού συμβάντος στον ψυχικό χώρο, μετατρέπονται με υπερβολική ευκολία σε γεγονός «κακοποίησης» που μπορεί να συγκινήσει τα πλήθη και να συντάξει οπαδούς και παρατάξεις.

Δεν είναι άλλωστε η πρώτη φορά που ένα μικρό ολίσθημα από το χώρο της επιστήμης στο χώρο της ιδεολογίας, δημιουργεί ανυπολόγιστες παρανοήσεις και οδηγεί στην αναγκαιότητα απόλυτων επιλογών και όχι γόνιμων αναζητήσεων.

Ηθοποιός ή θεατής - παιδί ή μεγάλος

Το άλλο θέμα που ανακινήθηκε είναι η πλευρά απ' την οποία παρακολουθεί κανείς τη σκηνή μιας ταινίας. Αν τη βλέπει ως θεατής η ως συμμετέχων στην κινηματογραφική παραγωγή. Αν υποκύψει κάποιος στην αυταπάτη που ευαγγελίζεται μια ταινία και με τους όρους της προσπαθήσει να την κρίνει τη στιγμή που γεννιέται, «τους όρους της πραγμάτωσής της» όπως λέει και ο κ. Δοξιάδης, τότε ήδη το παιχνίδι έχει χαθεί. Οι φαντασιακές και οι πραγματικές διαστάσεις έχουν συμπέσει και οι δυνατότητες περιορίζονται αφάνταστα. Το να συνδέεται η «πρωταρχική σκηνή» με την διατεταγμένη υποκρουση επαφής δυο κορμιών που πραγματοποιείται στο μέσον ενός πολυπρόσωπου σκηνικού, σε ειδικές συνθήκες σχέσεων, το

Ιδεολογική χρήση επιστημονικών όρων

Ας προσπαθήσουμε όμως να δούμε πώς χρησιμοποιήθηκαν οι διάφοροι επιστημονικοί όροι στη διάρκεια αυτής της συζήτησης: έγινε μια προσπάθεια χρήσης του επιστημονικού όρου κακοποίηση, στην κονίστρα μιας ιδεολογικής σύγκρουσης. Γιατί βέβαια, αν θα έπρεπε να επιμείνει κανείς στις ψυχολογικές επιπτώσεις των γυρισμάτων της ταινίας πάνω στο παιδί, θα έπρεπε να αναφερθεί στην έννοια του ψυχικού τραύματος. Έννοια που εντάσσεται στη δυναμική ενός εσωτερικού χώρου και απέχει πολύ από την πραγματική διάσταση που εμπεριέχει η αλόγιστη χρήση του όρου κακοποίηση, που ανακινεί πολλαπλές σωματικές μνήμες και συνεγείρει έντονα συναισθήματα.

Στην προβολή της ταινίας της Φρίντας Λιάπα «Τα χρόνια της μεγάλης ζέστης», στο Βερολίνο, δημιουργήθηκε αδιαχώρητο. Ο λόγος δεν ήταν η δεδομένη ποιότητά της, αφού η ταινία δεν είχε ακόμη προβληθεί, αλλά ο μύθος που κουβαλούσε, ότι δηλαδή, είχε λογοκριθεί στην Ελλάδα και είχε αγνοηθεί από τα κρατικά βραβεία, εξαιτίας σκηνών μ' ένα μωρό που παρακολουθούσε την ερωτική επαφή της μητέρας του και του εραστή της και αργότερα το θάνατό της, σε μια χώρα που θέλει να αποκαλείται δημοκρατική και ευρωπαϊκή, που επιδιώκει να συνοδοιπορεί με τις άλλες τόσο στην Τέχνη όσο και στην Επιστήμη.

Ωστόσο, απόψε Παρασκευή, η ταινία θα προβληθεί μεταμεσονύχτια στην Όπερα, ε-

Παιδικά μοντέλα...

της Πέγκυ Κουνενάκη

τε, σίγουρα, δημιουργείται μεγάλη παρανόηση. Το ίδιο είναι το να αποσυνδέει κανείς την οπτική συνιστώσα από την συναισθηματική, την ακουστική και τη λεκτική - νοηματική.

Αυτό, βέβαια, δεν αποκλείει σε τίποτα την υπερφόρτωση ενός παιδιού με ερεθισμούς και εντάσεις. Ούτε ακόμα αποκλείει την πιθανότητα να υπάρχει κάποια αποδιοργανωτική επίδραση που μπορεί να εμφανιστεί σε μεταγενέστερο χρόνο. Οπωσδήποτε όμως, απομακρύνει από μια ιδεολογική εξίσωση, όπου το παιδί - «ηθοποιός» συμμετέχει στην πρωταρχική σκηνή και μέσα του επιβάλλει ανεξέλεγκτα η σεξουαλικότητα του νηλικίου.

Είναι ενδιαφέρον, πόσο εύκολα, πολλοί «διανοούμενοι», ένωσαν να ταυτίζονται με την εικόνα του παιδιού που παρακολουθεί την επαφή και τον θάνατο των δυο ενηλίκων πάνω στο σελιλόιντ. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει πολλά για την ευχέρεια που βρέθηκαν στη θέση του παιδιού...

Υπάρχει παιδική ηλικία;

Ένα από τα ερωτήματα που τέθηκαν επ' επανάληψιν σ' αυτήν τη συζήτηση είναι, κατά πόσο δεχόμαστε την ιδιαιτερότητα της παιδικής κατάστασης. Βέβαια, το ότι αγκαστήκαμε τέλος πάντων να σκεφτούμε την παιδική κατάσταση, είναι αρκετά ενθαρρυντικό. Αρχίζουμε ίσως να αποδεχόμαστε τις ειδικές ποιότητες των ηλικιών...

Βέβαια, πολλοί πιστεύουν ακόμα, ότι τα παιδιά είναι ενήλικοι σε μικρογραφία. Στο πάνω - κάτω, αυτό φαίνεται να υποστηρίζουν και πολλοί απ' τις δυο αντιμαχόμενες ρατάξεις που δημιουργήθηκαν με το ξέσπασμα του «σκανδάλου». Ίσως χρειαστεί όμως, πολύς δρόμος ακόμα, για να αποδεχούμε τις ειδικές ανάγκες που υπάρχουν σε κάθε ηλικία, τον διαφορετικό τρόπο εννοήσεως που συγκροτείται σε διάφορες ηλικίες της ζωής και την ανάγκη αποδοχής διαφορών και όχι την απελπισμένη προέκταση της ένταξης σε ομοιόμορφα γνωστά και συνηθισμένα σχήματα σχέψης.

Αν όσα αναφέρθηκαν αποτελούν τον καμβά πάνω στον οποίο στήθηκε όλο εκείνο το υστερικό φαινόμενο του σκανδάλου με το μωρό, ένα ακόμα θα μπορούσε να προστεθεί: η δημιουργία —είναι γνωστό— απορρέει από την παιδική κατάσταση και ίσως όλη η επίθεση για τη χρήση του παιδιού στην εν λόγω ταινία, θα μπορούσε να τη δει κανείς σαν ένα είδος ορθοπεδικού σωφρονισμού, για το άτακτο και δημιουργικό παιδί που παραβαίνει τους κανόνες, διεγείρει αλλά και τραυματίζεται. Κανόνες υπάρχουν παντού, το θέμα είναι, αν και πόσο συνέβαλαν όλοι για να γίνει μια συζήτηση γύρω από τα όρια της κινηματογραφικής πράξης, μια που παρουσιάστηκε μια πολύ καλή ευκαιρία· ή αντίθετα, έγινε προσπάθεια να φимωθεί μια ενοχλητική κραυγή που ίσως ανενεπεξέργαστα συναντά τα δικά μας τραυματικά βιώματα...

Κοινωνικός φαρισαϊσμός

Αν όλα τα παραπάνω καλύπτουν την αθέατη πλευρά της σελήνης, δηλαδή εντάσσονται στην ψυχική σφαίρα, στη διαμάχη που οι περισσότεροι γίναμε μάρτυρες εντελώς φαρισαϊκά αγνοήθηκαν τα παρακάτω: ποιός ενδιαφέρεται αλήθεια για τις πολλα-

πλές όψεις του ψυχικού τραυματισμού των παιδιών, την παιδική εργασία, τη βάνανυση χρήση των παιδιών απ' τους γονείς τους; Ποιός ευαισθητοποιήθηκε και ύψωσε τη φωνή διαμαρτυρίας στις εικόνες φρίκης και αίματος που εκπέμπουν καθημερινά τόσο τα κρατικά όσο και τα ιδιωτικά κανάλια, εκεί όπου η βία και το αίμα έχουν γίνει σήμα κατατεθέν της ακροαματικότητας; Ποιός διαμαρτυρήθηκε για τις δεκάδες παιδικά παιχνίδια που διαφημίζονται απ' την τηλεόραση, τα οποία μαθαίνουν τη βία στα παιδιά και τα εθίζουν σ' αυτήν; Ή ακόμα για τις άπειρες παιδικές διαφημίσεις που διαπερνούν την παιδική ψυχή, παρασύρωντάς την στον κόσμο του ανταγωνισμού και της κατανάλωσης; Βέβαια, θα πρέπει να σκεφτεί κανείς ότι ακόμα και οι πιο ουδέτερες σκηνές παιδιών έρχονται να απαντήσουν σε σιωπηλά σεξουαλικά καλέσματα, αλλά γι αυτό ουδεμία συζήτηση γίνεται. Φαρισαϊκά και μόνο, τόσο ο Απόστολος Δοξιάδης όσο και ο κ. Διονύσης Σαββόπουλος ασχολήθηκαν με το μωρό που χρησιμοποίησε στην ταινία της η Φρίντα Λιάπα, ο πρώτος μάλιστα νομιμοποιώντας της φήμες, ό,τι χειρότερο δηλαδή θα μπορούσε να κάνει κανείς για να υπηρετήσει την αλήθεια γύρω από την ανθρώπινη ζωή.

Με λίγα λόγια, όλη αυτή η υπόθεση που τώρα βρίσκεται σε ύφεση και που κανείς δεν ξέρει πώς θα ενεργοποιηθεί αργότερα όταν θα υπάρξει και το πόρισμα της εισαγγελικής αρχής, συμπλέει με τη συντηρητική κίνηση που μοιάζει να κυριαρχεί στον ελληνικό κοινωνικό χώρο. Η πρακτική —τέλος— που ακολούθησε στην προκειμένη περίπτωση ο Απόστολος Δοξιάδης, αφήνει ανοιχτή την πιθανότητα μιας βίαιης επιβολής ενός μοντέλου καλλιτεχνικής δημιουργίας, ενός μοντέλου που δεν θα ανατρέπει αλλά θα είναι εφησυχαστικό και δεν θα θέτει προκλητικά ερωτήματα ούτε στο δημιουργό αλλά ούτε και στους θεατές.

*Σε ορισμένα ερωτήματά μου, με βοήθησε και τον ευχαριστώ, ο ψυχίατρος και παιδοψυχίατρος Κώστας Μπαζαρίδης.

Η ΔΟΛΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Η παράσταση του «Οθέλλου» από το «Θέατρο του Νότου» προτείνει, με σημείο αναφοράς έναν σύγχρονο προβληματισμό, μία εναλλακτική θέαση του σαιξπηρικού έργου που για αιώνες καλυπτόταν από την «οικογενειακή τραγωδία ενός μαντηλιού», όπως το είχαν αποκαλέσει με μάλλον περιπαικτική διάθεση οι λόγιοι του 17ου αιώνα.

«Ο "Οθέλλος" είναι η πιό παραπλανητική τραγωδία», παρατηρεί ο Δ. Δημητριάδης. Παραπλανητική ή πιθανόν πιο επιρρεπής σε σχέση με τα άλλα σαιξπηρικά έργα σε μία απλουστευτική ανάγνωση. Ο μύθος που δανειζεται ο Σαίξπηρ από τους προγενέστερους, καθώς περιστρέφεται γύρω από το πάθος της ζηλοτυπίας που μπορεί να οδηγήσει έναν ενάρετο και γενναίο μέχρι το έγκλημα, προσφέρεται για μια «τραγωδία εκδίκησης» που καταλήγει, σύμφωνα με το ελισαβετιανό πρότυπο, σε ένα πλήθος πτωμάτων. Αυτόν τον «Οθέλλο» είδαν ο 18ος και ο 19ος αιώνας και συχνά στάθηκε επιτιμητικός στους ιστορικούς αναχρονισμούς και τις φαινομενικά ασυνεπείς πράξεις των ηρώων.

Χρειάστηκε ο δικός μας αιώνας και η πολύπλευρη εμβάθυνση στην ανθρώπινη φύση για να αποδειχθεί πως η διαίσθηση του Σαίξπηρ είχε συλλάβει, πολύ πριν από την επιστημονική αναδίφηση, κάποια διαχρονικά στοιχεία. Μια διαφορετική α-

νάγνωση, ανατρέπει το πρόδηλο του ερωτικού πάθους και προχωρεί στον κινητήριο μηχανισμό του δόλου που χρησιμοποιεί ως μέσο την απατηλότητα των γλωσσικών σχημάτων. Με τον κατάλληλο χειρισμό των σημαίνοντων, αναδεικνύεται η ισχύς του λόγου και ταυτόχρονα η σπουδαιότητα του θεατή που εμπλέκεται συνεχώς, αφού τα λόγια του Ιάγου και οι επικείμενες πράξεις του αποκτούν νόημα μέσα από τον αποδέκτη. Αυτή η εκδοχή μπορεί να αναδειχθεί με την παράσταση, υποστηριζόμενη από την μετάφραση, όταν ο Σαίξπηρ φιλοξενείται σε μία άλλη γλώσσα.

Στην άποψη της μίας και τελεσιδίκης απόδοσης των κλασικών έργων που επέχει θέση ισοβαρούς με το πρωτότυπο κατάθεσης, ο μεταφραστής Δ. Δημητριάδης αντιπαραθέτει πως η μεταγλώττιση δεν είναι παρά μια εκδοχή που εκφράζει το γλωσσικό αισθητήριο μιάς συγκεκριμένης και περιορισμένης χρονικής στιγμής. Ωστόσο, παρά την θνητότητά του, το «νέο» κείμενο, ως ζωντανός οργανισμός λειτουργεί καθοριστικά στην ερμηνευτικήσκευή που συνοδεύει το έργο. Ο Δ. Δημητριάδης επιμένει, όταν δομεί τις φράσεις, στον χρωματισμό των αισθημάτων παρά στην εκλογίκευση, επιστρατεύοντας ένα πλούσιο σε αποχρώσεις λεκτικό απόθεμα. Έτσι, μορφοποιεί τα νοήματα παρεμβαίνοντας στη σημασιολογία τους, για να αποδοθεί πιστά το πνεύμα του κειμένου, όπως αυτό παραλαμβάνεται κατ' ανάγκην υποκειμενικά. Δεκατρία χρόνια μετά το πρώτο πεζογράφημα, «Πεθαίνω σα χώρα», επιβεβαιώνει με τον «Οθέλλο», τώρα ως διαμεσολαβητής, την διαπίστωση του καθηγητή Δ. Ν. Μαρωνίτη πως ξέρεi να περιοδεύει σωστά τον λόγο.

Ο Γ. Χουβαρδός εκμεταλλεύεται την απροσδιοριστία του

Χρήστος
Στεργιόγλου
Κώστας
Ζαχαράκης

τόπου που μόνο τυπικά κατονομάζεται και το αόριστο του χρόνου, ώστε να αναδιατάξει τα επίπεδα του έργου. Στην παράσταση, προέχει ο Ιάγος σε άμεση γειτνίαση με τον θεατή όταν μονολογεί: ρυθμιστής του θεατρικού σύμπαντος, καθώς μετακινεί συνεχώς δύο μεταλλικά στρατιωτικά κιβώτια. Αντίθετα, οι σκηνές που διαδραματίζονται σε απόσταση, στά υπερυψωμένα ανοίγματα, υποβαθμίζουν την δράση έναντι μιας αλληγορικής σήμανσης. Επίσης, ο Δ. Φωτόπουλος, με την γυμνότητα του περιορισμένου σκηνικού χώρου και το συνονθύλευμα από κοστουμια εποχής, λειτουργεί κατ' εξοχήν συμβολικά. Με τον παραγκωνισμό των νατουραλιστικών στοιχείων, διογκώνεται η ανθρώπινη φύση αγγίζοντας κάποια αρχέτυπα: ο υπερβολικά δόλιος που επιστρατεύει αυθαιρεσία και σόφισμα αντιμέτωπος με τον αφελή, σχεδόν πρωτόγονο, Μαυριτανό —μία ευπιστία που ο Σαίξπηρ θα δυσκολευόταν να αποδώσει σε έναν λευκό στρατηγό.

Με την επιβολή μιας δαιμονιακής εμφάνισης, ο Κ. Ζαχαράκης κυριαρχεί, ιδιαίτερα στο πρώτο μέρος, ευφράδης και αδιστακτος. Είναι ο Ιάγος όλων των εποχών, γιγάντιος μέσα από την επίγνωση της ισχύος του που διαφθείρει γλώσσα και γυναίκα με αυτοσκοπό την καταστροφή.

Ο Π. Μουστάκης ακολουθεί στον Οθέλλο μια σχεδόν ρομαντική τεχνική παραφοράς. Μόνο στους παραληρηματικούς μονολόγους, εγκαταλείπεται σε ρυθμούς περισσότερο γνήσιους και αγωνιώδεις. Μία Δυσδαιμόνα, μάλλον αισθησιακή παρά αγνή, με έναν διάχυτο ερωτισμό που εμπλέκει τους πάντες, προτιμά η Λ. Φωτοπούλου. Εναλλαγές πάθους και αφέλειας δίνουν στο θύμα τους χρωματισμούς της θηλείας κακοδαιμονίας.

Πειστική στην ταπείνωση αλλά και στην κατακλείδια αγανάκτηση που αφήφά ακόμη και τον θάνατο, η Αιμιλία της Μ. Κατσιαδάκη. Γελοίος και κακόμοιρος, μια κωμική πινελιά στην τραγωδία, ο Ροδερίγος, άφογα σχιαγραφημένος από τον Χ. Στέργιογλου.

Ένας μάλλον αδύναμος Κάσσιος, ο Λ. Γεωργακόπουλος, χωρίς άνεση στην σκηνή του μεθυσίου. Πρώτιστα φιλήδονο θηλυκό, η Μπιάνκα της Χ. Αλεξανιά. Τέλος, τα τρία ακόμη πρόσωπα που διασώζονται από τις σκηνοθετικές περιχοπές —Βραβάντιος, Μοντάνος και διακριτικός Λουδοβίκος— επωμίζεται ο Α. Νάτσιος.

Μία παράσταση, δείκτης των καιρών: όταν σήμερα πια κυριαρχεί η γοητεία του Ιάγου, αφού ξεθώριασαν οριστικά οι αρετές του Οθέλλου.

Μάρη Θεοδοσοπούλου

Από το βίωμα στη στοχαστική διάθεση

Ο Θ. Χατζόπουλος τρέφεται μάλλον με τη «δύσκολη» ποίηση των Γάλλων — Ζ. Ζουβ, Ρ. Σαρ, Ι. Μπονφουά, Φ. Ζακοτέ — προχωρώντας με συγγενή ευαισθησία στη μεταγλώττισή τους.

Στην τελευταία συλλογή, ο στενός χώρος διαρρηγνύεται οριστικά. Σε ένα εφιαλτικό κοσμογονικό τοπίο, χρονικά απροσδιόριστο, προβάλλουν θραύσματα μιας παρούσας οδύνης και το βιωματικό κενό αποσιωπάται με την επίκληση του θαυμαστού. Η ποίηση αφηγείται, σαν παλαιό χρονικό, γεγονότα τρομερά και άλλα, στα μέτρα του ανθρώπου, αποκτώντας νέα δυναμική μέσα από τον πολλαπλό συμβολισμό. Τα ποιήματα παρατάσσονται ως αντιφωνία σε διαστήματα: 8 επτάδες και το πρώτο, κάθε φορά εισάγει επιγραμματικά τα υπόλοιπα 6. Ο ελεύθερος στίχος αρχίζει εδώ να υπακούει διακριτικά σε ένα εσωτερικό μετρικό ρυθμό...

● Στις μέχρι σήμερα συλλογές που έχουν εκδοθεί διακρίνεται μια πορεία από το στενά βιωματικό στο ευρύτερα ανθρώπινο όπου υιοθετείται μια μάλλον στοχαστική στάση που ως ένα βαθμό φαίνεται να υποκαθιστά το πάσχα υποκείμενο. Πόσο συνειδητή είναι αυτή η πορεία;

— Πόσο συνειδητή είναι η πορεία ενός ανθρώπου που γεννιέται, μεγαλώνει, αλλάζει, ζει παραπλέοντας διαρκώς το θάνατό του, γερνάει και πεθαίνει; Τυφλά σημεία, συνειδητές επιλογές και αποφάσεις, «κλίσεις και τάσεις» διαπλέκονται με έναν άλλοτε μαγικό κι άλλοτε εφιαλτικό τρόπο που είναι η ίδια η ζωή και η ουσία της. Ισχύει το ίδιο, νομίζω, για τη γραφή και το γράψιμο. Το στενά βιωματικό είναι η είσοδος στο ευρύτερα ανθρώπινο με λιγότερους κινδύνους γενικεύσεων και με το έρμα της προσωπικής εμπειρίας, είναι το πέρασμα στο ολικό δια του μερικού, μια μεταφορά στην ουσία από ένα πιο περιφερικό σε ένα πυρηνικό σημείο. Όσο για το πάθος και την στοχαστική στάση εκείνου που μιλάει είναι μάλλον θέμα αναλογίας που κάνει κάθε φορά να φαίνεται ότι το ένα υπερτερεί έναντι του άλλου, όταν ένα από

τα δύο είναι πιο φανερό. Και τα δύο όμως συνυπάρχουν. Θα έλεγα μόνο ότι περνάει κανείς από το πάθος στο στοχασμό, το ανάποδο είναι μια στεία νοητική λειτουργία όταν δεν διαθέτει βιωματικό αντίκρουσμα.

● Στις τρεις πρώτες συλλογές ο ποιητής μιλά σε α' πρόσωπο. Στην πιο πρόσφατη υπάρχει χρήση του πλάγιου λόγου. Αυτό γίνεται για λόγους αισθητικούς ή μήπως βοηθά στην ανάδειξη κάποιων αρχετυπικών μορφών;

— Η μετάβαση από το μερικό στο ολικό σημαίνει, ως ένα βαθμό, και τη μετατόπιση από το α' πρόσωπο σε ένα πλάγιο βλέμμα. Νομίζω ότι ο ποιητής δείχνει, υποβάλλει, σιωπά κι έτσι αποστασιοποιεί. Οι αρχετυπικές μορφές που ίσως αναδεικνύονται μου φαίνονται συναφείς με την αισθητική μορφή

(1) Θανάσης Χατζόπουλος

κάθε ποιήματος. Αλλάζουν όμως κι αυτές τόνο, σημασία και μεταμφιέζονται, εξελίσσονται ίσως όσο και οι αισθητικές μορφές. Παρόλο που το καταγωγικό στοιχείο μοιάζει μάλλον να αποτελεί τον αναλοιώτο, κοινό πυρήνα που ενεργοποιείται και δημιουργεί.

● Σπανίζουν οι εικόνες της καθημερινότητας και οι κοινοί τόποι της πόλης. Στην ποίησή σας κυριαρχεί περισσότερο ένα κοσμογονικό τοπίο. Πρόκειται για άμυνα σε ένα προσωπικό ή κοινωνικό αδιέξοδο;

— Πρόκειται μάλλον για ενδιάθετη κλίση και για προσπάθεια αναζήτησης των κρυπτών και αφανών στοιχείων που μας συνθέτουν, όπως η δομή ενός κυττάρου ή μιας χημικής ένωσης, όπως η δυναμική μιας λειτουργίας. Αυτά μου φαίνονται πιο κοινά από την καθημερινότητα. Είναι πραγματικά οι κοινοί τόποι που μας συνθέτουν και βάσει των οποίων κινούμαστε. Λησμονημένοι όμως κοινοί τόποι κι ίσως αυτό να είναι ως ένα βαθμό αναγκαίο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν με ενδιαφέρει η καθημερινότητα ή το κοινωνικό τοπίο, που με απασχολούν όπως τον καθένα, υποθέτω, ο καθημερινός βίος και χρόνος. Απλώς τα «άλλα» μου

φαίνονται πιο ουσιαστικά.

● Όταν γράφετε υπερισχύει το νοηματικό ή το αισθητικό ουσιαστικό;

— Είναι τόσο ουσιαστικό που μόνο για λόγους κατανόησης μπορούν να διακρίνονται. Ομολογώ και ταυτόσημα. Όπως το σώμα και το αίμα. Το γράψιμο είναι μια κίνηση στοιχειώδης και ενστικτώδης όπως το κλάμα όταν είναι κανείς λυπημένος ή το κέφι όταν είναι χαρούμενος. Στη διαδικασία όμως της γραφής, κατά την οποία η προσπάθεια είναι να διαλευκανθεί και να ξεκαθαριστεί ένα ήδη στοιχειωδώς υπάρχον κείμενο, η αισθητική επεξεργασία είναι υπέρ της νοηματικής καθαρότητας όπως η νοηματική επεξεργασία υπέρ της αισθητικής καθαρότητας. Μπορούμε όμως να τεμαχίζουμε έτσι τη γραφή; Όταν ένας άνθρωπος βλέπει ένα όνειρο χωρίζεται το ψυχικό από το σωματικό; Όλα αυτά είναι κατηγορίες που αποβλέπουν στην κατανόηση. Αλλά η ποίηση συνδέεται και προσβλέπει σε μια πρωταρχική ενότητα.

● Η αίσθηση του θανάτου επικρατεί στη δουλειά σας και ο έρωτας φαίνεται να χρησιμεύει μόνο για να γίνει ανεκτός «ο τρόμος της ζωής». Νομίζετε ότι η εποχή μας υποβάλλει την αίσθηση της ευθραυστότητας;

— Η εποχή, λόγω της μεταβατικότητάς της υποβάλλει περισσότερο, όπως και όλες οι ιστορικά ανάλογες εποχές, την ανασφάλεια, την οποία θα χαρακτήριζα ως φυσική ανθρώπινη κατάσταση. Ο άνθρωπος βρίσκεται ενώπιος ενώπιω με το πραγματικό του μέγεθος, του εαυτού του, της προόδου του, της κοινωνικής οργάνωσης που αποπειράθηκε μέσα στο χρόνο, των εξουσιών που δημιούργησε. Δεν είναι εύθραυστος ο άνθρωπος ως είδος — ως μονάδα και ως μάζα — απέναντι σε μια πυρηνική καταστροφή; Δεν απειλείται από αφανισμό; Όσο για τον έρωτα είναι το σημείο της ανύψωσης και ομοίωσής μας, της αμοιβαίας και της προς το θείο που ο άνθρωπος φέρει, είτε ως παρόν είτε ως απόν.

Τη συνέντευξη πήρε
ο Κωστής Λιόντης

Από το Αλιβέρι Ευβοίας, 30ετής, ιατρός το επάγγελμα, ο Θανάσης Χατζόπουλος γράφει ποίηση αντλώντας από ένα δημιουργικό υπυσυνείδητο. Έχει εκδώσει τέσσερις ποιητικές συλλογές μέσα στην τελευταία εξαετία: «Ιδίους σώμασι» (Πλέθρον '86), «Η Κοίμηση» ('88), «Το Άφωτο» ('90) και «Από καταβολής δρόσου» (Καστανιώτης '91).

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΚΑΡΜΗΛΙΤΙΣΣΩΝ

χαρισμένο στον φίλο
Τ.ΜΠ.

1

A: Είδες την τελευταία
συνέντευξη του
Κωνσταντινίδη στο
«Περιοδικό» με τίτλο «Η
κοιλιά του αρχιτέκτονα»;

B: Την είδα —ε και; Τι πε-
ριμένεις να ακούσεις, αφού ξέ-
ρεις τι σκέφτομαι για τον Κων-
σταντινίδη, τα έχουμε πει τόσες
φορές, πόσο μετράει στην δου-
λειά μου. Όμως εσύ μου ζητάς
την γνώμη μου και θα με αναγ-
κάζεις να σου τα ψάλλω!

A: Ελεύθερα· γι' αυτό
είμαστε εμείς οι κριτικοί.

B: Άκου τα λοιπόν. Τώρα
μου δείχνεις την συνέντευξη,
πριν λίγες μέρες έγραφε κάπου
για άλλον έναν από αυτούς. Εν-
νοώ αυτές τις φίρμες, αυτούς
τους δεινόσαυρους —την παλιά
φρουρά. Πότε με τον Κωνσταν-
τινίδη, πότε με τον Βαλσαμάκη
—για να μην πούμε για παλιό-
τερους. Όλο με αυτούς εσείς α-
σχολιόσαστε, λες και δεν υπάρ-
χει τίποτε άλλο. Λες και δεν γί-
νεται άλλη αρχιτεκτονική. Κα-
λά, δεν σκέφτηκες ποτέ πως έ-
χουμε τόσους νέους γύρω μας,
που μπορεί να έχουν κι αυτοί τις
ιδέες τους, που να αξίζουν να α-
κουστούν; Και ότι εσύ τους έ-
χεις έτσι θάψει;

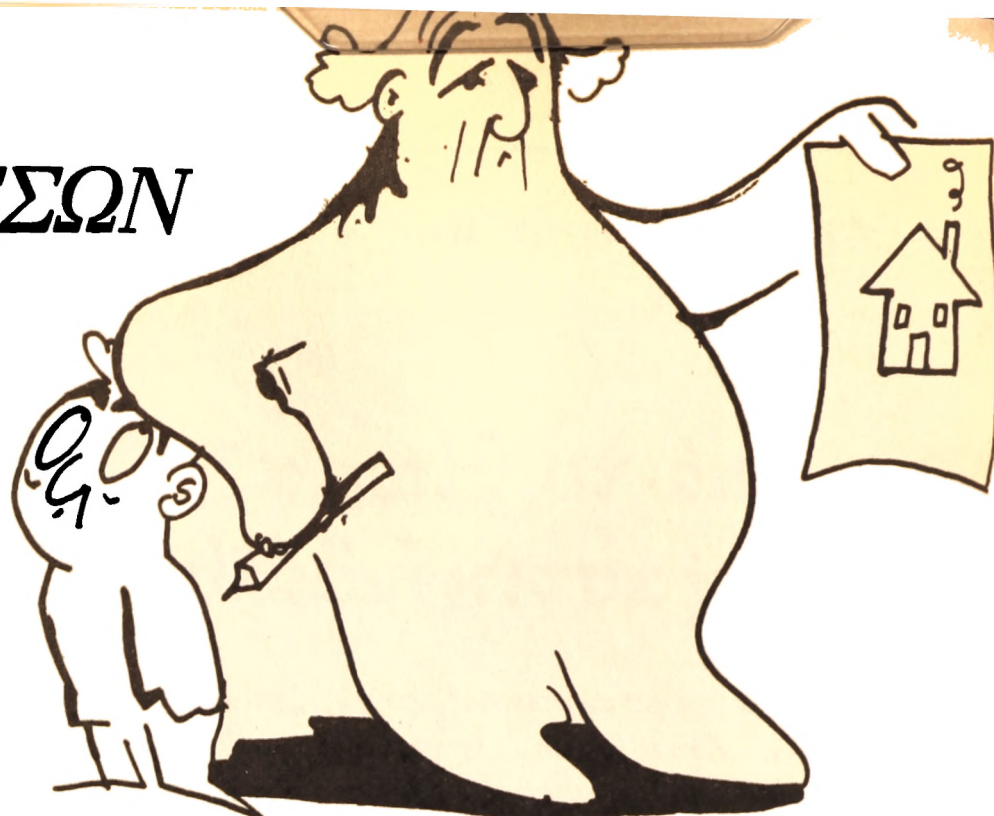
A: Δεν είναι έτσι τα
πράγματα. Ενδιαφέρομαι για
τους νέους, έχω κάνει
αρκετές προσπάθειες να δείξω
την δουλειά τους. Νομίζω
πως με αδικείς, τουλάχιστον
εμένα. Αλλά δεν είναι
εύκολο, αυτό το
παραδέχομαι, όλο κάπου
σκοντάφτουν τα πράγματα.
Έχεις και εκείνους που σου
παραγγέλνουν να γράφεις για
τον έναν και τον άλλον, και
εκείνοι σχεδόν πάντα
συζητούν για τις «φίρμες»
όπως εσύ λες. Τι θες να
κάνω;

B: Μην το παίρνεις προσω-
πικά. Εγώ μιλάω για την τάση

που υπάρχει στην Ελλάδα να α-
σχολούμαστε αποκλειστικά με
το παρελθόν, λιβανίζοντας τα ι-
δια και τα ίδια. Εκεί, κολλημέ-
νοι στα σίγουρα και στα σταθε-
ρά, χωρίς διάθεση να κάνουμε
ρούπι. Να μη θέλουμε να δοκι-
μάσουμε κάτι καινούριο, να μη
μας ενδιαφέρει καν κάτι ζωντα-
νό —το σήμερα. Και αυτό το
βλέπεις παντού, όχι μόνο στην
αρχιτεκτονική. Άντε Θωδωρά-
κης και Χατζηδάκης, άντε Σε-
φέρης και Ελύτης —τους δεινό-
σαυρους, και ας μας έχουν τε-
λειώσει. Το βλέπεις και ανάμε-
σά μας: πόσες φορές προσπερ-
νάμε την δουλειά ενός νέου και
άσημου για να ρίξουμε είτε ύ-
μνους είτε χολή ενάντια σε κά-
ποιον καθιερωμένο. Έτσι, μα-
θαίνουν και οι μικροί πως δεν
πρόκειται να δουν ποτέ φως,
και απελπίζονται. Είναι σα να
μην υπάρχουν. Με αυτή την γε-
ροντοκρατία (δες την και στην
πολιτική, αν είσαι δύσπιστος)
ξέρουν και αυτοί πως η ευκαιρία
τους —αν έρθει ποτέ— θα είναι
στα πενήντα τους και βάλε. Ό-
ταν θα έχουν «ωριμάσει», δη-
λαδή όταν θα έχουν τελειώσει.

B: Ότι υπάρχει ένας συντη-
ρητισμός —εκεί θα συμφωνού-
σα μαζί σου. Μέσα στην περιο-
ρισμένη κοινωνία όπου όλα λει-
τουργούν σε κλειστούς κύκλους
(ακόμα και στην «αχανή» Αθή-
να), οι σχέσεις ανακυκλώνονται
χωρίς να μπορεί να δοθεί ευκαι-
ρία στους «απ' έξω» να σπά-
σουν τον κλοιό. Οι γνωριμίες
μου, οι παρέες μου είναι κάτι
σταθερό που δύσκολα αλλάζει.
Είμαι στα «μέσα» —έχω τα
«μέσα». Σε άλλες χώρες, μπο-
ρεί να υπάρχει σε κάποιο βαθμό
ένας τέτοιος προστατευτισμός,
αλλά οι ευκαιρίες που προσφέ-
ρονται σε έναν νέο για να ξεχω-
ρίσει είναι ασύγκριτα περισσό-
τερες!

A: Άσε τώρα τις κουφές
κοινωνικές αναλύσεις και
αναλογίσου τις ευθύνες σου
στα σοβαρά. Με το να
ακολουθείς μία τέτοια
τακτική (όχι μόνο εσύ, αλλά

όλο το συνάφι σου)
αναπαράγεις αυτό το
ασφυκτικό κλίμα του
«Γιάννης κερνά και Γιάννης
πίνει». Ύστερα, γιατί
απορείς, όπως μου έλεγες
πριν μέρες, που εδώ
αποθαρρύνουμε τις
καινούριες ιδέες και τα
πειράματα; Στο χέρι σου
είναι να βγεις και να
βοηθήσεις αυτό το σήμερα.
Γιατί δεν το κάνεις;

B: Στάσου. Δεν είναι τόσο α-
πλά τα πράγματα. Το να ασχο-
λούμαι με τους δεινόσαυρους
δεν σημαίνει πως λέω τα ίδια
και τα ίδια. Ίσα - ίσα, αν πρό-
σεξες, κάθε φορά βγαίνει στο
φως ένας «άλλος» Κωνσταντι-
νίδης, ένας «άλλος» Βαλσαμά-
κης —για να χρησιμοποιήσω
τα παραδείγματά σου. Πιο κον-
τά στα σημερινά προβλήματα
που μας βασανίζουν, με άλλο
μάτι. Και τότε πρόκειται για
κάτι εντελώς καινούριο, που έ-
χει κάτι σπουδαίο να μας πει
γι' αυτό το «σήμερα» που τόσο
σε (και με) απασχολεί. Αυτό
άλλωστε είναι και το ενδιαφέ-
ρον της ιστορίας! Οι «δεινόσαυ-
ροι» λοιπόν έχουν αυτή την ικα-
νότητα να «παίζουν» και σήμε-
ρα, να είναι επίκαιροι και κάτι
παραπάνω από ζωντανοί. Δεν
μιλάμε φίλε για πεθαμένους,
κάθε άλλο —και μην σε παρα-
σύρει η ηλικία τους! Οι νέοι δεν
μπορούν να έχουν αυτήν την ι-
διότητα, ανήκουν αποκλειστικά
στο παρόν. Θα ασχοληθούμε
μαζί τους, αλλά με άλλο τρόπο.
Χωρίς αναφορές σε ονόματα
αλλά στην διάχυτη ατμόσφαιρα
της ασάφειας και της αναμονής
που τους χαρακτηρίζει, γιατί

αυτοί είναι η υπόσχεση για...

A: Πας να ξεφύγεις με μελό,
και δεν είναι η πρώτη φορά,
το έχει το είδος σου φαίνεται.
Εγώ άλλα σου λέω: αν θες
κάτι να ξεκουνήσει στον
τόπον αυτό, αν καίγεσαι να
δεις να αλλάξει το σκηνικό,
τότε φρόντισε να ενθαρρύνεις
τους μικρούς στο ξεκίνημά
τους και όχι όταν δεν θα έχει
νόημα η όποια τους
αναγνώριση. Τα υπόλοιπα
είναι περιττά.

B: Και αν πιστεύω πως η ε-
πανάσταση θα βγει μέσα από
τους δεινόσαυρους, όπως τους
λες; Όταν μάθουμε να κατα-
στρέφουμε την παράδοση με τα
ίδια τα όπλα της; Με το να δου-
λεύουμε μέσα της, και όχι δη-
θεν ελεύθεροι, από έξω της;

A: Α, εσύ δεν σηκώνεις
γιατρεία. Άντε να λιβανίσεις
τα εικονίσματα, γιατί θα σου
σβήσει το θυμιατό! Φταίω
εγώ που ξεκίνησα την
κουβέντα. Σε αφήνω να τα
σκεφτείς μόνος σου.
Καληνύχτα.

2

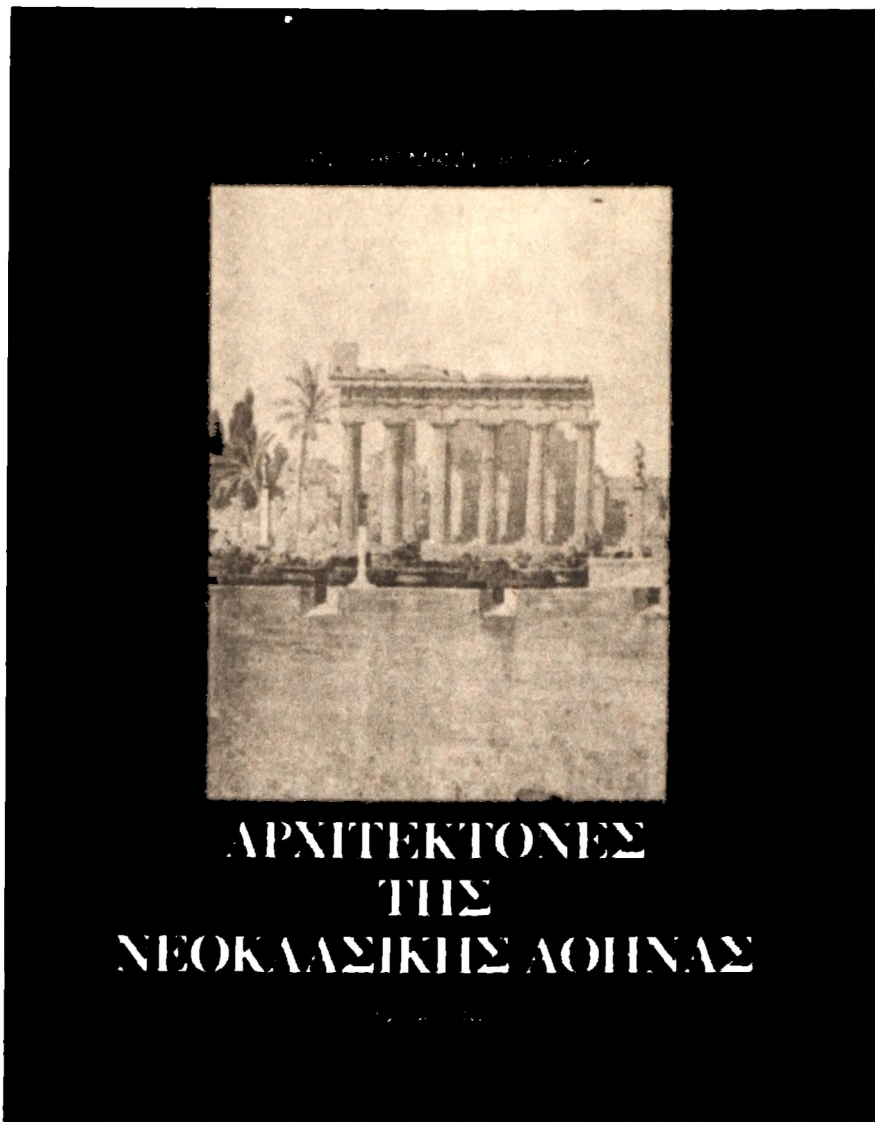
A: Δεν σου κάνει εντύπωση
πόσα περιοδικά για ντηζάν
και διακόσμηση έχουν βγει;
Αυτό δεν σημαίνει πως οι
Έλληνες ανακάλυψαν
επιτέλους την αξία μιας
τέτοιας αντίληψης;

B: Και τι με αυτό. Στίψε τα,
να δεις τι σου μένει στο χέρι.
Όλο διαφημίσεις (με αυτοί
ζουν) και αφρός ξυρίσματος.

A: Εννοείς ότι είναι «ευρείας
κυκλοφορίας» και σε ενοχλεί
το ότι δεν είναι για την ελίτ;

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

HANS HERMANN RUSSACK

Την ιδέα για τη μετάφραση αυτού του βιβλίου έδωσε η κραυγή απελπισίας που βγαίνει από το βιβλίο του Σ.Β. Σκοπελίτη, «Νεοκλασικά Ερείπια»: «Ποιοι ήταν αυτοί που κατάντησαν τα έργα του Κλεάνθη, του Τοίλλερ, του Κάλκου, του Χάνσεν και τόσων άλλων επώνυμων και ανώνυμων αρχιτεκτόνων; Γιατί ο Ελύτης δεν εξαφάνισε τα γραφτά του Μακρυγιάννη; Γιατί ο Σεφέρης τα του Σολωμού; Γιατί ο Τσαρούχης δεν ζωγράφισε πάνω στους πίνακες του Γύζη;»

Γιατί τα ιδανικά που έσπειραν ο Βίνκελμαν, ο Σίνκελ και ο Χάνσεν δεν ρίζωσαν στον τόπο απ' όπου εξεπήγασε το κλασικό πνεύμα και ξεριζώθηκαν ύστερα από μια εφήμερη άνθιση;

Γιατί τόσοι αρχιτέκτονες - μηχανικοί κατεδάφισαν τόσα αρχιτεκτονήματα σε μια εικοσαετία; Γιατί η πολιτεία δεν διέσωσε τουλάχιστον το ιστορικό κέντρο της πρωτεύουσας;

σου γκοβόστη

Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.15.433

όσο και αν υποφιάζομαι πως επιτηδες τα μπλέκουν για να φαίνονται πιο «βαρέα», τουλάχιστον δεν βλέπω χοντροκομμένες διαφημίσεις του ενός και του άλλου!

Α: Κάτσε. Ας τα πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Λες πως θέλεις να εξυψώσεις, να καλλιεργήσεις κ.τ.λ. το «ανίδεο» κοινό. Και του σερβίρεις το πιο βαρύ φαγητό του μενού, που χωνεύεται μόνο από ειδικά στομάχια. Πόσα τέτοια στομάχια διαθέτει η χώρα; Μέτρα κεφάλια στις σχολές, μέτρα και κάποιους υπαλλήλους σε σχετικές υπηρεσίες του δημοσίου, άντε και καμιά πενηνταριά απ' έξω... αδιόριστους, βάλε και μερικούς ψυλλιασμένους σπουδαστές —και τελειώσαμε. Πόσους μάζεψες; Να είναι 500 όλοι όλοι; Δεν θα βρεις παραπάνω, όσο και να ψάξεις. Να λοιπόν το «κοινό» σου...

Β: Οι αριθμοί εμένα δεν μου λένε τίποτα. Το κοινό φτιάχνεται, δεν είναι κάτι σταθερό. Αν μείνουμε εκεί, τότε καλύτερα να τα παρατήσουμε και να αρχίσουμε στον παθητικό σχολιασμό της κατάστασης. Σου αρκεί ένας τέτοιος ρόλος;

Α: Άκου φίλε. Αν δείξω πως δεν είμαι μέσα στα πράγματα, κόπηκα από χέρι. Έχω και εγώ λοιπόν την στοίβα μου και έτσι δείχνει ο ένας, δείχνει ο άλλος, και συνεννοούμαστε μια χαρά. Έχουμε την γλώσσα μας. Να γιατί έχουν αξία τα περιοδικά που εσύ βρίζεις.

Β: Μα αυτό είναι ξεπεσμός. Τι νόημα έχει μια αρχιτεκτονική που «βγαίνει» με τέτοιο τρόπο; Πώς το ανέχεσαι;

Α: Μην συγχύζεσαι έτσι και πάθεις τίποτε. Και πήγαινε να πουλήσεις κουλτούρα στα πλήθη φουκαρά μου!

Β: Πώς με τέτοια μυαλά να πάμε μπροστά, πώς θα γίνουμε Ευρώπη; Φταίω εγώ που σου μιλάω —λαϊκιστή!

(Διασκευή εκ του γαλλικού)
Δημήτρης Φιλιππίδης

Και ποια ελίτ, για να πούμε του στραβού το δίκιο... Αφού βλέπεις πόσο δυσκολεύονται να πουλήσουν τα λεγόμενα «σοβαρά» περιοδικά!

Β: Το ξέρω. Ξέρω και γιατί, ή τουλάχιστον, μια από τις βασικές του αιτίες. Όλοι μας ψάχνουμε για τα «φιγουρίνια», και ας τα κοροϊδεύουμε. Αυτό γυρεύουν οι πελάτες, αυτό κυνηγάμε και εμείς —να είμαστε *in*. Ρώτα γύρω σου να δεις, όλους εκείνους που παίρνουν ξένα περιοδικά μόνο για να τα ξεφυλλίζουν. Έχουμε μάθει να θέλουμε εικόνα και δεν δίνουμε δεκάρα για κείμενο. Βρες μου έναν που να έχει διαβάσει τα πάντα από άκρη σε άκρη σε μια ετήσια έκδοση!

Α: Έστω, αλλά ποιος φταίει γι' αυτό; Για ρίξε μια ματιά στα κείμενα που συνήθως σερβίρονται από τις λεγόμενες «σοβαρές» εκδόσεις —όλο επιστημοσύνη και θεωρητικότητες. Τι να τα ξάνω εγώ αυτά. Και όχι όσον εγώ: μέτρα πόσοι αίζουν τον διανοούμενο

Β: Σύμφωνοι, υπάρχει εκεί ένα κενό. Αλλά κακό είναι άραγε να στοχεύει κανείς ψηλά, να προσπαθεί να ανυψώσει την τάξη; Για δες τα περιοδικά ακρόσμησης: δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά να χολακεύουν τις στοιχειώδεις τάσεις για κιτσαρία που μπορείς να φανταστείς.

Και τι κακό βρίσκεις σε αυτό; Τι πιο ευχάριστο από να πάρω ένα τέτοιο περιοδικό και να το φυλλίσω χαζεύοντας τις χρωμές φωτογραφίες,

Α: Μα εκεί είναι η διαφορά που κερδίζεις. Εσύ καταναλώνεις με τον ρηχό τρόπο. Οι εικόνες έλκουν όλες την ίδια αξία, απλώς διαδέχεται την άλλη. Αποσπαστήθηκαν ποτέ τι μένει από αυτή την διαδικασία;

Οχι πες μου εσύ, τι παίζει στο να διαβάζεις όλα τα τα δυσκοιλία; Σε τι σου χρησιμεύουν;

Α: Μα, όσο και να είναι δύσκολο διαβάζοντας να καταλάβεις μερικές φορές πού το πάνε,

Σημειωματάριο

ΘΕΑΤΡΟ

Από την παράσταση του Θεάτρου «Σημείο»

□□□ Στο ΚΑΠΠΑ, τη νεοαποκτηθείσα σκηνή του Εθνικού Θεάτρου, παίζονται από τις 15/2/1992 «Τα βρώμικα χέρια» του Ζαν-Πωλ Σάρτρ. Ανανεωτές και συντηρητικοί συγκρούονται στους κόλπους ενός κομμουνιστικού κόμματος. Το έργο, γραμμένο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εμ-

φανίζεται σήμερα ιδιαίτερα επίκαιρο.

□□□ Στο θέατρο ΣΗΜΕΙΟ συνεχίζονται οι παραστάσεις της «Σονάτας του Βελζεβούλη», του Σ. Βίτκιεβιτς. Μη φοβηθείτε να γελάσετε με το παράλογο της υπόθεσης που αποκαλύπτει εδώ ο μύθος του Φάουστ.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

□□□ Εγκαινιάζεται στις 25 Φεβρουαρίου στην Αίθουσα Τέχνης Κρεωνίδης (Κανάρη 24, Κολωνάκι) έκθεση ζωγραφικής του Γ. Νικολακόπουλου. Διάρκεια έως 16/3/92

□□□ Στις 24 Φεβρουαρίου εγκαινιάζεται η έκθεση της Δ. Κωστοπούλου, που ανανεώνει τη θεματική της με μεγάλες συνθέσεις εμπνευσμένες από τον Οιδιπόδειο μύθο. Στη γκαλερί 3 (Φωκυλίδου 3, Κολωνάκι). Διάρκεια έως 14/3/92

□□□ Στη Δημοτική Πινακοθήκη της Πάτρας από τις 10/2 εκτίθενται φωτογραφίες του Π. Σωτηρόπουλου που αποτελούν μια ι-

διάζουσα καταγραφή του Καρναβαλιού. Παράλληλα με την έκθεση κυκλοφόρησε λεύκωμα (*Corpora Sine Memoria*). Διάρκεια έως 10/3/92.

□□□ Εγκαινιάστηκε στις 19 Φεβρουαρίου έκθεση γλυπτικής της Μαρίας Καλλιπολίτη στην αίθουσα Τέχνης DADA. Η φθορά της οξείδωσης δίνει ιδιότυπους χρωματισμούς στις ανάγλυφες φιγούρες. Διάρκεια έως τις 2/3/92.

□□□ Στις 17 Φεβρουαρίου εγκαινιάστηκε στην αίθουσα ΑΕ-ΝΑΟΝ έκθεση ζωγραφικής και γλυπτικής της Μ. Γιαννακοπούλου - Χρήστου με τίτλο «οι δύο όψεις». Διάρκεια έως τις 29/2/92.

□□□ Μετά την μεγάλη επιτυχία της παράστασης - ρεσιτάλ της Αλίκης Καγιαλόγλου «Δύσκολοι έρωτες» το μουσικοθεατρικό αυτό θέαμα, με πρόταση του Μάνου Χατζιδάκι, παρουσιάζεται στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της Ορχήστρας των Χρωμάτων σε δύο συνεχόμενες Δευτέ-

ρες, στις 24 Φεβρουαρίου και στις 2 Μαρτίου, στο θέατρο Αθήναιοι και ώρα 9 μ.μ.

Ο Έρωτας που υπάρχει «υπό όρους», που συναντά δυσκολίες, που πολλές φορές δεν ευοδώνεται ποτέ, αυτό είναι το θέμα της παράστασης - ρεσιτάλ της Αλίκης Καγιαλόγλου.

ΙΛΙΑΔΑ: ΜΕΤΑΞΥ ΜΥΘΟΥ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΓΑ ΔΙΑΦΟΡΑ επεισόδια των πολέμων οι οποίοι πραγματοποιήθηκαν για να κατακτηθούν νέα εδάφη διατηρούνταν με την προφορική παράδοση στις μνήμες των αποίκων και γίνονταν συχνά Ποιητικό θέμα. Η θρυλική μάλιστα εκστρατεία του Τρωικού πολέμου που συνδέθηκε με το μύθο της αρπαγής της Ωραίας Ελένης, συζύγου του βασιλιά της Σπάρτης Μενελάου, πρόσφερε ωραιότατα θέματα στους επικούς ποιητές. Σε διάφορα μικρά έπη εκφραζόταν θαυμασμός για τους αρχαίους ηγεμόνες οι οποίοι εκστράτευαν από την εδώ Ελλάδα για να κατακτήσουν τη χώρα του Πριάμου.

Σιγά σιγά, η φαντασία των ποιητών κατόρθωσε να ενώσει τους εξοχώτερους από τους ήρωες αυτούς σε ένα επεισόδιο του πολέμου και να αποτελέσει έπος, το οποίο παρουσιάζει τη δράση και τους ηρωισμούς των Αχαιών κατά την πολιορκία του Ιλίου.

Έτσι έγινε το έπος με το όνομα ΙΛΙΑΔΑ, που ήταν η ονομασία της πόλης της Τροίας που πολιορκήσαν οι Αχαιοί.

Η έκθεση: Πρόκειται για τη δεύτερη κατά σειρά εκπαιδευτική δραστηριότητα του υπουργείου Πολιτισμού η οποία λειτούργησε για πρώτη φορά το 1986 στην Αθήνα.

Εδώ θα μείνει έως τον Ιούνιο. Η λειτουργία του προγράμματος ανατέθηκε σε δεκαπέντε εκπαιδευτές, φοιτητές ή τελειόφοιτους του Αρχαιολογικού και του Παιδαγωγικού τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στόχος του προγράμματος: Το ότι ο Όμηρος ενέπνευσε σε μεγάλο βαθμό την ποιητική τέχνη των κλασικών χρόνων κανείς δεν το αμφισβητεί. Σε όλη την αρχαιότητα η ΗΘΙΚΗ και ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ μόρφωση των Ελλήνων βασιζόταν στα ιδεώδη του Ομήρου. Ιδεώ-

δη που αποτελούν έως τις μέρες μας καύχημα της Ελληνικής Ποίησης και διδαγμα για όλη την ανθρωπότητα. Με στόχο λοιπόν να κάνει γνωστότερα τα Ομηρικά έπη, να διευκρινήσει, να προωθήσει τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και κυρίως να παραλληλίσει την αφήγηση του μύθου με την ιστορική πραγματικότητα, εκείνη που έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη, ξεκίνησε από τις 19 Νοεμβρίου στο Πολιτιστικό Κέντρο της ΕΤΕ στη Θεσσαλονίκη, το πρόγραμμα - έκθεση με τον τίτλο «Ομήρου Ιλιάδα, ανάμεσα στο μύθο και την πραγματικότητα».

Τι περιλαμβάνει η έκθεση: Στην έκθεση μπορεί να δει κανείς κατά σειρά: Την αίθουσα Ομήρου, εκστρατείας, Μυκηναϊκού κόσμου ή του ταξιδιού, Μυκηναϊκής Θρησκείας, προβολών και τέλος το θεατρικό εργαστήριο.

Ενημερωτικά πανό, κείμενα ειδικά γραμμένα για παιδιά, εικόνες, σχέδια, αναπαραστάσεις, χάρτες και ένας ξύλινος Δούρειος Ίππος, μεταφέρουν τον επισκέπτη στη γοητεία ενός τόσο μακρινού κόσμου αλλά και από την άλλη τόσο οικείου

Όταν ο στόχος ενός προγράμματος όπως αυτού που παρουσιάζεται στο Πολιτιστικό Κέντρο της ΕΤΕ, είναι να ευαισθητοποιήσει τον νέο πολίτη για τα θέματα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, η ανάγκη γίνεται ακόμη μεγαλύτερη να συνειδητοποιήσουν οι υπεύθυνοι ότι με τα θέματα αυτά δεν μπορείς να παίζεις, δεν μπορείς να ακολουθείς κομματική πολιτική αλλά ΕΘΝΙΚΗ. Ο Πολιτισμός έχει ανάγκη από υπηρέτες κι όχι από εκμεταλλευτές. Η καπνελεία με οποιοδήποτε τρόπο είναι ανήθικη και γίνεται ανηθικότερη όταν ευδαιμονεί στον χώρο του πνεύματος και των Τεχνών.

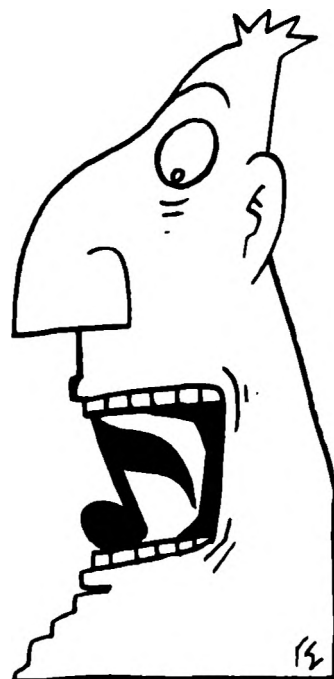
Στέλιος Λουκάς

Μπαλλάντα νυχτόβιου

Σ' αγαπάω σαν κήτος μουγγά κι απροσποίητα
 Πίσω ο Κάλχας της ασφάλτου και μακριά η ψυχή σου
 σαν κεραυνοβολημένο ψάρι στην αυτοκτονική στρατόσφαιρα
 Χαμογελάς
 Κι ακούω κόρνα στη βροχή
 Αεροδρόμια μέσα σ' ένα φως αποκαθήλωσης
 Μεταμεσονύκτιοι αιτητές στην νύχτα του μαχόγκανου
 Σαν ληστής σ' αγαπάω κι απ' την ψυχή μου πετούνε
 σμήνη σκοτεινά με κρωξιές και βόμβες
 Λύνεις τα μαλλιά σου μες στο παρανοιακό ημίφως
 Κλειστοφοβία σε Φα εβδόμη
 κι απόπειρα στον ακαριαίο Αύγουστο
 Σ' αγαπάω στη φρίκη των χαμηλών φωτισμών
 βασιλεύεις στον οχετό του ύπνου
 Κι ακινητείς στους σταθμούς σαν βραχυκυκλωμένος κρίνος
 Σφαγμιαστική κι απώτερη στους κρυφούς παροξυσμούς
 Αιθέρινη κι ωραία μες στους κλυδωνισμούς των παγετώνων
 Σ' αγαπάω στις σκοτεινές διαβάσεις των υπόγειων
 ποιημάτων
 όπου περνούν τα τραίνα σφυρίζοντας στη νύχτα του καρκίνου
 Σ' αγαπώ ηλεκτροπληξία, παράνοια, θάνατος
 Χαμογελάς κι ύστερα οι βωξίτες της αυγής.

Γιώργος Κυθραιώτης, Πνευμονοκονίαση. Λευκωσία 1984.

Ζακ Ντελέρ, *Η ευρωπαϊκή πρόκληση* (εκδ. Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, Αθήνα 1992). Πρόεδρος της μόνιμης Επιτροπής ΕΟΚ ο Ζακ Ντελέρ αναλύει τους στόχους της Κοινότητας. Παράλληλα, στην εισαγωγή του Βάσου Π. Μαθιόπουλου παρέχονται στοιχεία που ενδιαφέρουν τον Έλληνα αναγνώστη. «Η μεγάλη εσωτερική αγορά χωρίς σύνορα» δεν αργεί — *che sera, sera...* που λέει και το τραγούδι!

Για μια ευσταθή συλλογή

Η ποιητική συλλογή του Διονύση Καφάλη *Δίγαμα* (εκδ. Άγρα, Αθήνα 1988) περιλαμβάνει 17 σονέτα. Τα σονέτα είναι ποιήματα με σταθερή μορφή. Με μορφή, επεξηγεί ο Θρασύβουλος Σταύρου στη Νεοελληνική Μετρική του, που την έχει καθορίσει η παράδοση και στις λεπτομέρειες (αριθμός στίχων, θέση ομοιοκατάληκτων στίχων, κ.τ.λ.)¹. Η ποιητική παράδοση περιορίζει τη μορφή του σονέτου σε δύο τετράστιχα και δύο τριστίχα. Ο Διονύσης Καφάλης συνθέτει τα ποιήματά του πάνω σε αυτό το σχέδιο.

Τα τελευταία χρόνια οι ποιητές αρνούνται να καθορίσουν τη μορφή των ποιητικών τους συνθέσεων. Προσπερνών γρήγορα την αντίληψη ότι έτσι φυλακίζεται η ελεύθερη έμπνευση. Αν λοιπόν δεν λειτουργεί αποτρεπτικά η αγωνία για το αποτέλεσμα, τότε οι αιτίες μένει να αναζητηθούν είτε στο προσωπικό γούστο που διαχωρίζει, είτε στη μόδα που ομαδοποιεί ή τέλος στην έλλειψη τεχνικών ικανοτήτων.

Όμως πάλι γίνεται φανερό πως όλα τα παραπάνω δεν λαμβάνονται σοβαρά υπ' όψιν γιατί εύκολα αλληλο-προσβάλλονται ενώ κάποτε καταντά προβλητική και η επιμονή της κριτικής να τα μεγεθύνει. Ποτέ δεν θα ξέρουμε με απόλυτη βεβαιότητα αν ο λόγος για τον οποίο ένας ποιητής αποφεύγει να

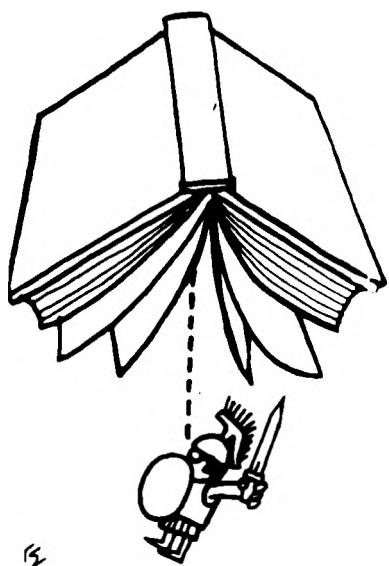
γράφει σονέτα είναι επειδή απεχθάνεται το συνταίριασμα της ομοιοκαταληξίας, επειδή πέρασε η εποχή των τακτοποιημένων στίχων ή επειδή αγνοεί τα είδη τους. Ωστόσο, διαβάζοντας το *Δίγαμα* του Διονύση Καφάλη ανακαλύπτω, όχι πια τους λόγους που τον ώθησαν στη συγγραφή, αλλά εκείνες τις αρετές που με κάνουν να αναφωνήσω μα πόσο «καλώς και προσεδέξατο το σονέτον και επετελέσατο».

Το «Δίγαμα», όπως είπα στην αρχή, περιλαμβάνει μόνο σονέτα. Κι αυτό έχει μεγάλη σημασία σε μια εποχή σαν τη δική μας όπου οι εραστές πιέζουν τα σώματά τους να θυμηθούν προηγούμενες μέρες, οι θεατές αναπολούν τον παλιό ελληνικό κινηματογράφο, οι φοιτητές διδάσκονται ρομαντική ποίηση και οι ποιητές νοσταλγούν τον πρότερο «συμμαζεμένο» βίο της Μούσας τους. Τέτοια εντύπωση σχηματίζει κανείς όταν σε πρόσφατες ποιητικές συλλογές συναντά ανάμεσα στα άλλα ποιήματα κι ένα - δύο που συνήθως επιγράφονται «σονέτα». Αυτά αν και τις πιο πολλές φορές δεν έχουν τίποτε το νεορομαντικό επάνω τους, ούτε ως προς τα θέματα ούτε ως προς την τεχνική, ή επειδή ακριβώς εμφανίζονται έτσι, θυμίζουν έντονα καθαρογραμμένες ασκήσεις ύφους μιας ποιητικής εποχής που παρήλθε. Στην προκειμένη περίπτωση ξε-

Η πεταλούδα (Μετάφρ. Ιωάννα Καρατζαφέρη - εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1991): «Δεν ανήκω σε καμιά σχολή, σκληρή ή άλλη, και πιστεύω ότι οι αποκαλούμενες σχολές υπάρχουν κυρίως στη φαντασία των κριτικών, κι έχουν ελάχιστη ανταπόκριση με την πραγματικότητα» γράφει ο Τζέιμς Μ. Κέιν, ο εκπληκτικός Αμερικάνος μυθιστοριογράφος στον πρόλογο του βιβλίου του. Έτσι, όσοι σκεφτούν τον Ντάσιελ Χάμετ, πρόβλημά τους...

Θρύλος του πρίγκιπα Σίμπιν (εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1991): Ο Μεσαίωνας, η αίρεση των Βογομίλων, η Βουλγαρία κατά τον 10ο αιώνα μ.Χ. Ένα μυθιστόρημα του Εμίλιαν Στάνεφ που αναπλάθει αριστοτεχνικά μια εποχή: την ιστορία και τους θρύλους της.

Ιστορία και Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία του Γκέοργκ Ίγκερς (μετάφρ. Βασίλης Οικονομίδης, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1991): «Τα σύνορα ανάμεσα στην ιστορία και το μύθο, την ιστορία και την ποίηση, την ιστορία και την ιδεολογία είναι συχνά ρευστά· έχει προ πολλού παρέλθει ο καιρός που οι ιστορικοί μπορούσαν να γράφουν με βεβαιότητα ότι "η ιστορία είναι επιστήμη· τίποτε παραπάνω και τίποτε λιγότερο"». Ένα εξαιρετικό βιβλίο που ανανεώνει το ενδιαφέρον για τις αφηγηματικές μορφές της ιστορίας. Ο χαρτοκόπτης εξομολογείται: «με τέτοια βιβλία ακονίζεται η κόψη μου»!

Καθημερινή ζωή στο Βερολίνο την εποχή του Χίτλερ (Μετάφρ. Ελπινίκη Βανδώρου - Δημ. Βανδώρος, εκδ. Παπαδήμα). Ο ιστορικός, Jean Marabini αφηγείται την ιστορία της καθημερινής ζωής κατά την κρίσιμη δωδεκαετία 1933-1945 με ακρίβεια ερευνητή και έμπνευση λογοτέχνη. Βλέπουμε, λοιπόν, ένα ενδιαφέρον παράδειγμα της νέας ιστοριογραφικής κατεύθυνσης που απολήγει στη μυθ-ιστορία.

Λόγου χάριν, δηλαδή, καθώς «οι ιαχές και τα χολοσιαία» καμώματα της ναζιστικής περιόδου αρχίζουν να εκπέμπονται και πάλι από την κοιτίδα τους. Και μην μου πείτε πως κινδυνολογώ...

περασμένη δεν θεωρείται η εποχή αλλά η σύνθεση των χειμένων. Από αυτή την άποψη ο Διονύσης Καψάλης σχεδιάζει με μοναδική αξιοπρέπεια. Αισθάνομαι πως τρέφει τέτοια αγάπη για το παρελθόν που σε καμιά περίπτωση δεν θα το εξέθετε στον κίνδυνο της επίσημης αναγνώρισής του.

Κατά καιρούς, γράφονται ποιήματα που αγγίζουν τα όρια της μορφικής τελειότητας. Κι έχουν την παγερή ομορφιά της Βασίλισσας του Χιονιού. Στο «Δίγαμα» φιλοξενούνται σονέτα ικανά να γεννήσουν το φθόνο σε κάθε άνθρωπο, απλό αναγνώστη ή ποιητή, που έστω και για μια φορά στη ζωή του πόθησε την ομοιοκαταληξία. Και μολονότι στις 12/11/1927 ο Ναπολέων Λαπαθιώτης στοχαζόταν ότι «Η γυναίκα δεν αντιλαμβάνεται, δεν συγκινείται και δεν ενδιαφέρεται απ' όλη την Τέχνη και τη Διανόηση, παρά μόνο για ό,τι κεντρίζει και ερεθίζει, έμμεσα ή άμεσα το κέντρο των ερωτικών επιθυμιών της»², τολμώ να παραθέσω την πρώτη στροφή του σονέτου III:

Τώρα που πέφτει η νύχτα κοίτα να φορέσεις
αποσπασμένη εδώ την αίγλη του έρωτά σου
στον χωρισμού την κάμαρα τα εσώρουχά σου
σκορπώντας αμετάκλητα, και θ' αναιρέσεις

Σε επίπεδο περιγραφής ήχων, οι λέξεις φο/ρέσεις, αναι/ρέσεις καθώς είναι μορφολογικά όμοιες (ρήματα στο ίδιο πρόσωπο) δεν παρέχουν ιδιαίτερα απολαυστική ομοιοκαταληξία. Από την άλλη μεριά, οι λέξεις έρω τ/ά σου: εσώρουχ/ά σου προκαλούν μικρό ενδιαφέρον γιατί μικρή είναι και η έκταση που καλύπτει η ομοιοκαταληξία³. Τελικά πιστεύω ότι την στροφή λαμπρύνουν όλες αυτές οι μικρές ατέλειες. Που δίνουν στο σύμφωνο ρ την ευκαιρία να ευδοκιμήσει σε οικείο, υγρό περιβάλλον και στον αναγνώστη την ηδονική χαρά να ταυτίζει την πράξη (έρως) με την κίνηση προς (έσω). Ακόμη στον 4ο στίχο βρίσκονται σε κοντινή απόσταση η μετοχή «σκορπώντας» και το ρήμα «αναιρέσεις» του οποίου η πρώτη σημασία είναι: αίρω τι κείμενον κάτω. Δεν πρόκειται να συνεχίσω με επισημάνσεις τέτοιου είδους αφού όλοι ξέρουμε πόσο βλαβερή είναι για την ποίηση η κοινοποίησή τους. Όμως μου επιτρέπεται να πω —προσωπικά εκτιμώ πως το κάλλος των λέξεων διακρίνεται για τη λάμψη τους ανάμεσα στα βαθιά νοήματα⁴— ότι στο «Δίγαμα» υπάρχουν του κόσμου οι ωραίες λέξεις, οι ερεθιστικές παρηχήσεις, ποικιλία γνώσεων για τη γλώσσα, την ιστορία και τα ταξίδια αλλά, κυρίως, λογοπαίγνια που ξεπερνούν τον εαυτό τους (Η ανάγνωση του σονέτου XIV με πηγαίνει κατευθείαν στο τραγούδι του Nick Cave, *The weeping song*).

Μια ακόμη παρατήρηση αφορά τα σονέτα XVI και XVII που από την πρώτη κιόλας ανάγνωση με παρέπεμψαν στο ποίημα του Κώστα Καρυωτάκη «Αποστροφή» και στη μετάφραση, πάλι από τον Καρυωτάκη, του ποιήματος «Μικρός που πέθανε στ' αστεία» (*Tristan Corbiere*). Καθαρή αντιστοιχία δεν υπάρχει. Τα τέσσερα ποιήματα μοιάζουν με δωμάτια

ενός σπιτιού. Με αυτό θέλω να πω ότι αναπνέουν τον ίδιο αέρα, ασχέτως αν δημιουργούν διαφορετική ατμόσφαιρα. Ο τρόπος με τον οποίο υπογραμμίζω τη συμμετοχή τους δεν μου προκαλεί ενοχές γιατί απλούστατα έτσι ήρθαν στο μυαλό μου κι αυτή τη σειρά εμπιστεύομαι:

Φωσφορισμούς θ' αφήνουν τα βαθιά σου άδεια μάτια...
(Μικρός που πέθανε στ' αστεία)

Και των ματιών σου οι άδειες μπιζουτιέρες
(Σονέτο XVI)

Φύγε τώρα, κομμωτή κομητών!
(Μικρός που πέθανε στ' αστεία)

Όμορφος κόσμος: Κομμωτήριο «Σονέτο»
(Σονέτο XVI)

επίσημα και τελετουργικά
πηγαίνετε στο ντάνσιγκ ή στο ωδείο
(Αποστροφή)

και το θυμήθηκα: «αισθητική προσώπου»
γράφει στην πινακίδα και «μυροπωλείο»
(Σονέτο XVII)

Μετά το τελευταίο σονέτο της συλλογής, η παράθεση της κρίσης του George Eliot (καταλήγει λιγότερα σονέτα και περισσότερη συνομιλία) μόνο στην αρχή δημιουργεί την εντύπωση της αυτουπονόμευσης. Ο Διονύσης Καψάλης, που ανήκει στις «κατοπινές μέρες», πείθει τον αναγνώστη ότι περισσότερη συνομιλία φέρνει και περισσότερο υπέροχα σονέτα. Ο Δάντης και ο Πετράρχης αποτελούν την παράδοση που υποδεικνύει την σταθερή πηγή έμπνευσης των σονέτων: τον έρωτα. Δεν γνωρίζω αν οι ερωτευμένοι σπεύδουν όλοι να γράφουν σονέτα όμως οι σονετογράφοι είναι σταθερά οι καλύτεροι ερωτογράφοι. Άλλωστε την ισχυρή έλξη μεταξύ έρωτα και σονέτου αναγνωρίζει πρώτος ο Πετράρχης:

κι ευλογημένα μου όλα όσα γράφω
που μ' αυτά τη σκέψη μου καταχτώ και τη φήμη
χάρη σ' εσέ και σε καμιάν άλλη αγαπημένη⁵

1. Θρασύβουλου Σταύρου, *Νεοελληνική Μετρική*, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη 2, 1974 (βλ. σ. 120 και εξής).

2. Τάσος Κόρφης, *Ναπολέον Λαπαθιώτης*. Συμβολή στη μελέτη της ζωής και του έργου του, Πρόσπερος, Αθήνα 1985 (βλ. σ. 77).

3. Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, *Νεοελληνικά Μετρικά*. Επιμέλεια Νάσος Βαγενάς, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ρέθυμνο 1991 (βλ. σ. 35-100, Ξ.Α. Κοκόλης, Η ομοιοκαταληξία - Διαπιστώσεις και Προτάσεις).

4. Πρόκειται για παραλλαγή γνωστής πρότασης του Πλάτωνα (Φαίδρος 250d) που παραθέτει μεταφρασμένη ο Θ.Δ. Παπαγγελής στη μελέτη του «Αισθητική εικόνα: Ο Θάνατος στη Βενετία του Thomas Mann και ο Καβάφης» (βλ. Ελληνικά 39, 1988).

5. Francesco Petrarca, *Εικοσιπέντε σονέτα και δύο τραγούδια*, Μετάφραση Κατερίνα Γλυκοφρύδη, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 1990.

Η ρευστότητα του μεσοπολέμου

Αλέξανδρος Κοτζιάς

Ο Πυγμάχος

(νουβέλα)

Κέδρος, Αθήνα 1991

Είναι η αλήθεια ότι για να φτάσει ο συγγραφέας —και πιο συγκεκριμένα ο πεζογράφος— στην σύνθεση του μύθου, χρειάζεται να επιστρατεύσει φαντασία, ευρηματικότητα, γνώση κι ένα πλήθος άλλες αρετές, έτσι ώστε να εξασφαλίσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του αναγνώστη κι από χει και πέρα να τον οδηγήσει με σιγουριά στον κύκλο των προθέσεων του. Όμως, πολύ πιο δύσκολο είναι να φτάσει στο τελευταίο αυτό αποτέλεσμα, έχοντας καταργήσει τον μύθο ή αφήνοντάς τον να υπάρχει σε μια υποτυπώδη μορφή, ενδυναμώνοντας άλλα στοιχεία, το ίδιο ισχυρά. Αυτό ακριβώς κατορθώνει, ιδιαίτερα στα τελευταία του έργα, ο Αλέξανδρος Κοτζιάς.

Με την νουβέλα «Ιαγουάρος» ξεκίνησε το 1987 τον μυθιστορηματικό κύκλο «Τα παιδιά του Κρόνου», τον συνέχισε με την «Μηχανή» (1989) και τον ολοκλήρωσε (;) με μια τρίτη νουβέλα κάτω από τον συμβολικό τίτλο «Ο πυγμάχος». Ο συγγραφέας μας μεταφέρει και πάλι στα πρώτα χρόνια του μεταπολέμου (1958) στην Αθήνα του Καραμανλή, του Παύλου και της Φρειδερίκης, όπου ο κόσμος περιφέρεται μουνδιασμένος και ανερμάτιστος ακόμα, μετά από τα γεγονότα που προηγήθηκαν. Στην ατμόσφαιρα κυριαρχεί μια αίσθηση περιρρέουσας ρευστότητας, που διαποτίζει τα πάντα. Όπως και στην «Μηχανή», η δράση δεν εκτείνεται χρονικά πέρα από τα όρια μιας ημέρας και περιορίζεται στον χώρο των γραφείων και των εγκαταστάσεων της «Ανεξαρτησίας», αθηναϊκής εφημερίδας που εκδίδεται από το 1914.

Ένα από τα ευρήματα του συγγραφέα είναι ότι αναθέτει την αφήγηση των συμβάντων σε έναν νεαρό αρχειοθέτη, τον «Αμίλητο», που σε όλη την διάρκεια του έργου δεν λέει ούτε μια λέξη. Ο αναγνώστης πληροφορείται τα καθέκαστα από τους διαλογισμούς του και από την διάλογο των τρίτων. Ο Αμίλητος έχει χάσει τους γονείς του στην Κατοχή: «...μέσα σε δύο μήνες, 17 Απριλίου - 10 Ιουνίου του '44, χαθήκανε σφαχτοί και οι δύο καχορίζικοι που με γεννήσανε —στο Δίστομο, πανάθεμα. Ο κανακάρης, βρέθηκα εν ριπή οφθαλμού πεντάρφανο ξεβράκωτο να ρουφάω τις μύξες μου ανακούρκουδα μέσα στ' αποκαΐδια του σπιτιού μας», (σελ. 47).

Τώρα βρίσκεται κάτω από την προστασία του αρχισυντάκτη, που προσπαθεί να του εξασφαλίσει ένα σίγουρο μέλλον, υποχρεώνοντάς τον να φοιτά σε νυχτερινό σχολείο. Εκείνος, όμως, θέλγεται περισσότε-

ρο από τον τρόπο ζωής και τις συμβουλές ενός δημοσιογράφου για μια πιο μαχητική αντιμετώπιση της ζωής —όπως θα έκανε ένας πυγμάχος— και για εύκολα κέρδη στον τζόγο και στον ιππόδρομο. Αλλά και πάλι θα παραμείνει έρμαιο των συμπτώσεων και των συγκυριών, φθάνοντας ξανά στην ίδια πικρή διαπίστωση: «...στην κωλοζωή μου, συνεχώς κάποιοι άσχετοι ανακατώνονται, την ορίζουν ή την αφανίζουν κάποιοι άγνωστοι, από την ώρα που γεννήθηκα αναπάντεχα τα ηλεκτρόνια στριφογυρίζουν, μου τινάζονται κατακέφαλα αναπάντεχα...» (σελ. 116).

Αν ο πεζογράφος επικεντρώνει τον φακό του στον Αμίλητο, κύριο πρόσωπο της νουβέλας, δεν είναι με λιγότερη δύναμη χαραγμένα τα πρόσωπα που τον περιβάλλουν· και, ίσως, στην πιστή απεικόνισή τους να οφείλεται το γεγονός ότι «Ο πυγμάχος» είναι, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, έργο κλίματος. Για μια ακόμα φορά ο Αλέξανδρος Κοτζιάς επαληθεύει τις προσδοκίες του αναγνωστικού του κοινού. Όσο κι αν το κείμενο —όπως άλλωστε και τα προηγούμενα του συγγραφέα— δεν προσφέρεται για μια εύκολη και επιπόλαιη ανάγνωση, ό,τι τελικά μένει είναι η αίσθηση ενός αριστοτεχνικά γραμμένου αφηγήματος. Η λεπτομερειακή γνώση του χώρου, το ευέλικτο της γλώσσας, η σε υψηλό βαθμό τέχνη της σύνθεσης, η ψυχογραφική ανατομία των προσώπων που κινεί, και, πάνω απ' όλα, η ανάγλυφη παρουσίαση όχι των γεγονότων, αλλά των αντανακλάσεων και επιπτώσεων που έχουν αυτά πάνω στα άτομα, εντάσσουν το έργο στις δυνατές σελίδες της μεταπολεμικής πεζογραφίας.

Τάκης Μενδράκος

Με το νήμα της Ιριάδης του Χριστόφορου Μηλιώνη (εκδ. Σοκόλη, Αθήνα 1991): Ένα βιβλίο που στόχο του έχει τη διδασκαλία της πεζογραφίας και μάλιστα των μεταπολεμικών χρόνων· εγχείρημα αξιού λογοτέχνη και εκπαιδευτικού, του Χ.Μ., που κατορθώνει το σημαντικό έργο να μας «ερμηνεύσει» κείμενα, δίχως να αμελήσει τα ίδια τα κείμενα. Βέβαια, τα προβλήματα που θέτει η διδασκαλία της λογοτεχνίας γενικότερα, παραμένουν και στο τέλος της ανάγνωσης του προσεγμένου αυτού βιβλίου, αλλά πώς θα μπορούσε να γίνει αλλιώς; Δεν υπάρχει ούτε μία, ούτε εύκολη απάντηση γι' αυτό το ζήτημα.

Νέα Πορεία, αλλά όχι οποιαδήποτε! Το περιοδικό Νέα Πορεία και οι εκδόσεις του (1955-1992), Θεσσαλονίκη 1992 (εκδ. Δήμος Θεσσαλονίκης - Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο). Μια ωραία έκδοση / κατάλογος της Έκθεσης του περιοδικού και των εκθέσεων της Νέας Πορείας. Συνοπτική αλλά χρήσιμη η δουλειά του Κ.Ν. Πλαστήρα, που έχει και το κύριο βάρος αυτής της έκδοσης: την Βιβλιογραφική περιγραφή.

Ξαναφέρνω στο μυαλό μου την Κύπρο:

Όνομα δ' αυτής μακαρία. Ποιήματα του Κυριάκου Πλησή (εκδόσεις των φίλων, Αθήνα 1991): «Να μνημονεύονται Ακάμας, Αίπεια, Σόλοι, Λάμπουσα, Λάπηθος, Κερύνεια, Χύτροι, Αφροδίσιον, Ουρανία, Αχαιών, Ακτή, Σαλαμίν, Αλάσια, Άγιος Αντιφωνητής, Γλυκιώτισσα, Κανακαριά, Απόστολος Ανδρέας, Απόστολος Βαρνάβας, Άγιος Επιφάνιος». (Όνόματα που τελειωμό δεν έχουν...

Ο Χαρτοκόπτης

ΜΑΤΑΙΟΤΗΤΕΣ...

Εβδομάδες μετά το πολυσυζητημένο «Προφίλ» του δημοσιογράφου Πάνου Παναγιωτόπουλου στην ΕΤ 1, όπου διασταύρωσαν τα ξίφη τους οι Απόστολος Δοξιάδης - Διονύσης Σαββόπουλος με τους Γιώργο Καρυπίδη - Βασίλη Ραφαηλίδη οι εντυπώσεις δεν έχουν καταλαγιάσει. Η αλγεινή εντύπωση που έδωσαν οι έλληνες διανοούμενοι που συμμετείχαν, με την ανταλλαγή όχι επιχειρημάτων αλλά σκαιών ύβρεων, μόνο στο κύρος της ελληνικής διανόησης δεν συνέβαλε.

Βεβαίως, η πιο εύκολη εξήγηση της στάσης των αντιμαχόμενων πλευρών μπορεί να επικαλεστεί την ανάγκη υπέρβασης του τηλεοπτικού μέσου και της πλήξης που θα παραγόταν αν η συζήτηση έπαιρνε τον χαρακτήρα μιας νηφάλιας διαφωνίας «μετ' επιχειρημάτων». Η οξύτητα, σου λέει ο συζητητής, είναι ο...

μοναδικός τρόπος για να υπερβείς την δυναμική του μέσου, για να διατυπώσεις την άποψή σου και να την κάνεις πιστευτή.

Ο μοναδικός τρόπος, δηλαδή, για να κερδίσεις τις εντυπώσεις. Όταν, όμως, οι εντυπώσεις αυτές αποκομίζονται χωρίς να έχει αποκομισθεί η ουσία, τότε δεν είναι τίποτε άλλο παρά κενός εντυπωσιασμός, πυρρεϊος νίκη χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα στον πολιτισμικό στίβο.

Ο πολιτισμός της εικόνας που οικοδομείται στους καιρούς μας ενδιαφέρεται τα μάλα για τις εντυπώσεις —γι' αυτό και οι μέθοδοί του είναι η παρέλκυση, ο εντυπωσιασμός, η επιβολή. Ένας πολιτισμός ματαιόδοξος, από φορείς του ματαιόσπουδους στον, ούτως ή άλλως, μάταιο τούτο κόσμο.

Η γραφή ενός θεατρικού έργου όπως και κάθε μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης αποτελεί αυθόρμητη εκδήλωση του δραματουργού και δεν απαιτεί οικονομικό κίνητρο. Προς τι λοιπόν οι νεοεξαγγελλθείσες κρατικές επιχορηγήσεις σε ανθρώπους με αποδεδειγμένες δημιουργικές ικανότητες; Πρόκειται για πρακτική που καλλιεργεί μια παθητική στάση ανθούσα στην εποχή μας, όπου όλα τα περιμένουμε από ...το ΛΟΤΤΟ;

ΠΟΙΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΠΙΤΙΑ. Πολλές φορές, η παραμόρφωση μιας ειδήσης προκαλεί την αγανάκτηση, ιδιαίτερα όταν αναφέρεται μετά θάνατο στις προσπάθειες ενός ανθρώπου. Στο φύλλο της εφημερίδας «Αυγή» με ημερομηνία 11/2/1992 διαβάζουμε: «...ο Δήμος Νέας Ιωνίας αποφάσισε να μετατρέψει το σπίτι

του ποιητή Τάκη Σινόπουλου, στην οδό Ναζλή 22, σε χώρο έρευνας και μελέτης της ελληνικής ποίησης και λογοτεχνίας...».

Κατ' αρχήν, πρόκειται για την οδό Τάκη Σινόπουλου —πρώην Ναζλή, όσο για τις αποφάσεις του Δήμου Νέας Ιωνίας έρχονται τελευταίες και καταιδρωμένες. Μετά το θά-

νατο του ποιητή, η Μαρία Σινοπούλου αγόρασε το σπίτι και το κληροδότησε στο Δήμο με την προϋπόθεση ακριβώς να μετατραπεί «σε χώρο έρευνας...». Επί χρόνια, η υπόθεση καρκίνοβατούσε και οι πάντες εκώφευαν στις πιεστικές και επανειλημμένες παρακλήσεις της να υπάρξει κάποιος υπάλληλος ώστε να λειτουργήσει η βιβλιοθήκη. Γεγονός, που συνέτεινε στη θλίψη της.

Διαλύοντας την ειδυλική ατμόσφαιρα του δημοσιεύματος, το σπίτι δεν διαθέτει χήπο. Η είδηση καταλήγει με ένα γνωστό επιμύθιο: «...Ο Δήμος Νέας Ιωνίας απευθύνθηκε σε επώνυμους φίλους του ποιητή να αναλάβουν τη διοίκησή του». Τέλοσπάντων, αυτό το κύρος των επωνύμων απαραίτητο σε κάθε βήμα μας. Όσο για τη βοήθεια των φίλων, την είχε επικαλεσθεί και η Μαρία Σινοπούλου. Όμως στενοχωριόταν, γιατί αργούσαν. Ο άνθρωπος, όσο υπάρχει, δεν μας συγκινεί. Όμως, όταν αποχωρεί, με πόση ευκολία τον μνημονεύουμε.

λαβύρινθος της γραφειοκρατίας. Ο ίδιος με εκείνον που άφησε το σπίτι του Καρυωτάκη να ρημάξει ή το σπίτι του Καρκαβίτσα να καταρρίψει. Για να μη θυμηθούμε το σπίτι του Γρυπάρη, κληροδότημα από την Ε.Ε.Α. στο Δήμο Καλλιθέας, βασίλειο των τρωατικών που χορεύουν στα γραπτά του λυρικού ποιητή. Ή στην καρδιά της Αθήνας, το σπίτι του Πολέμη, Grand Café.

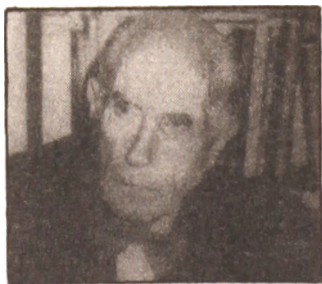
Και εκείνο του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη στα Εξάρχεια;

Και πόσα άλλα!

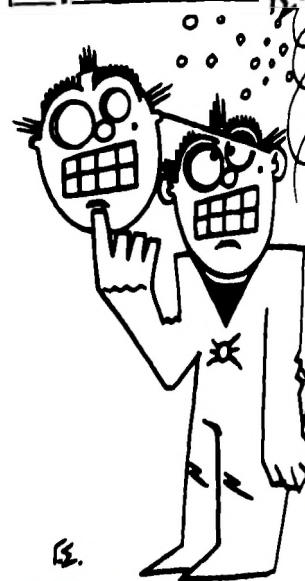
Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Ο κριτικός, ιστορικός και γραμματολόγος Κ. Θ. Δημαράς πέθανε ξαφνικά την Τρίτη το πρωί σε ηλικία 88 χρόνων, διακριτικά όπως είχε ζήσει.

Διέθετε το σπάνιο για την εποχή μας χάρισμα της μετριοφροσύνης. Συνεχώς επέπτευε το έργο του, εντόπιζε εσφαλμένες ή παρωχημένες απόψεις και αναθεωρούσε. Απόδειξη, οι εννέα εκδόσεις της παραδειγματικής «Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας». Πέρσι, είχε επανεκδοθεί το πρώτο του βιβλίο (1935), που αφορούσε την κριτική της λογοτεχνίας «επτά κεφάλαια για την ποίηση»· ένα αξιόπεραστο μέχρι σήμερα κείμενο για την προσέγγιση της ποίησης. Τα τελευταία χρόνια, παρά τη σημαντική θέση που κατείχε στο χώρο της πανεπιστημιακής παιδείας και της λογοτεχνίας, ελάχιστα απασχολούσε τον Τύπο. Παράδειγμα για το ήθος ενός ουσιαστικού δημιουργού.

Ο ΜΟΝΟΣΤΗΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΣ
ΤΣΙΡΚΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία
ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό
Σεφέρη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του
Α. Εμπειρίκου
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις· αντίδωρο
στην Μάτση Χατζηλαζάρου
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ούτως ή άλλως
ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
Από την πορεία της ελληνικής ποίησης
του 20ού αιώνα

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN
Ο Αναξιμανδρος και οι απαρχές της
ελληνικής κοσμολογίας
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
Περί μυστικής θεολογίας
Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY
ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ
Στοιχειώσεις Θεολογική
Εισαγωγή - Σχόλια: E.R. DODDS
Γ.Σ. ΚΙΡΚ
Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά
αποσπάσματα
ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ
Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και
Αλτουσέρ
Παρεμβάσεις
ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ
Η κρίση και ο τρίτος δρόμος
ΛΟΥΓΙ ΑΛΤΟΥΣΕΡ
Στοιχεία αυτοκριτικής
ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ
Το Κράτος στην καπιταλιστική
κοινωνία.
Ανάλυση του δυτικού συστήματος
εξουσίας
ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ -
Α. ΤΟΖΕΛ
Η κριτικής της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Φύλλα - φτερά
ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ
Η δίκη του Φλωμπέρ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ
Μεροληπτική κατάθεση
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Η εργασία στην ποίηση
ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ
Η Άλλη μου πατρίδα
ΓΙΩΡΓΟΣ Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ
Απολογισμός και απολογία «από του
φοβερού βήματος»

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»
Μια περιήγηση στην νεοελληνική
κακογουστιά
ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια
ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο Τρίτος Δρόμος
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ
Τσιγγάνικη ορχήστρα
ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ
Ιστορία μιας γραμμής
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ
Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Η Αδιαχώρητη Κοινωνία
ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
Πολιτικό σύστημα και πολιτική
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στον
Μεσοπόλεμο
ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ
Ο μαρξισμός της Ιστορικής
Σοσιαλδημοκρατίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ
Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς
ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ
Το κυπριακό. «Στρατηγική» και
στρατηγική
ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ
Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη
Ιδέα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Μια συνάντηση: Σεφέρης -
Μακρυγιάννης
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ
Ο χορός στους Κουντουριώτες
ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
Συνηγορία της παραλογοτεχνίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Ο κόσμος του ελληνικού χορού
ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ
Η αρχαιολογία στην Ελλάδα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ο Βασιλιάς που πέθανε
ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

Βιβλία που καλύπτουν
τα ενδιαφέροντα
και τους προβληματισμούς
του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

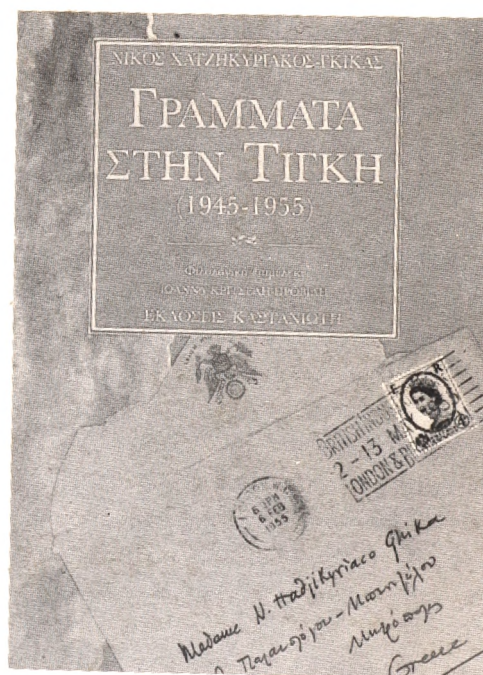
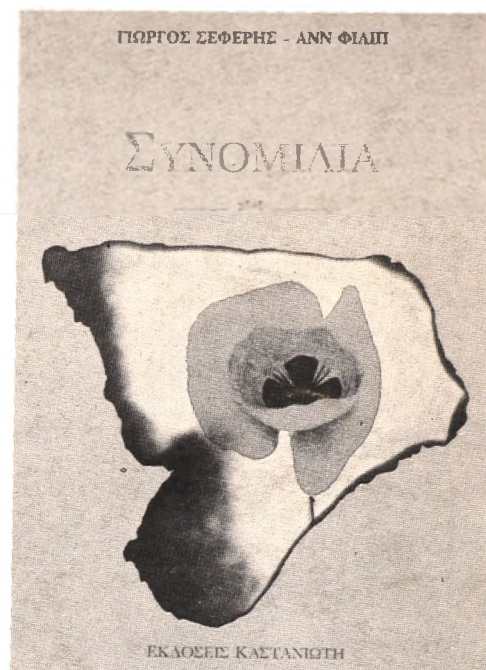
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ
ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ
ΣΚΕΨΗ, ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΕΙΡΑΣ: ΘΑΝΑΣΗΣ Θ. ΝΙΑΡΧΟΣ

Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ: ΑΠΟ ΑΝΑΤΟΛΗ ΣΕ ΔΥΣΗ (ΤΑ
ΕΙΔΙΩΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ) / ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ -
ΑΝΝ ΦΙΛΙΠ: ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ / Ε. ΤΕΡΙΑΝΤ: ΚΕΙΜΕ
ΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ / ΝΙΚΟΣ ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΣ
ΓΚΙΚΑΣ: ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΤΙΓΚΗ (1945-1955)
Μ. ΠΛΩΡΙΤΗΣ: ΕΡΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟ
ΚΡΑΤΙΑΣ (Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΟΦΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία
στα ελληνικά γράμματα